Г. Добросаву Ружићу Државном
четнику Београд
Т 584

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

УРЕДНИК

Др. МИЛИВОЈЕ Н. ЈОВАНОВИЋ

БР. 1. ЈАНУАР 1914. XXXV ГОД.

САДРЖАЈ

СТРАНА

Службени део: Указ Њ. В. Краља Србије Петра I. — Претписи Господина Министра Просвете и Црквених Послова. — Један случај оригинално-крајњега односа. (Спор између манастира Каленића и сељана села Прњавора и Шљивице) 1

Настава и Култура: Геологија и геолошка настава у француским вишим школама, предао В. К. П. — Математика у основној школи, од Ил. Букумовић, професор. — Разумевање или знање? — Др. Тудуз — С француског П. М. Илић 25

Школско и културно кретање 72

Прикази и оцене 93

ИЗДАЊЕ И ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

У БЕОГРАДУ

Т 184

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
114645

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

БРОЈ 1 ЈАНУАР 1914 ГОД. XXXV

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

ОДЛИКОВАЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 јануара 1914 године „поводом прославе двадесетпетогодишњице Професорског Друштва, а желећи дати признања успешном раду те установе на просветном и културном напретку, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, одликована су као радници заслужни за Друштво ова Лица:

Орденом Карађорђеве Звезде III реда:

г. *Живан Живановић*, државни саветник.

Орденом Белога Орла III реда:

г. др. *Никола Петровић*, управник Народнога Позоришта у пензији;

г. *Милован Маринковић*, управник Управе Фондова у пензији;

г. *Сретен Ј. Стојковић*, директор гимназије у пензији.

Орденом Белога Орла IV реда:

г. *Стеван Ловчевић*, директор гимназије у пензији.

Орденом Белога Орла V реда:

г.г. *Љубомир Стојановић*, председник Београдске Општине; *Миливоје Ј. Поповић*, начелник Министарства Просвете и Црквених Послова; *Петар Вукићевић*, начелник Министарства Грађевина у пензији; *Борислав Тодоровић*, директор Трговачке Академије у пензији; *Васа Димић*, директор гимназије у пензији; *Светозар Атанацковић*, директор гимназије у пензији; *Сава Антоновић*, директор гимназије у пензији; *Михаило Бобић*, директор Четврте Београдске Гимназије; *Љубомир Протић*, управитељ Женске Учитељске Школе;

Момчило Иванић, професор у пензији; *Стеван Давидовић*, професор Војне Академије; *Боривоје Ј. Поповић*, професор Треће Београдске Гимназије.

Орденом Св. Саве II реда:

г.г. др. *Војислав Бакић*, професор Велике Школе у пензији; *Мијаило Поповић*, државни саветник; *Михаило Марковић*, директор гимназије у пензији; *Лука Лазаревић*, директор Прве Крагујевачке Гимназије; *Мирко Поповић*, пређашњи начелник Министарства Просвете и Црквених Послова, директор Скопске Гимназије; *Миливоје Симић*, директор Друге Београдске Гимназије; *Стеван Веселиновић*, ректор Богословије Св. Саве.

Орденом Св. Саве III реда:

г.г. *Јосиф Ковачевић*, директор Реалке у пензији; *Петар А. Типа*, директор Београдске Реалке; *Хенрик Лилер*, директор Треће Београдске Гимназије; *Милош Димић*, директор Пожаревачке Гимназије; *др. Светолик Стевановић*, директор Прве Београдске Гимназије; *Димитрије Тричковић*, управитељ Београдске Више Женске Школе; *др. Михаило Р. Поповић*, помоћник библиотекара Народне Библиотеке; *др. Миливоје Јовановић*, професор Друге Београдске Гимназије; *Михаило Ђорђевић*, професор Прве Београдске Гимназије; *Јеремија Живковић*, професор Друге Београдске Гимназије.

Орденом Светога Саве IV реда:

г.г. *др. Милан Шевић*, професор у пензији; *Сава Максић*, професор Треће Београдске Гимназије; *Илија Букановић*, професор Друге Београдске Гимназије; *Јован Дравић*, професор Четврте Београдске Гимназије; *др. Владимир К. Петковић*, професор Богословије Св. Саве; *Милан А. Костић*, професор Треће Београдске Гимназије.

Златном медаљом за грађанске заслуге:

г.г. *Павле Аршинов*, професор у пензији; *Живојин Јуришић*, професар Београдске Реалке; *Алекса Стојојевић*, професор Прве Београдске Гимназије; *Милан Бакић*, професор Друге Београдске Гимназије; *Петар Илић*, професор Треће Београдске Гимназије; *Милутин К. Драгутиновић*, професор Београдске Реалке; *Лука Зрнић*, професор Београдске Реалке *Драгутин Костић*, професор Богословије Светога Саве; госпођица *Даринка Милосављевићева*, наставница Женске Гимназије.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 јануара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова одликовани су:

Орденом Карађорђеве Звезде IV реда:

г. *Вучко К. Ђорђевић*, досадашњи члан Задужбинског Одбора.

Орденом Светога Саве III реда:

г.г. *Јован Николић*, члан Касационог Суда у пензији и шеф Задужбинског Одељења Министарства Просвете и Црквених Послова; *др. Милан Пешанац*, инспектор Министарства Просвете и Црквених Послова; *Никола Ракић*, инспектор Министарства Просвете и Црквених Послова за Битољску

Област; *Драгомир Обрадовић*, инспектор Министарства Просвете и Црквених Послова за Скопску Област; протојерер *Стева Димитријевић*, ректор Богословско-Учитељске Школе у Призрену; *Илија Вучетић*, председник директор Скопске Гимназије; и *Миливоје Башић*, професор III Београдске Гимназије, управитељ учитељског течаја.

Орденом Светога Саве IV реда:

г.г. *Светозар Томић*, инспектор Министарства Просвете и Црквених Послова за Косовску Област; *Владимир Стојановић*, надзорник школа за град Београд; *др. Алекса Станишић*, управитељ учитељске школе у Скопљу; *Милан Мајнер*, директор гимназије у Дојрану; *Павле Вујић*, директор гимназије у Велесу; *Петар Косовић*, заступник директора гимназије у Битољу; *Љубомир Стевановић*, директор гимн. у Новом Пазару; *Александар Марић*, директор гимназије у Прилепу; игуман *Гаврило*, старешина манастира Јошанице; протојерej *Анта Никшић*, из Феризовића; *Цветко Богдановић*, члан Нишког Духовног Суда; *Илија Којић*, члан Нишког Духовног Суда; *Апостол Поповић*, намесник из Приштине; *Јосиф Стојановић*, начелник среза прибојског; *Милан Љ. Поповић*, свештеник из Колара; *Стојан Гвоздић*, свештеник из Медвеђе, среза јабланичког; *Живко Јовановић*, вршилац дужности школског надзорника за срез тетовски; и *Милан Арамбеловић*, учитељ из Београда.

Орденом Светога Саве V реда:

г.г. *Радосав Лазаревић*, директор гимназије у Куманову; *Лазар Тришковић*, директор гимназије у Штипу; *Михаило Лукић*, директор гимназије у Призрену; *Милан Карић*, директор гимназије у Приштини; *Драгиша Лазаревић*, директор гимназије у Ресну; *Григорије Х. Ташковић*, директор гимназије у Ђевђелији; *Чедомир Борђевић*, директор гимназије у Охриду; *Живко Јоксимовић*, директор гимназије у Прњепољу; *Риста Карликовић*, директор гимназије у Тетову; *Лазар Јанкуловић*, директор гимназије у Кратову; *Михаило Јовановић*, професор, надзорник народних школа за школски срез крагујевачки I; *Вук Ивановић*, професор, надзорник народних школа за школски срез крагујевачки I; *Милош Зечевић*, професор II Београдске Гимназије; *Миодраг Ибровац*, професор Београдске Реалке; *Љубисав Поповић*, протођакон и секретар Београдског Духовног Суда; вршиоци дужности школских надзорника: *Андра Гроздановић*, за срез кичевски; *Антоније Стојиљковић*, за срез прешевски; *Антоније Тодоровић*, за срез подгорски, округа призренског; *Васа Урошевић*, за срез качански, *Владимир Илић*, за срез тимочки; *Владимир Марковић*, за срез подунавски; *Војислав Михаиловић*, за срез бањски; *Војислав Станчић*, за срез охридски; *Глиша Јовановић*, за срез крагујевачки II; *Димитрије Димитријевић*, за срез белички; *Драгомир Борђевић*, за срез колубарски; *Живојин Радосављевић*, за срез руднички; *Јован Стојановић*, за срез добрички; *Јосиф Јевђовић*, за срез полимски; *Љубомир Ковачевић*, за срез кумановски; *Манасије Стојановић*, за срез шарплинински; *Марко Симоновић*, за срез скопски II; *Марко Церић*, за срез кратовски; *Михаило Катић*, за срез гружански; *Петар Поповић*, за срез левачки; *Стојан Дамјановић*, за срез тиквешки; *Кира Бочовић*, учитељ из Д. Коњувца, среза јабланичког; *Тодор Илић*, учитељ из Београда; *Ангелина Хермановићева*, учитељица из Штипа; и *Милева Тодоровићева*, учитељица из Скопља.

Златном медаљом за грађанске заслуге:

вршиоци дужности школских надзорника: *Божидар Радуловић*, за срез велески; *Владимир Вемић*, за срез мориховски; *Драгутин Јонић*, за срез дојрански; *Јован Тодоровић*, за срез овчепољски; *Лазар Јанковић*, за срез гračанички; *Милан Недељковић*, за скопски I; *Милорад Ђукановић*, за срез ђевђелијски; *Михаило Огњановић*, за срез кривопаланачки; *Никола Касапић*, за срез радовишки; *Радисав Љубисављевић*, за срез гостиварски; *Рајко Мићић*, за срез прилепски; *Саватије Грбић*, за срез штипски; *Славољуб Панић*, за срез звечански; и *Сретен Динић*, за срез лесковачки.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 јануара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, одликован је:

Орденом Светога Саве III реда:

г. *Димитрије Милојевић*, професор у пензији.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 јануара 1914 године, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, одликовани су:

Орденом Светога Саве III реда:

Г.г. *Петар Станковић*, трговац из Ниша; *Борђе Поњић*, трговац из Ниша; *Живко Стојљковић*, индустријалац из Ниша.

Орденом Светога Саве IV реда:

Г.г. *Арса Пантић*, председник општине неготинске; *Борислав Пајевић*, инжињер нишке железничке радионице; *Милан Радојевић*, учитељ из Глоговице, председник окружне скупштине за округ крајински.

Орденом Светога Саве V реда:

Г.г. *Адам Јоновић*, трговац из Неготина; *Антоније Ковач*, инжињер; *Божа Минић*, инжињер; *Димитрије Адамовић*, трговац на Горњана; *Михаило Н. Рашковић*, деловођа окружног одбора из Неготина; *Тома Манић*, надзорник финансијске страже у Радујевцу.

Златном медаљом за грађанске врлине:

Г.г. *др. Младен Т. Берић*, стални доцент Универзитета, председник друштва „Трезвеност"; *Борђе К. Стајић*, секретар друштва „Трезвеност"; *Драгољуб Јовичић*, суплент Богословије Св. Саве, члан друштва „Трезвеност"; *Никола Богдановић*, вршилац дужности школског надзорника из Неготина; *Анђел Благојевић*, економ из Шаркамена; *Милан Влајић*, председник општине у Жаркову; *Петар Радојловић*, економ из Прахова; *Радоје Балановић*, економ из Буковца; *Риста Иванковић*, предузимач из Неготина; *Трајко Цветковић*, предузимач из Неготина.

Сребрном медаљом за грађанске заслуге:

Г.г. *Урош Бабић*, председник општине десимировачке; *Сретен Јовановић*, председник општине глушачке; *Михаило Давидовић*, председник општине узвећке; *Марко Симић*, председник општине седларске; *Милан*

Спасеновић, школски благајник општине жарковачке; *Миливоје Јовановић*, деловођа општине жарковачке; *Светозар Бујошевић*, ађутанта Министарства војног, члан друштва „Трезвеност"; *Панта Аранђеловић*, студент, члан друштва „Трезвеност".

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 јануара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, одликовани су:

Орденом Светога Саве V реда:

г. *Војислав Грујић*, магационар Државне Штампарије.

Златном медаљом за грађанске заслуге:

г. *Милан Јовановић*, писар Државне Штампарије.
г. *Драгутин Јовановић*, административни фактор Државне Штампарије.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 јануара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, одликоване су:

Орденом Светога Саве IV реда:

г-ђе: *Марији Атанацковићка*, учитељица у пензији; *Марија Маринковићка*, управитељица приватног завода за васпитавање девојака; *Лепосава*, удова *Јеврема Паника*, трговца из Београда.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 јануара 1914 године, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, одликовани су:

Орденом Светога Саве V реда:

г. *Љубомир Рајчић*, управник позоришног друштва „Гундулић";
г. *Вукашин Ф. Илчић*, члан позоришта „Јоаким Вујић";
г. *Светислав Стевановић*, члан Српског Народног Позоришта у Новом Саду.

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 јануара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављен је:

у Министарству Просвете и Црквених Послова:

за секретара инспекције верских послова у нобим областима у рангу секретара четврте класе Министарства Просвете и Црквених Послова г. *Сава Ст. Теодосијевић*, писар прве класе истог Министарства.

УНИВЕРЗИТЕТ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 17 јануара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

на Универзитету:

У ПРАВНИЧКОМ ФАКУЛТЕТУ:

за редовног професора, г. *др. Божидар Марковић*, досадашњи ванредни професор;

У ФИЛОЗОФСКОМ ФАКУЛТЕТУ:

за сталног доцента, г. др. *Младен Берић*, суплент Прве Београдске Гимназије;

У ТЕХНИЧКОМ ФАКУЛТЕТУ:

за сталног доцента, г. *Бранко Поповић*, пређашњи питомац Министарства Просвете и Црквених Послова.

СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 јануара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављен је:

у Богословији Св. Саве:

за суплента: јереј г. *Војислав Љ. Јанић*, свршени ученик богословског факултета.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 17 јануара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Битољској Гимназији:

за директора I класе г. *Гргур Вујић*, директор и професор Шабачке Гимназије;

у Трећој Београдској Гимназији:

за професора: г. *др. Данило Љ. Катић*, директор II класе Битољске Гимназије с годишњом платом од 4200 динара, коју је као професор имао, по молби и пристанку.

СРЕДЊА ШЕСТОРАЗРЕДНА ШКОЛА У ПРОКУПЉУ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 17 јануара 1914 године, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се досадашња четвороразредна приватна гимназија у Прокупљу, на основи чл. 7. закона о средњим школама подиже на степен шесторазредне гимназије, коју ће и даље о своме трошку издржавати округ топлички.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ И СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова поставио је:

Одлуком ПБр. 26491 од 26 новембра 1913 године: *у Лесковачкој Реалци:* за хонорарног наставника музике и певања, Стевана Станковића, пређашњег хонорарног наставника; *у Неготинској Гимназији:* за хонорарног наставника цртања и писања, Радована Калиновића, учитеља вештина у пензији; *у Смедеревској Гимназији:* за хонорарног наставника музике и певања, Душана Шамбека, пређашњег хонорарног наставника; *у Чачанској Гимназији:* за хонорарног наставника, Милана Д. Марковића, окружног шумара; *у Шабачкој Гимназији:* за хонорарног наставника гимнастике, Велимира Поповића, испитаног учитеља гимнастике; *у Јагодинској Учитељској Школи:* за хонорарног наставника музике и певања, Тошу Андрејевића, вишег учитеља вештина у пензији; *у Шабачкој Вишој Женској Школи:* за хонорарног наставника др. Михаила Јовановића, пређашњег хонорарног наставника.

Војислава Костића, апсолвираног техничара, за привременог предметног учитеља *у Врањској Гимназији.* — ПБр. 26991 од 28-XI-1913.

Јована Фербаса, привременог учитеља IV класе Неготинске Учитељске Школе, за привременог учитеља исте класе *у Зајечарској Гимназији,* по службеној потреби. — ПБр. 27083 од 29-XI-1913.

Одлуком ПБр. 27667 од 1 децембра 1913 године, за хонорарне наставнике: *у Штипској Гимназији:* Љубомира Мирчића, хонорарног наставника Параћинске Приватне Гимназије; *у Охридској Гимназији:* Јована Мормановића, пређашњег учитеља музике и Мошу Пијаде; *у Приштевској Гимназији:* Стевана Тубића, испитаног учитеља гимнастике; *у Новопазарској Гимназији:* Младена Бошњаковића, пређашњег учитеља музике.

Одлуком ПБр. 27668 од 1 децембра 1913 године, за привремене учитеље вештина: *у Битољској Гимназији:* Владимира Бешића, академског сликара; *у Дојранској Гимназији:* Светолика Протића, испитаног учитеља гимнастике; *у Призренској Гимназији:* Николу Михајловића, академског сликара; *у Тетовској Гимназији:* Милиноја Дејановића, наставника Приватне Параћинске Гимназије; *у Кратовској Гимназији:* Драгослава Феликса, свршеног ученика Уметничко-Занатске Школе и Бранка Марићевића, испитаног учитеља гимнастике.

за учитеља музике и певања III класе по старом закону, *у Битољској Гимназији,* Милана Вујатовића, учитеља исте класе Друге Београдске Гимназије, по службеној потреби. — ПБр. 28348 од 1-XII-1913.

Одлуком ПБр. 26925 од 1 децембра 1913 године: *у Чачанској Гимназији:* за хонорарног наставника музике и певања, Милана Павловића, хонорарног наставника Јагодинске Гимназије, на раду у Приватној Ћупријској Гимназији, по службеној потреби; *у Прилепској Гимназији:* за учи-

тела цртања, Тодора Грујића, учитеља Битољске Гимназије, по службеној потреби, а под условима под којима је раније служио.

Одлуком ПБр. 29114 од 14 децембра 1913 године: *у Пријепољској Гимназији:* за разредну учитељицу Катарину Ф. Јоксимовићку, разредну учитељицу Крагујевачке Више Женске Школе, до сад на раду у Лесковачкој Реалци — по службеној потреби.

Одлуком ПБр. 28467 од 10 децембра 1913 године: *у Женској Гимназији у Београду:* за разредну учитељицу, Емилију Кенигову, разредну учитељицу Београдске В. Ж. Школе, по службеној потреби; *у В. Ж. Школи у Београду:* за разредне учитељице, Милицу Кнежевићеву, разредну учитељицу Женске Гимназије, по службеној потреби и Милку Мићићеву, разредну учитељицу Ужичке Гимназије, по молби.

Одлуком ПБр. 26493 од 27 новембра 1913 године за привремене предметне учитеље: *у Неготинској Гимназији:* Срећка Миросављевића; *у Нишкој Гимназији:* Фрању Ортнера; *у Пиротској Гимназији:* Франца Добравца; *у Чачанској Гимназији:* Драгутина Ферстера; *у Ужичкој Гимназији:* Хелиодора Храњца; *у Неготинској Учитељској Школи:* Јеремију Марковића — све апсолвиране студенте филозофског факултета.

Одлуком ПБр. 26994 од 29 новембра 1913 године: *у Ваљевској Гимназији:* за хонорарног наставника вештина, Шимуна Павлићевића, учитеља музике; *у Зајечарској Гимназији:* за привременог учитеља вештина, Мирослава Шимунка, академског сликара; *у Крушевачкој Гимназији:* за хонорарног наставника вештина (цртања и гимнастике), Звонимира Ширема, учитеља цртања; *у Чачанској Гимназији:* за привременог учитеља вештина, Ота Молитора, академског сликара.

за привремену учитељицу вештина у Нишкој Гимназији с тим, да ради у Нишкој Приватној Гимназији, Ерну Волф, свршену ученицу Уметничко Занатске Школе. — ПБр. 26993 од 29-XI-1913.

НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова поставио је:

у Београду:

за сталну учитељицу: Јелену Аћимовићку, учитељицу из Рибара (крушевачки), по молби. — ПБр. 17793 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу: Софију Цуковићку, учитељицу из Белановице (руднички), по молби. — ПБр. 17792 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу: Јулијану Илићку, учитељицу из Алексинца (нишки), по молби. — ПБр. 14189 од 1-XI-1913.

у београдском округу:

за сталног учитеља у Рипњу: Тому Јевтића, учитеља из Радичевца (тимочки), по молби. — ПБр. 20330 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Брајковцу: Марију Кимановићеву, учитељицу из Грлишта (тимочки), по молби. — ПБр. 13890 од 25-XI-1913.

у врањском округу:

за сталну учитељицу у Лесковцу: Евгенију Дмићку, учитељицу из В. Шиљеговца (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 25730 од 20 новембра 1913.

за сталне учитеље у Врању: Милеву и Милорада Павловића, учитеље из Гредетина (нишки), по молби. — ПБр. 17532 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Лесковцу: Мирославу Пантелићку, учитељицу из Гротине (тимочки), по службеној потреби. — ПБр. 25730 од 20-XI-1913.

у крагујевачком округу:

за сталну учитељицу у Крагујевцу: Косару Ивановићку, учитељицу из Рткова (крајински). — ПБр. 25730 од 20-XI-1913.

у крајинском округу:

за сталног учитеља у Горњанима: Миодрага Благојевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 14047 од 30-VIII-1913.

за сталне учитеље у Видровцу: Јелену и Димитрија Димитријевића, учитеље из Кленовца. — ПБр. 24365 од 13-XI-1913.

у моравском округу:

за сталну учитељицу у Јагодини: Ружицу Мијатовићеву, учитељицу из Оштреља (тимочки). — ПБр. 12778 од 25-XI-1913.

у нишком округу:

за сталног учитеља у Нишу: Јована Миљићевића, учитеља из Грејача (нишки). — ПБр. 21429 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Д. Трнави: Драгољуба Марковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12610 од 11-XI-1913.

за сталну учитељицу у Алексинцу: Зорку Михајловићку, учитељицу из Кнежевца (тимочки). — ПБр. 25730 од 20-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Реснику: Јосифа Јанке, свршеног правника из Загреба. — ПБр. 7964 од 24-IX-1913.

у пиротском округу:

за сталну учитељицу у Пироту: Косару Дуканац, учитељицу на расположењу. — ПБр. 20631 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Г. Крњини: Димитрија Вучковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 25915 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Столу: Илију В. Милојковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 22979 од 11-XI-1913.

у подринском округу:

за сталног учитеља у Салашу Ноћајском: Драгомира Остојића, учитеља из Митровице (подрински). — ПБр. 17267 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Г. Буковици: Тихослава Ковачевића, досадашњег привременог учитеља. — ПБр. 11693 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Засавици: Зорку Главићку, учитељицу из Равња (подрински). — ПБр. 13777 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Митровици: Даницу Душановићеву, учитељицу из Засавице (подрински). — ПБр. 26664 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Грачаници: Војислава Протића, свештеника. — ПБр. 11509 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Салашу Ноћајском: Станку Остојићку, свршену ученицу В. Ж. Школе — ПБр. 17264 од 20-XI-1913.

у рудничком округу:

за сталну учитељицу у Гор. Милановцу: Лепосаву Максимовићку, учитељицу из Мајдана (руднички). — ПБр. 20376 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Белановици: Севастијана Ковачића, учитеља из Крњела (тимочки). — ПБр. 26686 од 25-XI-1913.

у смедеревском округу:

за сталну учитељицу у Паланци: Јелену Стошићку, учитељицу из Н. Аџбеговца (смедеревска). — ПБр. 22117 од 25-XI-1913.

у тимочком округу:

за вршиоца учитељске дужности у Лубници: Младена Бошњаковића, бив. учитеља пенања. — ПБр. 23585 од 1-XI-1913.

у битољском округу:

за сталног учитеља у Кадином Селу: Петра Ђорђевића, учитеља из Маргара (битољски). — ПБр. 25026 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Буково: Арсенија Гутешу, учитеља из Новака (битољски). — ПБр. 24720од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Новаку: Арсенија Гутешу, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14124 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Магареву: Бориславa Димитријевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 17248 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Селцу: Спасоја Тренчића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11758 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Магареву: Даринку Марковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16337 од 20-X-1913.

за сталну учитељицу у Крушеву: Јулијану Трининићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 15014 од 30-X-1913.

за сталну учитељицу у Крњану: Василију Н. Грујићку, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14165 од 16-X-1913..

за сталну учитељицу у Прилепу: Зорку Јовановићеву, учитељицу из Кичева. — ПБр. 16288 од 16-X-1913.

за сталну учитељицу у Битољу: Матилду Хохнер, испитану учитељицу. — ПБр. 20786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Велгошту: Светолика Нешића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Ораховцу: Димитрија Коневића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11500 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Прилепу: Лазара Ујаревића, учитеља из Дреновца, по молби. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Прилепу: Димитрија Андоновића, учитеља из Бевељије, по молби. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Прилепу: Антонија Вељановића, учитеља из Крушја, по молби. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Магареву: Драгољуба Матејића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21304 од 20-X-1913.

за сталног учитеља у Маркову Граду: Михајла Ђорђевића, учитеља из Степанца, по службеној потреби. — ПБр. 20757 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Маркову Граду: Станимира Станимировића, учитеља из Дабљице, по службеној потреби. — ПБр. 21057 од 1-XI-1913.

за привременог учитељицу у Прилепу: Цвету Бингулчеву, испитану учитељицу. — ПБр. 19828 од 1-XI-1913.

за привременог учитеља у Крушеву: Михајла Х. Мојсића, учитеља из Призреда. — ПБр. 20208 од 10-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Маркову Граду: Василију Сотировићеву, учитељицу из Ковача. — ПБр. 23359 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Нижополу: Бориславa Брадваревића, студента права. — ПБр. 21723 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кукуречану: Милована Базувића, ђака VIII разреда гимназије. — ПБр. 19472 од 16-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Крушеву: Тому Јанићијевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 21117 од 16-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Магареву: Даринку Петровићку, свршену ученицу В. Ж. Школе. — ПБр. 12769 од 20-X-1913.

за сталну учитељицу у Битољу: Милеву Секулићку, учитељицу из В. Дренове (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 21115 од 16-X-1913.

за сталну учитељицу у Битољу: Милену Лукићку, учитељицу из Бруса (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20242 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Прилепу: Лазара Матића, учитеља из Александровца (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Прилепу: Станислава Милутиновића, учитеља из Мајдева (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Битољу: Николу Андоновића, учитеља из Беле Воде (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Бруснику: Вука Секулића, учитеља из Вел. Дренове (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 21114 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Прилепу: Павла Стојковића, учитеља из Јабланице (тимочки), по службеној потреби. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Битољу: Петра Јовановића, учитеља из Тешице (нишки), по службеној потреби. — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Битољу: Ђорђа Благојевића, учитеља из Тешице (нишки), по службеној потреби. — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Битољу: Станоја К. Ристића, учитеља из Вражогрнца (тимочки), по службеној потреби. — ПБр. 2024 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Битољу: Љубицу С. Ристићку, учитељицу из Вражогрнца (тимочки), по службеној потреби. — ПБр. 20241 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Битољу: Ламбру Петровића, учитеља из Прокупља (тимочки), по службеној потреби. — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Трнову: Живадина Стојановића, учитеља из Слатине (крајински), по службеној потреби. — ПБр. 20242 од 11-XI-1913.

у кавадарском округу:

за сталног учитеља у Бевјелцији: Димитрија А. Поповића, учитеља из Баље (крагујевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

у кумановском округу:

за сталну учитељицу у Куманову: Радмилу Куљићеву, учитељицу из Трстеника (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20073 од 1-X-1913

у приштевском округу:

за сталне учитеље у Приштини: Добринку и Трајка Михајловића, учитеље из Г. Ступља (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20650 од 1-XI-1913.

у скопљанском округу:

за сталног учитеља у Мирковцу: Илију Јањића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14934 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Кучевишту: Спасоја Петковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 22259 од 30-X-1913.

за сталног учитеља у Бунарџику: Вукосава Шошкића, вршиоца учитељске дужности у Тулару (врањски). — ПБр. 24907 од 16-XI-1913.

за привремену учитељицу у Драчеву: Љубинку Гргићеву, свршену ученицу учитељске школе у Дубровнику. — ПБр. 21116 од 16-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Г. Врановцу: Славка Михајловића, гимназисту V разреда. — ПБр. 21159 од 20-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Селници: Богољуба Поповића, ђака VIII разреда богословије. — ПБр. 19130 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Оморану: Драгољуба Ђ. Стаменковића, студента права. — ПБр. 22200 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Теову: Настасију Димитријевићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 19323 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Војници: Љубицу Игумановићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 26679 од 22-XI-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Катарину Кујунџићку, учитељицу из Милутовца (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20242 од 11 октобра 1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Персиду Ристивојевићеву, учитељицу из Трстеника (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20242 од 19 октобра 1913.

за сталног учитеља у Скопљу: Михајла Кујунџића, учитеља из Милутовца (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Велесу: Живана Радојковића, учитеља из Сталаћа (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Г. Водну: Спасоја Илића, учитеља из Плеша (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 22562 од 22-XI-1913.

у охридском округу:

за сталног учитеља у Охриду: Анђелка Крстића, учитеља из Подгорца, по молби. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Охриду: Јована Бајевића, учитеља из Баља, по молби. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за сталну учитељицу у Охриду: Добрилу Шикопарију, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14666 од 16-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Охриду: Александру Чоглакову. — ПБр. 21117 од 16-X-1913.

у тетовском округу:

за сталног учитеља у Тетову: Јована Грујића, учитеља из Скорице (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Кичеву: Катарину Мишићку, учитељицу из Јабланице (крушевачки), по службеној потреби. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

РАЗРЕШЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова разрешио је од дужности:

Милију Вуковића, вршиоца учитељске дужности у Брезовици (крушевачки). — ПБр. 19368 од 15-X-1913.

Живка Радосављевића, учитеља у Кривој Реци (крушевачки), због војне обвезе. — ПБр. 22757 од 30-X-1913.

ОСТАВКЕ

Господин Министар Просвете и Црквених Послова уважио је оставку:

Матилди Хохнер, учитељици у Битољу. — ПБр. 24053 од 15-XI-1913.

Николи Деретићу, учитељу у Велесу (скопски). — ПБр. 25808 од 25 новембра 1913.

Војиславу Ненадићу, учитељу у Велесу (скопски). — ПБр. 24815 од 18-XI-1913.

ЈЕДАН СЛУЧАЈ АГРАРНО-ПРАВНОГА ОДНОСА

(Спор између манастира Каленића и сељана села Прњавора и Шљивице).

Између манастира Каленића (окр. моравски, срез левачки) и сељана села Прњавора и Шљивице, која додирују манастирско имање, постоји већ деценијама један спор, интересантан по питањима која подстиче као и по материјалној вредности својој. До Закона о Шумама од 30. Марта 1891. године спор тај тицао се само границе између манастирскога имања и имања Прњавораца и Шљивчана, а спор о границама постао је услед тога што ти сељани нису респектовали међе манастирских добара које је било одредило Високаше Решење од 26. Новембра 1849. год., већ су, прелазећи преко њих, у знатној мери заузели од манастирскога имања, а и данас мало по мало то чине, служећи се при томе средствима која показују у исти мах и њихову нескрупулозност у непоштовању туђе својине и њихову вештину у вршењу таквих недопуштених дела. Од Закона о Шумама спор се компликовао питањем о

службеностима попаше, жиропаше и огрева, службености које су сељанима села Прњавора дате, на имању манастира Каленића, горе наведеним Височајшим Решењем. Питање се постављало због чл. 151. Закона о Шумама који је, укидајући Височајше Решење од 1849. године, укинуо, но схватању управе манастира Каленића, и оне службености које су Прњаворци до Закона о Шумама имали у погледу манастирскога имања. Ово гледиште не усвајају, наравно, сељани Прњавора и Шљивице, већ и данас — сасвим бесправно, као што ће се видети из поднесеноga извештаја Господину Министру Просвете и Црквених Послова — пуштају у манастирско имање своју стоку на попашу и жиропају и узимају из њега потребан огрев.

У борби коју манастир Каленић годинама издржава са сељанима Прњавора и Шљивице, у чему је највреднији био садашњи старешина манастира, г. игуман Никон, општинске, па и полицијске власти нису биле увек на висини свога позива, јер су, често, биле више на страни сељана него манастира, за разлику од Средишње (Централне) Управе Државне, чија су Министарства Просвете и Црквених Послова, Унутрашњих Послова и Народне Привреде, била, у свакој прилици, енергична у одбрани имања овога нашега старога и историјскога манастира.

Да би једном учињено крај сукобима између манастира и околних сељана на тај начин што би се овај спор дефинитивно окончао, онако како то закони земаљски предвиђају, заступник Министра Просвете и Црквених Послова, Министар Народне Привреде, Г. Ј. Продановић, својим решењем од 24. Јануара 1911. године, ЦБр. 69. одредио је једну комисију којој је ставио у задатак да целу ову ствар проучи и Министарству Просвете и Црквених Послова о њој поднесе свој извештај и мишљење, после чега ће то Министарство учинити даље шта треба. У ту комисију постављени су: Г.Г. Ж. Перић, професор Универзитета, као председник, и као чланови протојереј Михаило Поповић, председник Београдскога Духовног Суда, Миливоје Ђорђевић, начелник Шумарскога Одељења Министарства Народне Привреде, Јован Буковала, секретар истога Министарства, и Димитрије Рошу, референат за црквене послове у Министарству Просвете и Црквених Послова. Комисији је придодат и Г. Мих. Милићевић, члан Београдскога Духовног Суда, као изасланик Њ. В. П. Митрополита Димитрија. У току времена учиниле су се, у саставу комисије, оне измене: на место Г. Ђорђевића, који је пензионован, дошао је садашњи начелник Шумарскога Одељења Министарства Народне Привреде, Г. Др. М. Васић, Г. Д. Рошу, премештајем у Апелациони Суд, где је постављен за секретара, престао је бити члан комисије, али га је Г. Министар Просвете и Црквених Послова поново именовао за члана, а на молбу комисије којој је Г. Рошу, по својој обавештености по предмету који је био стављен комисији у рад, био врло потребан и користан. Г. Др. Милан Пешанац, који је био постављен за референта за црквене послове на место Г. Рошу, постао је био, такође, чланом комисије, али је доцније, унапређењем за начелника Министарства Просвете и Црквених Послова, из те комисије изишао и замењен данашњим референтом, Г. Борисловом Станковићем.

Комисија, спречена нарочито ратним догађајима, успела је да, тек 16. Јануара ове године, донесе своје мишљење о ствари која чини предмет њеног саветовања, али и то само у колико су у питању службености попаше, жиропаје и огрева које сељани Прњавора и Шљивице траже на имању манастира Каленића. На својој седници од тога дана комисија је примила у целини нацрт мишљења о питању о тим службеностима које је председник

комисије Г. Перић, од комисије за то одређен, израдио. Ми то мишљење овде доносимо с тим да ћемо доцније донети и мишљење комисије о другом делу спора, о питању о границама између манастира Каленића и имања Прњаворца и Шљивичана, када то мишљење буде спроведено Г. Министру.

Уредништво
Просветнога Гласника.

Комисији одређеној по спору манастира Каленића и сељана села Прњавора и Шљивице.

У спору сељана седа Прњавора и Шљивице и манастира Каленића има два питања: једно се тиче права службености а друго права својине. Стога ћемо и ми свој одговор Господину Министру поднети у два дела: најпре ћемо дати своје мишљење о првом а, затим, о другом спорном питању.

I

Спор о службености.

Као што ће се то видети у другом делу овога мишљења, сељани означених општина заузели су бесправно велики део манастирскога имања, и и данас непрестано, на исти начин, заузимају од њега. Али чак и односно оних непокретних добара у погледу којих не постоји, бар за сада, никакав спор између манастира и Прњаворца и Шљивичана, они не признају манастиру потпуну и неокрњену својину: они на та манастирска добра полажу право службености попаше, жировање и огрева. То су стварне службености (сервитути, les servitudes foncières ou réelles, die Grunddienstbarkeiten), о којима се, такође, говори у глави III. Другога Дела Грађанскога Законика, а на име у §-има 331. à 393. тога Законика, у којима се налазе уопште одредбе о службеностима, то јест како о службеностима стварним тако и о службеностима личним (les servitudes personnelles, die persönliche Dienstbarkeiten). Специјално службеност попаше предмет је наређења §-а 335. тач. 3.[1] и §§-а 362. à 367. Грађанскога Законика[2]. Што се тиче службе-

[1] Тај пропис гласи овако: „Пољске службености обичне и главне бивају следеће: 3. Стоку на туђој земљи држати и пасти".

[2] Ти прописи гласе овако:

§. 362.: „Ономе, који право на попашу има, припада право своју стоку на туђу земљу нагонити, овде држати и пасти, и наравно тако, да се квар самој земљи не чини, и да господар служеће земље може обичним начином слободно и неограничено земљу своју обрађивати и њом се користити. И у овом случају, ако није определено каква стока и колико комада, и кад и докле пасти може, мора се онако држати, као што је за време застарелости исто уживање мирно и непарушено било.

„Иначе, ако се и по томе определити не може, но још би сумња остала, онда ће следећа правила за правац служити:";

§. 363.: „Под правом на попашу као службеност разумева се, да сваки род тегљећих животиња, и говеда и оваца, пасти може, само не свиње и пилеж, а тако и козе у младим шумама. Нездрава пак и туђа марва са сним се од ове паше искључује;"

§. 364.: „Ако није определен број, колико комада стоке да пасти може, онда се мора онај држати, који је за време застарелости (10 година) био; ако ли се овај мењао, онда се морају три прве године узети, и средњи број држати. Ако ли би и то непознато било, онда треба гледати на то, колика је и какова је њива, на по томе број определити. Но у сваком случају не треба да се пропусти више стоке

ности жиропаше и огрева, о њима имамо одредбе у §-у 335. Грађ. Зак. и то у тачки 4. тога §-а („Дрва туђа сећи, сухо грање купити, огранке кресати, жир купити и лист брати“). У осталом законодавац није ни у §-у 335. Грађ. Законика, у коме је реч о пољским службеностима, нити, пак, у §-у 337. Грађ. Законика, у коме се говори о кућним (градским) службеностима, те службености побројао лимитативно већ примера ради, exempli causa, што се види и из употребљених израза: „Пољске службености обичне и главне бивају следеће“..., у §-у 335., и: „Друге су опет службености такве..., као што су...“ у §-у 337.. Напослетку, и ту влада опште начело постављено у §-у 13. Грађ. Законика, по коме је, у приватно-правним односима, воља појединаца закон, начело од кога се одступа само тамо где је у питању јавни поредак или јавни морал[1].

Да додамо да о службености попаше (у државним шумама) имамо одредбу и у чл. 81. Закона о Шумама од 30 Марта 1891. године (са доцнијим изменама и допунама), а о службености жиропаше (опет у државним шумама) у чл. 82. истога Закона. Службеност огрева не постоји, по овом Закону, ни у државним шумама (В. чл. 50. о онима који могу добити бесплатно дрва из државних шума, а у чл. 66. и 67. о томе под којим се условима могу добити бесплатно дрва из општинских шума. В. и чл. 71. Закона о Шумама).

За доказ овога свога права службености, сељани села Прњавора и Шљивице истакли су ова три аргумента

а). *Одржај* (узукапију).

У својој представци Господину Министру Просвете и Црквених Послова од 13. Децембра 1910. године у којој се жале против наредбе тога Министарства, упућене, под 23. Октобром исте године бр. 2647., начелнику среза левачкога (Рековац), пуномоћници сељана села Прњавора и Шљивице позивају се на сведоџбу сведока, да су они горње службености стекли застарелошћу, јер их уживају од преко сто година (§§ 929. и 931. Грађ. Законика). Остављајући то на страну: да ли би, заиста, Прњаворци и Шљивичани могли *сведоџбама* утврдити *стогодишње* вршење речених службености, извесно је то да су, по систему нашега Грађ. Законика, за стицање службености, било личних било стварних, путем узукапије потребни они исти услови који и за стицање, тим путем, права својине, а ти су услови: правичнна (законита) и савесна државина (управо овде quasi-државина), —

на нашу земље служење него за колико на господареву земљи није за зимницу добити се може. Подмладак на сиси у овај број не спада;“

§. 365.: „Стока за нашу служење земље не може се изгонити свагда, но само у опредељено за такву нашу време, које је или уговором означено, или како је где уобичајено. У случају сумње узима се свагда за правац то, да се пољским уредном обрађивању не би препоне с тим чиниле, или да се не би против каквих у том призрењу постојећих уредаба поступало“.

§. 366.: „Право ово ограничава се само на нашу. Следствено нити овакав, коме право на нашу припада, може траву косити, нити господара служење земље искључити може, да и његова заједно не пасе, нити саму земљу кварити сме; нити више он је дужан служење добро од сваке штете и квара чувати, и зато на стоку пастира давати“.

§. 367.: „Но на господар служење земље не треба ништа да предузима, чиме би се уживање права службености попаше ограничити могло. И ако би се случајно нама умалила, онда се сразмерно ограничење учинити може“.

[1] Тај параграф гласи овако: „Воља и наредба човечија заступа закон, а закон навлађа вољу и наредбу човечију. Но у ономе што се тиче јавнога поретка и благонравија, не може се ништа изменити вољом или уговором“.

§ 926. Грађ. Зак). — поред онога услова који се односи на трајање такве државине (§§ 928., 929., 931. и 932. Грађ. Зак.)[1].Према томе, сам факат да је неко на чијем непокретном добру вршио извесну службеност за ово време које је закон прописао за прибављање службености одржајем није, за ово прибављање, довољан: потребно је још да онај који се на узукапију службености позива докаже постојање правног основа (titulus-a) по коме је службеност за то време вршио као и то да је он, при томе, био савестан, то јест да је мислио да је заиста имао право службености на дотичном добру. Савесност која се, у осталом, код узукапиенса претпоставља, чим он утврди егзистенцију titulus-a. Међутим, Прњаворци и Шљивичани истичу само то како су они, од сто година на овамо, вршили службеност попаше, жиропаше и огрева на манастирском имању а не доказују, у исти мах, и онај други реквизит потребан за узукапцију службености а који се тиче titulus-a, реквизит чији терет доказивања лежи на њима, по правилу actori incumbit probatio (§ 178. Грађ. Суд. Поступка). Према оваквом стању ствари, не могу се сељанима тих села признати, на основу узукапције (одржаја), службености попаше, жиропаше и огрева на имању манастира Каленића.

б). Затим се сељани Прњаворе и Шљивице, у истој представци Господину Министру Просвете и Црквених Послова, позивају на „Пресуду изборног суда образованог у селу К. Прњавора ср. левачког, окр. моравског, на основу решења начелника среза левачког од 10. фебруара тек. године Бр. 689. као надлежног у спору сељана села К. Прњавора и Шљивице... противу Манастира Каленића због својине и синора", од 3. Маја 1893. године, тврдећи да су они и том пресудом признате, у погледу манастирске шуме, горње службености. У самој ствари, у тој пресуди, реч је о тим службеностима само у њеном реферату: у тачки тога реферата помињу се протокол комисијски од 1847. године и Високајше Решење од 1849. године (о којима ће мало даље бити опширније говора), и веди се да је њима „остављено право тужилачким сељанима који су онда постојали од 34 куће, право уживања на целом том простору у попаши, жиропаши и огреву", али се у деспозитиву те пресуде ништа не говори о тим службеностима нити се оне досуђују тужиоцима. Шта више, и у самом реферату ове пресуде доводи се у питање постојање речених службености, пошто се у његовој другој тачки вели онако: „Да је чл. 158. став 3. Закона о Шумама од 1891 год. ово високајше решење које означује својину манастирску обезнажио и да је дозвољена деоба имања где овакве своине постоје".[2] У осталом, ова пресуда нема правне важности, пошто је њу, по жалби заступника манастира,

[1] У овом смислу и Др. Лазар Марковић, у своме делу: *Грађанско Право*. Прва Књига: Општи Део и Стварно Право. стр. 425.; В. и Јован М. Лончарић, *Прибављање стварних службености одржај застарелости и губитак због неупотребе (неупо)* у „Браничу", год. 1906., св. за Август и Септембар.

[2] Навод овога члана Закона о Шумама потребан је, пошто у том Закону, са свима његовим допунама, нема више од 153 члана. На сваки начин, горе се мисли на чл. 151, тога Закона чији став трећи гласи овако: „Кад овај закон ступи у живот престаје важити: ...Највише решење о манастирским шумама од 26. новембра 1842. год. ВБр. 1999 СБр. 729 (од 1847. године)". Даље, Високајше Решење које је било установљено, у корист сељана, право на попашу, жиропашу и огрев, у манастирској шуми укинуто је, по признању самога горе реченога изборнога суда. Да приметимо да се, у чл. 151. Закона о Шумама, нигде не каже, као што то изборни суд вели у својој пресуди, да је „дозвољена деоба имања где овакве своине постоје". (Став четврти чл. 151. истога Закона, у коме се наводи да је престало важити „Високајше Решење о накладњивању жирошице од нагонице од 3. Марта 1858. год. ВБр. 241. (Збор. XI. стр. 52.)", то не помиње као ни остали ставови чл. 151..

Г. Игумана Теодосија, поништио Јагодински Првостепени Суд, решењем својим од 11. Августа 1891. године Бр. 6418., а по примедбама Касационога Суда (јер је Првостепени Суд својим првим решењем био пресуду одобрио), зато што манастирски старешина, ни по старом закону о црквеним властима од 30. Септембра 1862. год. (Зб. XV., стр. 11.) као ни по новом Закону о Црквеним Властима од 27. Априла 1890. год., није имао власт да пристане на састав изабраног суда. По старом закону такво пуномоћство имала је манастирском старешини дати само конзисторија, а по новом Закону надлежни епархиски духовни суд. Јер, несумњиво је да се овде тицало необавезнога (факултативнога) изабранога суда, онога о коме је реч у §-у 433. Грађ. Суд. Поступка, пошто се међу предметима за које је, по §-у 434. истога Законика, надлежан обавезни изабрани суд не налазе и спорови о својини, какав је био овај спор између Пријаворца и Шљивичана с једне и манастира Каленића с друге стране. Истина, изабрани суд вели, у заглављу своје пресуде, да он има да расправи и питање о синору између парничних страна, али и то питање не спада у надлежност обавезнога већ необавезнога изабранога суда: и заиста, по §-у 434. Грађ. Суд. Поступка само „кад је спор о синору између појединих општина" (тач. 2.), суди обавезни изабрани суд, што ће рећи да, изван тога случаја, тај суд не суди спорове о синору. Међутим, за пристанак на факултативни изабрани суд тражи се, од стране онога који хоће на њега да пристане, иста способност која и за поравнање (§ 435. Грађ. Суд. Пост.), а ако неко хоће да пристане на изабрани суд преко пуномоћника, мора, по §-у 614. Грађ. Зак., дати овоме „особито само на тај посао гласеће пуномоћство". Што се, пак, законских заступника тиче, они добијају власт да, за онога чији су заступници, пристану на изабрани суд онако како је то законом регулисано, и горе видесмо на који начин такву власт може, по закону о Црквеним Властима, добити старешина једног манастира. Без тога, пристанак на изабрани суд не вреди, и радња једног таквог изабраног суда може се поништити код државних судова, о чему имамо нарочиту одредбу у §-у 444. тач. 2. Грађ. Суд. Пост.[1].

в). Најзад, и то је главни аргумент овде и једини који заслужује пажње, Пријаворци и Шљивичани се позивају на једно Високајше Решење да утврде постојање свога права службености. То Високајше Решење постало је на начин који ћемо сада изложити.

Најпре су, по Високајшем Решењу од 27. Јануара 1847. год. Бр. 1734., образоване комисије које су имале да извршо попис добара свију манастира у Србији. Једна таква комисија, под председништвом „члена совјета полковника и кавалјера" Милисава З. Ресавца, била је одређена да пописе добра манастира Каленића. Та комисија је свршила свој посао 9. Јуна исте, 1847., год., и под тим датумом, Бр. 26. (В. реферат Господину Министру Просвете и Црквених Послова од 15. Маја 1890. год. ЦБр. 563.), саставила свој записник под овим насловом: „Протокол пригажанија општежителног

---

[1] В. Др. Драг. Аранђеловић, *Суђење пред изабраним судом*, штампано у *Полицијском Гласнику*, год. 1912., бројеви 34., 35., 36. и 37.; Будимир Чолић, *Дозба путем изабраног суда. Белешке из судске праксе*, штампано у *Полицијском Гласнику*, год. 1913., бр. 46. и 47..

[2] *Quid* у случају обавезног изабраног суда (§. 434. Грађ. Суд. Пост.)? Каква се способ ност односно власт тражи ту, не за пристанак на изабрани суд — овај се пристанак не тражи, пошто тај суд не функционише вољом парничара већ вољом закона — него за избор судије? Што се власти тиче, вала и овде применити § 614. Грађ. Зак. („или поравнителног судију изборе"), а тако исто потребна је способност за равњање, па да се може бирати судија у овом суду.

манастира Каленића у окр. Јагодинском". У том протоколу комисија је поставила границе између имања манастирскога и имања које су држали сељани села Прњавора. Затим, у истом протоколу а под заглављем: „Примјечанија", има један став на који се Прњаворци и Шљивичани позивају у прилог своја тврђења да на манастирском имању имају службеност попаше, жиропаше и огрева. У томе ставу стоји ово:

„Прњаворцима се дозвољава у шуми манастирску стоку на попашу и свиње на жирење пуштати, као и сува дрва за огрев њихових кућа а не продавати на манастирске шуме узимати, без да што манастиру плаћају за то: што они манастиру кад кад драговољно помажу у раду пољском. А што се тиче сирове горе, да не смеју узимати без дозволења и погодбе манастирског старешине". Да приметимо одмах да, у својој представци, пуномоћници села Прњавора и Шљивице не помињу ову помоћ сељана тих села манастирској управи у њеном пољском раду, тако да би, по тој представци, изгледало да је службеност, призната протоколом комисијским Прњаворцима на имању манастирском, била чиста и без икаквог модалитета. Истина, та је помоћ, како се у „Примјечанију" вели, драговољна; али при свем том она сачињава бар једно обећање Прњавораца да манастир, у његовом пољском раду, потпомажу, обећање које они, одавна, не испуњавају, и ако се они тиме службеностима најревносније користе, нарочито службеношћу огрева коју, као што се из многобројних представака манастирске управе и полицијске власти види, употребљују као средство за упропашћивање манастирске шуме.

Овај протокол комисије, као што то стоји у једном акту упућеном Министарству Просвете („Попечитељству Просвештенија"), послат је био прво овом Министарству, које га је 25. Јула 1847. год. ПБр. 928. доставило Књажевом „Представништву", а Књажево Представништво опет упутило га је, под 15. Септембром 1847. год. ВБр. 1199., Државном Савету. Државни Савет је, писмом својим од 10. Децембра 1847. год. СБр. 729., одговорио Књажевом Представништву да усваја закључке комисије и предложило је Кнезу да о томе, у истом смислу, донесе своје решење. Писмо Савета примљено је исте године, 1847., у Књажевом Представништву, под ВБр. 1999.. Кнез је, од своје стране, прихватио одлуку Државнога Савета и издао Високајше Решење под 26. Новембром 1849. год., којим се дефинитивно усваја протокол комисије. Да напоменемо, овом приликом, да су, што се види из горе наведенога акта упућеног од стране Књажевога Представништва Министарству Просвете, у исто време када и комисија манастира Каленића, одређене, са сличним задацима, комисије и за друге манастире чији су протоколи, на начин мало час изложени, такође одобрени Високајшим Решењем од 26. Новембра 1849. год.. Другим речима, донесено је, начелно, једно Високајше Решење за сва манастирска имања, а на основу протокола одређених комисија и одлука Државнога Савета, па је, по том, за сваки манастир специјално састављен по један примерак Високајшега Решења. На основу тих Решења имала су се поједиким манастирима издати баштинска писма која би им послужила као докази о својини сагласно §-у 292. Грађ. Зак. од године 1844. којим су, као што је познато, и код нас уведене баштинске књиге односно, по Законодавном Решењу од 13. Јула 1850. год. ВБр. 1197. (Зб. V. стр. 259.), тапије. Ти поједини примерци Високајшега Решења од 26. Новембра 1849. год. јесу, дакле, тапије (убаштињења) издате, у тој форми и на тај начин, дотичним манастирима, као што се правилно вели у акту, овде већ поменутом, који је, под 15. Мајем 1890 год.

ЦВр. 563., Министарство Просвете и Црквених Послова упутило Министарству Унутрашњих Послова.

Вреди ли и данас то Височајше Решење од 26. Новембра 1849. године? Питање се поставља због чл. 151. Зак. о Шумама од 30. Марта 1891. год. којим су укинути ранији закони који су се тицали шумских уредаба, а међу њима је и Височајше Решење од 26. Новембра 1849. год.. Ево како гласи сам текст чл. 151. Зак. о Шумама, у колико се он односи на исто Решење: „Кад овај закон ступи у живот престају важити: Најновије решење о манастирским шумама од 26. Новембра 1849. год. ВВр. 1999. СВр. 729 (од 1847 године)". Остављајући на страну питање: да ли је то Решење у свима својим деловима укинуто, казаћемо да је сигурна ствар да је оно укинуто у толико у колико је њиме било признато право сељанима села Прњавора на службеност попаше, жиропаше и огрева у шуми манастира Каленића. И. збиља, Закон од 30. Марта 1891. год. бави се уређењем шума у Србији, говори о томе каква права појединци имају у погледу државних, општинских и манастирских шума, бави се, дакле, и оним чиме се бави и Височајше Решење од 26. Новембра 1894. год., то јест бави се и односима појединаца према шумама манастирским, због чега је, као што рекосмо, несумњиво да је Височајше Решење, у реченом делу свом, то јест у оном делу где се говори о службеностима сељана села Прњавора, укинуто цитираном одредбом Закона о Шумама. Ово значи да је, од тога Закона, престала службеност попаше, жиропаше и огрева сељана тога села, службеност коју су они дотле имали у погледу манастирскога имања, јер Закон о Шумама не признаје, ни у једном члану свом, сељанима оних села која окружују манастирске шуме право на попашу, жиропашу и огрев. Чл. 81. и 89. Зак. о Шумама, који говоре о попаши и жиропаши, нормирају то право само у погледу државних и општинских шума, искључујући тако, имплицитно, шуме манастирске.

Што се огрева тиче, такође Закон о Шумама говори само о државним и општинским шумама, а не и о манастирским. Чл. 77., у одељку V. Зак. о Шумама, одељак који има за наслов: „Поступак са манастирским и црквеним шумама", вели да манастирске (и црквене) шуме потпадају под чл. 32., 33., 36., 52., 53., 56., 58., 60., 62., 63., 64., 71., 72., 73. и 75, али ни у једном од тих чланова не говори се о каквом праву бесплатног огрева на манастирских шума. У тим члановима у опште се не говори о сечи дрва, већ они садрже сасвим друге норме, норме које се тичу одржавања и гајења шума и које треба, према мало час наведеном чл. 77., применити и на шуме манастирске. Једино чл. 56. и 58. говоре о неким користима које се из шума могу извлачити: чл. 56. говори о „љуштењу коре, брању лишћа, цвећа и рода, са шумских дрвета и шибља, за бојење и штављење кожа, копање садница", али и то није бесплатно чак ни за државне шуме, па, дакле, још мање за манастирске; чл. 58. говори о „лиснику и брсту за исхрану домаће стоке", што се, такође, плаћа, осим ако би се тицало „лица која плаћају испод 15 динара непосредне порезе", који став и ако би се применио на шуме манастирске, опет то не би ишло у прилог тврђења да, по Закону о Шумама, сељани села која су око манастирских имања имају право на бесплатан огрев из тих шума.

Из овога свега излази да Закон о Шумама не зна за бесплатну попашу, жиропашу и огрев из манастирских шума: за све то мора се, онако исто као и из шума приватних, платити, а разлика је између манастирских и приватних шума у томе — чиме се оне, опет, изједначују са шумама др-

жавним и општинским — што се и из њих добијају дрва по ценовнику који прописује Министар Народне Привреде (чл. 45. Зак. о Шумама), као год што се и попаша и жиропаја из свих ових шума плаћају по такси (в. чл. 81. и 82. Закона о Шумама).[1] Када на тај начин Закон о Шумама, који становницима села око манастирских шума не даје право попаше, жиропаје и огрева, укида Високајше Решење од 26. Новембра 1849. год., које је такво право давало сељанима села Прњавора у погледу шуме манастира Каленића, то се онда из тога има извести да после Закона о Шумама од 30. Марта 1891. год., сељани тога села немају никакву службеност на имању манастира Каленића.

На ово правилно гледиште стала је и Окружна Шумска Управа (у Параћину) у своме акту од 22. Октобра 1910. године Бр. 2482. и предложила је, на основу тога, Господину Министру Просвете и Црквених Послова, да он наређи да се забрани сваки улаз Прњаворцима и Шљивичанима у шуму манастирску, предлог који је Господин Министар, у своме, овде већ наведеноме, акту од 23. Октобра 1910. год. ЦБр. 2647., усвојио и у том смислу писао као Београдском Духовном Суду тако и начелнику среза левачкога.

Да ли би се могло рећи, у корист Прњаворца, то да за њих „Протокол Притјажанија" од 9. Јуна 1847. год., уписан и Високајшим Решењем од 26. Новембра 1849. год., представља стечено право, право кога они нису могли бити, ни по чл. 36. тадашњега Устава (од год. 1888.) као ни по § 7. Грађ. Зак., лишени?

Ми мислимо да су Прњаворци, на основу реченога „Протокола Притјажанија" и Високајшега Решења, имали стечено право службености попаше, жиропаје и огрева у шуми манастира Каленића, без обзира на то какав је правни основ био тој њиховом прибављању службености, то јест без обзира на то да ли су они то право стекли по неком теретном или доброчином правном послу закљученом са манастиром Калеником. Истина је, даље, да и код нас, као и код осталих културних народа, постоји начело да се стечена права не могу вређати, и то је начело код нас једно од уставних начела: оно је формулисано у чл. 36. данашњега Устава, као што је било формулисано и у Уставу од год. 1888. (исти члан 36.), који се овако изражава: „Закон нема повратне силе на штету права стечених ранијим законима". Оно значи да, при примени новога закона, власти не смеју повредити ничије стечено право. Наравно овде се претпоставља да сам закон изречно не вређа какво стечене право, и у том случају има се применити чл. 36. Устава. Али ако је друкчије, ако сам закон вређа неко стечено право, тада ће се применити тај закон у својој потпуности својој: без обзира на то што он ништи стечена права, он се мора применити на основу чл. 117. Устава који вели: „Закони и законите наредбе, који су законим начином обнародовани, имају обавезну силу за све грађане и власти земаљске". Власт извршна има дакле, на првом месту, да примени закон, па и онда када је он Уставу противан: та власт не сме да се упушта у испитивање материјалне уставности закона.

Према томе, при свем том што налазимо да је Закон о Шумама од 30. Марта 1891. год., у колико он укида Високајше Решење од 26. Но-

[1] Таксу за жиропају у државним шумама одређује Министарство Народне Привреде (чл. 82. Зак. о Шумама). *Quid* односно таксе за попашу у државним шумама? Видети о томе чл. 81. Зак. о Шумама. *Quid* у погледу таксе за попашу и жиропају у општинским шумама? Видети о томе чл. 71. Зак. о Шумама.

вембра 1849. године, неуставан, јер вређа стечена права, он се има потпуно и у тој тачки применити, што ће рећи да су Прњаворци изгубили право попаше, жиропаше и огрева које су имали на имању манастира Каленића по том Височајшем Решењу.

Ништа не смета примени чл. 151. Зак. о Шумама тај факат да Височајше Решење не садржи овде неке опште норме, чиме се обично закони одликују, већ регулише приватно-правни однос између Прњавораца и манастира Каленића. Принцип да се закон законом укида има се и овде применити, пошто је и Височајше Решење, и поред опакве његове садржине, закон. Јер, шта је закон? Закон то је акат власти законодавне, и све оно што одсовара тој формалној погодби јесте закон. Што је, дакле, релевантно за питање да ли смо или не у присуству једног акта који има карактер закона јесте то: да ли или не тај акат долази од власти законодавне а не то: шта у томе акту има. Истина, правило је да закони прописују опште норме, да се они не баве појединостима, јер је ово задатак власти извршне, али може, изузетно, закон, са те тачке гледишта, личити на један акат извршне власти, зато што би расправљао неки специјалан однос.[1] А такав је случај овде: Височајше Решење нема за предмет неку општу норму већ један специјалан приватно-правни однос, али то ништа не смета Височајшем Решењу да има својство закона, пошто је оно акат законодавне власти: у време када је ово Решење донесено владао је у Србији Устав од 10.—12. децембра 1838. год., познат под именом *Турског Устава* (Др. К. Кумануди, *Административно Право*, стр. 46.), по коме су законодавну власт вршили Кнез и Државни Савет. За време владе тога Устава, сваки заједнички акат Кнеза и Државног Савета био је, дакле, *закон*.

Али, баш и када би било то: да Височајше Решење није закон, опет је оно, после закона о Шумама, изгубило своју важност: једним законом може да се поништи не само други, ранији, закон, већ се законом може да уништи и правни акат појединаца или акат извршне власти: законодавац је суверен, и његова је моћ ограничена само Уставом, ограничење које је теоријског значаја, пошто извршне власти (управна и судска), као што смо видели, имају, у случају контрадикције између Устава и закона, да овоме последњем дају превагу.

Могло би се рећи да, и када се апстрахује Височајше Решење, пошто је оно укинуто Законом о Шумама, опет остаје „Протокол Притјажанија". И заиста, тај протокол су потписали и на њега пристали како представници Прњаворца тако и представник манастира Каленића и окружни протопресвитар, тако да би се то могло сматрати као њихово поравнање. У самом закључку протокола стоји о томе овако: „Учињивши комисија више изложено закључење своје, које се има у будуће као стално и непорицательно сматрати, на које су и једна и друга страна по учињеном саобштењу совршено и пуној мјери задовољство како потписи њиови глase, изјавили, и од кога не може ни една ни друга страна, ни у какво време одступити..." Отуда, и према оваком схватању, Прњаворци би и данас имали, на манастирском имању, службеност попаше, жиропаше и огрева, то би поравнање везивало непрестано обе стране као и сваки други уговор. На ово гледиште стао је и *Полицијски Гласник*, који, одговарајући на једно питање г. Драгише Ј. Кујунџића, полицискога писара, штампано у броју од

[1] *У овом смислу и Слободан Јовановић, Уставно Право*, стр. 213.

28. Марта 1910. год. тога часописа, вели, у истом броју, ово: „На основу једнога закона који је постојао, управа манастира Каленића и сељаци Калеништког Пријаворе направили су у своје време уговор, који је сачуван у „Протоколу Притјажанија“, и тим је уговором манастир примио на себе обавезу, да Пријаворци имају право пошаше и жировнице своје стоке у манастирској шуми као и брања сувих дрва за *сопствену* потребу, а да сељани морају помагати манастиру у обради његовог имања.

„Ово уговорно стање није, како се види, раскинуто вољом обеју уговорних страна, нити се види да једна страна не испуњава примљене обавезе.

„Према томе, како и рок овом уговорном стању није био одређен, оно стоји и данас...“

Из овога би излазило да Високајше Решење не би имало другог значаја до значаја убаштињења манастира Каленића: оно би било само једна таписја — баштинско писмо издато манастиру, за све оно остало што има у протоколу притјажанија, то Решење представљало би само констатацију једног правног стања заснованога, пре њега и без њега, уговором међу заинтересованим лицима. И сада, ако Високајше Решење отпадне, због Закона о Шумама, онда би отуда била само та последица што манастир не би више имао таписју, баштинско писмо које је за њега то Решење представљало, али све оно остало, постављање граница између имања која држе Пријаворци и имања манастирскога, службености пошаше, жировање и огрева и т. д. вредело би потпуно и данас.

Наше је мишљење да се ни онако не може бранити тврђење Пријаворада односно постојања тих њихових службености. Најпре, не може се претпоставити да су представници манастира, који су потписали „Протокол Притјажанија“ могли, сами, дефинитивно закључити са Пријаворцима уговор којим они располажу имовином манастирском, дајући Пријаворцима право уживања на манастирским земљама које су они били заузели.

И заиста, у том Протоколу стоји, под а у рубрици: „Примечанија“ ово: „У атару Монастирскомъ има 34 куће Пријаворски одъ старине насељени, кои су Пријаворци искрчили њиве, ливаде и воћњаке насадили; њима се оставља у будуће за свагда да уживаю што су одъ старине заузели безъ да што плаћаю Монастиру за исто.... Ако би се пакъ кой одъ пријаворада иселіо иваић Монастирскогъ на друго место, може опетъ земљу своју обработавати и уживати; да не може другомъ продати но Монастиру по учињеној прецени, као и то ако би кои фамилија одъ они сасвимъ изумрла, да не може други ово добро заоставше иза такве фамиліе заузети но да припада Монастиру“. Неоспорно је и тада као и данас (В. чл. 77. Зак. о Шумама) државна власт вршила надзор над манастирским шумама, и тај надзор би био илузоран, ако су манастирске и црквене управе могле слободно располагати манастирским имањем[1].

Стога се „Протокол Притјажанија“ има узети само као предлог Државној Централној Управи да се приватно-правни односи између Пријаворада и манастира Каленића уреде онако како је то у њему изложено, што ће рећи да Пријаворци из тога „Протокола“ нису још никакво право за

[1] Закон о Црквеним Властима од 27 Априла 1890. год. вели у чл. 71.: „За продају манастирског имања, закуп и куповину важе одредбе чл. 61. и 62.“. А чл. 61. истога Закона вели: „Имања црквене општине продају се и дају под закуп лицитацијом. Лицитација и продаја имања и уговори о давању под закуп важе, кад их одобри надлежни епархиски духовни суд.“

себе могли изводити: они су стекли право службености као и право уживања манастирских земаља које су били заузели тек онда када је тај предлог комисиски био усвојен од стране Кнеза и Државнога Савета у Високчајшем Решењу. Право Пришаорапа имају, дакле, свој извор и постанак тек у том Решењу, од тога момента само они су стекли право службености попаше, жирошье и огрева у манастирској шуми.

Затим, у „Протоколу Притјажанија" има таквих приватно-правних односа који су могли остати и задобити обавезну силу за стране које су на те односе пристале само тако што су ти односи постали предмет једног закона, Високчајшега Решења. И забиља, клаузула: да ће Пришаорци остати у својим, од манастира узетим, поседима и да ће их уживати све дотле док има њихових фамилија, после чега се посед враћа манастиру, садржи у себи једну норму за коју, како изгледа, не зна Грађански Законик. То право уживања, на тим поседима, сељана села Пришавора не одговара потпуно, као што ћемо доцније то јасније показати, ни једној врсти субјективних права установљених и нормираних Грађанским Закоником, због чега се „Протокол Притјажанија" не може схватити друкчије него као закон: само се законом могу стварати нова субјективна права, нови правни институти, а никако правним пословима појединаца: један правни посао који би имао такав циљ не би, као противан јавном поретку (§ 13. Грађ. Зак. у вези са чл. 538. истога Законика.), вредео.

17. Јануара 1914. год.,
у Београду

Председник комисије.
Живојин М. Перић.

(Наставиће се).

НАСТАВА И КУЛТУРА

ГЕОЛОГИЈА И ГЕОЛОШКА НАСТАВА У ФРАНЦУСКИМ ВИШИМ ШКОЛАМА.

У овоме раду ће бити описана поглавито настава геологије у француским јавним установама „d'enseignement supérieur", т. ј. на универзитетима, а исто тако и у неким нарочитим заводима који стоје под Министарством Просвете, као што су Collège de France, Muséum d' Histoire Naturelle у Паризу, École Normale Supérieure и др. Наставу геологије у лицејима (који одговарају гимназијама, реалним гимназијама итд.) додирнућемо само узгредно. Супротно томе, позабавићемо се опширније наставом геологије у неким вишим стручним школама, као што су École des mines, École des ponts et chaussées итд. Даље, геолошка друштва и Геолошки завод за израду детаљне геолошке карте Француске доприносе много унапређењу стручног геолошког проучавања. Најзад, поменућемо учешће геологије у настави у разним већим приватним школама, које не зависе непосредно од државе, као што су т. зв. слободни универзитети и извесне веће стручне школе.

I. Настава на државним универзитетима.

1. Студенти. Француски студенти долазе на Универзитет непосредно по свршеном лицеју, т. ј. од прилике у осамнаестој години. У то доба је њихово претходно геолошко знање врло непотпуно. Настави геологије у лицејима дато је врло мало места, а последњим најновијим наставним плановима још је више сужена. Она се ограничава на неке сасвим опште појмове који се добију у нижим разредима, али се, на жалост, врло брзо поново забораве. Палеонтологија, која је предавана до пре кратког времена у највишем разреду (философије) и полагала се на испиту зрелости (baccalauréat), у последње време је избачена. Наставници се ограничавају да ученике упознају с неким

основним принципима и да им огромно трајање геолошких доба учине разумљивим.[1]

Треба, међутим, признати да се понеки млађи наставници у последње време труде да интерес ученика, нарочито млађих који још нису почели да се спремају за испите, повећају геолошким екскурзијама. Ова похвална заузимања заслужују да буду помогнута и проширена, у толико пре што су указивања на геолошка факта, којима се настава географије радо китн, често врло површна и каткад због очевидне неспремности наставника директно погрешна.

Уопште је, дакле, не узимајући у обзир ретке изузетке, претходна спрема студената за студију геологије врло недовољна.

Карактеристично обележје сваке француске наставе (супротно немачкој, енглеској и америчкој) јесте спремање за тачно одређен испит са строго обележеним програмом. Кад се заврши овај испит добија се „диплома о вишим студијама“, чији се назив у осталом на разним универзитетима мења.[2] Такве дипломе су нпр. диплома из геологије, из минералогије, из физичке географије, из геологије и палеонтологије итд. На тим се разним испитима од кандидата тражи уопште много, и спремање за њих је врло тежак задатак за младе људе, који долазе на Универзитет без икаквих јачих знања из природних наука. Због тога је, да би им се једним приправним степеном учинила олакшица, уведен нов испит, који даје диплому о вишим студијама из физике, хемије и природних наука (или виши Р. С. Н.). Врло елементарна предавања из геологије, која се држе на највећем броју француских универзитета са обзиром на тај испит, могу почетници да слушају с великим успехом.

Уопште, припремање за једну од тих диплома (изузевши виши Р. С. Н.) захтева за просечнога ученика две године. У највише пак случајева је практично спремати се за више струка. Тако може нпр. један студент природњак да се из групе: виши Р. С. Н., ботаника, зоологија и геологија спреми од прилике за три године.

---

[1] Супротно томе, по једној чудној наредби Министарства Просвете, настава геоморфологије, која је у главноме природна наука, поверава се у државним школама не природњацима, већ наставницима филолошко-историјске спреме, по правилу историчарима. Од тих наставника дознају ђаци понешто о стварању земљине површине и о променама земљине коре.

[2] Три овакве дипломе (Certificats d' Etudes supérieures) дају право за диплому „лисанса“, при чему се стручни предмети не могу бирати у свакој произвољној комбинацији. Тако нпр. даје диплома геологије у вези са дипломом ботанике и зоологије право на назив licencié ès-sciences naturelles и квалификацију за наставника природних наука у средњим школама. Титула „licencié“ захтева се за полагање државног докторског испита. Кандидати за „agrégation des sciences naturelles“ (испит за вишег наставника) морају, најзад, имати у поменутој дипломи и четврти предмет, физику или хемију.

У осталом, могу студенти да се спремају за разне сврхе. Главни задатак великошколске наставе у Француској је, као што је познато, спремање будућих наставника средњих школа Титула „licencié ès-sciences" довољна је за наставника у комуналним средњим школама. Од тих наставничких кандидата требало је да се рекрутује главна маса студената, нарочито на провинцијским универзитетима. Али, врло неповољан материјални положај наставника средњих школа веома много смета овој тежњи и у томе лежи права невоља за провинцијске универзитете, којима би требало што је могућно пре помоћи. Диплому из геологије теже да добију и они студенти који немају намере да се посвете јавној настави, тако нпр. будући наставници у приватним школама (т. зв. éducation libre). Други уче геологију само ради потпуности општега образовања, неки што хоће дипломом да добију место у приватној индустрији; ово последње важи поглавито за кандидате који уче примењену геологију, о чему ће даље бити говора. Исто тако говорићемо доцније и о геолошким студијама старијих студената, који хоће да добију agrégation или докторску диплому.

Друга карактеристика француске великошколске наставе јесте, да се, поред предавања одређених само за студенте, држе још и јавна предавања која су свакоме приступачна. Сваки професор у Француској држи сваке недеље најмање једно јавно предавање. Слушаоци ових предавања су врло различнога занимања у обичном животу: аматери-геолози, скупљачи, инжењери, шумари, официри, учитељи. На тај начин се често, нарочито на провинцијским универзитетима, ствара група образованих лајика који одржавају везе између универзитета и грађанских кругова и из којих се каткад јављају озбиљни сарадници на унапређењу наше науке.

2. Наставници. Наставнички кадар којим располажу универзитети да би осигурали образовање студената и задовољили заинтересованост шире публике, за геологију и сродне јој науке, врло је ограничен.

На многим универзитетима постоји само један професор, који има да предаје целу област геологије и минералогије.[1] То вреди за Марсељ, Безансон, Бордо, Кан, Клермон, Дижон, Гренобл, Лил, Поатје, Рен.

На провинцијским универзитетима где постоје две катедре деле их професори на тај начин што један предаје геологију, други минералогију. Ово специјализање постоји само на универзитетима у Лиону, Монпељеу, Нансију, Тулузи и Алжиру.

Најзад, париски Универзитет се налази, наравно, у нешто повољнијим приликама. На природњачком факултету ту има три катедре, по једна за геологију, минералогију и физичку географију.

[1] Још пре четрдесет година и зоологију или ботанику.

Maitres de conférences (од прилике ванредни професори), који су за друге гране природних наука тако многобројни, и који представљају природни претходни положај за професуру, за геологију су на француским универзитетима, на жалост, у маломе броју. Има свега четири државна места за њих: једно у Лилу, једно у Бордоу, оба за минералогију, и два у Паризу, од којих је једно опет назначено за минералогију. Осем тога има у Паризу један бесплатан maitre de conférences за геологију.

Због тога су неки провинцијски универзитети створили места за maitres de conférences d'Université из својих сопствених средстава. Тако је у Лилу створена катедра за карбонску палеонтологију и у Клермону за минералогију.

Ако се, дакле, не рачунају катедре за минералогију, чији су професори више физичари него прави природњаци, онда преостају за целу Француску још две државне катедре, једна у Паризу, друга у Лилу.

Пошто овај врло мали број професора и maitres de conférences очевидно није довољан за извођење наставе, пренета је ова дужност на „chargés de cours“ или „chargés de conférences“, који зависе у неколико од државе, а у неколико од Универзитета. Они су обично врло недовољно плаћени и та места представљају у сваком случају само прелазне и несигурне положаје који се сваке године морају попуњавати.

За ове допунске курсеве или предавања могу се узети или професори, или maitres de conférences, или chefs de travaux, или препаратори (асистенти), или, најзад, доктори или „licenciés“ који нису у сталној служби. Тако повећавају многи велики универзитети своје особље, узимајући професорима сараднике који, у колико могу, примају на себе спремање студената за испите из разних грана геологије.

Тако има за геологију два chargé de cours у Лиону, један у Марсељу, један у Алжиру, два у Паризу. Осем тога на универзитетима који дају дипломе за P. C. N. постоје нарочита предавања за њих, за које именује и плаћа наставнике по правилу Универзитет а не држава.

Исто тако могу универзитети у својим просторијама допустити држање „слободних“ предавања, која се односе, по правилу, на какву сасвим специјалну област: тако је више година на Сорбони држан један курс из спелеологије (науке о пећинама), један о палеонтологији сисара, таква слободна предавања постоје у Марсељу итд. За ова слободна предавања не одговара Универзитет; она су јавна и бесплатна. Она се, дакле, не могу изједначити с предавањима немачких приватних доцената, пошто ове плаћају студенти.

3. Разне гране наставе. Најглавнији одељци геологије, од којих сваки за себе може бити предмет засебних предавања, јесу: гео-

логија (sensu stricto), палеонтологија, петрографија, минералогија, физичка географија и, најзад, разне области практичне геологије: агрогеологија, рударство, хидрологија итд.

Познато је како је то специјализање последњих година отишло далеко и како из године у годину напредује у оној мери, у којој се уопште знање проширује и самим тим грана. У толико је значајније утврдити, супротно томе, како је мало утицаја ово специјализање имало на организацију француске великошколске наставе. Ово парадоксно стање објаснићемо пошто прво изложимо специјализање наставничког особља, а затим и наставног плана.

а) Специјализање наставника. Најнижи степен стручног специјализања постоји на оним универзитетима који имају само једног професора за целу област геолошке науке. То је случај у Марсељу, Безансону, Бордоу, Кану, Клермону, Дижону, Гренобло, Лилу, Поатјеу и Рену. Највећа тешкоћа у задатку професора и део задатка, који се најмање може довести у склад с напретцима модерне науке, јесте у овом случају, очевидно, једновремено додиривање геологије и минералогије. Стога је на неким од ових универзитета, као у Бордоу, Клермону, Дижону, настава минералогије одвојена и пренесена на нарочитога maître de conférences или chargé de conférences. Ако се, даље, сетимо да у Тулузи, Алжиру, Лиону, Монпељеу, Нансију и Паризу постоје нарочите катедре за минералогију, онда излази да се настава овог предмета налази у релативно повољним приликама, пошто су природњачки факултети у Марсељу, Безансону, Кану, Гренобло, Лилу, Поатјеу и Рену једини који немају ниједног наставника за ову специјалну област.[1]

Ако не узмемо у обзир минералогију, онда не остаје ниједна грана геолошке науке која би била заступљена нарочитим наставничким снагама.[2] Тако нпр. не постоји ни на једном француском универзитету — не изузимајући чак ни Париз — катедра за палеонтологију. Само у Лилу налазимо катедру за карбонску палеонтологију, коју је установио Универзитет (не држава); осем тога у Марсељу постоје слободна предавања из фитопалеонтологије. Ова обадва случаја специјализања условљена су, сасвим природно, регионалним приликама. У Паризу се мора палеонтолошка настава тражити ван Универзитета, у Рударској Академији (Ecole supérieure des mines) и у Музеју за Природну Историју (Muséum d' Histoire Naturelle). За петрографију, која је по своме пореклу тако изрично француска наука, не

[1] Међутим минералогија се често спаја с физиком и њена се настава поверава физичару.

[2] У Немачкој постоје, напротив, свуда бар приватни доценти, да би довукли наставу у специјалним областима.

постоји уопште ниједна званична катедра нити специјална настава. Што се, најзад, тиче наставе примењене практичне геологије, она је, сасвим појмљиво, на разним универзитетима врло различна, као што ћемо доцније видети, али за њу нигде не постоји нарочити наставник.

б) Специјализације наставних планова и испита. Ово специјализације је донекле независно од наставничких снага и остављено је иницијативи универзитета и професора. Отуда су „дипломе о вишим студијама“ и њихови наставни планови разни на појединим универзитетима.[1]

Средишна тачка наставе геологије је готово свуда „диплома из геологије и палеонтологије“ или из „опште геологије“. Она се добива после испита који полажу сви студенти који имају намере да се посвете геологији у пракси, или као научници или као наставници. Спремање за тај испит захтева по правилу две године студирања. Разумљиво је само по себи шта се за то време научи. Довољно је указати да и овде, као и свуда у француској настави, професори полажу велику вредност на то да ученици јасно схвате целину; још од почетка геолошке наставе гледа се да се ученици спрече у превременом специјализацију. Начин на који се држи испит довољан је да то покаже. Питања су уопште синтетичног облика; ученик има да изнесе више доказ о подели предмета, методи и о општем знању, него ли да покаже специјално знање у ма којој тачки.

Нарочите дипломе из палеонтологије и петрографије не постоје нигде. Напротив, на многим универзитетима установљена је диплома из минералогије, нарочито тамо где за ту грану постоји засебно наставничко особље.

Диплому из физичке географије даје природњачки факултет Париског Универзитета.

Друге дипломе односе се све на примењене гране геологије и само као пример наводимо неке од њих:

Природњачки факултет у Лиону даје диплому из агрогеологије, која, у вези с одговарајућим дипломама из хемије и ботанике, представља потпуну диплому из пољопривреде.

У Греноблу постоји од 1912. диплома из примењене геологије и минералогије, коју је заменила рана а диплома из минералогије и боље одговара просечном интересовању слушалаца овог Универзитета.[2]

Најзад, Универзитет у Нансију заслужује да буде у овом погледу нарочито поменут. Мудром иницијативом тамошњег професора геоло-

[1] Сваки универзитет пројектује наставне планове које мора да одобри Министарство Просвете; неки се од њих објављују (Париз, Гренобл, Безансон итд.).

[2] Ова диплома из примењене геологије и минералогије претпоставља двогодишње студирање. У вези са двема другим природњачким дипломама о вишим сту-

гије, Универзитет у Нансију је, уз приватну помоћ, установио геолошки институт где постоји потпуна практична настава која има да служи „образовању инжењера-геолога, који ће имати за задатак да решавају питања практичне геологије и рударства, т. ј. да истражују нова рудишта корисних минерала, да руководе радове на истраживању и да предузимају експлоатацију рудника, пошто за то дају све гаранције које се захтевају у научном и техничком погледу". Студије трају три године; настава се врши делом у геолошком, делом у хемијском институту Универзитета у Нансију. Међу разним предметима обраћамо пажњу поглавито на ове: примењена тектоника, хидрологија, рударство, примена геологија у јавним радовима и топографији, проспекција, географија Лотрингије, експлоатација рудишта, рударски закон и наука о рударској економији, подизање индустријских предузећа, снимање карата итд. По нашем мишљењу ово је први пут да је специјализована геолошка настава на тако потпун начин заведена на једном природњачком факултету. У осталом, развиће такве наставе у пределу тако богатом корисним минералима, као што је Лотрингија, где су геолошка знања за сваки покушај рударства неопходно потребна, сасвим је природно и врло жељено.

Од других примера у неку руку локалне наставе поменућемо још предавања у Алжиру о физичкој географији Сахаре, о практичној минералогији Алжира и о рударству. Ова последња држи један рударски инжењер.

У вези с овим поменућемо још једном слободна предавања о фитопалеонтологији у Марсељу и катедру за карбонску палеонтологију на Универзитету у Лиљу.

Разуме се, да на разним факултетима постоје, поред тога, по потреби, још специјализована регионалне врсте, која се, истина, понајчешће не уносе у програм, али су ипак врло значајна. Она се састоје просто у томе, да се у геолошким екскурзијама, које се врше под вођством професора, упознају ученици најпре с геологијом најближе околине.

Понајвише универзитетских наставника држе, у вези с тим, предавања о регионалној геологији, која су посвећена пределу у

дијама даје права и степен „licencié"; због свог нарочитог карактера заслужује даљу пажњу.

Наставни план обухвата само она геолошка и минералошка знања, која су неопходна за праксу, а поред тога и извесна знања из инжењерства, хидрологије, земљорадње, пољопривреде, рударства и студију оних минерала који могу бити ма на који начин корисни. За исит захтева се рад на терену.

Студије за диплому из примењене геологије и минералогије могу да иду упоредно са студијама за диплому из хемије, индустријске физике и механике. Ове су од користи за оне ученике, који хоће да се посвете: економији или индустрији-

којем они живе, а они знају врло добро да је то најбоље средство да се што шира публика заинтересује за нашу лепу науку.

У Греноблу је, на пример, била геологија Француских Алпа више година предмет јавних предавања са два часа недељно и она је и сада још тема специјалних предавања.

Али кад се узму у обзир знања која добију већина студената, а нарочито они који желе посветити се наставничком или научничком позиву, не може се одрећи, да је настава у Француској општија и мање специјализана него магде, или, боље рећи, у највише случајева професори одлажу намерно почетак специјализања колико је год могућно даље. Ова метода, на коју ћемо се доцније вратити, има и добре и рђаве стране, али је свакако од великога утицаја на облик научнога духа у Француској. Можемо се нарочито питати, да ли та тенденција, особито ако је, као што често бива, претерана, не врши фатални утицај на стварање оригиналних радова, тиме што студенте задржава и сувише дуго од специјалних испитивања и каткад им улива извесну одвратност према стрпљивом и лаганом начину рада у лабораторијама, који, према својој природи, често може изгледати мање занимљив од општих студија.

Најзад, морамо разгледати улогу геологије у разним испитима за које спремају универзитети, у колико су они различни од диплома о вишим студијама лисанса.

Овде треба најпре поменути диплому о вишим студијама из физике, хемије и природних наука, тако звани виши P. C. N., о којем смо горе већ говорили. Геолошка настава која служи као спрема за тај испит може бити, наравно, само елементарна, пошто се целокупни наставни материјал мора савладати од прилике у 30 предавања.

Затим долази у обзир agrégation у природним наукама. Као што је већ речено, овај испит могу полагати само они кандидати, који могу да покажу четири сведочанства о вишим студијама, међу њима једно о геологији. Ова агрегација оспособљава за наставника у државним лицејима и има двојаки циљ: да утврди знање кандидата, и његову способност за наставника. Испит из геологије састоји се из једног писменог рада, чији је ниво прилично висок и тражи тачне и опширне доказе, затим из практичних радова (одредбе стена и фосила, радови с поларизационим микроскопом) и, најзад, из практичнога, више или мање елементарнога, предавања о одређеној теми. За професора је спремање за такав испит врло тежак посао и може се с успехом предузети само ако има више кандидата, који се узајамно такмиче. Осем тога, због недостатка наставничких снага само је мали број провинцијских универзитета могао установити спремање за „агрегацију", али се оно ипак врши у Лиону и, нарочито, у Тулузи. У ствари пак највећи број кандидата добија спрему у Ecole Normale Supérieure у

Паризу, чији је главни задатак спремање за наставнички позив. Настава геологије овде је поверена једноме сталном доценту (chargé de cours) и ниво геолошких студија стоји знатно изнад нивоа за лисанс, али није специјалисанији. Мало ниже ћемо говорити о средствима којима се помаже да се будући agrégés уведу у методе научних испитивања.

4. Практична настава. Средишна тачка практичне наставе на универзитетима јесу лабораторије (институти), који, према универзитету, располажу буџетом од 2000—5000 франака (у Паризу 8000 фр.). По правилу, свакој катедри, била она у Паризу или у провинцији, припада по једна лабораторија и професор је у исто време директор лабораторије. Међутим има неких изузетака од овога правила. Тако постоји у Бордоу, где нема професора за минералогију, минералошки институт којим управља један maître de conférences. У Паризу постоје две лабораторије за геологију које зависе од Универзитета, једна на Сорбони, друга у École Normale Supérieure којом управља један chargé de cours.

Специјалисање ових лабораторија је, дакле, врло тесно везано с професорским катедрама, т. ј. врло је мало развијено. Тако постоје на француским универзитетима 7 лабораторија за минералогију, од којих је једна у Паризу; напротив, нема ниједне за петрографију, а само је једна, на Сорбони, за физичку географију.

Практично упућивање студената требало би да у геологији, као у свима другим наукама на великим школама, буде поверено једном управнику радова (chef de travaux). Али њих је за геологију исто тако мало као и maîtres de conférences: звање chef de travaux pratiques постоји у ствари само у двема лабораторијама, у Паризу и у Лиону. Посао управника радова пада, дакле, обично на препараторе (асистенте), чија је дужност у исто време да помажу професору при предавањима, да држе збирке у реду, воде рачунске ствари, итд.

Да би се могли да отправљају као што треба послови у лабораторији неопходно је потребно да, поред професора, буде најмање један асистент. То је у осталом свуда случај, осем у Алжиру и Тулузи, где од стране државе није предвиђено ниједно једино место поред катедара за геологију и минералогију које на оба универзитета постоје. На Универзитету Париском, где је број студената нарочито велики, постоје два места које држава плаћа, један chef de travaux и један préparateur. Геолошка лабораторија у École Normale Supérieure, напротив, нема ниједног државног места за препаратора.

Као што курс из опште геологије без специјалисања чини свуда средишну тачку теоријске наставе, исто је тако средишна тачка практичног рада свуда студија главних врста стена и фосила уопште. За

стене се број типова које треба упознати, наравно, не може тачно означити, за фосиле постоји, напротив, на највећем броју универзитета списак карактеристичних врста, чије се познавање захтева за диплому о вишим студијама у геологији. Те су врсте у главном на свима универзитетима исте,[1] и бирају се без обзира на регионалну геологију, већ поглавито по њихову општем значају. Наравно, на сваком се универзитету и преко овог општег минимума указује још на најважније фосиле у дотичној области, које студенти могу сами да скупљају у екскурзијама. У свакој лабораторији постоји за специјалну употребу студената збирка која садржи ове минерале, стене и фосиле.

Испит из ове врсте наставе врши се у облику практичних вежбања. Кандидату се даду 5 или 6 врста стена и исто толико фосила, који се изберу међу карактеристичним типовима, и захтева се од њега да утврди које су то врсте, у којој се формацији јављају и да укратко, у писменом саставу, изнесе најглавније типове и фације те формације.

Врло важан део практичне наставе чине, наравно, **екскурзије**. По општој пракси те су екскурзије у Француској јавне као и предавања, и у њима узимају учешћа, поред студената, и аматери разних струка. На сваком универзитету изводи професор или његови помоћници сваких 14 дана, каткад још и чешће, по једну екскурзију од једног или више дана. Осем тога се од неког времена, по предлогу професора Gosselet-a, изводи у Француској по једна тако звана интеруниверзитетска екскурзија, која по правилу траје око осам дана. Ова је екскурзија одређена за студенте свих провинцијских универзитета. Због нарочите помоћи од стране министарства, са сваког универзитета могу учествовати, потпуно бесплатно, по један или два студента, који се бирају међу онима што су се преко године одликовали нарочитом марљивошћу. Тиме што и наставници и ученици разних универзитета долазе сваке године у додир, постижу се за обе стране врло корисни резултати. Од године 1892., када је проф. Gosselet водио прву такву интеруниверзитетску екскурзију по Северној Француској, обишли су студенти на тај начин највећи број области у Француској и о томе су објављени интересантни извештаји (Гренобл, Безансон, Марсељ).

Све се ово односи на практичну наставу у општој геологији. Наравно да се разна специјализисања теоријске наставе огледају и у пракси.

За минералогију и физичку географију се начин овог специјализисања разуме по себи. Спремање из примењене геологије оснива се нарочито на практичним методама; ту су потребни: елементи анализе

[1] О томе се може добити појам кад се прегледа дело Лапарана и Фритела у којему су дате слике ових врста. Неки универзитети (Париз, Безансон, Гренобл) имају ове списковe, који су код њих у употреби, штампане.

минерала (експерименти с дувањком), читање карата, цртање профила, пројектовање тунела, екскурзије у каменоломе и рудник итд. На неким универзитетима, нпр. у Гренобл, тражи се на таквом испиту геолошка монографија једног одређеног краја и детаљна геолошка карта коју мора кандидат да изради на терену и коју ће професор контролисати на крају године.[1]

У геолошком институту у Нансију, који смо већ поменули, обраћа се на практично образовање будућих инжењера-геолога нарочита пажња; стога се изводе путовања ради студија, задржава се дуже у рудницима, граде се планови и предрачуни итд.

5. Научни радови. Тешко је описати општи карактер самосталних радова који се изводе у лабораторијама француских универзитета. Јер, према природи ствари, ти радови остављају најшире поље за сопствену иницијативу онога који их ради, али, и поред тога, поуздано је, да је специјализисање или, боље рећи, подела рада много мање развијена него на највећем броју страних универзитета, нарочито на немачким. Ауторитет управника показује се овде поглавито у избору тема за почетнике, који се понајвише бирају према ученичкој наклоности и способности, и, затим, у сталној критици радова и њихових резултата.[2] Утицај управника осећа се, дакле, више у питањима методе рада и у научној критици, него у самом материјалу који се обрађује. Исто тако, услед неспецијализисања које влада у Француској, врло се ретко види да сарадници једног истог института систематски обрађују у разним правцима једно питање, као што је то случај каткад у иностранству. Радови, који постају под тим погодбама, губе истина у јединству, али зато добивају спонтанији и оригиналнији карактер, који јаче изазива нове идеје.

Увођење у те радове иде постепено. Видели смо већ, да се каткад за простије испите лисанса већ захтева известан почетак личнога рада кандидата. За испит агрегације та се самосталност већ знатно више развија. Јер од пре неколико година на њему мора сваки кандидат показати диплому о вишим студијама, која захтева један научни рад о каквом питању из области природних наука, нпр. из геологије. Радови, који су уведени за ову диплому, захтевају по правилу пола

[1] О томе се ближи подаци налазе код W. Kilian-a: „Notice sur l'enseignement de la Géologie et de la Minéralogie et sur l'organisation du Laboratoire de Géologie de la Faculté des Sciences à l'Université de Grenoble".

[2] Као примере из најновијег времена (1912) помињемо један рад, који је поднет природњачком факултету у Паризу: *Longchambon:* Sur le métamorphisme des terrains secondaire sdans la partie orientale des Pyrénées — и други, поднет природњачком факултету у Гренобл: *Morand:* Etude de la faune des calcaires valanginiens du Fontanil (Isère).

до целу годину рада и по важности одговарају од прилике докторској дисертацији немачких универзитета. Последње године дали су кандидати за агрегацију и у Паризу и у провинцијским универзитетима многобројне радове из области геологије, палеонтологије и петрографије, од којих су многи штампани и представљају користан прилог за науку.

Докторске дисертације. У Француској постоје две врсте докторског степена: државни докторат захтева претходни лисански испит и потребан је као квалификација за наставника у каквој великој школи. Звање универзитетског доктора може се добити без икаквог претходног степена. Али оно представља само почасно одликовање и добијају га поглавито они који мисле да праве каријеру ван универзитета, али хоће да имају званичну потврду о стручности у области геологије.[2]

Радови који се спремају за добивање државног доктората привлаче француским геолошким институтима највећи број радника.

Пре више година је постало правило, нарочито у геологији, да се као дисертација подносе радови у истини од вредности, за чије извођење је потребно 4 до 5 година студирања. Пошто је штампање ових радова обавезно, потребно је, да би се о њиховој вредности оријентисали, само разгледати геолошку библиографију за последњих 30 година.[1]

Не треба заборавити да ови научни радови представљају прави циљ универзитетског рада и природњачки факултети имају њима да захвале за свој нарочити карактер, којим се разликују од великих стручних школа, које спремају за наставнички или макакав други позив. Разуме се, да држава није у стању да по својој вољи изазива научна открића и нигде не влада јаче убеђење него у Француској, да је немогућно науку произвољно и по команди „фабриковати“. Али први задатак Универзитета јесте, да кретање научних мисли упути правим путем и да их води, на тај начин што ће узети активна учешћа у њима. Ово упућивање врше управници института, код којих се тежња да личности ученикове оставе сваку слободу врло добро слаже с општом наклоношћу француског духа ка сталној критици о себи самоме и о другима. Унапређивање научнога рада олакшано је, уосталом, у великој мери издашношћу, којом се заслужним ученицима стављају на расположење средства за рад: путни трошкови, стипендије за путо-

[1] Дисертације ових универзитетских доктора су, наравно, врло промењиве вредности. Навешћемо само два примерка (1912): J. Révil: Géologie des chaines jurassiques et subalpines de la Savoie, и F. W. Hofmann: Recherches géologiques dans la partie septentrionale des Alpes pennines.

[2] Наводимо као пример докторске дисертације које су дали г. г. Boussac, Depéret, Fallot, Haug, Jacob, Kilian, Paquier, Pervinquière, Vasseur итд.

вања, друге стипендије од стране државе, универзитета, појединих општина (париске), научних друштава (Француског Геолошког друштва) и често, (нарочито на Париском Универзитету), приватним завештањима. Исто тако многи универзитети олакшавају објављивање научних радова својих чланова тиме што их штампају у својим Аналима. Неке лабораторије (Париз, Гренобл, Монпелје, Кан) имају чак сопствене часописе, у којима се објављују само геолошки радови из тих лабораторија.[1]

Више или мање јако означено специјализање ових радова зависи на разним факултетима од локалних погодаба. Једну од најважнијих од тих погодаба чине збирке, које има дотична лабораторија.[2]

Стање и развиће тих збирака је мерило рада у лабораторији, јер се оне попуњују испитивањима оних који ту раде. Оне служе као материјал за студију текућим радовима и постаће објекти за упоређивање доцнијим. Осем тога, велики део буџета лабораторијских троши се, према прописима, на збирке.

Поред збирака за наставу имају све лабораторије једну општу збирку која садржи материјал, који се, по потреби, може да употреби као објекат за упоређивање. Поред тога највећи број лабораторија има још једну нарочиту збирку, у којој је нарочито заступљена извесна партија палеонтологије или регионална геологија. Она служи не само онима који раде у дотичној лабораторији, већ често и странцима који хоће нарочито да се користе том специјалношћу.

Тако имају збирке на Сорбони, које су доиста ванредно богате, веома лепе стратиграфске серије: збирке из Андалузије, Енглеске, Прованске, Париског Басена (збирка Hébert-ова, Tombeck-ова, Schlumberger-ова, Jaubert-ова), које их стављају у први ред; нарочито су оне средиште за радове о париском Терцијару и о Северној Африци. У Лилу је, сасвим природно, добро заступљен Палеозојик, специјално Карбон; Лион има особиту збирку кичмењака, нарочито из Еоцена и уопште из Терцијара Југоисточне Француске; у Греноблу је, поред лепе алписке збирке и збирке Gevrey-ове, једна од најпотпунијих светских збирака цефалопода из доње Кредо. Тулуза је богата рудистима из Јужне Фран-

[1] Тако објављује геолошка лабораторија Сорбоне „Annales Hébert"; „Travaux du Laboratoire de Géologie de la Faculté des Sciences de Grenoble" износе већ угледну збирку од 10 свезака.

[2] Осем тога је у неким универзитетским градовима поверено универзитетским наставницима управљање најважнијим музејима или им је дато право надзора над њима (Марсељ, Дижон, Кан). Исто тако многе геолошке лабораторије имају, поред правих фосила, каткад богате збирке гипсаних калупа, палеонтолошких типова, фотографија из околине, дијапозитива; овај материјал не служи само за наставу већ и за радове, и допушта размену ради увећавања збирке.

цуске, Клермон стенама из Оверња, Кан брахиоподима из Лијаса и Јуре итд.

С овим специјализисањем у збиркама стоји у вези обично и специјализисање универзитетских библиотека. Истина све лабораторије имају сопствене библиотеке за наставу, али како ниједна нема нарочитих материјалних средстава за то, лабораторијске су библиотеке (изузимајући ону у Паризу) доста сиромашне и ограничавају се понајвише на уџбенике неопходне за свакодневну потребу и наставу. Само у Гренобл у, где је зграда геолошког института удаљена од Универзитета, универзитетска је библиотека, нарочитом одлуком, уступила лабораторији највећи део литературе искључиво геолошког садржаја. Наравно да се тим књигама може служити сваки онај који има право да се служи универзитетском библиотеком, али они који раде у лабораторији имају на тај начин у свако доба при руци књиге и часописе који су им потребни. Ово се исто спрема и на Универзитету у Лиону и надати се, да ће се слично побољшање завести на свима универзитетима.

II. Геолошка настава ван природњачких факултета.

Овде морају наша излагања бити краћа и непотпунија јер је предмет растегљив и многостран. Узећемо у обзир редом: прво велике стручне установе у Паризу, које стоје непосредно под Министарством Просвете,[1] затим разне техничке стручне школе, слободне више школе, геолошка друштва и Завод за израду геолошке карте Француске.

1. Велике стручне установе у Паризу, које стоје под Министарством Просвете.

а) Народни Музеј за Природну Историју (Muséum d'Histoire Naturelle). Париски Muséum d'Histoire Naturelle игра у историји геологије велику улогу, једно због својих збирака које долазе у ред најзначајнијих у Европи, друго због наставе која се врши у њему и због научника који су из њега изишли (Cuvier, Dobrée, Gaudry итд.).

[1] Морале би се поменути још неке геолошке студије, које се врше на другим, неприродњачким факултетима. Тако настава физичке географије (која није одвојена од историјске економске и политичке географије, тако сјајно заступљене у француској географској школи) често припада филолошком факултету, што је доиста парадоксно, јер претежно лингвистично-историјско образовање његовог наставничког особља не даје му потребне спреме за то. На неким филолошким факултетима, нпр. у Лиону, постоји, истина, курс из физичке географије, који је поверен професорима геологије из природњачког факултета. — С других гледишта даје се каткад настава из минералогије и хидрологије на медицинским и фармацејским школама, тако нпр. у Апотекторској Школи у Паризу, из које су године 1912. изашла и три докторска рада из области хидрологије.

У Музеју има три катедре, по једна за геологију, палеонтологију, и минералогију. Са сваком катедром у вези су по један институт и једно асистентско место. Минералошки и палеонтолошки институт стоје, осем тога, у вези с Ecole des Hautes Etudes, о којој ће ниже бити говора. Предавања су јавна и допуњују се екскурзијама по околини Париза, на које се пушта сваки слушалац.

Ова настава има специјализанији карактер од универзитетске наставе, јер овде збирке изазивају предавања, док је на универзитетима управо обрнут однос.

Исто тако збирке су изложене раскошније него на највећем броју универзитета, јер су оне намењене много ширем кругу посетилаца. Најважнији примерци су изложени на углед ради јавног поучавања, док материјал од претежно научног интереса остаје на расположењу научницима за њихове студије.

У Музеју је, паравно, научно испитивање много важније од наставе него на универзитетима. Он не даје никакве дипломе, али стипендијама младим људма за њихове студије, врло богатим средствима која омогућавају обимна и методска испитивања и ископавања врши Музеј велики утицај на ток геолошких открића.

б) Collège de France. И у Collège de France предавања су исто тако јавна и често их походе најугледнији научници. Пошто нема утврђеног програма нити спремања за испит, предавања, која се у њему држе, могу се бавити најтежим и најактуелнијим питањима.

На жалост геологија заузима овде врло мало места; постоји само једна катедра (раније за „природну историју неорганских тела"), коју је начинио чувеном *Fouqué*, чије се петрографске збирке овде налазе. Поред професора ради и један асистент.

в) Ecole pratique des Hautes Etudes. Ова установа чије је уређење, па чак и само постојање, широј публици врло мало познато, поникла је из једне врло драгоцене замисли.

Њу је установило Министарство Просвете с намером да унапређује чисту, никаквим споредним задацима неопмућену науку. То је, дакле, пре свега, институт за научна испитивања, чији су главни органи лабораторије за разне гране природних наука, а исто тако и публикације које је он установио или их субвенционише.

Ако су стручне лабораторије за научна испитивања у појединим научним областима већ постојале, онда се Ecole pratique des Hautes Etudes на то ограничила да их присаједини и да их субвенционише. То се десило с геолошком лабораторијом Француског Колежа, минералошким и палеонтолошким институтом Музеја за Природну Историју у Паризу, с лабораторијама за геологију и физичку географију Сорбоне. Она је привукла себи и неке институте у провинцији, тако

нпр. геолошку и минералошку лабораторију природњачког факултета у Лилу.

Али је Ecole pratique des Hautes Etudes оснивала и нове лабораторије онде где је то било потребно, као што је Колонијална Лабораторија у Музеју за Природну Историју у Паризу, у којој је геологија заступљена са два управника радова (chefs de travaux).

2. Више стручне школе.

А. Ecole nationale supérieure des mines (Рударска Академија). Нарочитим значајем који геолошка настава у њој има заслужује ова школа да буде поменута на првом месту. Из ње је изишао низ француских геолога европскога гласа; да поменемо само умрле: Elie de Beaumont, Mallard, Marcel Bertrand Fuchs, Bayle итд.

За овај значај и овај утицај има Ecole des mines да захвали мање настави, која се у њој даје, него својим збиркама и радовима који су из ње изишли. Тако је нарочито палеонтолошка збирка својим богатством и уређењем место за рад првога реда, које су имали прилике да оцене палеонтолози целога света.

Специјализање разних грана геолошке наставе је у Ecoles des mines отишло даље него ма на којем универзитету. Овде има катедра за минералогију, општу геологију, примењену геологију, палеонтологију, фитопалеонтологију и петрографију; ова је последња једина катедра за петрографију која уопште постоји у Француској. Одржавање збирака поверено је четворици препаратора за четири одељка: минералогију, геологију, рударство и металургију, палеонтологију.

Б. Друге стручне школе. О њима се може мало шта рећи, пошто у њима геологија има споредну улогу.

На државној *Школи за мостове и путеве* (Ecole des ponts et chaussées) постоји једна катедра за геологију и минералогију и једно препараторско место.

У (приватној) *Стручној Школи за јавне радове, грађевинарство и индустрију* (Ecole speciale des travaux publics, du bâtiment et de l'industrie) има геолошка настава релативно веће место. Ту има два професора за геологију, два за рударство и поред тога држи се један курс за проспекцију и један за бушења.

На *Уметничко-занатлијској Школи* (Ecole centrale des arts et manufactures) постоји један професор за минералогију и геологију, један за рударство, и један репетитор за геологију и минералогију.

У (приватној) *Стручној Школи за грађевинарство* (Ecole speciale d'architecture) држе се предавања из геологије а исто тако и у архитектонском одељењу државне *Уметничке Академије* (Ecole nationale des Beaux-Arts).

У државној *Пољопривредној Академији* (Institut national agronomique) постоји једна катедра за примењену геологију за пољопривреднике и један репетитор за геологију.

Исто тако можемо овде напоменути и предавања из преисторијске антропологије на *Ecole d'Antropologie*.

Најзад, геологија чини један део, свакако понајвише врло незнатан, у настави појединих стручних школа у провинцији, нпр. у *Ecole centrale* у Лиону. Али се пре свих мора поменути овде *Ecole des mines* у Сент-Етјену. У њој постоји једна катедра за геологију и из њених лабораторија су изишли научни радови од стварне вредности.

3. Приватне т. зв. „слободне" више школе.

Овде треба поменути само католичке факултете у Паризу, Лилу, Лиону и Анжеру.

Најважнија од тих установа јесте париска *Ecole libre des Hautes Etudes scientifiques*. У њој држи предавања из геологије један професор или један maître de conférences. Ова је предавања учинио чувеним рано преминули *A. de Lapparent*, чије су настава и збирке имале велики утицај на развиће геологије.

На слободном *Природњачком Факултету* у Лилу налазимо једног професора за геологију и минералогију и једног за физичку географију, а у Лиону једног професора за геологију и физичку географију и једног за минералогију; у Анжеру једног професора за геологију и палеонтологију. Даље се у Анжеру држи у (слободној) *Пољопривредној Великој Школи* курс из геологије.

4. Геолошка друштва.

У Француској има велики број научних друштава, која се баве и геологијом или у својим радовима или у својим публикацијама. Овде их не можемо све поменути и ограничавамо се због тога на она — не многобројна — која се баве искључиво геологијом. То су: *Société géologique de France* са седиштем у Паризу, *Société minéralogique de France*, такође у Паризу, *Société géologique du Nord* у Лилу, и *Société géologique de Normandie* у Хавру.

С нашег гледишта је најважније *Société géologique de France*. Оно пружа нарочито нестручњацима драгоцену потпору при геолошким радовима. Својим публикацијама, наградама које даје, и испитивањима која субвенционише, оно је вршило увек велики утицај и умело је увек остати на челу геолошког живота у Француској.

5. Израда геолошке карте Француске.

Као свуда, у Француској је израда геолошке карте Француске номинално одвојена од универзитета. У пракси се пак највећи број са-

радника рекрутују из универзитетских кругова. Сви професори и maîtres de conférences и највећи број асистената раде на специјалној геолошкој карти Француске или су на њој радили.

Ова тесна веза између обе установе за обе је подједнако корисна. Геолошки завод имао је увек на расположењу довољно особља које је раније радовима било већ спремно за теренска снимања, и може се користити свима специјалним знањима које су поједини геолози стекли за извесне формације или извесне области.

Обрнуто, сарадништво на геолошкој карти Француске врши на универзитетске геологе стални подстицај. Оно их навикава на тачније и детаљније проматрање и даје им повода за многе теренске радове. Тој околности имају свакако француски геолози да захвале за стално живо интересовање о стратиграфији. Ово преимућство се може у толико више оценити, кад се погледају незгоде које у другим земљама долазе од потпуне подвојености универзитета и геолошких завода за израду карата и каткад прећу чак у антагонизам. Отуда се код особља геолошких завода често јавља потцењивање палеонтологије и склоност да се карте раде на чисто литолошкој основи. Супротно томе, универзитети показују често неку одвратност према теренском раду а сувише уско специјалисање у палеонтологији без обзира на стратиграфију и тектонику. Разне области геологије допуњују се и подстичу узајамно и за геолога може бити само од користи ако му ниједна не остане непозната.

Резултати.

Покрај великог и сјајног учешћа које су француски научници од вајкада имали у стварању и унапређивању геолошке науке, настава геологије, као што се из предњега види, налази се у Француској у врло мало повољном положају. Ово долази од разних узрока.

Прво, геологија чини, у поређењу с математиком и физиком и с другим гранама природних наука, само подређени део у наставним плановима и испитима. Ово потцењивање геологије врши, на жалост, врло уочљиво дејство у духу образоване публике: врло често се види извесно, управо невероватно неразумевање и потцењивање геологије не само код људи који сматрају да имају опште научно образовање, него и код оних који би сваког дана и сваког часа имали прилике да примене геолошка знања и да из њих црпе највеће користи, као код инжењера, предузимача дубинских радова итд.

С том скромном улогом геологије у наставним плановима стоји у вези донекле и мали број студената, у чему провинцијски универзитети на првом месту трпе. Али има и други узрок за мали број студената: рђави изгледи геолога за наставничку каријеру на великим

школама. Мали број катедара, ништаван број, да не речемо непостојање, места за звање maitre de conférences и chef de travaux приморају младе геологе да остану дуго година у положају препаратора. Многи свршени студенти претпостављају због тога избор положаја наставника у средњим школама, где им агрегација за лицеје одмах осигурава место, које је материјално много боље од онога на које у великим школама могу дуго чекати. Пошто је наставницима у средњим школама врло тешко да изводе научне радове, то на тај начин пропадају за науку многе радне снаге, за којима научни живот у геолошким институтима и напредак науке увек жале.

Учињени су, наравно, неки покушаји да се таквом стању створи помоћне. Али они представљају само претходне и ванредне мере. Тако се може рећи о Паризу, да је у њему готово сваки студент, који хоће да и даље ради научне послове, знатним стипендијама осигуран за више година. Резултати који се тиме добивају врло су повољни и желети је да се то уведе и на провинцијским универзитетима. Због тога су у Паризу лабораторије препуњене; исти број студената нашао би, кад би се разделио на друге универзитете, и тамо приближно иста помоћна научна средства, више места, могућност за боље геолошке екскурзије и индивидуализаније упућивање. Тако би требало створити и на провинцијским универзитетима ма на који начин институте за научна испитивања.[1]

Не сме се заборавити да је главни задатак универзитета унапређивање научног рада, било радом који врши њихово особље, било образовањем будућих испитивача. У наше доба стручних студија, о ванредно повећаној одавања пракси, универзитети су једина уточишта чисте науке. Та се места морају одржати и останак у њима учинити угодним.

Кад би се наши природњачки факултети одрекли да врше научни рад у том смислу, онда би морао бити створен нов организам, који би их заменио у том највишем задатку, који је сам довољан да оправда његово егзистовање. Ако наши наставници продуже да се, не осврћући се на дневно мишљење и навике, посвећују том делу свога задатка: да стварају науку, а не само да уче науци другога, они ће тиме бити врло заслужни за нашу земљу и наше универзитете.

Предњи редови дају, у колико је могућно, тачну слику онога што се на француским универзитетима ради за ширење и развиће геологије. Ако сад покушамо да формулишемо жеље, чије испуњење изгледа

[1] Ванредно корисно дело је створено пре неколико година кад је установљена „caisse de recherches scientifiques". Ова установа новијега датума даје помоћи на најлибералнији начин за све научне испитивачке радове, без обзира које универзитету припадају, само кад се то затражи.

да је потребно да би се геолошкој школи Француске задржало достојно место у свету, долазимо до ових закључака:

А. За наставу. а) Потребно је створити низ нових места, како другог (maitres de conférences, chefs de travaux и асистенти), тако и првог реда (катедре за палеонтологију, минералогију, физичку географију), да би геологија располагала истим оним бројем радних снага као нпр. зоологија. Тиме би на нашим великим школама нестало неједнакости, које нити одговарају данашњем стању науке, нити значају који геологија и сродне јој науке имају у свима културним земљама.

б) Треба наставу физичке географије пренети на природњачке факултете и унети је као обавезан предмет за диплому о вишим студијама геологије. Ова наука обухвата у себи студију физичких и биолошких појава, које условљавају данашње развиће наше планете, а чијим се током у прошлости занима геологија. У ствари је парадоксно и у највећем степену нелогично, да је ширење и унапређивање ове гране нашег знања поверено — као што је у свима нашим лицејима и највећем броју универзитета — наставницима искључиво филолошко-историјске спреме, којима су уопште природњачке методе потпуно непознате.

Покрај све добре воље такви наставници не могу ништа друго радити, до излагати резултате других наука: физике, геодезије, метеорологије, геологије и биологије; за њих је тешко да сопственим радом физичку географију ма и најмање унапреде.

в) Развиће и унапређивање примењених грана геологије (хидрологије, науке о рударству, агрогеологије итд.), треба потпомоћи наставом која ће бити намењена не будућим наставницима већ другом кругу слушалаца. Оправдано је веровати, да би у једној земљи као што је Француска морало имати и пан универзитета места за регионалне геологе, којима би, поред израде специјалних геолошких карата, припала дужност да врше хидролошка и рударска испитивања и експертизе, да проучавају геолошке прилике при јавним радовима и да испуњују друге сличне задатке.

Образовање тих регионалних геолога, за које би се створила места при разним установама, могли би предузети наши универзитети, којима би студенти те врсте давали стална подстицаја да се тако важна питања техничке геологије не занемарују. Тиме би се и за студенте геологије, који се, због веома слабих изгледа на чисту универзитетску каријеру, уопште нерадо одају студији те науке, створила нова каријера.[1]

[1] При данашњем стању наших уређења често се дешава да професор геологије на нашем универзитету, који предаје сам и минералогију и све гране геологије, мора, поред испита и седница и поред својих научних приватних радова да испитује за Министарство Унутрашњих Дела планове о пројектовани водоводима

Б. За научна испитивања. Треба створити институте за геолошка испитивања на извесном броју провинцијских универзитета, који би имали да створе веће збирке и богатије библиотеке и тиме задовољили све захтеве модерне науке; поред тога створити места за научне раднике који би били ослобођени од интензивне наставе и испита, те би се могли посветити или самосталним дужим испитивањима или библиографским радовима,[1] који при наглом рашћењу броја научних публикација постају све неопходнији свима научницима.

Превео **Б. К. Н.**

W. Kilian и *M. Gignoux.*[2]
(Geologische Rundschau. Bd. IV, 1913)

МАТЕМАТИКА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ.

Има већ неколико година, како се говори да би требало изменити наставни план и програм за наше основне школе. Напослетку се пришло решавању овога питања и поверена је израда наставног плана и програма г. Др. Стев. Окановићу, професору, који је поверени му посао и израдио. Овде ће бити говора о програму само из математике из тога нацрта г. Др. Окановића.

Сви се културни народи труде да им деца у основној школи из математике науче све што ће им бити потребно за обичан живот и да од извесног разреда са успехом продуже даље школовање у средњим или другим школама, а притом се увек пази да се деца не преоптерете сувишном грађом. Ове су потребе и прилике у појединим зем-

---

појединих општина у четири или пет департмана, да за Министарство Грађевина буде сарадник при изради геолошких карата, да на седницама департманских савета учествује у питањима о јавној хигијени и да, осим тога, даје мишљења о геолошким односима при јавним и приватним техничким радовима најразличнијих врста (тунелима, осигурањима обала, рудницима). Стварање положаја регионалних геолога олакшало би терет наших професора, који је за њих нарочито ако су заузи у години, каткад необично тежак, и дало би им могућности да се више посвете широј научним радовима. Тиме би се директно допринело напретку науке и привукао би се већи број ученика, јер би знали да ће после свршених студија моћи добити место.

[1] Ови библиографски радови, чија се потреба све јаче осећа, и који би брзо постали неопходно средство за научне радове, могли би бити организовани попут пиринског Concilium bibliographicum и доносили би писцима споредну зараду, којом би се у неколико могла да надокнади недовољна плата универзитетских наставника.

[2] Г. *W. Kilian* је професор геологије и управник геолошке лабораторије на Универзитету у Гренобли; г. M. Gignoux је препаратор за геологију на Универзитету у Гренобли. Пр.

љама различне, али несумњиво има их доста општих и заједничких, те према томе се ни програми много међу собом не разликују.

На конгресу математичара, који је држан у Риму априла 1908. године, једногласно је примљена одлука да се конституише једна *Међународна комисија за математичку наставу*, која би имала да организује компаративно проучавање метода и програма у средњој математичкој настави у разним земљама, и да о томе спреми потребан материјал, који би се имао претрести на једном међународном конгресу. Ова је комисија одмах у почетку донела одлуку да не треба издвајати средњешколску математичку наставу од оне у основним, стручним и највишим школама. На међународном конгресу математичара, који ће се држати у Штокхолму 1916. године, треба да се дефинитивно сврши ово питање. На сваки начин тада ће се истаћи поједина мишљења и издвојити извесно наставно градиво као заједничко и од опште користи. Према томе и данашње измене у нашем програму треба да се врше у духу програма, који су већ у других народа у употреби, узимајући оно што им је заједничко и од опште користи. Оваквим радом можда се нећемо много удаљити од тога заједничког програма, а и коме би се доцније лакше приступило. Можда би најбоље било, кад би се то за мало доцније оставило.

Ради тога потребно је да се најпре изнесе упоредни преглед програма из математике некојих културних народа, а затим упоредни преглед нацрта г. Др. Окановића и нашег данашњег програма. Напослетку изнеће се и један предлог о програму, којим би се могло послужити, док се тај заједнички програм не донесе.

I. Као што је напред речено, овде ће се најпре изнети упоредни преглед програма из математике за основне школе некојих културних народа, да би се с њима могао сравнити наш данашњи програм и нацрт г. Др. Окановића.

Аустрија.

Из доста оправданих разлога почећемо са програмом основних школа ове земље.

I разред (аритметика са $\frac{10}{2}$ часова недељно). — Четири основне рачунске радње са бројевима од 1 до 10 усмено и писмено. Новац, мере и тежине у овом обиму.

Ако је овај разред комбинован са II разредом, онда све ово само с бројевима од 1 до 10, али ипак зато се програм у II разреду не мења.

II разред (са 4 часа недељно). — Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 100 усмено и писмено. Новац, мере и тежине у овом кругу. Елементи рачуна с разломцима.

III разред (са 4 часа недељно). — Проширивање бројног обима до 1000 и до хиљадитих. Четири основне рачунске радње с целим и десетним бројевима.[1] Усмено рачунање.

IV разред (са 4 часа недељно). — Четири основне рачунске радње с целим и десетним бројевима. Пресобраћање простих разломака у десетне и обрнуто. Рачунање с вишеименим бројевима. Рачунање с простим разломцима, који се чешће јављају. Усмено рачунање.[2]

V разред (5. и 6. школска година са по 4 часа недељно). — Пресобраћање вишеимених бројева у обичне или у десетне разломке и обрнуто. Четири основне рачунске радње са целим и разломљеним, именованим и неименованим бројевима и њихова примена на практичне задатке. — Објашњавање најобичнијих рачуна добитка. Усмено рачунање.

VI разред (7. и 8. школска година са по 4 часа недељно). — Размере и сразмере. Интересни рачун. Деоно правило. Основи простог књиговодства. Усмено рачунање. — Девојчице ће се нарочито вежбати у домаћим рачунима. Извлачење квадратног корена. Мерење и рачунање праволинијских равних површина, кругова и најпростијих тела по обиму и садржини.

Немачка.

Поједине државе у саставу немачке царевине имају засебне програме за своје основне школе.

Деца полазе у школу од 6 и 7 година и учење траје обично 7 и 8 година. Због оваког дугог школовања у основној школи имало се разлога да се наставно градиво из математике у појединим разредима некојих држава осетно смањи.

Међу овим програмима има разних комбинација у распореду наставног градива и требало би их нарочито и детаљније све изложити.

Да се излагање ових програма упрости, најбоље ће бити да се изнесу само бројни обими са нешто података из неколико програма за прве четири школске године, које и иначе чине главни основ ових школа. Треба имати на уму да се код нас основно школовање у већини случајева завршава са прве четири године, па ипак се може лако уочити да има доста сличности наш програм са понеким програмима за прва четири разреда немачких основних школа.

---

[1] У уџбеницима су заиста све четири основне рачунске радње с десетним бројевима, само су множитељ и делитељ цели бројеви.

[2] У уџбеницима је и просто правило тројно свођењем на јединицу.

I школска година.

Из свих програма за I школску годину издвојићемо ово неколико група:

А. Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 10.

Б. Сабирање и одузимање бројева у обиму од 1 до 20.

В. Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 20.

Г. Сабирање и одузимање једноцифреног и двоцифреног броја са бројевима од 1 до 5.

У даљим разредима из сваке ове групе издвајају се посебни програми, који се доцније све више међу собом разликују.

II школска година.

А. а) Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 20.

б) Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 100.

Б. Множење и дељење бројева од 1 до 20. Сабирање и одузимање једноцифреног и двоцифреног броја са једноцифреним бројем.

В. а) Бројни обим од 1 до 100: сабирање и одузимање, множење и дељење као примена таблице множења бројева од 1 до 5.

б) Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 100.

в) Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 100. Читање и писање десетних бројева с два десетна места.

г) Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 100. Сабирање и одузимање десетних бројева (два десетна места).

Г. Сабирање и одузимање двоцифрених затим троцифрених бројева. Примена таблице множења бројева од 1 до 5.

III школска година.

А. а) Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 100.

б) Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 1000.

Б. Примена мале таблице множења. Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 1000 (делитељ једноцифрен).

В. а) Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 100. Неки прости разломци, који се чешће јављају.

б) Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 1000.

в) Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 1000, а затим и преко 1000. Неки прости разломци, који се чешће јављају, у вези са десетним бројевима.

г) Четири основне рачунске радње с целим бројевима од 1 до 1000, са десетним бројевима (два десетна места) и простим разломцима који се чешће јављају (множитељ и делитељ цели бројеви).

Г. Сабирање и одузимање бројева једноцифрених до шестоцифрених. Множење до четвороцифрених бројева са једноцифреним и

двоцифреним бројем. Дељење до шестоцифрених бројева са једноцифреним бројевима и десетицама.

IV школска година.

А. а) Четири основне рачунске радње с бројевима од 1 до 1000, а затим и с бројевима преко 1000.

б) Четири основне рачунске радње с бројевима преко 1000.

Б. Четири основне рачунске радње с бројевима преко 1000.

В. а) Четири основне рачунске радње с целим бројевима од 1 до 1000 и с десетним бројевима од две десетне цифре (множитељ и делитељ цели бројеви).

б) Четири основне рачунске радње с целим бројевима преко 1000.

В. а) Четири основне рачунске радње с целим бројевима од 1 до 1000 и с десетним бројевима од две десетне цифре (множитељ и делитељ цели бројеви).

б) Четири основне рачунске радње с целим бројевима преко 1000. Појам о простим разломцима, који се чешће јављају.

Поред овога у једном програму има четири основне рачунске радње (елементарно) с простим разломцима (множитељ и делитељ цели бројеви).

в) Четири основне рачунске радње с десетним бројевима. Просто правило тројно.

г) Четири основне рачунске радње с целим бројевима преко 1000, са десетним бројевима и лакши случајеви са простим разломцима (множитељ и делитељ цели бројеви).

Г. Четири основне рачунске радње с целим бројевима (до 7 цифара), множитељ до четвороцифрених и делитељ до троцифрених бројева. Четири основне рачунске радње с десетним бројевима (до хиљадитих); множитељ и делитељ цели бројеви.

Италија.

Треба обратити пажњу на програм за основне школе у Италији, који је у важности од 1905. године.

I разред. — Бројење усмено и писмено до 100. Практична вежбања усмено и писмено у четири основне рачунске радње до 20.

II разред. — Бројење усмено и писмено до хиљаде закључно и хиљаде до десет хиљада. Усмена вежбања у четири основне рачунске радње до 100 и писмено са хиљадама до десет хиљада. (У множењу и дељењу множитељ и делитељ треба да буду једноцифрени). Решавање лаких практичних задатака. Очигледно представљање обичних разломака. Елементарно практично упознавање са јединицама мера (дужине, запремине и тежине), које се најчешће употребљавају.

III разред. — Бројење усмено и писмено преко 10.000. Усмено рачунање у четири основне рачунске радње (до 100, изузевши кад се тиче множења и дељења са 10 или мултипла од 10). Писмена вежбања у четири основне рачунске радње са целим и десетним бројевим. (У множењу један од чинитеља и у дељењу делитељ не треба да има више од три цифре; други чинитељ и дељеник не треба да има више од седам цифара). Писање обичних разломака и њихово преобраћање у десетне. Практична вежбања са метарским мерама (дужина, запремина, тежина и вредност). Решавање лакших задатака.

— Основни појам и цртање слободном руком главних ликова из равне геометрије.

IV разред. — Усмено рачунање. Писмена вежбања у четири основне рачунске радње са целим и десетним бројевима и преобраћање обичних разломака у десетне. (При множењу производи не треба да прелазе девет цифара и један од чинитеља не би требало да има више од три. У дељењу дељеник не треба да прелази девет цифара, нити делитељ да има више од три). Читање и писање римских бројева. Практична вежбања о метарском десетном систему (дужина, површина, запремина, тежина и вредност). Решавање лакших задатака.

— Основни појам и цртање слободном руком ликова из равне геометрије и практична правила за мереље. Номенклатура и цртање слободном руком главних геометријских тела.

V разред. — Усмено рачунање. Вежбања и лаки задаци у четири основне рачунске радње са целим и десетним бројевима, са директном применом на метарском систему, аграрне мере и употреби у трговини. Практично рачунање с обичним разломцима. Основни практични појам о размери и простој пропорцији (интерес, есконт, ажија, тара, сензарија).

Цртање слободном руком и конструкција геометријских тела; практична правила за мереље површина и запремина.

VI разред. — Вежбања аритметичка и геометријска са применом правила наученых у петом разреду. Усмено решавање лакших задатака. Правило тројно просто и сложено, са методом свођења на јединицу. Трговачко рачунање. Поређење новчаног система талијанског са системима страних држава и трговачка примена.

Холандија.

Програм за основне школе у Амстердаму:

I година (деца од 6—7 година; са $4^1/_2$ часа недељно). — Вежбања са количинама од 1 до 20.

II година (деца од 7—8 година; са $4^1/_2$ часа недељно). — Вежбања са количинама од 1 до 100. Неколике мере дужине.

III година (деца од 8—9 година; са 5 часова недељно). — Вежбања са целим бројевима. Неколике мере и тежине.

IV година (деца од 9—10 година; са $4^1/_2$ часа недељно). — Продужује се вежбања са целим бројевима. (У овој је години велики део времена посвећен да се науче четири основне рачунске радње, чије је учење почело већ прошле године, и да се стекне лакоћа у практичности тих радња). Разломци најпростији. Мерење површине и запремине (израчунавање површине правоугаоника, површине и запремине коцке и паралелопипеда).

V година (деца од 10—11 година; са $4^1/_2$ часа недељно). — Продужују се вежбања са целим и разломљеним бројевима и израчунавање површина и запремина. У овој се години решавају најпростији задаци, који изискују нешто познавања рачуна процента и рачуна зараде и губитка, појма о пропорцији и нешто вештине у употреби метарског система.

VI година (деца од 11—12 година; са $4^1/_2$ часа недељно). — Понављање и проширивање наученог градива. Израчунавање површине и запремине геометријских простих тела. У овој се години тражи нешто вештине у решавању простих задатака.

Белгија.

Учење у основним школама у Белгији има три прогресивна течаја и сваки траје две године: а) *нижи течај* (I и II година учења); б) *средњи течај* (III и IV година учења); в) *виши течај* (V и VI година учења).

Да се прими у школу, треба ученик да има више од 6 година а мање од 14 година 1. октобра године уписа.

Математика се учи у нижем и средњем течају са по 4 часа недељно, а у вишем са 3 часа недељно; у женским школама све по 3 часа недељно.

Нижи течај. — *А. Рачунање усмено, очигледно и писмено.*

1. Стварање, именовање, представљање цифрама десет првих бројева; четири основне рачунске радње комбиноване са овим бројевима.

2. Сличан рад са бројевима од 10 до 20; затим на бројевима од 20 до 100, нарочито се задржавати на бројевима, који су од производа, што се налазе у таблици множења.

3. Методично познавање таблице множења и њене примене у дељењу бројева од 10 до 100 са десет првих бројева.

4. Упознавање и представљање десетих и стотих од јединице; четири основне рачунске радње комбиноване са овим бројевима.

5. Стварање, именовање, представљање цифрама разломака, чији именитељ не прелази 100.

6. Вежбања и задаци са применом, које час даје учитељ, а час састављају ученици.

Напомена. — Прибегаваће се графичком поступку да се представе величине, сваки пут кад је могуће.

Изводиће се у исти мах усмено и писмено рачунање, тако да у нижем течају усмено рачунање даје основу, тумачење и закључак за четири рачунске радње писменог рачунања.

Б. Законски систем тежина и мера.

Упознавање очигледно и практично метра, литра, грама и динара; — множине и делови (само дека..... екто...., деси...., санти....).

Показати и вежбати да се рукује мерама, тежинама и новцем. Учити да се мери и рачуна.

Средњи течај. — *А. Рачунање усмено, очигледно и писмено.*

1. Понављање четири рачунске радње на 100 првих бројева, тако исто са десетим и стотим.

2. Практично упознавање бројења усменог и писменог целих бројева, затим десетних бројева.

3. Четири основне рачунске радње примењене на овим бројевима, у поступном реду и са врло простим закључком. Просто тумачење циља и употребе сваке од ових рачунских радњи.

4. Многобројна вежбања и задаци позајмљени из обичног живота, заната, земљорадње, индустрије и т. д. Неколико простих питања о простом интересу, пропорционалној подели, о штедионици.

Напомена. — Вежбања и задаци биће расправљени усменим рачунањем у свима случајевима где ће употреба поступака за скраћивање бити могућа; изабраће се дата тако да су ови случајеви чести.

5. Стварање, именовање и представљање цифрама простих разломака.

6. Преобраћање простог разломка у десетни, примена на многобројним примерима.

Б. Законски систем тежина и мера.

1. Излагање очигледно и практично законског система тежина и мера.

2. Однос мера између себе.

3. Вежбања и обични задаци из примена метарског система са датама за расправљање, једни брзим усменим рачуном, други писменим рачуном.

Виши течај. — *А. Аритметика и усмено рачунање.*

1. Излагање са расуђивањем бројења целих и десетних бројева.

2. Врло елементарна теорија четири основне рачунске радње са целим и са десетним бројевима. Тражење количника двају целих бројева до 0,1, до 0,01, до 0,001. — Тумачења теорема на којима се ослањају упрошћавања да се користи нарочито у брзом усменом рачунању.

3. Знаци дељивости са 2 и 5; са 4 и 25; са 8 и 125; са 9 и 3.

4. Дефиниција простог броја и узајамно простих. — Примена у дељењу са 6, 12, 15, 18, 21,... 35... следећег принципа (без демонстрације): Ако је један број дељив са два или више узајамно простих, он је дељив и њиховим производом.

Тражење највеће заједничке мере за два или више бројева верижним дељењем.

5. Елементарна теорија простих разломака: постајање и дефиниција; — бројење; — главне особине; преобраћање простих разломака у десетне; примене.

6. Метода свођења на јединицу примењена у питањима на овим предметима: правило тројно; — прост интерес; — добитак и губитак израчунат у процентима; трговачко рачунање дисконта; деоно правило и друштвени рачун; — рачун смесе; — њедионице; системи узајамног осигурања или потпомагања и т. д.

7. Решавање задатака који се односе на обичан живот, занате, домаћу економију, земљорадњу и т. д. — Вежбања и задаци које изналазе и састављају ученици.

Б. Метарски систем.

1. Понављање метарског система.

2. Примена мера за површину у израчунавању површине паралелограма, ромба, троугла, трапеза, многоуглова и круга.

3. Примена мера за запремину у израчунавању запремине призме, облице, пирамиде, купе и лопте.

4. Однос између тежина и мера за запремину.

Напомена. — Вежбања и задаци радиће се усменим рачуном, кад год комбинације бројних дата допусте употребу поступака за скраћивање које се ослања на утврђеним принципима, а нарочито на употреби допуна аритметичких.

Француска.

Учење у основној школи дели се на

дечји одсек: једна или две године, према томе да ли деца полазе у 5 или 6 год.;

нижи течај: две године, од 7 до 9 год.;

средњи течај: две године, од 9 до 11 год.;

виши течај: две године, од 11 до 13 год.

Све школе у ствари немају виши течај и већина деце походи само средњи течај.

Програм из математике у основној школи је овај:

Дечји одсек — Први основи бројења усменог и писменог. Мала вежбања усменог рачунања. Сабирање и одузимање на конкретним бројевима и који не прелазе прву стотину. — Изучавање десет првих

бројева и израза половина, трећина, четвртина. — Четири радње са двоцифреним бројевима. — Метар, динар, литар.

Нижи течај (са $\frac{6}{2}$ часа недељно). — Принципи усменог и писменог бројења. Усмено рачунање: Четири рачунске радње примењено очигледно најпре на бројевима од 1 до 10; затим од 1 до 20; затим од 1 до 100. — Учење таблице сабирања и таблице множења. Писмено рачунање: сабирање, одузимање, множење; главна правила трију рачунских радњи са целим бројевима. Дељење ограничено на двоцифрени делитељ. — Мали задаци усмени или писмени, који се односе на врло обичне предмете; вежбања са расуђивањем на задацима и на извршеним рачунским радњама. — Основни појмови о метру, литру, динару, граму, њиховим множинама и деловима.

Проста вежбања ради познавања и означавања најелементарнијих правилних слика: квадрата, правоугаоника, троугла, круга. — Различне врсте углова. Појам о трима димензијама. Основни појмови о телима помоћу модела у рељефу. — Честа вежбања, мерења и упоређивања величина од ока (погледом); приближно оцењивање раздаљина, и њихово израчунавање у метарским мерама.

Средњи течај (са 6 часова недељно). — Понављање претходног течаја. — Дељење целих бројева. — Главни појам о разломцима. — Десетни разломци. — Примена четири рачунске радње на десетним бројевима. — Правило тројно, прост интерес. — Законски систем мера и тежина. — Задаци и вежбања са применом. — Решења са расуђивањем. Неколико задатака који се односе на губитке због употребе алкохолних пића. — Наставак и развијање вежбања усменог рачунања примењено на све радње.

Изучавање и графичко представљање на табли геометријских равних слика и њихове најпростије комбинације. — Основни практични појмови о коцки, призми, облици, лоптп, с њиховим главним особинама, прпјене у метарском систему.

Виши течај (са 6 часова недељно). — Понављање са развијањем, с једне стране, за теорију и расуђивање; с друге стране, за тражење брзих поступака, било усменог, било писменог рачунања. — Прости бројеви. Најважнији знаци дељивости. Принцип растављања броја у његове просте чиниоце. — Највећа заједничка мера. — Метода свођења на јединицу при решавању задатака интереса, дисконта, поделе, смесе и т. д. — Метарски систем, примене на мерење запремина и њихове односе са тежином. — Први појмови рачуноводства. Основни кратки појмови из равне геометрије и мерење запремина.

За дечаке: Примена на најпростијим радњама земљомерства. Појам о нивелисању.

II. После изложених програма остаје да се изнесе упоредни преглед нашег садашњег програма из математике у основној школи и предложеног нацрта г. Др. Стев. Окановића, професора.

Кад се све то упореди, лако се може донети закључак.

1.) Наставни план и програм за основне школе у Краљевини Србији.

Рачуница и геометриски облици.

Циљ: Стварање јасних представа и појмова о количинама и облицима и развијање осећаја тачности и правилности.

—

Рачуница с геометријским облицима у свима разредима са по 4 часа недељно само у VI разреду са 2 часа недељно.

—

2.) Нацрт наставног плана и програма за српску основну школу

по начелу концентрације и генетичко-историјске поступности.

Пројект Д-ра Стев. М. Окановића, професора.

Б. Реалистичко градиво (живот и прерада природе).

II. Формално градиво.

в) Математика.

—

Рачун с геометријом у I разреду са 2 часа, II—IV са по 3 часа, V и VI са по 4 часа недељно.

—

А) Рачуница.

I разред.

а) Показивање бројева на стварима (рачуњци и дрвцима) и цртама на табли и таблицама.

б) Очигледно упознавање с новцима, метром, килограмом и литром, све до броја десет. Сабирање и одузимање, најпре на стварним предметима а за тим са чистим бројевима. Множење и дељење, до десет, опет најпре на стварима, а по том с чистим бројевима. Све четири рачунске радње само усмено.

в) Рад с дрвцима и на рачуњци, с бројевима до 20 (као и до 10). Све четири рачунске радње најпре на стварима а за тим с именованим бројевима без ствари и

1—10

Сабирање и одузимање. Писмено и усмено.

на послетку с чистим бројевима. Израчунавање лакших примера.

г) Упознавање с деловима до 10 (само на стварима и цртежима).

Писмено рачунање (с цифрама) из овога разреда се изоставља.

II разред.

1—100

а) Поступно учење и упознавање бројева од 20 до 100 на рачуналци и дрвцима као и у I разреду. Прављење десетица на хартији и рад с њима у сва четири вида.

Сабирање, одузимање и дељење. Новац.

б) Израчунавање примера помоћу рачуналке и ових десетица. Познавање новца и његових делова до 100. Израчунавање задатака из живота, без очигледних средстава.

в) Рачунање с неименованим бројевима, усмено, у све четири рачунске радње. Извођење таблице множења и памћење.

г) Писмено рачунање, у сва четири вида, поступно, с извођењем правила из примера.

III разред.

1—1000

а) Упознавање са стотинама до 1000, очигледно (на хартији и дрвеним плочама). Рад с њима у све четири рачунске радње, додајући поступно по једну стотину.

Сабирање, одузимање, множење, дељење и садржавање.

Мет. мере.

б) Упознавање с мерама у томе кругу очигледно и рачунање с њима.

в) Усмено вежбање с чистим бројевима од 1 до 200, за тим од 200 до 300 и т. д. све с целим бројевима, а деловима само до 10.

г) Писмено рачунање (с целим бројевима) у све четири радње поступно, с извођењем правила.

д) Писмено израчунавање разноврсних примера из живота. При овом све лакше случајеве израчунавати усмено. ђ) Рачунање с разноименим бројевима.	

IV разред.

а) Очигледно представљање бројева преко хиљаде. б) Четири основне рачунске радње с целим бројевима преко хиљаде. Нове мере. Рачунање с разноименим бројевима. в) Десетни разломци. Рачунање с њима. г) Израчунавање примера из живота с округлим бројевима преко хиљаде, усмено и писмено. д) Решавање задатака из простог правила тројног свођењем на јединицу усмено и писмено.	1—1000 Сви видови рачунски. Разноименовани бројеви.

V разред.

Израчунавање задатака из практичног живота. Рад с именованим, једноименим и разноименим целим и десетним разломцима. Метарске мере. Скраћено множење и дељење. Размере и сразмере.	Неограничено: систем бројева. Сви видови рачуна и разломци. Мере и новци културних држава (за градске школе).

VI разред.

Прости разломци. Четири рачунске радње. Прости интересни рачун. Друштвени рачун и правило смесе.	Грађанско рачунање (правило тројно, интерес и т. д.). Банкарски рачуни (за градске школе).

Б. Геометријски облици.	Б. Геометрија.
I и II разред.	**I разред.**
Уз вежбање у посматрању, мишљењу и говору: основни појмови о линијама, угловима, троуглима,	У очигледној настави: посматрање предмета и разликовање линија, површина и т. д. на њима.

четвороуглима и т. д. У Ручном Раду: цртање и грађење троуглова и четвороуглова. Цртање и изрезивање кружних линија.	**II разред.** Коцка и четвороугаони стуб.

III разред.

Проширење основних појмова о линијама и угловима; троугли, четвороугли: квадрат и правоугаоник, ромб и ромбоид, трапез и трапезоид; многоугао и круг, све с цртањем и грађењем од хартије (картона).	Призма и пирамида.

IV разред.

Прављење главних геометријских облика. Мерење и израчунавање површина. Појам о запремини и израчунавање садржине у правилних тела (сем кугле).	Ваљак и лопта.

V разред.

Понављање онога, што се учило у 4. разреду основне школе опширније.	Израчунавање површина. Земљомерство (за сеоске школе).

VI разред.

Израчунавање површина геометриских слика и запремина правилних геометриских тела с нарочитим обзиром на практичне потребе. Практичном раду у пољу обратити нарочиту пажњу.	Израчунавање запремина.

*

Г. Др. Окановић поднео је само нацрт програма, а на сваки начин остаје још да се у овај нацрт унесу и појединости и утврди као програм. Ово попуњавање не може ни у ком случају бити такве природе да се измени суштина нацрта. Имајући ово на уму показаћемо у кратким потезима, да би се погрешило кад би се овај нацрт усвојио.

Почнимо најпре с Аритметиком.

I разред. — Задржати се само на сабирању и одузимању бројева од 1 до 10, изгледа да се садашњи програм показао као сувише велики. У читавом низу година показало се да досадашњи програм у I разреду није био баш тако велики да би га требало смањивати. Ако је било где каквих одступања, то је било услед привремених прилика у том крају, па је се то у току школовања поправљало.

Главна је погрешка, *што се прво прелази писмено рачунање, па тек онда усмено рачунање.* О овоме није потребно нарочито расправљати. Можда г. Др. Окановић има неких дубљих разлога што тај природни ток мења. Треба најпре саслушати те разлоге г. Др. Окановића и тек онда дискутовати.

Пошто се у осталим разредима нигде више не помиње усмено рачунање, то би се без сумње у детаљном програму поменуло на пригодним местима.

II разред. — Пада у очи да је у овом разреду изостављено множење, а учи се дељење! На први мах могло би се помислити, да је множење изостављено случајно штампарском грешком, али би онда програм овога разреда био исти са програмом III разреда. На сваки начин и наставник и деца имаће доста муке, док се утврди дељење, пошто се множење никако и не учи. Ма како били јаки разлози г. Др. Окановића за овакав ред, ипак ће се у пракси показати да је овакав ред тешко изводљив.

Пошто у нацрту нема ни помена о метарским мерама, то се не може мислити да се то подразумева, кад је већ о новцу поменуто. Како је потребно да се у задацима примени учење новца, онда ће се помињати само они предмети што се не мере. Могао се дати само појам о којој метарској мери, бар ради разноврсности задатака.

Према стеченом искуству и садашњи програм II разреда био је довољно велики да га наставник и деца с успехом савладају. Слободно се може рећи да су готово сви наставници били мишљења да је у опште садашњи целокупни програм II разреда био тако удешен да је тај разред био најлакши.

III разред. — Програм је исти са програмом II разреда, само је додато множење и садржавање (вађда дељење као мерење), које се само по себи може разумети, чим се учи дељење.

Први пут се помињу метарске мере, а о новцу је било говора у II разреду. О мерама се поново говори у V разреду, те би се на сваки начин у детаљном програму за IV разред поменуло и за тај обим бројева.

Ово би у свему могло бити програм за II разред, као што је и до сада било.

IV разред. — Помињу се рачунске радње са разноименованим бројевима у обиму до 1000. Док су у употреби биле старе мере, онда се на то обраћало више пажње. Сад се обично говори о оваквим бројевима код мера угла односно лука и времена. Код метарских мера само се узгред помене, па се ти бројеви преобрате у десетне бројеве и тиме се олакша рад. Сама основа, на којој је уређен метарски систем, чини да је олакшано рачунање с овим мерама. Ово је једна од незгода и садашњег програма, која се повлачи из старијих времена.

Дакле, ово би био данашњи програм III разреда, који је због ранијег развлачења у нацрту потиснут у IV разред.

V разред. — Оставимо на страну, што се оно неколико речи у нацрту могло згодније изразити.

И ако је у нацрту речено мало речи, ипак се мора рећи да је много материјала, што би деца имала да савладају за ову годину.

Према нацрту у овом разреду треба сва деца да прођу: Бројење преко хиљаде усмено и писмено. Четири основне рачунске радње с целим бројевима. — Појам о десетним и простим разломцима. — Четири основне рачунске радње с десетним бројевима. — Четири основне рачунске радње с простим разломцима.[1] — Све о метарским мерама. — Израчунавање површина.

У градским школама још мере и новци културних народа, а у сеоским школама земљомерство.

Развлачење програма у ранијим разредима имало је за последицу нагомилавање материјала у овом разреду.

Кад би се прелазило само оно што је за све школе заједничко, па би било довољно да се деца преоптерете, — али има још и више!

Што се у градским школама изучавају мере и новци културних држава, — да се најблаже изрази, то је узалуд трошити време. Слободно се сме рећи да је мали број наставника, који би знали мере и новце руског и енглеског система, док то не би нарочито научили ради овога предавања.

Што се тиче земљомерства у сеоским школама, мора се признати да је оно корисно, само се треба бојати да се поред осталог доста великог материјала деца не преоптерете.

Срећом те се не би ни много наставника, ни много деце мучило око свега овога, пошто и иначе мало деце учи V разред.

VI разред. — На сваки начин би се у детаљном програму побројале све врсте грађанских и банкарских рачуна.

Сад да се пређе на Геометрију.

---

[1] Пошто се ни у једном разреду о разломцима више не помиње, то се не може тумачити да се у нацрту нису подразумевале и четири основне рачунске радње с простим разломцима. У осталом, ако се није тако мислило, то се могло с неколико речи објаснити.

Можда је доста незгодно почети с Геометријом у I разреду или бар у оном обиму што га г. Др. Окановић предлаже. Док се из Аритметике учи само сабирање и одузимање с бројевима од 1 до 10, дотле се у истом разреду предвиђа посматрање геометријских ликова?!

Шта ли се подразумева под оним „и т. д.“ у програму I разреда? Све што би се под тим рекло, било би или сувишно или погрешно речено.

Баш би било вредно знати, где би деца из III разреда нашла примере за пирамиде и у опште ради чега ће им то тело требати у обичном животу? Много су важније ствари изостале из Аритметике у програму до IV разреда, међутим призма са пирамидом у III разреду и ваљак са лоптом у IV разреду само се посматрају целе године, — пошто о израчунавању код ових тела не може ни у ком случају бити говора.

* * *

Треба имати на уму да у нас од све деце са свршеним четвртим разредом основне школе, један део оде у средње школе, а већина прекида школовање.

Кад би сва деца, што не оду у средње школе, продужила школовање у продужној основној школи, онда би се програм из математике могао развући и нацрт г. Д-р Окановића могао би послужити као један од предлога.

Сваким даном повећава се у обичном животу потреба да се са свршеном основном школом добије довољно знања из математике. Избацивањем из употребе старих мера и увођењем метарских мера осетила се јача потреба за учењем десетних разломака, али се зато упрошћава наставно градиво. Садашњим програмом израчунавање десетних разломака стављено је у IV разред, међутим упознавање са деловима врши се постепено још од I разреда, тако да се у III разреду врши усмено рачунање с деловима до 10. Истина је да дете у обичном животу пре чује изразе: половина, трећина и т. д. него десети, стоти део и т. д. Према томе треба то објаснити, али зато ипак не мора се усмено рачунати (четири основне рачунске радње) с деловима до 10, кад то рачунање у обичном животу тако често не долази. За овај се одељак у програму не може друкчије објаснити, него да је то узето из неког старијег програма где је било потребно због тадашњих мера.[1]

[1] Пре неколико година било је на једном учитељском збору приговора, како су професори главни творци и кривци за данашњи рђав програм у основној школи. Што се тиче програма из математике, тај сам прекор тада одбио од професора математике, пошто изгледа невероватно да је према погрешкама неко при изради учествовао. У програму има неких застарелости заосталих јамачно из неких ранијих програма као и неодређености због непознавања елементарних појмова самога предмета. Кад се оне застарелости изузму, ипак је невероватно да професор математике прави овакве грешке и уноси их у програм. Тада је то све на појединим примерима из програма показано.

Овде се може поменути да је у садашњем програму због старих мера нарочито обраћена пажња у III разреду на рачунање с разноименим бројевима. Имао сам прилике да се уверим да код овог рачунања велики број наставника III разреда на своју руку део са метарским мерама успешно ради с прелазом на десетне бројеве.

У нацрту г. Др. Окановића отишло се у другу крајност: бројење преко 1000, десетни и прости разломци и четири рачунске радње с целим и разломцима стављено је у V разред. Што се тиче простих разломака, као мање потребан материјал нека остане у овом разреду, али о осталим бројевима потребно је да се што научи у IV разреду, као у последњем по закону обавезном разреду.

Пошто је г. Др. Окановић за прве четири године скратио програм и смањио број недељних часова из математике, то би требало што проговорити о радном школском времену. Чешће се чује да је због честих празника и распуста школско радно време кратко за извођење програма. Ради бољег објашњења узмимо једну школску годину и по њој одредимо радно школско време. Тако на пр. школска 1912.—1913. година од 1. септембра 1912. до 1. јуна 1913. има свега 200 радних дана. У то време не урачунава се испитни месец јуни (због неурећености надзора), недеље и 34 дана распуста, празника и причешћа (ови су дани овако распоређени: понедељник 7, уторник 5, среда 4, четвртак 6, петак 6, субота 6, недеља 2; због помицања дана у календару сваке ће године понеки празници падати у недељу). Ако се према садашњем наставном плану узме да у шест радних дана има четири часа математике, онда ће за тих 200 дана бити 133 часа математике. Тај број часова довољан је да се савлада и с примерима утврди градиво из програма. Не може се ваљда тражити да се сва вежбања и задаци из одобрених помоћних књига морају с децом радити. — Према оваквом стању не изгуби се баш толико времена, да би требало програм осетно скраћивати.

Кад се садашњи наш програм из математике у основној школи упореди са програмима осталих народа, лако ће се уочити да је наш програм доста сличан са њима, само би га требало на неким местима поправити.

Мора се признати да је основа садашњег програма (само да се у детаљима измени) боља од нацрта г. Др. Окановића. Предложеним нацртом г. Др. Окановића не би се пошло унапред у настави овога предмета.

III. На послетку може се изнети и један предлог програма из математике за наше основне школе, којим би се могло послужити, док се не изради један заједнички програм на међународном конгресу математичара.

I разред.

а) Рачунање усмено и очигледно.

1. Први основни појмови бројења: поступно учење и упознавање првих десет бројева; четири основне рачунске радње поступно и комбиновано с овим бројевима. Изрази: половина, трећина, четвртина. Писање бројева до 10.

2. Сличан рад с бројевима од 10 до 20.

б) Метарске мере.

1. Основни појам о метру, динару, литру.

II разред.

а) Рачунање усмено, очигледно и писмено.

1. Понављање раније рада, затим у истом правцу продужити упознавање и рад с бројевима до 100. Писање бројева до 100.

2. Утврђивање таблице множења и њене примене при дељењу.

3. Изрази: половина, трећина, четвртина и т. д. (до 10) упоредо са ранијим радом као и у I разреду.

4. Писмено рачунање: четири основне рачунске радње с бројевима до 100; делитељ једноцифрен број.

5. Омањи задаци из живота усмено или писмено.

б) Метарске мере.

1. Метар (дециметар и сантиметар), динар (пара), литар (ектолитар и децилитар), грам (декаграм, килограм, товар).

III разред.

а) Рачунање усмено, очигледно и писмено.

1. Понављање раније рада, затим усмено и писмено бројење до 1000. Омања усмена вежбања.

2. Поступно и очигледно са врло простим објашњењем четири основне рачунске радње. Елементарно тумачење циља и употребе сваке ове рачунске радње.

3. Главни појам о разломцима с обзиром на десетне разломке (десети, стоти, хиљадити). Преобраћање вишеимених бројева метарских мера у десетне бројеве. Четири основне рачунске радње с десетним бројевима (множитељ и делитељ цео број).

б) Метарске мере.

1. Упознавање с метарским мерама.

2. Вежбања и задаци с метарским мерама (у обиму бројева до 1000).

в) Геометрија.

Геометријски облици (тело, површина, линија, тачка). Права и крива линија, дуж. Површина равна и крива. Угао; прав угао, цртање правог угла. Паралелне праве. Многоугли: троугао (једнакостран и правоугли), четвороугао (квадрат и правоугаоник), петоугао и т. д. Круг.

IV разред.

а) Рачунање усмено, очигледно и писмено.

1. Понављање ранијег рада. Усмено и писмено бројење целих бројева.

2. Поступно и са врло простим објашњавањем четири основне рачунске радње са целим и десетним бројевима.

3. Рачунање вишеименим бројевима (мере времена),

4. Просто правило тројно (свођењем на јединицу).

б) Метарске мере.

1. Упознавање метарских мера

2. Однос метарских мера између себе.

в) Геометрија.

1. Израчунавање површине квадрата, правоугаоника, троугла.

2. Израчунавање коцке, правоуглог стуба.

3. Практична вежбања с применом метарских мера.

V и VI разред.

а) Рачунање усмено, очигледно и писмено.

1. Понављање ранијег рада.

2. Усмено и писмено: бројење и четири основне рачунске радње с простим разломцима, који се чешће јављају.

3. Преобраћање простих разломака у десетне.

4. Свођењем на јединицу: правило тројно; прост интерес; добитак и губитак у процентима; трговачко рачунање дисконта; простији задаци из деоног правила и рачуна смесе.

б) Метарске мере.

1. Понављање ранијег рада.

2. Примена мера за површину у израчунавању површине квадрата, правоугаоника, троугла као у IV разреду, затим површине паралелограма, трапеза, многоуглова и круга.

3. Примена мера за запремину у израчунавању запремине коцке и правоуглог стуба као у IV разреду, затим запремине призме и облице.

Опште напомене. — Пошто већина ученика основном школом завршава своје школовање, то их треба у математици упознати и те-

мељно научити свему што је из тога предмета потребно у практичном животу, притом им развијати дух и утицати на право васпитање.

При раду треба водити рачуна да настава буде тако *очигледна* да деца и сама лако уоче, ако не све, а оно бар простије истине. Увек полазити од онога што деца знају и што је лакше, затим погодним питањима и лакшим задацима водити их да сами откривају нове истине, па напослетку све то применити и утврђивати вежбањима и задацима. При сваком почетку наставник се служи погодним предметима и мало по мало дечу спрема да сама размишљају и вежбају се са именованим бројевима без предмета и на послетку са неименованим бројевима.

Не треба при раду никад губити из вида *практичну* страну и не губити време у теоријама, пошто у основној школи деца имају тек толико времена да добију потребна знања и да то утврде тако да се и за доцније сачува.

Треба нарочиту пажњу обратити да се учењем овога предмета има да развија *дух* и утиче на *право васпитање*. Учење овога предмета треба да послужи да се ученику развијају интелектуалне особине и да се извежба да у свакој прилици може логично да размишља. Све ово знање, а нарочито задатке, треба тако подешавати и бирати, што ће за дете не само у животу имати користи, него још да се утиче на срце ка добру или да се осете жалосне последице порока, на пр. нијанства и т. д. инспиришући им саучешће према жртвама и предочавајући им ужас од самога зла.

Ради свега тога, наставник ће водити рачуна да при раду треба сва деца да учествују, а не само појединa, а притом их учити и вежбати да свако на по се уме да посматра и расуђује.

*

Бројење и прве рачунске радње наставник ће изводити очигледно помоћу рачунаљке и других погодних предмета; четири основне рачунске радње увек се најпре врше са стварима, затим са именованим бројевима без ствари и на послетку са неименованим бројевима.

Свакој лекцији треба да претходи и да јој следују вежбања из усменог рачунања: усмено рачунање даје основу, тумачење и закључак за све четири основне радње писменог рачунања.

У I разреду је само усмено рачунање: у II разреду преовлађује усмено, а тек доцније се употребљава и писмено рачунање; у III разреду упоредо иду и усмено и писмено рачунање; у IV разреду преовлађује писмено рачунање.

За излагање метарских мера наставник показује мере и обучава децу да се њима служе. У IV разреду у примени метарских мера нарочито се врши мерење површина и запремина.

Задаци или примењена вежбања треба да се увек узимају из живота, економије домаће и пољске, месних заната, корисних података којих иначе непосредно нема у програму и т. д., а тако исто из земљописа, историје и т. д. српског народа. Ове задатке даје наставник, а по кашто их састављају и сами ученици. У старијим разредима да има задатака, који се односе на штету од употребе алкохолних пића и користи од неких типа.

У геометрији деца вежбају око и руку, уче се да разликују и повлаче (обичним инструментима и слободном руком) најпростије геометријске слике и напослетку да умеју измерити дужину, површину и запремину простијих геометријских облика.

Ил. Н. Ђукановић,
професор.

РАЗУМЕВАЊЕ ИЛИ ЗНАЊЕ?

— Др. Тулуз. —

Циљ школског васпитања је да се образује дух, а не као што се обично сматра, да се саопштавају знања. С тога су некада звали „хуманизмом“ проучавање грчке и латинске књижевности, које задуго беху искључиви хранноци спекулативне мисли. У гимназијама, где су оне предаване, ученици су — пошто су савладали прве граматичке тешкоће језика — ступали, посредовањем песника и филозофа, у ближе односе са античким друштвом. Ученици су научили да схватају развитак апстрактних и утанчаних идеја, као и да се интересују великим питањима, што су их за сва времена поставила опажања природних појава. Они залажаху, претресањем трагедија и разговора моралиста, у осећања, која управљају људима у њихову посебном и јавноме животу. Они су најзад постајали људи, способни да мисле и да смишљено делају.

Већина оних лица, која су добивала овако васпитање, користила су се њим само ради задовољства салонских или дворских сплетака, чак и у рату, за време примирја, они су уживали у префињеним и елегантним идејама.

С друштвеног гледишта, ово образовање беше неопходно, ако се напредак сматра у благостању већине људи, правичним решењем првих економских и моралних питања: ну психолошки је оно утицало, уздизањем укуса, на производњу умних дела. Сви мислиоци из доба пре револуције беху тако образовани друштвом свога времена, уским и одабраним кругом.

У овој методи васпитања сматраше се као циљ усавршавање духа; граматика и реторика беху само средства. Правопис беше задуго само факултативан, и велики француски класичари употребљавали су такво писање, које нам данас изгледа извештачено.

Старе књижевности сматране су као јединствене по васпитној вредности, пошто су новији књижевници били, по правилу, само подражаваоци: Расин је често пута Еврипид, а Боало — Хорац; они црпљаху своје опште лепоте на оним изворима. Филозофија се тада није довољно разликовала од лепе књижевности. Што се тиче науке, она беше тада сувише мало напредовала, да би могла послужити педагошким задаћама.

Мало по мало извршила се еволуција, која нас је удалила од овога образовања. У Француској су боље појимали стране писце, мање класичне, то ће рећи, мање задахнуте античким духом. Душе једнога Шекспира и једнога Гетеа показале су нове погледе, који беху такође истинити и кадри да сугеришу корисна размишљања. Затим су модерне књижевности постале довољно личне, довољно богате, и да се ослободе старих праваца, да говоре саме собом, са тим преимућством, што се у њима огледају савремене мисли и осећања. Филозофија се испреплетала, у своме рационалном делу, са науком. Најзад је и ова последња силно напредовала и њен утицај на духове тежи да расте без престанка.

Ну да ли су ове промене помериле само начело васпитања? Не. Увек се тиче ствар образовања духа, више него да се овај застре знањем.

Треба ближе испитати овај проблем и као у свима пословима, ваља поставити ово тако просто питање, које се често занемарује у истраживању истине: У чему је ствар? Шта се тражи, кад хоћемо да образујемо дух?

Није посао у томе, да се некој личности силом убризгају тачна знања из граматике, историје, књижевности, па и науке. Већина ових знања не би му послужила; уосталом, он би их поборавио с највећом лакоћом.

У којој ће чиновници неки инжењер или неки рачуновођа имати потребе да знаде разне обрте у битци на Маренгу? Кад ће морати лекар или индустријалац да се сећа садржине Енеиде? Којег тренутка ће требати архитекта или његов помоћник да се опомене притока реке Амазона?

Кад бисмо хтели ваљано да утврдимо удео корисности већине школских знања, ми бисмо се запањили констатацијом, да већина од њих приметно нагиње ка ништини. А за остале, неизбежни закон памћења намеће им за кратко време исту вредност.

Градиоци наставних програма као да раде за апстрактна бића, која нису подложна физиолошким потребама људског духа, чија је прва нужност: да заборавља. Шта остаје од свих тачних података, који се уче у школи? У ствари, врло мало.

Недавно су неки универзитетски испитивачи сматрали да су открили ово зло, испитујући омладину, која је пре пет—шест година оставила основну школу и чији су мозгови, употребљени једино за ручни рад, остављени на одмор. И они су се зачудили. Ну већ од дужег времена открише су зло школе за одрасле, и боре се против њега. А ова је невоља општа. Лекари веле да би требало седам пута научити анатомију, да би се знала. Ну онај лекар, који је не упражњава стално, као н. пр. хирург, заборавиће је после седмога понављања, као и после шестога; број заборава намћења је тако рећи бескрајан за предмете, који су изван наших свакодневних пословања.

Кад бисмо покушали, после дугих сваковрсних студија, да начинимо инвентар заосталих наших тачних знања, ми бисмо се постидели кад бисмо видели, како је мало сачувано. Огромна житница знања, подигнута нашим радом, постала је лавиринтом, чије су многе преграде празне, а многе садрже само изопачене и настране слике. Има озбиљних научника и књижевника, који признају да сад не би умели одмах одговорити на многа питања, која се постављају данас ученицима и за која су они у своје време давали одговоре. То је опште призната ствар, о којој треба нарочито да размишљају чланови испитних комисија.

За то су управ књиге, да би нам биле од помоћи у овој варљивој психичкој особини што се зове памћење. За све струке постоје обрасци, годишњаци, који освежавају избледела сећања.

Ну шта остаје тада од васпитања и зашто је настава, кад се тако мало задржи? Циљ је сасвим други.

Ваља се трудити да развијемо умност, то ће рећи подобност разумевања и усвајања чињеница; да их стручно оценимо и по потреби проверимо; да извршимо критику идеја и да им оценимо релативност и удео хипотетични; да познамо предрасуде и да их разликујемо од поузданих знања; да се не поводимо за силом ауторитета ни закона најмањег напрезања, који теже да нам наметну сумњива знања; да правилно размишљамо у својој струци, као и у пословима свога приватног живота; да се најзгоднијим начином одазивамо на спољашње подстицаје; да имамо духа предузимљивости и да комбинујемо своје поступке с погледом на срачунјене резултате.

Да бисмо постигли ову надмоћност, потребне су вежбе у умној гимнастици, ну све нису подједнако ваљане. Потребно је да никад не изгубимо из вида, да су и најбоље само средства, и да се причувамо

да их не сматрамо као циљеве, што би нас одвело да испустимо плен, зарад сенке његове.

Подобност више него знање — ето, што треба настојавати да стечемо.

Здрави народни разум не да се уосталом обманути лажним изгледом интелигенције. Неко лице може бити врло школовано, са факултетским степеном, награђено на виших курсевима, оно може заузимати важне положаје, па ипак остати сиромашно мозгом. Његов послужитељ или пријавник неће бити ниуколико засењен његовим титулама; он ће упркос свему мислити да његов господин није одвише паметан, и можда се неће преварити. Тако се може протумачити и неуспех извесних истакнутих ученика, јаких у школским предметима, који постадоше осредњи људи.

У истини, суштина надмоћности у свакој средини, на сваком положају, то је стварање. Трговац, који отвара радњу боље прилагођену потребама муштерија, гради творачко дело, као и оно лице које усавршава наставну методу, или које налази бољи распоред у некој индустријској радњи, или које изналази нову чињеницу у научном проучавању појава. Заиста има извесна хијерархија у овим поступцима, и у том смислу они нису сви једнаке вредности, али су ипак истога реда.

Дакле, главна ствар је стварање у животу, а не знање, које је само средство. У разним приликама практичног живота сваки има да се бори противу тешкоћа, које постају из односа с породицом, с туђинцима, с претпостављенима или с потчињенима. Добро решење ових сукоба захтева суделовање истих виших подобности; онај који уме глатко да преброди чвориште живота морао је у себи наћи исте проналазачке изворе, као онај који је решавао проблеме технологије. Настојавајмо стога да будемо разумни, више него учени.

Ну, да бисмо избегли супротну крајност, немојмо презирати знање. Само га ваља тачније ценити и не бити заслепљен њим.

Између знања нека су потребна, и ми их морамо увек имати на уму. Очевидно је да незнање правила извесне науке доведе човека до потчињености и неспособности за решавање извесних проблема. Како ће без њих књиговођа извршити своје послове, инжењер своје рачуне, архитекта своје предрачуне? Наука даје превасходно овај темељ. Исто тако су важне и граматика и реторика. Кад не бисмо усвојили тачна основна правила језика, ми бисмо били неспособни да правилно општимо с другим људима.

Има других чињеница, којима не морамо тачно и увек да владамо. Такви су подаци из историје, земљописа, књижевности и сви они комадићи природних наука, технологије и индустрије, који сачињавају „поуке ствари". Добро је имати преглед њихов, да бисмо знали

да постоје и оквире где бисмо их нашли у случају потребе. Али чувајмо се да им придајемо, као што неки неумесно чине, капиталну цену. Такав је недостатак, који се често пута пребацује основној настави, да она не води довољно рачуна о разним врстама знања, већ их ставља у исти ред и даје им исту вредност. Додуше, више вреди знати обрте тридесетогодишњег рата, него ли правила неке игре, али ова историјска чињеница нема према оној другој сву надмоћност, која јој се придаје.

У истини, сва знања, па чак и већина тачних или корисних научних знања, не скривају у себи ону васпитну моћ, која им се обично приписује.

Добро је знати однос између полупречника и обима круга, да бисмо могли овај измерити, или знати још правила о употреби прилога за одрицање. Ну напрезање, да бисмо стекли сва ова знања, не образује дух у његовим битним подобностима.

Вредно је проценити их, колико у ствари вреде.

За ову сврху највећма су васпитне опште чињенице наука. Излагање великих проблема које сугеришу појаве, елементи за њихово решење, с разлозима који не условљавају, шта више и погрешке, које изазива њихово проучавање, све су то подстицаји за гимнастику ума, који су веома корисни за дух. У наукама, нарочито у посматрачким наукама, које су ближе стварности, човек се научи да размишља правилно и водећи рачуна о свима подацима, о њиховој посебној вредности, о њихову релативну значају. Оне развијају рационално гледиште, просту и правилну логику, применљиву за све, подједнако удаљену од осећајног резоновања, као и од лажног ригоризма.

Стога би требало узети ове науке као темељ свеколиког умног образовања.

Инак ваља имати на уму, да не смемо презирати конкретне чињенице, без којих би и најлепша научна уопштавања била само празни разговори. Напротив, треба их гледати непосредно, приближити им се, да бисмо их протумачили. Ну, ако размишљање изван стварности преобраћа умност у организам чисто вербални, то посматрање стварнога света без довољног размишљања успављује ум и чини га неплодним.

Не треба одбацивати књижевност ни уметност. Али смо сви обвезани да водимо рачуна о осећањима, која руководе људима и која су извор наших емоција. Ну осећајно васпитање мора се неговати поглавито са обзиром на делање, које је понајчешће везано за побуде, које се заснивају на осећањима, на тамним тежњама, на страстима нашим.

Још ваља имати на уму да васпитач, који се бави образовањем умова у омладине, треба да буде и сам васпитаник, јер се он мора у првоме реду реформисати.

У овом смислу, ми остајемо целога живота свога ученици, најпре других људи, а затим своји сопствени. Јер, да бисмо се рационално управљали у науци и у животу, потребна је непрекидна борба против наших тежња, навика, против наших предрасуда, које сачињавају хумус нашега мозга. Ну подесном дисциплином ми можемо постићи ову јасноћу и ово владање собом, без којих су живот и наука само мрачни путеви, којима човек несигурно и напајући греде.

С франц. **И. М. Илић.**

ШКОЛСКО И КУЛТУРНО КРЕТАЊЕ
У СРПСТВУ, СЛОВЕНСТВУ И СТРАНОМ СВЕТУ

ЗАПИСИЦИ СРПСКОГ ГЕОЛОШКОГ ДРУШТВА

148. Збор (10. маја 1909.).[1]

1. **Др. Свет. Радовановић** излаже своје погледе о тектонским покретима у Источној Србији.

2. **Живко Јоксимовић** говори о глечерским траговима у пожешкој котлини.

„Наш први геолог г. Јован М. Жујовић, у првој прегледној геолошкој карти Краљевине Србије, назначио је у пожешкој котлини слојеве: палеозојске, терцијарне, дилувијалне и алувијалне. Бавећи се прошлог лета у свом селу *Горобиљу*, које лежи у овој котлини, екскурзирао сам по непосредној околини свога села и том приликом дошао до врло интересантних и нових геолошких налазака. У овој котлини сам поред поменутих слојева констатовао несумњиве *горњосеноиске кречњаке*, који су врло тврди и грудвасти, и у којима се налазе у знатном броју: *Radiolites, Rhynchonella, Hipparites*, бушачке шкољке итд. Фауна је у овом кречњаку врло богата јединкама, а врло сиромашна врстама. У атару села *Горобиља* нашао сам неколико облутака жућкасто-црвенкастог кречњака, који су препуни *Alveolina*. Врло је вероватно, да су то исти алвеолински кречњаци, као и они у Далмацији, Грчкој итд. У колико је мени познато ово је њихов први налазак у Србији. Даље сам нашао, у Милићеву Селу, у слатководном кречњаку, који је препун *Neritina* и *Turbonilla* (?) и извесних шкољака, кости *Cervus*-а, поред осталих и парче доње вилице са 2 кутњака, који су скоро идентични са кутњацима *Cervus capreolus*. Ови сисарски остатци удружени са фауном мекушаца, које сам у слатководним кречњацима пожешке котлине нашао, несумњиво су подобни, да се њиховом тачном одредбом сазна старост ових интересантних и

[1] Види „Просветни Гласник", Бр. 4. (април) 1912.

петрографски варијабилних кречњака. Најзад сам наишао на извесне појаве, које скупа узев чине поставку Радосава Васовића о постојању диливијалних глечера у Србији врло вероватном. Најважније од тих појава ћу овде описати.

7. јула 1908. год. наишао сам у Милићеву Селу, поред новог друма Пожега—Ариље, 7 км. далеко од Пожеге, на један бедем, који је обрастао растовом шумом, а који се сав састоји од растреситог материјала: песка, шљунка и облутака помешаних са глином. Овај је бедем лучног облика, чија је испупчена страна окренута северо-истоку, а његова издубљена страна југо-западу. Сам је бедем врло кратак, а налази се испод куће Михаила Крстонића. Што је најинтересантније по овом бедему налазе се неправилног паралелопипедног облика рипе од по неколико стотина и хиљада килограма од разних слатководних (терцијарних?), сенонских и мрких палеозојских кречњака. Сем тога налазе се доста велики блокови кварцита и кварцитног пешчара, чије су површине већином углачане. На билу истога бедема нашао сам два облутка кварцита, који потпуно имају облик фацетованих облутака. Један од њих је, по облику, скоро идентичан са Dreikanter-ом кварц-порфира, који се налази у Геолошком Заводу, а који сам ја нашао на једном моренском бедему на Одри, недалеко од Берлина. Доња површина овога кварцитног облутка из Милићевог Села је широка и потпуно углачана. Навише се коничпо завршује слично облику Clypeaster-a. На његовој горњој страни налазе се 3 фацете. 7 км. на југозапад од овог бедема налази се брдо Жирава (779 м.) састављено од истога кварцита, кварцитног конгломерата и пешчара. Блокови и облутци кварцита и кварцитног конгломерата, који се на овом бедему налазе, донесени су ту са најмање 7 км. даљине у ваздушној линији. Да су они могли и морали бити донесени и са веће даљине, сведочи облик горе наведеног фацетованог облутка кварцитног. На сваки начин требало би поуздано знати докле се простире и где се све јавља поменути слој кварцита и кварцитног конгломерата са Жираве. Доња, равна и углачана површина кварцитног фацетованог облутка сведочи, да је она морала постати суњањем а не котрљањем, те да дакле ни у ком случају овај облутак не може бити речног порекла. Узимањем глечера у помоћ веома би се лепо могла објаснити форма овога облутка, који би тада морао бити подинска морена. Подинска морена је онај кварц-порфирски Dreikanter у кабинету.

Описани бедем просечен је Милићевачким Потоком, који тече са југо-запада на северо-исток. С унутрашње стране бедема, у долини овога потока, налази се мноштво блокова слатководног, конгломератског кречњака, који су хиљадама килограма тешки, од којих је највећи 4 м. дугачак и широк, а 3 м. дебео. Овим блоковима цела је долина Милићевачког Потока засејана. И они су ту морала донесени

бити. Постанак овога бедема такође се врло лако да објаснити појавом глечера, а врло тешко речним дејством. Пре свега он је сав од шљунка и песка, а по његовом билу се налазе блокови стена разне старости. То, што је ситнији наносни материјал дубље а крупнији материјал са оштрим ивицама на самој површини бедема положен, говори одсудно против речног постанка овога бедема. Код моренских бедема ова је појава сасвим обична и природна.

22. септембра 1908. у незнатном каменолому Јеремије Димитријевића из Горобиља, који се у истом селу налази, више Гардића кућа, 2 км. на с. з. од описаног бедема, а који је од горњо-сеноиског кречњака, трећао сам даље за алвеолинским кречњацима, које сам ту први пут раније нашао. Нове облутке алвеолинског кречњака нисам нашао, али сам на блоковима сеноиског тврдог кречњака нешто ново открио. На њиховим углачаним доста приметно распаднутим површинама нашао сам млазеве несумњивих *греботина* (Kritzen) и *парки* (Schrammen). Неколико таквих облутака сам узео а и два велика блока сеноиског кречњака од по неколико стотина килограма, но на којима се ове греботине и парке врло лепо виде, тако лепо, да су то прави музејски егземплари. На једном блоку лепо се распознају греботине и парке од два разна правца, који се међу собом секу под скоро правим углом. Ове греботине и парке немају ничега заједничког са тако званим Harnische, који је тектоиског порекла. Ове парке и греботине могле су постати само на тај начин што су преко ових блокова и облутака сеноиског кречњака прелазили комади оштрог камења клизећи и парајући их. И ова појава може се једино објаснити постојањем глечера, који при кретању својим подинским моренама пара своју каменигу подлогу. Са појавом парки и греботина у овом каменом мајдану врло се лепо може да веже појава неколиких облутка алвеолинског кречњака, који нигде у околини на другом месту нисам могао наћи. И ови облутци алвеолинског кречнака су овде донесени. Одакле? — То тек треба утврдити. У друштву са алвеолинским облутцима налазе се у истом мајдану изнад сеноиског кречњака и разни облутци кварцита и кварцитног конгломерата, који су такође донесени.

Милићевачки бедем са блоковима разних стена по свом билу, појава фацетованих облутака на истом бедему, налазак у непосредној близини парки и греботина на сеноиском кречњаку и с последњим у вези појава кварцитних облутака и облутака алвеолинског кречњака, кога нигде у околини у масама нема, све то наводи на закључак, да је у пожешкој котлини било глечера, који су ове своје творевине као своје споменике иза себе оставили. Да би се ове појаве могле несумњиво објаснити, потребно је пожешку котлину детаљно геолошки проучити, која је геолошки врло интересантна*.

149. Збор (10. октобра 1909.).

1. Др. **Свет. Радовановић**, поводом смрти *Г. Н. Златарског*, професора Геологије и Палеонтологије на Универзитету у Софији и дописног члана Српског Геолошког Друштва, говори о животу и научном раду његову.

2. Др. **Свет. Радовановић** саопштава своја проматрања, која је чинио на екскурзијама по североисточној Србији и Банату у друштву с г. г. Шафаржиком и Лоцијем из Будим-Пеште и Мразеком и Мургочијем из Букурешта.

3. **Рад. Васовић** говори о пећини у селу Церемошњи (срез звишки). „У атару села Церемошње, које са Буковиком чини једну општину у звишком срезу, налази се једна доста интересантна пећина.

Брдо у којем је пећина није велико. На секцији Петровац (3 3), специјалне карте, у размери 1 : 75.000, то се зове *Понорско брдо* (462 м.).

Пећина је окренута југу, на тој је страни улаз. Са југо-западне стране пружа се долина једног потока, у којем (21. јуна 1908.) није било воде. На поменутој карти то се зове *Понорски поток*. Вода која тече тим потоком протиче дуж пећине и на северном крају пада у понор чија је дубина 3—4 метра. На десној страни одмах од уласка има једно повеће проширење, које је горе отворено (виглед). Главни ходник пећински дугачак је 120 метара. На уласку и по пећинском поду налази се много камења, једно је од строшоштавања пећинског тавана и оно је рогљасто, а друго је довољано и оно је мање, али је заобљено; поред камења има шљунка и песка, а у понору је крупно камење, тиња и шушњар, које је вода донела. Десно од понора налази се велико проширење чије је дно нагнуто (у виду стрме равни). Ту се налазе многи сталагмити и сталактити, који чине украс тој дворани која се зове „храм". Поред многих сталагмита има и извијуганих корита, слично „пријесецима" у пећини села Рожанства (ужички округ). Дужина „храма" имаће на 200 метара. Поред пећинског накита у „храму" се налазе крупне стене. Све ове стене у вези са пукотинама, које се виде на спољашњој страни пећине, стварају уверење да је *строшоштавање* кречних стена (у којима се пећина налази) био главни чинилац у стварању ове пећине. Долина Понорског потока није овом пећином потпуно затворена: десном страном, на северо-исток, у висини од 5—6 метара наставља се секундарна вијугава долина, нормалнога пада, која иде у правцу ка Чардачкој реци што се улива у Кучајнску реку, између мајдана и села Кучајне. Нема сумње да је то била првобитна долина овога потока пре него је постала пећина у којој је вода нашла себи понор. Од тога доба ерозијом је створена разлика у висини активног и пасивног дела ове долине. То потко-

пављање или спуштање долинског тла изазвало је обурвавање пећинског тавана и пећина се увећавала.

По причању мештана, та се вода појављује с друге стране ове велике брдске косе, у селу Плавчеву (које није означено на поменутој карти) и утиче у Кучајску реку. У овоме крају, око Поморског брда, има великих вртача".

4. Др. **Влад. К. Петковић** приказује крупан, напредно леп примерак хипуритске врсте *Vaccinites (Pironaea) polystylus* Pirona sp. из Негришора, у окр. чачанском, према коме се може закључити да и један део кречњака на Овчару припада највишем делу Сенона — Мастрихтјену. (Предавање штампано у „Наставнику". 1909).

5. **Јеленко Михаиловић** подноси извештај о своме раду на састанку перманентне сеизмолошке комисије у Цермату од 30. августа до 2. септембра 1909. За то време одржано је шест састанака, на којима су претресана административна и научна питања. Нарочита је дискусија вођена о облику макросеизмичких и микросеизмичких каталога. Од не мањег су интереса расправе и предлози: о остварењу сеизмичке триангулације помоћу бежичне телеграфије: о реформанији земље под утицајем Сунчевог и Месечевог привлачења; о утицају ветра на сеизмичке инструменте; о вредности кочнице на сеизмографима итд. Том приликом г. Михаиловић је изложио план и оригинални цртеж сеизмолошке опсерваторије геолошког завода, који је с пажњом разгледан и српској влади учињен леп комплименат на жртвама које чини науци. Саслушани су реферати појединих специјалних одбора, изабран потпредседник (г. Хепитес), одређен Манчестар за место идућег састанка перман. комисије и општег сеизмолошког конгреса. — После свршетка састанка у Цермату г. Михаиловић је обишао сеизмолошке опсерваторије у Италији: Домодосолу, Милано, Ђенову, Рим, Рока ди Папу, Неапољ, Помпеју, Везув, Ређио (Калабрија), Месину, Исхију. — Детаљан извештај штампан је у Просв. Гласнику, и засебно.

---

150. Збор. (10. новембра 1909.).

1. Др. **Мил. З. Јовичић** одговара на реферат Др. Свет. Стевановића о његовој расправи „О хрому као елементу" (в. 147 збор, 10. априла 1909):

„Има, скоро, година и по дана, од како је у *Гласу* одштампан један мој рад о једном хромном минералу. На тај рад је реагирао г. др. Стевановић тек пре четири месеца у једној седници Геолошког Друштва. Он је нашао, да је мој закључак у погледу тог минерала.

као једног новог хромног минерала, погрешан. То је дало повода да умолим председника Геолошког Друштва за дозволу, да ми као члану одобри, да у једној од идућих седница исправим примедбе г. др-а Стевановића.

Нећу се упуштати у анализе разлога, који су ме довели до горњег закључка, јер су они јасно изложени у моме раду. Изнећу, само, да сам ја онај ситнозрни, сјајни, октаедарски песак схватио као спој хромиоксида са фериоксидом

$$Fe_2O_3 \cdot Cr_2O_3,$$

на супрот хромиту, који се сматра као једињење хромиоксида са фероксидом

$$FeO \cdot Cr_2O_3.$$

Међутим г. др. Стевановић из мојих анализа закључује, да тај минерал представља једну изаморфну смешу.

За неусвајање мога гледишта определио се он фактом: што ни хромиоксид, као ни фериоксид не кристалишу тесерално, те према томе ни једињење из ова два тела не може тако кристалисати. Ово је једина и главна замерка, којом се г. др. Стевановић руководио критикујући мој рад. Колико је пак ова примедба мало на своме месту, моћи ће сваки увидети, кад поменем, да и хромит, чија је формула, као споја из фероксида са хромиоксидом несумњиво у науци утврђена, кристалише тесерално као и мој хромитит, и ако обе његове компоненте кристалишу хексагонално.

Са ове погрешне поставке, а уз то без и једног свог аналитичког података, поставља г. др. Стевановић овом хромном минералу своју изоморфну формулу

$$FeCr_2O_4 + MgFe_2O_4 + Fe_3O_4,$$

по којој би то била једна смеша из хромита, ферата и магнетита, тела, којих је специф. тежина сваког посебице већа од нађене спец. тежине самога минерала. Па не само то. Он узима ону, одприлике наведену вредност за Mg O, чије сам присуство *утврдио у употребљаваном кречу* за разоравање минерала као тачну вредност магнезијумовог оксида, која се у истини налази у самоме минералу, и ако сам изрично навео: да ћу се накнадно вратити, да овај податак без употребе креча тачно утврдим[1]. Колико вреде овакви закључци, који се из хипотетичних података изводе није потребно доказивати. Али оно што је потребно на овоме месту истаћи, то је начин, којим се г. др. Стевановић служи у критиковању.

Да би доказао погрешност мога схватања он је поред горњих грешака учинио једну далеко грубљу, управо јединствену грешку;

[1] Накнадна расправа о хромититу је изашла у „Гласу“ 79., почетком 1909. године.

осумњичио је мој аналитички навод о нахођењу магнезијумовог оксида у кречу, овим недозвољеним речима: „према томе је врло лако објаснити и присуство магнезијума, који је толико изненадио г. Јовичића, да је његово порекло тражио чак у реактивима, којима се служио". Кад се код једног критичара нађу овакви изрази, нарочито критичара, чије речи нису резултат његовог експерименталног рада, већ спонтане инсинуације, онда се таквом критичару, највише што се може учинити, не поклања никаква пажња. И ја бих то исто био учинио, нарочито кад је тај мој рад саопштен и једној страној Академији, да нисам осетио живу потребу, да јавно укажем на границе, којих се у критиковању у будуће има придржавати г. др. Стевановић".

2. Др. **Свет. Радовановић** излаже побуде из којих је израду детаљне геолошке карте Краљевине Србије предузео Геолошки Завод Универзитета и начин организације овога рада.

3. Др. **Свет. Радовановић** говори о верукану у источној Србији, поводом своје екскурзије с мађарским и румунским геолозима.

4. **Цветко Петковић** излаже своја проматрања у околини Ћуприје.

„На геолошком збору CXI. приказао је г. Петар С. Павловић лобању тура (Bos primigenius Boj), која је нађена у обали Грзе код Св. Петке. Тур је живео у друштву са фосилним јеленом (Cervus Elaphus fossilis L.), од кога вам доносим један рог, нађен у Моравском кориту, више моста у Ћуприји, и добротом г. Милоша Стојановића учитеља, добављен је за Ћупр. прив. гимназију. Покушавано је да се на истом месту нађе још каквих остатака, али, на жалост, није нађено.

У колико је мени познато прва појава фосилних Cervina са раклъастим роговима (парошцима) спада у најгорњи Миоцен, и тешко их је разликовати од фосилне породице Cervulina, које су тако исто имале рогове са парошцима. Тачнија одредба фосилних Cervina, могућа је само онда, кад би се нашли на истом месту: лобања, рогови, зуби и прсти, али на овом месту тога не беше, и по свој прилици Морава је овај рог донела са друге стране.

У долини Црнице, у њеном изворном пределу, на домаку рушевина манастира Сисевца, наишао сам на троскве, као остатке старих бакарних топионица. У једном комаду било је повише непречишћене руде, из које сам топљењем добио чист бакар. Ова бакарна рудишта изгледа да су порекломи из кредног пешчара; можда се исто онако налазе, као што је на геолошком збору CXXI приказао г. Антула за околину Студене, у кредном пешчару. Бакарне руде које је г. П. Илић

констатовао у околини Стубице (Геолошки Анали, I) сигурно су такође из црвеног пешчара.

Где су ове руде вађене и овде доношење за'тоиво, писам могао због краткоће времена да дознам, али мештани, чобани, уверавају да је било на десној страни Црнице на брегу баш у црвеном пешчару неких рупа.

Г. Ј. М. Жујовић у својој Геологији говорећи о кретацејским кречњацима на Кучају вели: „у правцу на југ преко Скорица развијене су у оним кречњацима многе вртаче" (Геологија Србије, стр. 277). Пре но што је штампана Геологија Србије, посетио сам село Скорицу, и источно од овога места на самој граници једног кречњака, нађем на неки бео непоремећен лапор са многим отисцима лишћа, који сам у своје време из алексиначке гимназије послао Геолошком Заводу.

Доцније сам учинио неколико излета на исток и на југ, па и уз Иванковачку Реку, која носи разне називе до свога ушћа, а после као суи каньон, под Зубрава. Овај суви каньон тече само за време кишних дана. Зубрава вала већином облутке једрог кречњака, мање црвеног пешчара, а никако облутке ерупгивних стена, што би се очекивало, пошто су на геолошкој карти у њеном горњем току уцртане ерупгивне стене (аугит-андезит), као што је то случај пред Сењским Рудником. Облуци једрог, по свој прилици капротинског кречњака, као што су већ и други запазили заобљени су. Облуци црвеног пешчара су врло чврсти, извесни комади под ударом чекића издају и варнице. Овај је црвени пешчар старији од Терцијара и сигурно је *верукано*. Изгледа да црвеног пешчара има двојаког у овој околини, старијег и млађег, као што је то приметно на Геол. Збору СХП г. П. Илић руд. инжењер за црвене пешчаре у Сисевцу. Старији је чврст и више кварцевит и садржи мало више лискуна; а млађи је глиновит, под ударом троши се, лако се на ваздуху распада.

Испод Појанског Гробља, на десној страни Иванковачке Реке, ваишао сам опет на исти лапор, као и код Скорице, и учинило ми се да је непоремећен.

Да ли овај непоремећени лапор припада меланопсидним лапорима, и у ком односу стоји са сарматским кречњацима на брду Главици источно од Параћина (Геол. Србије, 277), код В. Поповића, Јасенова, Тропона и Дубнице — десно и лево реке Ресаве — на коси више села Богаве и пешчаром у Богави, за сада се не може поуздано рећи. Лапор је покривен шумским хумусом и случајно је испољен у страни брда. Испод хумуса су флувијатилне творевине, представљене крупним облуцима, више мање заобљеним, кречњака и црвеног пешчара; а испод хумуса и облутака река је на јужној страни Добричева усекла жут песак са већим и мањим конкрецијама, а овај је песак налегло на тањи слој раздрузганог лапора.

При копању бунара на задружним виноградима на Турском Брду, које је у продужењу добричевске терасе, а нешто је уздигнутије од Добричева, нађено је на површини: приница, облуци, ума, шљунак са песком, па онда нека врста стена и на 20. м. престало се са копањем, због воде. Међутим Добричево је на истој тераси, а ниже је од Турског Брда, у његовој страни ниже, нађена је вода на 32. м. Тако исто западно од Тур. Брда, у његовој страни ниже, нађена је вода на већој дубини. Изгледа, да је овај водоспроводни слој подземне воде таласаст, и да су таласи постали услед бочног потиска капротинског кречњака, који је дискордантан према оном лапору, испод Појанског Гробља.

Алувијална тераса, која се пружа од Параћина, заставља Везирово Брдо, Добричево, Турско Брдо — северно од Ћуприје — простире се паралелно са Моравиним током, наслања се са источне стране на кретацејски кречњак, а код Стубице на млађи црвени пешчар, а даље је опет оивичава кречњак. Избраздана је потоцима, спушта се благо од Добричева према Ћуприји у алувијалну равницу. У овој алувијалној равници водоспроводни је слој на 10 м., а слојеви иду овим редом: хумус, ситан глиновит песак, песковита глина, шљунак, крупан песак, ситан песак, шљунак — ту је вода — па испод тога белушава глина".

---

151. Збор. (10. децембра 1909.).

П. С. Павловић приказује детаљну геолошку карту листа „Велико Село", генералштабне карте размера 1 : 25.000. — На терену који овај лист захвата развијени су поглавито Терцијар и Алувија. Развиће Терцијара могло би се укратко овако резимисати:

Старији, угљоносни, Терцијар, представљен лапорима и пешчарима, заузима уску зону у области великоселској крај Дунава и северно од села, са местимичним наласцима у славачком атару. Са изузетком трагова фосилних биљака, никакво друго органске трагове не садржи.

Другомедитерански слојеви појављују се у свима фацијама својим — као литотамниски и амфистегински кречњаци, дубокоморске плаве глине, пескови, песковите глине, пешчари и конгломерати — и заузимају велико пространство у вишњичкој, великоселској и славачкој области, па одатле прелазе у маломокролушки и калуђерски рејон, одакле се опет везују за познате слојеве у Лештанима, Вел. Мокром Лугу и Раковици. Медитерански слојеви јако су поремећени у северној области (код финансиске стражаре, на Липаку и у Денином Мајдану у Вишњици) и садрже веома богату и разнолику фосилну фауну.

Сарматски слојеви доминирају у области Ритопека и Винче, крај смедеревског друма заузимају оне главице на Шуговцу према Калуђерици; нешто су јаче развијени по брдима и долинама ЈИ. од Миријева, а местимично појављују се и у атару села Вишњице. Најчешће се јављају у виду пескова, разне крупноће зрна, који су кашто претворени у прави пешчар и конгломерат. Ређи је случај да се јављају као кречњаци (у Вишњици и Винчи), а најређи као пластичне глине. Сарматски су слојеви у Ритопеку јако поремећени, што најчешће долази од розања и клижења слојева.

Најмање пространство заузимају *слојеви понтиског ката*. Њих ваља, у миријевском атару, схватити као последње изданке тога члана из београдске околине, а оне у ритопечком Прокопу ваља везати за изданке врчинских слојева. Слојеви ове етаже леже хоризонтално, а фауна им је врло сиромашна. Привремено су и са резервом овде уврштени и пескови на Бајдини и код Екмеклука, у којима до сад није нађен ни траг од фосила.

У београдској околини налазе се у главноме двојаке дилувијалне творевине. Једно је жућкасто мрка, растресита, валновита иловача — *лес*, а друго су у главном петрографски исте творевине само више глиновите, обично плавкасто сиве или руменкасте (над сарматским песковима у Ритопеку) или су јаче песковите, па им се и слојевитост распознаје, као што је случај у обали дунавској између ушћа реке Болечице и Ритопека. На местима где лес препокрива кречњаке између њега и кречњака налази се крупно невезано комаље кречњака обично 0.50—1 мет. дебљине. Дилувијална фауна у околини Београда проучена је и дала је 53 врсте мекушаца. Од ових 40 врста пада на континенталне а остатак (13 врста) на водене мекушце.

Ј. М. Жујовић реферише о овим радовима, који се односе на Геологију Далмације: 1. *R. J. Schubert:* Der geologische Aufbau der Umgebung von Zara—Nona. — Jahrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt, Wien, 1907, p. 1—20; 2. *R. J. Schubert:* Süsswasserneogen von Nona (Norddalmatien). — Verhandl. d. k. k. geol. Reichsanstalt, Wien, 1907., p. 339—341; *F. v. Kerner:* Pflanzenreste aus dem älteren Quartär von Süd- und Norddalmatien. — Verhandl. d. k. k. geol. Reichsanstalt, Wien, 1907., p. 333—337.

1. У овоме раду имамо топографску геологију и геолошку карту околине Задра.

Предео је овај карактерисан наборима који продужују и замењују наборе што с југо-истока овамо допиру. Набори су проваљени и увалени нарочито на местима антиклинала, тако да садашња узвишења одговарају већином синклиналама. Они су сграђени од крета-

цејских и палеогених слојева, који су само на сз. крају у околини Ноне на приличноме простору застрти квартернерним покривачем, те се ту не види обична структура области.

Кретацејска система представљена је формацијом *рудистних* кречњака са којима само на два-три места другују кристаласти доломит и доломитасти кречњаци. Рудистни кречњак у околини Задра садржи често знатне колоније од Biradiolites angulosus и друге неке радиолите сродне са облицима R. Berumonti, R. Ponsianus који указују на доњи део *средњег Турона*. На обали јужно од Превлаке налазе се највише Rad. aff. fleureusianus и aff. lumbricalis.

Неки бели или ружичасти слабо моћни кречњаци на врху кретацејске системе представљају може бити *Сенон* или неки део овога.

Од Терцијара најнижи члан — *Козински* — врло је мало распрострањен, на ј.з. падини Полежника, у виду глиновитог кречњака са гастродима. —

Велико распрострањење пак имају представници *средњег Еоцена* који имају три разна члана на карти излучена. На дну су *имерфоратни* кречњаци, то јест кречњаци састављени од милиолидних и од алвеолидних банака. Други је члан *главни нумулитни кречњак* и лапорац. Распрострањен је у виду дугачких а узаних појасева. При дну је пун нумулита а на више им се удружују и други фосили од мекушаца, морских јежева и краба.

Највиши је члан од меких лапораца са глобигеринама и Clavulina Szaboi, а при врху од конгломерата са нумулитима, мекушцима, и ехинодермима.

У кватернерно доба створени су слојеви песка и иловаче, па Terra rossa, сига, распадине које се и доцније образоваху кад и алувијалне иловаче. Старо-кватерна песковита иловача личи на лес и садржи његове континенталне пужеве (Helix striata, Succinea oblonga, Pupa muscorum). На обали задарског канала она чини обронке од неколико метара; створена је дакле пре наиласка мора у овај део Јадрана. И то је један доказ о постдилувијалноме продирању мора у северне делове Јадрана.

Инак зато, закључује *Шуберт*, погрешно би било, као што чине неки географи (професор *Јелић*) претпоставити, да су се ове велике географске промене десиле у историско доба.

2. У детаљноме опису геологије земљишта између Задра и Ноне Шуберт је као значајну особину истакао одсуство неогена у области набранога Терцијера а на томе је основао претпоставку о тадањем ниском стању нивоа карстне воде. Неколико месеца после тога ево где исти аутор указује на наласке неогених лигнита у бунарима око

Поне, где је он само квартернерне масе означно. Сада очекује да ће се исти терен наћи и у другим областима квартернера. Нађени пужеви припадају фелама *Bithynia tentaculata, Melanopsis inconstans;* има и литорина, палудина и биљка циперацеа.

У овој белешци исправља Шуберт и своју раније одредбу терцијарних лапора на падини Велебита, које је лане означио као неогене, а сада као олигоцене јер је у неким слојевима нађено церита и луцина као на Промини.

З. Између Кастел Ластве и Сан Стефана, утиче Ријека дуж које се за време Квартернера депоновала кречна сига и сигом слемљени шљунак. У томе воденоме талогу Буковски је нашао инкрусто вано лишће које је Кернер овако одредио: *Laurus nobilis* L.? — *Tilia sp.?, Hedera sp., Carpinus sive Ostrya sp.* Од ових биљака две и сада расту на обали Јадрана, а две даље од обала идући ка Истоку.

Кернер је одређивао и фосилне биљке које је Шуберт нашао у северној Далмацији, а понајвише код Салине, близу јужнога краја Морлачког Канала. Ту су биљке у једноме жутоме лапору који је интерстратификован у комплексу конгомерата изнад неогених слојева. Фосили су тешко одредљиви. Припадају неком роду купулифера.

Други су Шубертови налази у бигру код Жегра на Зрмањи. Кернер је међ овим биљкама распознао: *Planera Ungeri Ett. Populus lator Al. Br. var. rotundata u Cupinus grandis Ung.*

Одељак за наставу на изложби у Сан Франциску 1915 године — Ова изложба неће бити само комеморативна. Њом се прославља суврмени догађај: отварање *панамског* канала и у исто доба оглашава нова ера у историји транспорта и трговачких релација. И тако ће се излагачи занимати више будућношћу но прошлошћу. Што пак тиче наставе и васпитања, Американци ће нам пружити прилике да видимо све прогресе учињене и створене последњих година, и у колико је то само могуће, назначиће нам и оне које рачунају ускоро да остваре.

Ту ће бити компаративна изложба васпитних система свих оних земаља које буду суделовале на изложби, и сем тога један покушај демонстрација свега онога што се ради по америчанским школама, почевши од дечјег забавишта па до Универзитета.

Уопште, изложба ће обухватити штампане и рукописне предмете, карте, слике и дијаграме, свакојрсни школски материјал и учила, фотографије и, што је још важније, ту ће бити жива деца на стварном послу. Свеће се на минимум писани извештаји. Тражиће се и покушаће се да се покаже оно што се доиста и дешава, како се у пракси изводе прописани програми, и како се управља и рукује школама. Очевидно неће се моћи учинити да се нађе сви разреди: извесне ствари не дају се јавно демонстрирати, али ће зато лако бити организовати типове — разреде дечјег забавишта, одељења

ручних радова, кувања, шва, музике, цртања, писања, физичке културе. За оне разреде биће установљена нарочита одељења и простори, у којима ће бити смештени последњи наумитци. Један разред у пуном раду биће изнесен посетиоцима изложбе, у ком ће бити изведене све методе употребљене у васпитању слепих и глувонемих.

Једно је одељење намењено физичкој култури деце и одраслих. Покушаће се да се ту изнесу на видик најбољи путови и средства сада употребљени у разним земљама и разним варошима, а помишља се да се резервише известан терен за игре-моделе. Нарочито одељење биће посвећено субнормалним.

Кинематограф биће увелико употребљен да изнесе рад појединих разреда, и да се тим покаже како овај апарат може бити од превелике вредности наставницима.

Напослетку, ваља назначити као врло карактеристичан и онај напор, који ће бити уложен да се изнесу на светлост они односи који постоје између васпитача и напретка извршеног у индустрији, агрикултури, преносним средствима од изложбе у Сен-Лују 1904. до данас.

*

Дечје сведочење — Деца рђаво посматрају ствари и велика множина детаља измиче њихову запажању. Код једне сцене, она виде само две или три ствари, оне које им највећма падну у очи и које су уопште најдубље.

Све оне празнине које потичу са њихове непажљивости или са њихове немоћности у посматрању допуњују она својом уобразиљом. Она помешају нетачне, лажне појединости, конвенционалне, или с којима су се сусрела другде.

И тако дечје сведочанство ретко је кад потпуно тачно.

Спонтано сведочанство, које је збијеније од питања, садржи у себи такође део велике истине.

Колективни одговори више се приближују истини или заблуди него ли индивидуална сведочанства према вредности правих одговора кад буду изречени.

*

Школа сасвим малих, лично искуство — Госпођица Dufresne (Францускиња) занесена једним чланком у једном америчком часопису о методи Монтесори, хтела је да се сама увери о вредности ове оцене, и тога ради отишла је на сами извор у Casa dei Bambini у Риму. Госпођа Монтесори посветила ју је у своје основне идеје. Њен је први принцип да права васпитачица треба увек што мање да се показује, да никад не натура своју персоналност нити своју вољу својим ученицима, пошто их она сматра не као аутомате већ као индивидуалности.

Други принцип је принцип самоваспитања. Морално васпитање детета је само по себи важно и не може му бити наметнуто споља. Оно може искрснути из интимне свести, сваким притиском ризиковаће се да се угуши витални принцип дечје природе. Његова дисциплина треба да буде плод његовога личног рада. Она је потпуно унутрашња и спонтано истиче из инстинктивних потреба човечје природе. Дете је у овом погледу свој сопствени господар. Улога васпитачева је да управи природне подобности детиње сваком послу, који ће му помоћи да координише своје покрете, да савлада своје инстинкте.

Госпођица Dufresne, која потпуно верује у самоваспитање, није се устезала да у француској отвори школу засновану на истим основама: „Прве четири недеље у школи, вели она, потпуно су ме обесхрабриле, пошто се деца нису могла задржати код ма каквог рада више од неколико минута. Нисам могла успети да их ма чим заинтересујем". За прих пет недеља резултати су тако мало одговарали њезину очекивању да би Dufresne потпуно малаксала, да у ње није било чврсте вере у успех. Ну, после Божића у њезиној школи деси се неочекивана промена. Деца су сама прилазила орманима и из њих узимала предмете који су им дотле само изазивали досаду. Сама су по себи приступала раду и изгледала су срећна, што су овако пребродила и савладала једну тешкоћу! Изгледа да су од тада постала господари својих нерава. Не помишљајући више да се свађају и препиру, узајамно се понашу: васпостављено је дух дружељубља; раде често двоје по двоје и веома полажу на одобравање својих другова. Какво дете, које његова уобразиља далеко однесе од места на којем се налази, напослетку се утиша и умири. Оно не трчи више по имагинарним предметима и потврђује оне речи г-ђе Монтесори: „да не треба ништа чинити да се и сувише изазива уобразиља у каквог детета, већ по што је оно стекло мишићну окретност, која ће бити тако важна за његову будућност"

Наставно градиво је у овој школи такво да се њим циља на развијање чула методичким вежбањем, и нарочито чула вида. Ученици успевају доста брзо, да, при везаним очима, обележе и изразе тачне разлике између разних врста хартије, материја, тегова и облика. Само им треба именовати предмете које пипају.

Помоћу рељефне азбуке дете убрзо научи да чита. Једно дете од четири и по године после вежбања од неколико минута сваког дана научило је за дести дана сва слова, иускоро је за тим умело да их исписе на црној табли. Г-ђица Dufresne је овде учила важност лепоте у васпитању. Замењујући бела и црна слова, која се употребљавају у Италији, словима и бројевима на црвеној или зеленој хартији, запазила је код деце врло значајно интересовање. Уметничко осећање може се дакле развити још врло рано. Умешан избор слика намењених дечјим собама може врло много помоћи овоме и Монтесори веома цени напоре учињене у овом погледу. У истом реду идеја г-ђица Dufresne је убеђена да је љубав према музици урођена код већине деце и да на њих има мађијско дејство, и тога ради и музику сматра да је и она један између највећих помагача при васпитању. Тако је исто и са игром која својим ритмичким покретима одговара урођеној потреби младежи. И она придаје велику важност љубави и обожавању према природи и сматра да је неопходно изазвати децу да јој посматрају феномене и да се диве њезиним лепотама.

Г-ђица Dufresne тврди да су јој идеје г-ђе Монтесори о дисциплини с прва изгледале врло револуционарне, али да ју је искуство утврдило и убедило о њиховој оправданости. Казне су непознате и једино издвајање је погодно средство које је она употребила према једном.

Да би се регулисало дисциплинско правило које се примењује у школи Монтесори довољно: је рећи да свако дете ужива потпуну слободу коју може пожелети и замислити, само да њом не смета и не досађује другима.

Други један принцип који јој је такође изгледао чудноват у овој установи, био је онај да се никад не поправљају погрешке које би учинило какво дете. Искуство јој је показало да је и тај принцип врло добар и чак извртан. Треба подстицати сваки напор који потиче од стране дечје и рећи

му да је то добро и онда кад оно погрешно ради. На васпитачици је дужност да нађе пута да дете запази своју погрешку ако у свом раду не би успело да се само поправи. Најсигурније је средство да се деца подстакну на рад да их храбримо; не може се замислити како су огромни напори и како је превелика истрајност коју добијамо од њих, кад се градимо да се доиста интересујемо њиховим радом. Можемо им се дивити, поредити им садашњи рад с претходним, назначити им учињени напредак, и чак и ако га нема, или и ако дете погреши, подстицати им и тада његов напор и похвалити га.

Врло је важно такође назначити ону вредност коју Montessori полаже на то да деца буду независна и да их научимо да сама себе служе. Кад се уђе у овакву једну школу, човек се изненади независношћу свих ових малих који сматрају за понижење да их неко помаже у ономе што су у стању сами да изврше. „У главном вели Г-ђа Монтесори, дете научи не само да се крене и да обавља корисне ствари. Оно стиче мало по мало лакоћу у покретима која га чини лакши и пријатнији, даје му више окретности у рукама и лепоте у телесним покретима који су равномерни и добре поуздани. Израз његова лица, његовога отвореног искреног погледа, наглашава нам да се морална натура запалила у човечјем бићу".

*

Очев удео у васпитању своје деце — И ако се позив очев не састоји у томе да се непрекидно занима васпитањем своје деце ипак има врло много додирних тачака, на којима може он врло одлучно и жив утицати на њихово васпитање. Феномени који се могу привезати за наследство с његове стране, треба нарочито да привуку његову пажњу, јер им он једини може знати дејства и последице, што је опет немогућно да зна васпитач у школи. Придаје се нарочита важност задовољствима која отац може пружити својој деци. Треба му, пре свега, да их учини срећним. Задовољства су тројака: на првом месту су она око којих је потребан истрајан рад као на пример грађење разноврсних збирки: природна историја, вртарство, прикупљање природнина итд. од чега су многи људи наградили специјалност, занемарујући све остало. Друго, атлетски спортови. Треће, животне фриволности, задовољства која не траже никаквог ни телесног ни умног напора и која изгледа да не пружају никаквог опипљивог резултата и да се само око њих губи време, а која су, међутим, најважнија у моралном погледу. Дух осећа у извесном тренутку потребу да се разгали. Ништа није за дете боље но тако звано организоване игре. Детету је потребно природно забављање, без присиљавања и једино у породици, под благонаклоним погледом дете може певати, скакати, трчати једино са том оградом, што му се одрешито може рећи да не ради то и то што доиста, не треба да ради. Не треба га зарад ситница спречавати у његовим природним делањима. Треба да је слободно и да се његова природа може слободно предавати свима манифестацијама искрене и отворене радости. Породица, којој припада, његова околина, то је за дете све, остало је акцесорно и према тоне у колико се у тој средини оно осећа срећнијим, у толико ће се све више осећати задовољнијим и његов карактер. Оно ће са задовољством посматрати све оно што се око њега дешава. Ако види да се чита, ако чује да се гласно чита, и само ће хтети без присиљавања да научи читати, а то је све изнад оних метода које су прошле и које ће тек доћи. Кад је отац сабирач, уметник или спортиста и дете ће се понајчешће заинтересовати

његовим пословањем и оно ће у томе стећи, и не мислећи, драгоцене особине укуса и посматрања, што ће му доцније пружити многа и многа задовољства. Тако наоружано, оно неће имати да се плаши тегобне неврастеније која уништава толике савременике.

Има још једно врло важно питање, које оцу припада. Његова је брига да детету објасни природу полова. Једини се он, са искључењем сваке туђе интервенције, може тактично и с пуно осећања користити свима приликама да учини да његов син осети све оне тешкоће, које би се могле доцније породити са његова незнања у овом погледу.

Поуке које се у породици добију прве се науче, а последње заборављају. У школи, у гимназији, на универзитету, учимо лекције, брижљиво, али су оне све пролазне. Њих нестаје временом, и за собом остављају светлуцаву маглу која нам осветљава пут. Ну поуке породичне увек остају: време нема на њих утицаја. Добре или рђаве, оне остају и онда кад свега другог нестане.

*

Седи... никад ништа неће бити од тебе. — Један немачки универзитетски професор прича ову анегдоту:

Било је то по подне једнога топлог летњег дана, има томе већ више од четрдесет година, у оно доба, кад су зиме биле правилно хладне, а лета једнолико топла, и када се још није знало за расцват о летњим месецима. Били смо у вишем разреду, и читали смо и преводили са грчког онај дијалог између крпе и метла, врло интересантну и занимљиву приповетку, наслеђа, за оне који су знали језик, али врло досадну за нас који смо морали застајати на сваком кораку због многобројних нових речи и облика, које нам наставник није хтео претходно објаснити... Имао је да преводи мој сусед. Није могао да ирдне! Десет пута је покушавао, али без успеха; напослетку са свим је „заћутао“ код једног замршеног оптатива. Наставник одједном оживе, лице му поцрвене и готово се издвоји из беле оглиице — као оно месец кад се дигне изнад каквога белог сребрнастог облака — и громким и крупним гласом узвикну: Седи... од тебе неће никад ништа бити.

Мој друг седе, свестан, без сумње, своје ништавости; и посигурно сам се у себи питао, да ли ће икад у животу моћи себи створити ма какав положај.

Тај мој друг недавно је умро као председник највишега суда, положај који је стекао доста рано, али не са тога разлога што је доцније знао грчки.

Шта нам предочава ова мала анегдота, незначајна сама по себи? Не само да је непотребно бити стављен у ред прних ђака, па имати осигурану будућност, већ:

1) да има школских хипербола, педагошких разговора које сваки васпитач треба да избегава;

2) да је прицање — које тако ретко успева — и у школи нешто посве несигурно, пошто је ту велики број тобожњих „незналица“, који ће доцније у животу прокрчити себи пут;

3) да је немогућно ма какво васпитање, ако између наставника и ученика не влада узајамно поверење.

*

Коедукација — Један Немац расправља ово питање и нарочито наглашава етичку вредност коедукације. По њему, сва узбуђења и све заблуде које имају везе са сексуалним питањем, искључиво проистичу из подвоје-

ности полова у школи. Исто тако и у погледу педагошком, зар се нема ништа да постигне у заједничком васпитању дечака и девојчица? Утврђено је и признато је већ да су девојчице, у почетку школовања много напредније и развијеније у погледу душевне зрелости; да су оне, у опште, много сталније у свом начину појмања и разумевања ствари, да су умешније у говору, да су отвореније у изражавању својих мисли, много одарениje да изложе и изнесу какво питање. Нема ли зар повода да се извуче сва корист из ових диспозиција при настављању матерњег језика, историје, живих језика? И „благо охоћење" младих девојчица, неће ли зар покадшто умерити и сузбити брталност наших дечака?

*

Обавезна настава у Швајцарској — Швајцарска је земља у којој је похођење школе највеће; то је, уосталом, позната ствар; може бити да је у том погледу на првом месту. Узроци су многобројни, разноликн: превласт протестантизма, дуго припремање за слободу, потреба компензације знањем и енергијом грађана, малени обим земље... и мален број становника, индивидуални и национални понос, којим се тера у крајност, свети карактер закона. Ну, овој одлици треба додати још и ово обележје: у Швајцарској законито потискивање школског одсуствовања је брзо и примерно; сваки то зна; нико се лако не излаже да буде кажњен и да га околина осуђује; преступи су и грешења против закона врло ретки. Чврсто одлучени да чине употребу од закона, Швајцарци тако рећи њима се и не служе.

*

Осигурање наставника и ђака — Вароши Лајпциг, Минхен и Беч недавно су на себе примиле све трошкове који су намењени на осигурање наставника и ученика против сваког несрећног случаја, који би им се могао десити у разреду, лабораторији, гимнастичкој дворници, при екскурзијама итд.

Ово је једна од најелементнијих идеја и веома похвална, кад се помисли да се преко године стотинама ђака рани и повреди по немачким школама, и кад се помисли на онај страх, да не буду изведени на суд, који спречава многе и многе наставнике да руководе практичном наставом и вежбањима како би хтели.

*

Немачка је 1911 године имала 66537 основних народних школа са 10,310.000 ученика, 148.000 учитеља и 39.270 учитељица.

1901 износило је број ученика на једнога наставника 60,9; 1906 — 58,4; 1911 — 54,9. У Пруској је тај број $56^1/_2$, у Баварској 56,7, у Виртемберту 57,8, у Саксонској 54,7.

*

Штедионице по школама — У већини минхенских школа намештени су аутоматски апарати који избацују печатану ознаку о уштеди, чим се у њих спусти новац од десет пфенига. Ове се ознаке налазе смештене у двадесет преграда, кад се преграде испразне онда се одељак у који падо новац, један пут недељно носи у Главну комуналну штедионицу. 1911 у шездесет школа минхенских потрошено је 15000 ових књижица са маркама и предато је на штедњу 45000 марака. Интересантно је забележити да су много више дале на штедњу школе по периферијама и из предграђа, него ли из богатих кварто ва.

*

Прва докторска теза из педологије — Ова је титула први пут у свету подарена од *Интернационалног педагошког факултета* у Бриселу којим управља госпођица др. Ј. Зотенко. Овај факултет је груписао све дисциплине које се односе на научно познавање детета, не занемарујући практичну примену педагогије, те је тако подигао *педологију* на ступањ праве науке, која је у стању да испуни потпун програм универзитетске наставе.

Посматрано са ове тачке, крунисање педолошких наука даавало је овај оригинални рад, ова докторска теза. Ова прва теза на свету, ова академска санкција подарена експерименталном раду, који је извршен над дететом, пружа врло снажан подстрек за све оне, који много очекују од васпитања заснованог на науци. Свакако, има доста експерименталних радова извршених са дететом. Ну овде видимо и нешто више: аутономију подарену *педологији* као експерименталној науци, којој треба у будућности да буде позадани ноћа за сваког васпитача. И у исто доба, ово је је част одања пажњу које се сматра као једно од најплеменитијих у целом човечанству; *заштита, васпитање и образовање* детета, што је све засновано на научном сазнању.

Ову докторску тезу израдила је г-ђа Lipska Librach. Она је после три године експерименталног проучавања, које је вршила у бриселским школама над 420 ученика, успела да сачини рад под називом: *Однос између сензоријалне оштрине и развића интелигенције.*

Госпођа Librach успела је да добије врло стриктну корелацију између дечје интелигенције и финоће њихових чула. Ово је готово статистичка истина. Тражени однос изгледа да је чистији за малу младу децу (9 и 10 година) него ли за ону која су већ при свршетку школовања у основној школи. Рад садржи велики број примедбања који интересују педагогију. Ускоро ће бити још неколико оваких радова са овог факултета, те ће на тај начин и овај факултет постати за кратко време врло важним центром у научним истраживањима који се врше над дететом.

*

Реформа практичног учитељског испита у Пруској — Пруско министарство просвете недавно је издало наредбу којом се прописују погодбе за оне који треба да буду дефинитивно именовани за учитеље основних школа.

Ово су главне погодбе:

Испити се више не држе у Учитељској Школи, као пређе, већ у оној и оналној школи у којој кандидат предаје. Комисија пред којом кандидат полаже овај практични учитељски испит, састаје се двапут годишње и састављена је из владиног школског саветника, инспектора, управитеља или учитеља из оне школе, у којој ће кандидат полагати овај испит.

Овај се испит може полагати после две године праксе у школи по довршетку школовања, а мора се полагати неизостанно после пет година службе; поновити се може само једанпут, али по изузетном одобрењу Министарства. У случају да кандидат и по другипут падне, дотадашњи привремени учитељ уклања се једном за свагда из службе. При пријављивању за овај испит кандидат подноси ова документа: Оверени преписе матурске сведодбе учитељске школе, уверење из школе у којој је радио, као и уверење ако је специјално изучавао какав курс, уверење о добром владању, писмени састав и уверење на последње инспекције. — Кад је какав учи-

тељ оглашен за апсолутно неподобног за овај позив, одмах га уклањају из учитељске службе, и дају му времена и могућности да потражи хлеба на другој страни. — Писмени састав пружа прилике учитељу да покаже врсту науке којој се посветио, ну да се не би и сувише брзо завео мора учитељ позив своје тезе послати на одобрење инспектору.

Усмени испит има два дела, практични и научни део. Први се део распростире на три предмета, градива, која је унапред одредио председник комисије. При избору овога градива води се рачуна о разним опаскама инспекторовим при прегледу кандидатове школе и о његовим посебним радовима. Овако поступање веома је рационално, јер још једном утврђује корисност инспекције. — „Обратите пажњу настави из рачуна, тако рецимо гласи недавнашња наредба; последњи извештај утврђује извесну слабост или неподобност с ваше стране; јер моћи ћете дефинитивно бити примљени у учитељски кадар само тако, ако будете предавали како ваља оно што изгледа да сте запамарили или што нисте волели". — Научни испит састоји се из питања из психологије, логике, етике, историје наставе и посебно историјског развића пруске основне школе, и школског законодавства.

*

Школске реформе у Турској — И Турска намерава да реорганише своје основне школе. Тога ради послала је комисију у Румунију у Угарску да тамо проучи уређење њихових школа. Међутим, како се чини, много јој се више свиђа систем у Угарској, који је копија немачког система са извесним додацима.

*

Беда чеških учитеља — „Лист немачких чеških учитеља доноси отворено писмо инспектора немачких основних школа у Чешкој, упућено Министру Просвете. Главне су му ове мисли: „Закон од 14. маја 1869 вели у свом 55. члану да ће минимум учитељских плата бити тако срачунат, да учитељи неће морати тражити никаква друга посла, који нема везе са школом, да би на тај начин створили себи изворе за пристојно издржавање и подизање своје породице... Искуством је утврђено да учитељи готово по неком општем правилу заснивају своје породице између 24 и 28 година. Дотадашњи њихов скроман бећарски живот, никаква нада да ће једнога дана добити већу плату, разуме се не допуштају им да траже себи богату девојку, и наскоро са доскорашњом материјалном бедом младићском, удружује се и беда његове младе жене, нестаје одважности за живот, снага издаје — беда је већ на походу. Колико је само са овог разлога до данас забележено самоубистава. У сваком случају оно што ми овде хоћемо да утврдимо јесте тескобан и јадан учитељски стан, извештало одело; руке у учитељеве жене носе ожиљке од најгрубљих послова, њихова деца су најјадније одевена, и, ох, да велике жалости! њихова женска деца приморана су, да би се скинула с врата својим родитељима, често пута да иду у службу по туђим кућама. Настаје задуживање и напослетку се не одговара својим обавезама. Од 1908 осигурање живота чеških немачких учитеља смањено је са неколико стотина хиљада круна, јер учитељи нису били у стању да плаћају своје полице осигурања". — Овај апел завршава се жељом да се нађе што пре лека овом злу, које је доиста велико.

*

Други конгрес за заштиту деце у Аустрији — На првом конгресу за заштиту деце у Аустрији, који је одржат у Бечу 1907, стекао се

био велики број одличних људи из свих крајева царевине, а такође и из туђине, да би и на тај начин манифестовали своје интересовање према још доста занемареном питању о заштити деце. Основан је централни биро, у којем се сконцентрисали сви напори и сви постигнути резултати овога покрета у корист заштите деце.

Од 1907 рад је постао сасвим интензиван и неколико важних одлука донело је само Министарство Унутрашњих Дела да оствари пројекте и предлоге централног бироа, а међу овим одлукама је и установа начелника суда за децу и малолетнике. Нарочита се пажња обратила злој судбини деце без родитеља, деце која су напуштена од родитеља, деце скитница, установљавајући зарад њих разна добротворна друштва и установе.

И поред свега онога што је досад учињено, остале су две важне тачке истакнуте, код којих је ваљало извршити радикалне реформе. То је на првом месту регулисање дечјег рада, и на другом стварање закона за заштиту младежи. Овим двама питањима, која очекују одлуку владину, недавно је био посвећен у Салцбургу сазвани други конгрес за заштиту деце у Аустрији. Представници владини, клерикалних установа и општина, лекари и педагози били су се ту скупили да дискутују о питању дечјег рада и да испитају шта све треба учинити па да се легалним путем добије закон, који би се односио на заштиту дечју. Конгрес је свечано отворио саветник Baergreiter, председник централног бироа за заштиту деце. Конгрес је био подељен на два дела. У једном делу у којем је био известилац др. Hainisch расправљало се питање о регулисању дечјег рада, у другом пак у којем је био известилац др. Miller расправљало се о законском пројекту за заштиту деце.

Др. Hainisch предлаже у свом врло интересантном извештају регулисање дечјег рада и у погледу економском и у социјалном. Развио је идеју да дечји рад школи њихову развијању, да је потребно забранити га, колико је год то само могућно и да би га требало допустити у изузетним приликама, сводећи га на минимум. Како се међутим не може забранити родитељима да не употребљавају своју неодраслу децу за домаће послове, требало би напротив забранити да то не чине туђини.

Ово природно претпоставља потпуну заштиту сирота, ванбрачне деце, као и деце ових породица, које су сасвим пропале.

Dr Hainisch жели да пољски рад буде апсолутно забрањен деци док траје школа, и од седам сахати увече до шест сахати из јутра; исто тако деци не треба давати да носе терете и да раде с машинама. Деца треба да буду поштеђена сваког опасног и штетног рада. И поред свега овога д-р Hainisch сумња да је могућно да деца буду потпуно поштеђена сваког рада. Овај извештај изазвао је врло живу дискусију.

Посланик Dr Offner био је мишљења да би конгрес требало да учини кораке да се добије потпуна законска забрана рада до извесног броја година, пошто превремени и прерани рад може бити од кобних последица. Онде где би учашће дечје у домаћим или професионалним радовима родитељима било неопходно потребно, тај би рад требало да буде допуштен само у толико да дете не буде преоптерећено, одредио би се максимум рада којим се ни мало не би отежавало редовно школовање.

Држава, земља и општине биле би дужне да пруже деци бесплатно сва средства за наставу и сем тога да напуштеној деци дају прибежишта. Професор Gurlitt из Берлина приметио је да би требало рационализовати пољске радове на оне који су корисни за децу и на оне који су штетни.

Dr Friedjung из Беча упозорио је на сву штетност од дечјег рада у пољу. Деца су приморана да се дижу у саму зору и на тај начин лишена су онога, што је најпотребније за њихово развијање, лишена су сна. Потом, често су приморана да дижу и носе тешке terete, што нарочито у брдовитим крајевима ствара нову опасност за њихово развиће. Г-ђа Ada Trunz из Брина такође је мишљења да апсолутно треба деци забранити сваки рад. Neupert, посједник из Штирије, изјављује да је учешће дечје у пољским и домаћим радовима, апсолутно потребно, и још да нарочито сељаци не могу бити без дечје помоћи у раду. Dr Battai придружује се овом мишљењу и додаје да би, лишивши земљорадинке дечје помоћи, у исто их доба лишили могућности да их подижу и васпитавају.

И наставници су такође узели учешћа у дискусији. Учитељ Neumann из Беча тражи да закон забрани професионални рад детету до 14 година, да уреди похађење школа у целој земљи без икакве ограде, да утврди школске часове и да се уопште изврши трансформација школа.

На завршетку свога излагања др. Hainisch вели да ће се закон о регулисању дечјег рада моћи тек онда остварити кад материјалне и социјалне погодбе општака код радничких класа буду побољшане.

Друга секција занимала се пројектом закона који се односи на заштиту младежи. Известилац је др. Miller. Он вели: законски пројекат за заштиту васпитања у дечје будућности који је усвојила скупштина пружа довољну основу за решење овога тако озбиљног проблема. Да би се присело жељеном циљу потребна је инсталација азила (у великим варошима) за децу која су у опасности, потребна је непрекидна пажња над децом која су заштићена, инсталације припремних течајева за оне који се хоће да посвете васпитању.

Г-ђа Olga Zedlakowitz предлаже да у свима васпитним заводима и установама за чување у којима су девојчице остајале све до своје четрнаесте године да постану добре, да одсад остају до своје осамнаесте године. Саветник Rieger предлаже установу виших курсева посвећених свима друштвеним питањима а нарочито питању заштите деце. Г-ђа Marie Schwarz, управитељка једне бечке школе, жели да закон који се односи на заштиту деце заштићује такође и девојке од моралног пропадања. Завршујући извештај известилац вели да је сарадња учитеља неопходно потребна у свима питањима која се односе на заштиту деце.

ПРИКАЗИ И ОЦЕНЕ

1. ДРУШТВА И УСТАНОВЕ

Српска Краљевска Академија. — Председништво Академије имало је састанак 4 јануара ове године, и на њему је: 1. Примљено саопштење председника да је почасни члан Академије Платон Кулаковски преминуо у Петрограду 19. децембра 1913. год., и да је од стране Академије изјављено саучешће покојниковој породици. 2. Примљен к знању извештај секретара Лексикографског Одсека г. Момчила Ивановића о раду Одсека у 1913 години, који ће се у изводу објавити на годишњем свечаном скупу Академије. 3. Приказан је Оглед Академијиног Речника, од Момчила Ивановића, па је одлучено да се разашље члановима Академије и осталим стручњацима на оцену, на када се чују мишљења стручњака, донеће се одлука о штампању овога Речника. 4. Одлучено је да се у нова правила Академијиних задужбина додаду и слике оснивача задужбина, а сем тога да се у Годишњацима новим уздаду и слике свих преминулих академика и дописника, дајући за сваки Годишњак 5—6 слика. 5. Примљена је понуда Калифорнијског Универзитета у Berkely-y о размени свих издања.

На скупу Председништва од 15 јануара ове године, усвојен је предлог проф. Миленка Вукићевића, да се Родофиникинова преписка штампа у петроградској штампарији Уделов, пошто је она најповољније понуде од свих штампарија поднела. Књига се већ штампа, те ће у 1914 години бити и наштампана.

Академија Природних Наука имала је састанак 20. јануара ове године: Приказан је рукопис проф. Живојина Јуришића: „Животопис и рад д-ра Јосифа Панчића, који је г. Ђушић израдио поводом стогодишњице Панчићева рођења, који пада на дан 5 априла ове године. Одлучено, да овај рукопис прегледају г.г. академици. С. М. Лозанић и д-р Јован Цвијић. 2. Примљено је к знању секретарово саопштење да је г. др. Светомир Ристић повукао натраг свој рукопис „Један претеча Несвлидових Геометрија", који је с извесним примедбама био примљен за Споменик I разреда.

Р.

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

Г. *Димитрије Р. Кушић*, поручник XX пешад. пука у Приштини, приликом доласка у своје родно место, подарио је сиромашним ученицима осн. лучке школе, у чачанском округу, десет динара, ради набавке уџбеника.

Г. *Милорад Магић*, мајор VIII пука, наволео је дати као поклон, школи радовишкој XXI кодо Књижевне задруге, 1. кандило за школску икону Св. Саве и 10 дин. у новцу.

Господин *Драгомир Јенић*, управник фабрике жижица на Београда послао је 1227 комада лепих и корисних књига у вредности 250 динара, да их школски надзорник за Куманово и срез растури у народу.

Г-ђа *Катарина* и господин *Петар Вулићевић*, ковачки мајор из Ваљева уписали су свога сина пок. Неиђа — Неју бив. ученика III разреда ваљевске гимназије (рођ. 30. маја 1901. у Београду, умро 27. октобра 1913. у Ваљеву) за добротвора фонда сиротних ученика-ца осн. школе у Рогачици (окр. ужички) и положили фонду (50) педесет динара.

Управе школске и овим путем најављују именованима своју топлу захвалност.

„Просветни Гласник" излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стоје годишње: за Србију 12 дин., за друге земље 15 дин. у злату (франака). — Претплата се шаље Управи Државне Штампарије краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу у уредништву (Министарство Просвете и Црквених Послова у Београду). Они се, на захтев писца, враћају.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК Др. МИЛ. Н. ЈОВАНОВИЋ
ДЕЛИГРАДСКА УЛ. 9.

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Изишла је из штампе

ГОДИШЊИЦА НИКОЛЕ ЧУПИЋА

КЊ. 33. С ОВОМ САДРЖИНОМ:

1. Имбро И. Ткалац од Д-ра Миленка Р. Весинића. 2. Двадесетпетогодишњица једне необичне културне установе (вечерње школе Друштва Св. Саве) од Јов. Миодраговића. 3. Беч као заштитник М. Светића, и почетак рада Ђ. Даничића, од Андре Гавриловића. 4. О грчким и римским изворима Доситејеве збирке басана од Д-ра Веселина Чајкановића. 5. Традиција о Бранковићима у Гундулићеву „Осману" од Андре Гавриловића. 6. Историја Кратовске Области од проф. Стевана Симића. 7. Фра Бартуо Качић-Жарковић од Д-ра Петра Колендића. 8. Владика Раде, његова поезија и путовања тридесетих година, од Андре Гавриловића. 9. Српске школе у Турској (наставак), од Ивана Ивановића. 10. Лични Лекар Вука Ст. Караџића, од В. А. Гавриловића.

Књига износи 25 штампаних табака и пет страна књижевнога текста. Продајна цена 2 динара. На више купљених егземплара рабат 30%.

Кроз десет дана даћу у штампу књигу

ПЕДАГОШКА ПИТАЊА

Ова књига биће од интереса за све наставнике, а особито за школске надзорнике, учитеље и учитељице народних школа, јер се у њој излажу, поред других и ова питања: о педагошком такту, како треба ценити наставника и његов рад, о практичном учитељском испиту, о учитељским протестима и захтевима, о учитељским платама итд.

Књига ће се штампати леним слогом, на финој хартији и изнеће десет до дванаест табака вел. осмине.

Цена је књизи за претплатника два динара. Новац од претплате, заједно са списком претплатника, треба ми послати поштанском упутницом најдаље до 10. априла о. г. Скупљачи нека, поред моје захвалности, задрже од претплате и 20% за трошкове.

Књига се неће слати никоме на вересију, да би се избегла непотребна преписка.

Књиге ћу послати скупљачима претплате о свом трошку и на препоруку до 20. априла.

Надам се да ће се школски надзорници и учитељи, моји пријатељи и познаници, одазвати овој мојој молби, на чему им унапред захваљујем.

1. марта 1914.
у Београду

Љуб. М. Протић,
Управитељ Жен. Учит. Школе
Проте Матеје ул. бр. 6.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

БРОЈ 2 и 3 — ФЕБРУАР — МАРТ 1914 — ГОД. XXXV

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ЗАДУЖБИНСКИ САВЕТ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 5 фебруара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, а на основи чл. 17. и 18. закона о задужбинама, постављен је:

у Задужбинском Савету:

за члана г. *Љубомир Ковачевић*, државни саветник.

191
пос

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 5 фебруара
кретар
писар

ПРЕ

ње на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова
је:

В. Пешић

у Државној Штампарији:

магационара хартије и материјала, са годишњом платом од 2750
г. *Љубомир Вилотијевић*, досадашњи магационар Државне Штам-

СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 5 фебруара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Јагодинској Мушкој Учитељској Школи:

за суплента г. *Драгомир Икоњић*, доктор филозофије — с годишњом платом од 1500 динара; по приступу.

у Алексиначкој Учитељској Школи:

за професора г. *Јован С. Јовановић*, интендант команде ибарске дивизијске области, — испитани професорски кандидат.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 5 фебруара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Нишкој Гимназији:

за професора г. *Драгутин П. Суботић*, суплент исте школе;

у Смедеревској Гимназији:

за професора г. *Драгољуб Јевтић*, предметни учитељ исте школе.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 21 фебруара 1914 год., на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Нишкој Гимназији:

за директора I класе: г. *Милан Банић*, професор Друге Београдске Гимназије;

у Шабачкој Гимназији:

за директора и професора: г. *Стеван Фотић*, професор Друге Београдске Гимназије, по службеној потреби;

у Четвртој Београдској Гимназији:

за суплента: г. *Светозар Матић*, пређашњи суплент, са годишњом платом од 1500 динара, по пристанку;

у Београдској Реалци:

за суплента: г. *Момчило Милошевић*, свршени ученик филозофског факултета и привремени предметни учитељ исте школе, са годишњом платом од 1500 динара по пристанку.

у Битољској Гимназији:

за суплента: г. *Петар Тодоровић*, свршени ученик филозофског факултета;

у Зајечарској Гимназији:

за суплента; г. *Добривоје Живковић*, свршени ученик филозофског факултета, са годишњом платом од 1500 динара, по пристанку;

у Другој Крагујевачкој Гимназији:

за суплента: г. *Илија Павловић*, свршени ученик филозофског факултета, са годишњом платом од 1500 динара, по пристанку;

у Нишкој Гимназији:

за предметног учитеља; г. *Никола Половина*, привремени учитељ исте школе; и

УНИВ. БИБЛИОТЕКА

за суплента: г. *Тодор Видојковић*, свршени ученик филозофског факултета, са годишњом платом од 1500 динара, по приступању;

у Београдској Реалци:

за професоре: г.г. др. *Владимир Радовановић*, професор Прве Крагујевачке Гимназије, *Јован Миленковић*, и *Петар Косовић*, професори Врањске Гимназије, сви по службеној потреби;

у Зајечарској Гимназији:

за професора: г. *Јован Чолић*, професор Јагодинске Гимназије, по службеној потреби;

у Јагодинској Гимназији:

за професора: г. *Богољуб Премовић*, професор Зајечарске Гимназије, по службеној потреби;

у Чачанској Гимназији:

за професора: г. *Јордан Х. Видојковић*, професор Нишке Гимназије, по службеној потреби.

УВАЖЕЊЕ ОСТАВКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 25 јануара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, решено је:

да се г. *Александру Радојковићу*, суплеиту Пожаревачке Гимназије и г. *Сави Музикравићу*, суплеиту Ужичке Гимназије, уваже оставке, које су поднели на државну службу.

ДУХОВНИ СУД

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 15 марта 1914 године, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Духовном Суду Епархије Нишке:

за секретара прве класе: протођакон *Светомир Св. Станковић*, секретар друге класе истог суда; за писара прве класе: *Милан Гачић* писар друге класе истог суда; и за писара друге класе: ђакон *Михаило В. Пешић*, писар треће класе истог суда.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

УНАПРЕЂЕЊЕ

Господин Министар Просвете и Црквених Послова повисио је плату Душану М. Шијачком, коректору Државне Штампарије, на 2500 динара годишње. — ПБр. 1945 од 25-I-1914.

УНИВЕРЗИТЕТ

ПЕРИОДСКЕ ПОВИШИЦЕ

Господин Министар просвете и црквених послова одредио је периодску повишицу плате:

другу, др. Недељку Кошанину, сталном доценту. — ПБр. 27732 од 29-I-1914.

четврту, др. Живојину Ђорђевићу, ванредном професору. — ПБр. 616 31-I-1914.

СРЕДЊЕ И СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова поставио је:

Одлуком ПБр. 27086 од 30-XI-1813 године: *у Велескоj Гимназији*: за привременог предметног учитеља: Косту Дошена, привременог предметног учитеља Лесковачке Реалке; за привременог учитеља вештина, Стевана Милосављевића, привременог учитеља вештина I београдске Гимназије; *у Кратовскоj Гимназији*: за учитеља I класе (по старом), Ђорђа Стојиљковића, учитеља исте класе Смедеревске Гимназије; *у Кумановскоj Гимназији*: за учитеља вештина IV класе (по старом), Николу Бановића, учитеља исте класе Врањске Гимназије; *у Охридскоj Гимназији*: за учитеља IV класе, Радивоја Русовића, учитеља исте класе Друге Крагујевачке Гимназије; *у Призренскоj Гимназији*: за учитеља V класе, Крсту Тачевића, учитеља исте класе Ваљевске Гимназије; *у Тетовскоj Гимназији*: за учитеља IV класе, Франтишека Вавека, учитеља исте класе Врањске Гимназије; за хонорарну наставницу музике, Даринку Ковачевићеву, хонорарну наставницу Пиротске Гимназије; *у Штипскоj Гимназији*: за хонорарног наставника гимнастике, Драгомира Обрадовића, хонорарног наставника Шабачке Гимназије — све по службеној потреби.

Одлуком ПБр. 27872 од 5 децембра 1913 године: за привремене учитељице вештина: *у Битољскоj Гимназији*: Катарину Бошковићеву; *у Дојранскоj Гимназији*: Јелицу Ћирићеву; *у Ђевђелијскоj Гимназији*: Косару Тодоровићеву; *у Кривопаланачкоj Гимназији*: Драгу Поповићеву; *у Охридскоj Гимназији*: Серафиму Велићеву; *у Кумановскоj Гимназији*: Милицу Поповићку; *у Прилепскоj Гимназији*: Видосаву Грујићеву; *у Прштевскоj Гимназији*: Младену Марковићеву; *у Ресанскоj Гимназији*: Александру Николићеву; *у Штипскоj Гимназији*: Стаку Леовчеву; *у Пријепољскоj Гимназији*: Јелену Чакаревићеву.

Светозара Шушњара, апсолвираног филозофа, за привременог предметног учитеља у Скопској Гимназији. — ПБр. 29388 од 18-XII-1913.

Драгињу Величковићеву, учитељицу Крагујевачке В. Ж. Школе, за учитељицу рада у Крушевачкој Гимназији, по службеној потреби. — ПБр. 2970826 од 19-XII-1913.

Јелену Чакаревићеву, привремену учитељицу Пријепољске Гимназије, за привремену учитељицу вештина у Велескоj Гимназији, а за хонорарну наставницу вештина у Пријепољскоj Гимназији, Дарињку Стевановићеву. — ПБр. 29902 од 20-XII-1913.

Панту Јовановића, за суплента и Драгу Јовановићку, за помоћницу, у Скопској Гимназији, досадашње наставнике исте школе, под условима, под којима су до сад служили. — ПБр. 30861 од 31-XII-1913.

Стевана Јелачу, апсолвираног филозофа, за привременог предметног учитеља у Скопској Гимназији. — ПБр. 30404 од 1-I-1914.

Хелиодора Хранића, привр. предм. учитеља Ужичке Гимназије, за привременог предметног учитеља у Пиротској Гимназији. — ПБр. 343 од 6-I-1914.

Далију де Сарно — Хазаријан, апсолвираног филозофа, за привремену предметну учитељицу у Битољској Гимназији. — ПБр. 878 од 11-I-1914.

Одлуком ПБр. 1915 од 17 јануара 1914 год., за привремене учитеље вештина (гимнастике): *у Првој Крагујевачкој Гимназији:* Јосипа Чобала; *у Лесковачкој Реалци:* Винка Залетла; *у Лозничкој Гимназији:* Стевана Пијука; *у Ресанској Гимназији:* Фрању Баховца; *у Кривопаланачкој Гимназији:* Јурија Јерина; *у Ваљевској Гимназији:* Јосипа Јераса.

Григорија Цамбазовића, професора Прве Крагујевачке Гимназије, за професора Битољске Гимназије, по службеној потреби. — ПБр. 1920 од 21 јануара 1914.

Лазару Тозијевића, суплента Битољске Гимназије, за суплента у Прилепској Гимназији, по службеној потреби, а под условима под којима је до сад служио. — ПБр. 2031 од 22-I-1914.

Одлуком ПБр. 2099 од 23 јануара 1914 год., за школске лекаре: *у Скопској Учитељској Школи:* др. Илију Тодоровића; *у Скопској Гимназији:* др. Николу Настића; *у Битољској Гимназији:* др. Александра Протића; *у Охридској Гимназији:* др. Александра Крстића; *у Кумановској Гимназији:* др. Ахила Михаиловића; *у Дојранској Гимназији:* др. Ристу Пешића-Гостушког, и *у Велесној Гимназији:* Панчу Васковића.

др. Светислава Валенту, марв. лекара, за хонорарног наставника музике и немачког језика у Призренској Гимназији. — ПБр. 1944 од 23 јануара 1914.

др. Косту Костантиновића, за школског лекара у Богословији Св. Саве. — ПБр. 615 од 23-I-1914.

Трајка Арсића, свештеника, за хонорарног вероучитеља у Кривопаланачкој Гимназији. — ПБр. 2285 од 24-I-1914.

др. Радисава Катанића, за школског лекара Горњомилановачке Гимназије. — ПБр. 2263 од 28-I-1914.

др. Николу Мећери, за школског лекара у Прилепској Гимназији. — ПБр. 2587 од 29-I-1914.

Миленка Пауновића, за хонорарног учитеља музике у Јагодинској Учитељској Школи. — ПБр. 3358 од 16-II-1914.

Драгомира Петронијевића, апсолвираног филозофа, за привременог учитеља Велеске Гимназије. — ПБр. 1457 од 19-II-1914.

Божидара Мирковића, апсолвираног филозофа, за привременог предметног учитеља Ћувћелијске Гимназије. — ПБр. 5031 од 20-II-1914.

Милутина Недељковића, за хонорарног наставника Лесковачке Реалке. — ПБр. 3781 од 27-II-1914.

ПЕРИОДСКЕ ПОВИШИЦЕ

Господин Министар Просвете и Црквених Послова одредио је периодске повишице плате:

другу, Михаилу Миладиновићу, професору Пожаревачке Гимназије. — ПБр. 21081 од 12-XI-1913.

четврту. Сретену Вукашиновићу, управитељу и професору Алексиначке Учитељске Школе. — ПБр. 1701 од 27-I-1913.

шесту. Драгољубу Поповићу, професору Женске Гимназије у Београду. — ПБр. 29401 од 29-I-1913.

РАЗРЕШЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова разрешио је од дужности:

Глигорија Глигоровића, привременог предметног учитеља Зајечарске Гимназије. — ПБр. 233 од 3-I-1914.

Срећка Миросављевића, привременог предметног учитеља Зајечарске Гимназије. — ПБр. 29849 од 23-I-1914.

Бранка Марићевића, привременог учитеља вештина Кратовске Гимназије. — ПБр. 1892 од 26-I-1914.

ОСТАВКЕ

Господин Министар Просвете и Црквених Послова уважио је оставку:

Владимиру Тихи, учитељу гимнастике Ваљевске Гимназије. — ПБр. 1938 од 21-I-1914.

Даринки Коваченић, хонорарној наставници Тетовске Гимназије. — ПБр. 4882 од 18-II-1914.

НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова поставио је:

у Београду:

за сталног учитеља: Ђуру Димитријевића, учитеља из Пожаревца. — ПБр. 13878 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља: Богосава Вукићевића, нераспоређеног учитеља из Београда. — ПБр. 25405 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља: Петра С. Ђорђевића, учитеља из Братинца (пожаревачки). — ПБр. 21243 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља: Костадина Миловановића, учитеља из Сења (моравски). — ПБр. 12781 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу: Олгу В. Поповићку, учитељицу из Крупња (подрински). — ПБр. 12782 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу: Ружицу Михајловићку, учитељицу из Ропочева (београдски). — ПБр. 18643 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу: Јелену Давидовићеву, учитељицу из Краљева (чачански). — ПБр. 25160 од 18-XI-1913.

за сталног учитеља: Милоша Марјановића, нераспоређеног учитеља из Вишњице. — ПБр. 26668 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља: Владимира К. Петровића, учитеља из Лесковца (врањски). — ПБр. 13927 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља: Николу А. Јовановића, учитеља из Ужица — ПБр. 15997 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу: Марицу Пашићеву, учитељицу глувонемих. — ПБр. 23813 од 5-XII--1913.

за сталну учитељицу: Макрену Професировићку, учитељицу из Књажевца (тимочки). — ПБр. 21309 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу: Атанасију Мајзнерку, нерасп. учитељицу из Прокупља (топлички). — ПБр. 30283 од 24-XII-1913.

за сталну учитељицу: Вукосаву Николићеву, досадашњу учитељицу из Београда. — ПБр. 672 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу: Јелку Томићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 30851 од 1-I-1914.

у београдском округу:

за сталног учитеља у Умчарима: Војина Рашића, пређашњег учитеља. — ПБр. 7939 од 11-XI-1913.

за сталне учитеље на Умци: Зорку и Душана Михајловића, учитеље из Кличевца (пожаревачки). — ПБр. 18895 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Даросави: Зорку Ивковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18060 од 16-XI-1913.

за сталну учитељицу у Жаркову: Јелену Ивановићку, учитељицу из Ковачевца (смедеревски). — ПБр. 14245 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Ропочеву: Стевана Јапшевића, свр. ђака гимназије. — ПБр. 27712 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Бељеву: Милутина Пантелића, учитеља у пензији. — ПБр. 23645 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Белом Потоку: Аћима Секулића, свештеника. — ПБр. 27715 од 2-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Сремчици: Богољуба Бацкића, академског сликара. — ПБр. 16513 од 5-XII-1913.

за сталну учитељицу у Каменодолу: Зорку Стојковићеву, учитељицу из Грабовице (крајински). — ПБр. 10182 од 8-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Бегаљици: Милоша Радовића, студента права. — ПБр. 18173 од 12-XII-1913.

за сталног учитеља у Душановцу: Игњата Мариновића, учитеља из Читлука (крушевачки). — ПБр. 23712 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Славцима: Даринку Пон-Лазићку, учитељицу из Трстенице (ваљевски). —ПБр. 24165 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ропочеву: Анку Бојовићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 12767 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Умчарима: Александру Милосављевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 26867 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Бачевцу: Ђорђа Анђелковића, студента технике. — ПБр. 29961 од 19-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Трбушници: Ану И. Симићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 30279 од 22-XII-1913.

за сталну учитељицу на Чукарици: Зорку П. Ничића, учитељицу из Остружнице. — ПБр. 22551 од 31-XII-1913.

за сталну учитељицу у Остружници: Ружицу Дабићку, учитељицу из Богатића (подрински). — ПБр. 25993 од 31-XII-1913.

за сталну учитељицу у Парцану: Славку Миленковићеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 30939 од 1-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Борку: Стевана Максимовића, пређ. врш. учит. дужности. — ПБр. 669 од 1-I-1914.

за учитељског заступника у Баричу: Панту Драгојевића, свештеника. — ПБр. 28777 од 3-I-1914.

за сталну учитељицу у Неменикућама: Леносаву Лазићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18061 од 9-I-1914.

за сталну учитељицу у Лисовићу: Даринку Гојковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16899 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Америћу: Николу Вукчевића, студента права. — ПБр. 23464 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Бабама: Гојка Вуковића, гимназисту. — ПБр. 586 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Рогачи: Јелицу Савићку, прећашњу учитељицу. — ПБр. 1178 од 15-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Брајковцу: Косару Петранскову, ученицу гимназије. — ПБр. 2320 од 16-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Неменикућама: Јосипа Баричевића, ђака гимназије. — ПБр. 2260 од 20-I-1914

за вршиоца учитељске дужности у Пружатовцу: Михајла Стевановића, ђака гимназије. — ПБр. 4839 од 15-II-1914.

за вршиоца учитељске дужности у М. Моштаници: Косару Петранскову, прећашњу учитељицу. — ПБр. 4681 од 12-II-1914.

У ваљевском округу:

за сталну учитељицу у Пироману: Милицу Ђерићку, учитељицу из Стублина (ваљевски). — ПБр. 15913 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Бањанима: Миленију Тошовићку, учитељицу из Лопатња (ваљевски). — ПБр. 17454 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Бањанима: Филипа Тошовића, учитеља из Лопатња (ваљевски). — ПБр. 17455 од 15-XI-1913.

за привремену учитељицу у Стублинама: Емилију Милошевићку, пређ. учитељицу. — ПБр. 5802 од 16-XI-1913.

за сталну учитељицу у Обреновцу: Марију Рабреновићку, учитељицу из Табановића (подрински), — ПБр. 25730 од 20-XI-1913.

за сталну учитељицу у Стублинама: Милеву Костићку, учитељицу из Кобишнице (крајински). — ПБр. 25313 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Поћути: Душана Витороовића, учитеља из Малајнице (крајински). — ПБр. 21206 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Грабовцу: Милицу Аксентијевићку, учитељицу из Вуконе (ваљевски). — ПБр. 13664 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Остружју: Владимира Чочића, учитеља у оставци. — ПБр. 25439 од 30-XI-1913.

за сталног учитеља у Тузарима: Симу Богдановића, учитеља из Памбуковице (ваљевски). — ПБр. 26282 од 30-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Осечини: Јанка Савића, студента права. — ПБр. 16898 од 1-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Баталагама: Душана Крунића. — ПБр. 12603 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Скели: Стевана Симића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14698 од 16-XII-1913.

за сталне учитеље у Лесковицама: Наталију и Вићентија Станића, учитеље из Рткова (крајинска). — ПБр. 13815 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Осладињу: Милицу Михајловићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 30277 од 21-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Јабучју: Александра Катића, свршеног богослова. — ПБр. 24555 од 8-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Ловагљу: Богољуба Милосављевића, свршеног ђака гимназије. — ПБр. 14210 од 8-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Дрену: Раду Тодоровићеву, пређашњег вршиоца у Дрену. — ПБр. 14683 од 15-XII-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Тврдојевцу: Николу Банковића, студента. — ПБр. 4842 од 15-II-1914.

у врањском округу:

за сталног учитеља у Прибоју: Петра Јанковића, учитеља из Јовца (врањски). — ПБр. 16636 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Власотинцу: Димитрија Поповића, учитеља из Преслана (врањски). — ПБр. 13364 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Цени: Стерију Васиљевића, учитеља из Ст. Аџбеговца (смедеревски). — ПБр. 13036 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Јашуњи: Александра Спиријића, привр. учитеља из Калне (врањски). — ПБр. 23695 од 25-XI-1913.

за сталне учитеље у Лесковцу: Јулијану и Светиславу Милосављевића, учитеље из Ст. Аџбеговца. — ПБр. 23146 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Турековцу: Агнију Јовановићку, ученицу учитељске школе. — ПБр. 22975 од 26-XI-1913.

за вршиоце учитељске дужности у Губеревцима: Радулку и Владимира Стојановића. — ПБр. 23646 од 1-XII-1913.

за сталног учитеља на Власини: Михајла Цветковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 24887 од 1-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Равној Дубрави: Драгољуба Ђ. Стаменковића, студента права. — ПБр. 16075 од 5-XII 1913.

за сталног учитеља у Врању: Милана Штерића, учитеља из Јелашнице (нишки). — ПБр. 17275 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у В. Грабовици: Милутина Аранђеловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11765 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Мрштану: Драгољуба Младеновића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14943 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Кононици: Јована П. Јовића, учитеља у Врбеновици (нишки). — ПБр. 29333 од 17-XII-1913.

за привремену учитељицу у Д. Коњувцу: Параскеву Гардњићку, учитељицу из Медвеђе. — ПБр. 17197 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Власотинцима: Полексију Јовићку, учитељицу из Врбеновице (нишки). — ПБр. 29353 од 17-XII-1913.

за сталног учитеља у Бабичкој: Душана Пакића, учитеља из Д. Требешиња (врањски). — ПБр. 16900 од 20-XII-1913.

за сталне учитеље у Врањској Бањи: Милеву и Јована Бошковића, учитеље из Браохода (пожаревачки). — ПБр. 30746 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Сурдулици: Десанку Здравковићку, учитељицу на Власини (врањски). — ПБр. 20214 од 1-I-1914.

за привременог учитеља у Манојловцу: Александра Илића, прив. учитеља из Брода (врањски). — ПБр. 19854 од 6-I-1914.

за сталног учитеља у Слишану: Владимира Стојановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14689 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Руњу: Јована Поповића, учитеља у пензији. — ПБр. 21572 од 11-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Црној Трави: Јована Поповића, свештеника. — ПБр. 772 од 12-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Орању: Драгољуба Јанковића, свршеног ђака VI разр. Гимназије. — ПБр. 1089 од 17-I-1914.

у крагујевачком округу:

за сталну учитељицу у Чумићу: Милицу Вукосављевићеву, учитељицу из Љутовнице (руднички). — ПБр. 24046 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Реснику: Вукосаву Јовановићку, учитељицу из Друговца (смедеревски). — ПБр. 15944 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Бањи: Фемку Грујичићеву, учитељицу из Кусатка (смедеревски). — ПБр. 21717 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Реснику: Драгомира Јовановића, учитеља из Селевца. — ПБр. 17134 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Баточини: Милицу С. Тасићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14679 од 16-XI-1913.

за сталну учитељицу у Закути: Радосаву Мојсиловићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 25004 од 16-XI-1913.

за сталну учитељицу у Крагујевцу: Христину Јовановићку, учитељицу из Палинке (смедеревски). — ПБр. 25700 од 20-XI-1913.

за сталну учитељицу у Крагујевцу: Драгу С. Влајићку, учитељицу из Грабовца (крагујевачки). — ПБр. 18593 до 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Крагујевцу: Ангелину Михајловићку, нераспоређену учитељицу из тог места. — ПБр. 13424 од 25-X–1913.

за сталну учитељицу у Борчу: Зорку Благојевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18601 од 26-XI-1913.

за сталног учитеља у Церовцу: Светислава Теодосијевића, учитеља из Ковачевца (смедеревски). — ПБр. 19039 од 3-XII-1913.

за сталног учитеља у Стојнику: Милоша Вучковића, учитеља из Лепенца (крушевачки). — ПБр. 17192 од 5-XII-1913.

за сталну учитељицу у Стојнику: Јелисавету Љубичићеву, учитељицу из Овсишта (крагујевачки). — ПБр. 20822 од 5-XII-1913.

за сталну учитељицу у Тополи: Босиљку Стефановићеву, учитељицу из Божурње (крагујевачки). — ПБр. 25277 од 7-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кијеву: Стевана Милановића, свештеника. — ПБр. 14252 од 7-XII-1913.

за сталну учитељицу у Драчи: Радмилу Нешићеву, учитељицу из Д. Беле Реке (тимочки). — ПБр. 21745 од 8-XII-1913.

за сталног учитеља у Божурњи: Лазара Ђурчиновића, учитеља из Маскара (крагујевачки). — ПБр. 13686 од 8-XII-1913.

за сталног учитеља у Наталинцима: Александра Кипатића, учитеља из Сенаца (крагујевачки). — ПБр. 23149 од 8-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Каменици: Михаила А. Спасојевића, вршиоца у Грбицама (крагујевачки). — ПБр. 28824 од 9-XII-1913.

за учитељског заступника у Бањи: Косту Трајковића, калфника. — ПБр. 29874 од 28-XII-1913.

за сталног учитеља у Грбицама: Немању А. Павловића, учитеља из Уровице (крајински). — ПБр. 22681 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Закути: Јеремију Тијанића, пређашњег учитеља. — ПБр. 17899 од 11-XII-1913.

за сталног учитеља у Јеленцу: Милутина Марковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 9145 од 11-XII-1913.

за сталног учитеља у Д. Сабанти: Петра П. Гајевића, врш. учит. дужности у истом месту. — ПБр. 10081 од 11-XII-1913.

за сталне учитеље у Сеници: Милеву и Драгољуба Димитријевића, учитеље из Гложана (моравски). — ПБр. 22501 од 15-XII-1913.

за сталног учитеља у Губеревцу: Светислава Николића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12152 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Маслошеву: Леносаву Радојевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16021 од 18-XII-1913.

за сталну учитељицу у Лапову: Леносаву Антоновићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 28483 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Лапову: Босиљку Антоновићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 28482 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Вукосавцима: Србијанку Михајловићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14007 од 16-XII-1913.

за сталне учитеље у Марковцу: Јулијану и Душана Ђорђевића, учитеље из Стојника (крагујевачки). — ПБр. 28593 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Грабовцу: Милутина Магазиновића, свештеника. — ПБр. 28531 од 28-XII-1913.

за сталну учитељицу у Грабовцу: Љубицу Магазиновићку, учитељицу из Каменодола (београдски). — ПБр. 28520 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Баточини: Милицу Јоксимовићку, учитељицу из Д. Врањешнице (руднички). — ПБр. 18952 од 4-I-1914.

за сталну учитељицу у Брестовац-Коњуши: Надежду Стевчићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16207 од 9-I-1914.

за сталну учитељицу у Ђурђеву: Софију Томашевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14050 од 9-I-1914.

за сталну учитељицу у Влакчи: Јелену Мићовићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16896 од 9-I-1914.

за заступницу учитељице у Лапову: Зорку С. Ораовца, пређашњу заступницу. — ПБр. 24095 од 25-IX-1913.

за сталну учитељицу у Овсишту: Стојанку Миладиновићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 15976 од 14-I-1914.

за сталну учитељицу у Јовановцу: Милицу Богдановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 13907 од 14-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Јарушицама: Милоја Веселиновића, ђака учитељске школе. — ПБр. 29999 од 22-I-1914.

у крајинском округу:

за сталног учитеља у Јабуковцу: Владимира Казимировића, пређашњег учитеља. — ПБр. 12094 од 11-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кобишници: Петра Протића, студента филозофије. — ПБр 27011 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Тополници: Љубинку Арсовићеву, вршиоца из Јасикове. — ПБр. 17509 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Буковчи: Марију Теофановићеву, пређашњег вршиоца. — ПБр. 25172 од 18-XI-1913.

за сталног учитеља у Неготину: Илију Станковића, учитеља из Кобишнице (крајинске). — ПБр. 17144 од 25-XI-2913.

за сталну учитељицу у Кладову: Софију Петковићку, учитељицу из Видровца (крајински). — ПБр. 24874 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Кобишници: Радмилу Сантнер, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 10035 од 26-XI-1913.

за сталног учитеља у Радујевцу: Михаила Кулића, свршеног ученика учитељске школе. — ПБр. 10340 од 26-XI-1913.

за сталног учитеља у Прахову: Ђорђа Поповића, свршеног ученика учитељске школе. — ПБр. 15880 од 26-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Поповици, Рада Фатића, пређ. вршиоца. — ПБр. 180516 од 10-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Подвршкој: Александра Протића, пређ. вршиоца. — ПБр. 28822 од 10-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Грабовици: Ђорђа Поповића, свештеника. — ПБр. 13423 од 10-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Јасеници: Петра Шундића, свештеника. — ПБр. 13533 од 10-XII-1913.

за привременог учитеља у Тамничу: Тошицу Брацановића, учитеља из Табаковца (крајински). — ПБр. 13554 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Клокочевцу: Антонију Милосављевићку, учитељицу из Д. Милановца. — ПБр. 10233 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Мокрању: Леносаву Стефановићеву, учитељицу из Сикола (крајинске). — ПБр. 24911 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Танди: Предрага Алића, учитеља из Рудне Главе (крајински). — ПБр. 12313 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Јабуковцу: Милену Живковићку, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 12766 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Рудној Глави: Вукосаву Јоксимовићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17800 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Кобишници: Алексу Станисављевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 10657 од 18-XII-1913.

за сталног учитеља у Вел. Каменици: Петра Наумовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 22915 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Душановцу: Божидара Голубовића, привременог учитеља. — ПБр. 15881 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Видовцу: Видосаву Милићевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16388 од 9-I-1914.

за сталног учитеља у Грабовици: Војина Стевановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 10266 од 9-I-1914.

у крушевачком округу:

за сталног учитеља у Мислетији: Милана М. Ђурића, пређашњег учитеља. — ПБр. 15893 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Трнавцима: Милана С. Радојчића, учитеља из Јабланице (крушевачки). — ПБр. 15536 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Крушеву: Радомира Ђорђевића, учитеља из Медвеђе (крушевачки). — ПБр. 24243 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Бивољу: Даницу Ђорђевићку, учитељицу из Медвеђе (крушевачки). — ПБр. 24243 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Мајдеву, Миливоја Манојловића, свештеника. — ПБр. 12612 од 25-XI-1913.

за заступника учитеља у граду Сталаћу: Драгомира Јаковљевића, свештеника. — ПБр. 17966 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Коњуху: Гмитра Јовановића, учитеља из Миоковаца (руднички). — ПБр. 13185 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Коњуху: Љубицу Јовановићку, учитељицу из Миоковаца (руднички). — ПБр. 13186 од 10-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Г. Ступњу: Даницу Ризановићку, ученицу гимназије. — ПБр. 13551 од 12-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Г. Ступњу: Милана Ризановића, матуранта. — ПБр. 13551 од 22-XII1913.

за сталног учитеља у Ражњу: Војислава Поповића, учитеља из Рујишта (крушевачки). — ПБр. 28305 од 12-XII-1913.

за сталног учитеља у Макрешаници: Новицу Алексића, учитеља из Златова (пожаревачки). — ПБр. 23077 од 12-XII-1913.

за сталног учитеља у Шиљеговцу: Милисава Јоцића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 10978 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Кривој Реци: Стојана Грујића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 17529 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Блажеву: Радослава Стојадиновића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 10826 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Шанцу: Борислава Петровића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12605 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Лепенцу: Божидара Попадића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14106 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Белој Води: Драгињу Михајловићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 20627 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Вел. Дренови: Емилију Павловићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16527 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Трнавцима: Милану Радојичићеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 10861 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Рибару: Љубицу Јовановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 15396 од 16-XII-1913.

за привременог учитеља у Медвеђи: Ристантија Рајевића, свршеног ђака Призренске Богословије. — ПБр. 22443 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Обилићеву: Славку Вукасовићку, учитељицу са Орида (подрински). — ПБр. 28190 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Медвеђи: Александра Брадића, свештеника. — ПБр. 30278 од 21-XII-1913.

за сталну учитељицу у Трстенику: Косару Јанковићеву, учитељицу из Смољинца (пожаревачки). — ПБр. 14908 од 1-I-1914.

за сталног учитеља у Читлуку: Стојана Милосављевића, учитеља из Мађера (крушевачки). — ПБр. 677 од 4-I-1914.

за сталног учитеља у Рујишту: Драгомира Петровића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11605 од 9-I-1914.

за сталног учитеља у Крвавици: Добривоја Милошевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13538 од 9-I-1914.

за сталног учитеља у Вел. Дренови: Војислава Урошевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 1263 од 15-I-1914.

за сталну учитељицу у Вел. Дренови: Катарину Недићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 1538 од 16-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Милутовцу: Живојина Терапћа, студента права. — ПБр. 2488 од 24-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Плешу: Радомира Вукомановића, свештеника. — ПБр. 1644 од 12-II-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Милутовцу: Петра Јовановића, свештеника. — ПБр. 3849 од 12-II-1914.

у моравском округу:

за вршиоца учитељске дужности у Орашју: Душана Радосављевића, студента филозофије. — ПБр. 22639 од 27-IX-1913.

за сталног учитеља у Рибцу: Радомира Поповића, учитеља из Милутовца (крушевачки). — ПБр. 14695 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Параћину: Лазара Петковића, учитеља из Извора (моравски). — ПБр. 17008 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Свилајнцу: Велимира Димитријевића, из Врановца (моравски). — ПБр. 20313 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Параћину: Даницу Жеравичићку, учитељицу из Породина (пожаревачки). — ПБр. 25730 од 20-XI-1913.

за сталну учитељицу у Параћину: Даринку Петковићку, учитељицу из Д. Мутнице (моравски). — ПБр. 17003 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Параћину: Боривоја Павловића, учитеља из Милутовца (крушевачки). — ПБр. 20902 од 1-XII-1913.

за сталну учитељицу у Белици: Зорку Павловићеву, учитељицу из Гложана (моравски). — ПБр. 22497 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Багрдану: Катарину Вучковићку, нераспоређену учитељицу из Багрдана. — ПБр. 21233 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Деспици: Димитрија Ђорђевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 17063 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Д. Брчину: Чедомира М. Илића, пређашњег учитеља. — ПБр. 14698 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Багрдану: Милана Б. Исаиловића, пређашњег учитеља. — ПБр. 23482 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Избеници: Милутина Павловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 23026 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Рашевици: Драгу Мариновићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14668 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Маскару: Персиду Предраговићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17508 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Лоћици: Ружицу Николићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17543 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Ланишту: Милоша Крстића, учитеља у пензији. — ПБр. 18929 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Јасенову: Божидара Пандуровића, свештеника. — ПБр. 17188 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Драгоцвету: Пинфора Јанковића, свештеника. — ПБр. 17396 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Бигреници: Симу Симића, свештеника. — ПБр. 29694 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Вел. Пчелици: Манојла Крстића, свештеника. — ПБр. 28271 од 17-XII-1913.

за сталну учитељицу у Јовцу: Десанку Јовановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 13034 од 19-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Слатини: Јована Пајића, ђака учитељске школе. — ПБр. 19549 од 19-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Гложану: Бранка Продановића, ђака гимназије. — ПБр. 10890 од 20-XII-1913.

за сталну учитељицу у Рековцу: Наталију Стевановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 15717 од 2-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Трешњевици: Николу Срезојевића, студента права. — ПБр. 24845 од 8-I-1914

за сталну учитељицу у Гложану: Љубицу Трифуновићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17641 од 9-I-1914.

за привременог учитеља у Рековцу: Бранислава Полкића, свршеног богослова. — ПБр. 775 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Опарићу: Владимира С. Марковића, свештеника. — ПБр. 1233 од 10-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Јасенову: Драгутина Милића, вршиоца из Роћевца. — ПБр. 16245 од 12-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Роћевцу: Светозара Ескића, свештеника. — ПБр. 30685 од 23-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Д. Крчину: Агатона Миладиновића, свештеника — ПБр. 4838 од 15-II-1914.

у нишком округу:

за сталног учитеља у Тешици: Добросава Стојковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 23233 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Јошаници: Милутина Јанковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 13055 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Јаковљу: Радомира Поповића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15888 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Тешици: Владимира Даскаловића, учитеља из Црне Траве (врањски). — ПБр. 17598 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Тешици: Смиљу Даскаловићку, учитељицу из Црне Траве (врањски). — ПБр. 17599 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Нишу: Ану Костићку, учитељицу из Шапца. — ПБр. 25730 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Нишу: Михајла Шпанића, нераспоређеног учитеља из Ниша. — ПБр. 23640 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Прњиловици: Марка Миловановића, учитеља из Подгорца (крушевачки). — ПБр. 23909 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Суботици: Драгољуба Марковића, учитеља из Ништевца (нишки). — ПБр. 18611 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Прњиловици: Даринку Миловановићку, учитељицу из Подгорца (крушевачки). — ПБр. 14912 од 70-XI-1913.

за сталну учитељицу у Суботици: Даринку Марковићку, учитељицу из Грбавче (нишки). — ПБр. 14102 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Јелашници: Радмилу Балтићеву, учитељицу из Рановца (пожаревачки). — ПБр. 23024 од 10-XII-1913.

за сталне учитеље у Гредетину: Даринку и Аранђела Стевановића, учитеље из Опарића (моравски). — ПБр. 25264 од 12-XII-1913.

за заступника учитеља у Делиграду: Светомира Павловића, студента права. — ПБр. 15605 од 12-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Мозгову: Боривоја Матића, свршеног ђака гимназије. — ПБр. 14684 од 12-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Јагличју: Стојана Стаменковића, свештеника. — ПБр. 18427 од 12-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Личју: Драгутина Пешића, свештеника. — ПБр. 15297 од 12-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Рутевцу: Димитрија Станковића, свештеника. — ПБр. 17274 од 12-XII-1913.

за сталног учитеља у Д. Крушцу: Михајла Марковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11609 од 15-XII-1913.

за сталну учитељицу у Корману: Десанку Гребенаровићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 11532 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Каменици: Кресту Поповића, учитеља из Студени (нишки). — ПБр. 16414 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Нишу: Кресту Денића, учитеља из Каменице (нишки). — ПБр. 14945 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Келијама: Владимира Јанчића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21100 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Вел. Вртопу: Милана Трајковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 22706 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Милушинцу: Душана Ж. Цветковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13764 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Реснику: Бранка Павловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14686 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Краљеву: Страшимира Вукадиновића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13617 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Нишу: Даницу Милићевићку, учитељицу из Грејача (нишки). — ПБр. 21429 од 30-XII-1913.

за сталну учитељицу у Секо-Бави: Јелену Петканићку, учитељицу из Жабара (пожаревачки). — ПБр. 17554 од 3-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Нишевцу: Јована Милојковића, свр. богослова. — ПБр. 23199 од 3-I-1914.

за сталног учитеља у Кнез Селу: Драгољуба Петровића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13217 од 9-I-1914.

за сталног учитеља у Црнољевици: Илију Стојиљковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 19597 од 9-I-1913.

за учитељског заступника у Вел. Крчмару: Василија Поповића, свршеног богослова. — ПБр. 29316 од 15-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Грејачу: Милицу Варјачићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 10431 од 24-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Д. Студени: Марију Веселиновићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 3750 од 12-II-1914.

у пиротском округу:

за сталног учитеља у Стрижевцу: Јована Костића, привременог учитеља из Црноклишта (нишки). — ПБр. 17918 од 1-XII-1913.

за сталног учитеља у Гњилану: Василија Пенчића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 16068 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Тамњаници: Саву Милошевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 19066 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Јаловик-Извору: Јована Поповића, учитеља из Балта Бериловица (пиротски). — ПБр. 14123 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Шнају: Милисава Јоцића, вршиоца учитељске дужности из истог места. — ПБр. 22281 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Камбелевцу: Атанасија Марниковића, ђака гимназије. — ПБр. 14108 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Белој Води: Јована Поповића, свештеника. — ПБр. 11123 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Брлогу: Анђелка Шошића, свештеника. — ПБр. 13909 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Вети: Божидара Марковића, вршиоца из Д. Коритнице (пиротски) — ПБр. 12497 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Церови: Стаоја Радосављевића, учитеља у пензији. — ПБр. 13035 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Љуберађи: Ђуру Вељковића, свештеника. — ПБр. 23198 од 21-XI-1913.

за сталну учитељицу у Пироту: Милку Пешићку, учитељицу из Сврдана (пиротски). — ПБр. 75710 од 24-XII-1913.

за сталног учитеља у Вети: Божидара Марковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 16069 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Соноту: Тихомира Поповића, свештеника. — ПБр. 390 од 12-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Шнају: Александра Поповића, свршеног ђака гимназије.

у подринском округу:

за сталног учитеља у Г. Трешњевици: Борислава М. Симића, пређашњег учитеља. — ПБр. 14229 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Недељицама: Видосава Видаковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15926 од 11-XI-1913.

за сталну учитељицу у Лозници: Ружицу Петровићку, учитељицу из Беле Паланке (пиротски). — ПБр. 25730 од 20-XI-1913.

за сталну учитељицу на Ориду: Наталију Ерићку, учитељицу из Дражевца (београдски). — ПБр. 13902 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Лозници: Љубомира Настића, учитеља из Драгинца (подрински). — ПБр. 18251 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Лозници: Драгутина Тешића, учитеља из Недељице (подрински). — ПБр. 14676 од 25-XI-1913.

за стално учитеље у Шапцу: Јулијану и Љубомира Топаловића, учитеље из Варне (подрински). — ПБр. 18946 од 25-XI-1913.

за стално учитеље у Деспићу: Зорку и Станка Лазаревића, учитеље из Криваје (подрински). — ПБр. 21965 од 10-XII-1913.

за стално учитеље у Варни: Милку и Александра Поповића, учитеље из Грнчара (подринске). — ПБр. 22189 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Вукошићу: Наталију Крунићеву, учитељицу из Белотића (подрински). — ПБр. 24136 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Табановићу: Леносаву Петровићеву, учитељицу из Комирића (подрински). — ПБр. 15907 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Рићакама: Олгу Петровићеву, учитељицу из Миличинаца (ваљевски). — ПБр. 17143 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Табановићу, Михајла Тошовића, учитеља из Комирића (подрински). — ПБр. 15902 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Јевремовцу: Милосава Јовановића, учитеља из Десића (подрински). — ПБр. 18168 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Цулинама: Живојина Товаревића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15917 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Црнићеву: Драгољуба Славковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13616 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Дреновцу: Душана Загорца, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13070 од 16-XII-9131.

за сталног учитеља у Г. Трешњици: Петра Симића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12973 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Клеву: Јулијану Томићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 12489 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Крушу: Јелену Стефановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 12021 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Белој Реци: Даницу Недељковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 10762 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу на Орлу: Љубицу Филиповићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16077 од 16-XII-1913.

за заступника учитеља у Тршићу: Љубомира Вранића. — ПБр. 12147 од 16-XII-1913.

за заступника учитеља у Глушцима: Ђорђа Симића, учитеља у пензији. — ПБр. 15209 од 18-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кривају: Уроша Бујишића, свештеника. — ПБр. 29933 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кривају: Љубомира Марковића, вршиоца из Узовнице (подрински). — ПБр. 14704 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Црнобу. Салашу: Панту Вуловића, учитеља у пензији. — ПБр. 22322 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Прову: Александра Арсеновића, студента права. — ПБр. 17066 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Д. Трешњици: Јована Бнежевића, вршиоца из Мојковића (подрински). — ПБр. 18648 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Д. Бадањи: Јеремију Максића, свршеног правника. — ПБр. 16635 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Бадовинцима: Будимира Пауновића свршеног матуранта. — ПБр. 20176 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Равњу: Младена Мијатовића, ђака учитељске школе. — ПБр. 24163 од 20-XII-1913.

за сталну учитељицу у Богатићу: Живку Лазићку, учитељицу из Војилова (пожаревачки). — ПБр. 22054 од 31-XII-1913.

за сталну учитељицу у Белотићу: Милеву Токмаковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 11194 од 14-I-1913.

за заступника учитеља у Глушцима: Михајла Ђуричића, свештеника. — ПБр. 1503 од 21-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности Драгишу: Чедомира Никића, свештеника. — ПБр. 1124 од 12-II-1914.

у пожаревачком округу:

за сталног учитеља у Чешљевој Бари: Војислава Недељковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 14107 од 11-XI-1913.

за сталну учитељицу у Петровцу: Живку Цветковићку, учитељицу из Бнежице (пожаревачки). — ПБр. 15012 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Мустапићу: Драгишу Нејића, студента права. — ПБр. 26665 од 25-XI-1913.

за сталног утитеља у Манастирици: Душана Кострешевића, учитеља из Витовнице (пожаревачки). — ПБр, 23888 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Манастирици: Милеву Кострешевићку, пређашњег вршиоца. — ПБр. 23889 од 10-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Стамници: Арсу Петровића, вршиоца из Стамнице (пожаревачки). — ПБр. 17366 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Стамници: Даницу А. Петровићку, учитељицу из Добрља (пожаревачки). — ПБр. 15924 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Петци: Љубицу Филиповићеву, учитељицу из Старчева (пожаревачки). — ПБр. 16202 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ракинцу: Софију Тодоровићку, учитељицу из Миријева (пожаревачки). — ПБр. 22566 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Јасикову: Босиљку Илићеву, учитељицу из Мелнице (пожаревачки). — ПБр. 13532 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Љивадици: Велимира Петровића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11347 од 16-XII-1913.

за заступника учитељске дужности у Сигана: Мату Макридића, вршиоца из Крушевца (пожаревачки). — ПБр. 29774 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Љивадици: Ђуру Војводића, студента права. — ПБр. 13661 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Затоњу: Велимира Трифуновића, пређашњег вршиоца. — ПБр. 11426 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Раповцу: Живојина Живковића, свештеника. — ПБр. 26269 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Мелници: Михаила Ђурића, свештеника. — ПБр. 16244 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Ковдину: Војислава Мапчића, свештеника. — ПБр. 15528 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Рашанцу: Персиду Стојаковићеву, вршиоца у истом месту. — ПБр. 29862 од 17-XII-1913.

за сталну учитељицу у Драговцу: Љубицу Маринковићеву, учитељицу из Позаре. — ПБр. 29963 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Брзоходу: Арсенија Стојиловића, свештеника. — ПБр. 68 од 2-I-1914.

за сталну учитељицу у Голупцу: Цвету Петковићку, учитељицу из Кучева (пожаревачки). — ПБр. 1534 од 9-I-1914.

за сталну учитељицу у В. Градишту: Зорку Селићку, учитељицу из Голупца (пожаревачки). — ПБр. 13835 од 10-I-1914.

за сталну учитељицу у Ореовици: Зорку Јеремићку, учитељицу из Кладурова (пожаревачки). — ПБр. 1143 од 10-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Д. Крушевици: Драгољуба А. Поповића, свештеника. — ПБр. 815 од 12-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Мутаници: Борислава Младеновића, студента. — ПБр. 2358 од 21-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Десини: Радослава Марјановића, свештеника. — ПБр. 15882 од 11-II-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Брдарицима: Миодрага Божовића, ђака Трговачке Академије. — ПБр. 4456 од 14-II-1914.

у рудничком округу:

за сталну учитељицу у Јарменовцима: Катарину Михаиловићку, учитељицу из Ђурђева. — ПБр. 20753 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Трепчи: Даринку Павловићеву, учитељицу из Брајића (руднички). — ПБр. 25755 од 22-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Белановици: Јована Јевтића, свештеника. — ПБр. 28825 од 2-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Остри: Михајла Рајичковића и Косту Пејовића, апсолвиране правнике. — ПБр. 24551 од 11-XII-1913.

за сталног учитеља у Шилопају: Душана Б. Петровића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15898 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Ракови: Војислава Радовановића, учитеља из Добрача (ужички). — ПБр. 18138 од 16-XII 1913.

за сталног учитеља у Љутовници: Драгића Јовановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15819 од 17-XII-1913.

за сталног учитеља у Белановици: Тихомира Аксамовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 19032 од 17-XII-1913.

за сталну учитељицу у Мајдану: Босиљку Станковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 27235 од 17-XII-1913.

за привременог учитеља у Мрчајевцима: Милорада Достанића, учитеља из Међуречја. — ПБр. 28292 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Брезни: Радивоја Ивановића, свр ђака VI разреда гимназије. — ПБр. 17875 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Трепчи: Срећка Ђурића, учитеља у пензији. — ПБр. 16897 од 27-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Миоковцима: Владимира Љјескића, свештеника. — ПБр. 161 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Г. Бранетићима: Десанку Гребенарићеву, учитељицу из Корјана (нишки). — ПБр. 678 од 3-I-1914.

за сталног учитеља у Бранетићима: Будимира Жижовића, учитеља из Бољковаца. — ПБр. 158 од 5-I-1914.

за сталну учитељицу у Љутовници: Јелену Гледићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 24844 од 14-I-1914.

у смедеревском округу:

за сталног учитеља у Вел. Крени: Петра Ј. Поповића, пређашњег учитеља. — ПБр. 15901 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Лугавчини: Михајла Милићевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 24294 од 16-XI-1913.

за привременог учитеља у Азањи: Бранислава Мајсторовића, свршеног богослова. — ПБр. 25024 од 20-XI-1913.

за сталну учитељицу у Селенцу: Драгињу Манојловићеву, учитељицу из Леновца (тимочки). — ПБр. 19736 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Радовању: Милоша Трифуновића, пређашњег вршиоца. — ПБр. 18292 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у М. Плани: Ђорђа Тошића, свршеног гимназисту. — ПБр. 22913 од 2-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ратарима: Анку Чоловићку, учитељицу из Белосавца (крагујевачки). — ПБр. 27714 од 2-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ратарима: Мирославу Поповићеву, учитељицу из М. Извора (тимочки). — ПБр. 24121 од 2-XII-1913.

за сталну учитељицу у Лозовику: Стану Вучковићеву, учитељицу из Рогојевца (крагујевачки). — ПБр. 13297 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Лозовику: Надежду Савићеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 13297 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ст. Аџбеговцу: Јелену Илићку, учитељицу из Ракинца (смедеревски). — ПБр. 12041 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Крњеву: Милицу Јоксимовићку, учитељицу из Сибинце (београдски). — ПБр. 12918 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Н. Аџбеговцу: Ружицу Игњатовићеву, учитељицу из Рићака (подрински). — ПБр. 22052 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ст. Аџбеговцу: Олгу Зечевићеву, учитељицу из Вел. Плане (смедеревски). — ПБр. 20759 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Азањи: Лепосаву Михаиловића, учитељицу из Церовца (смедеревски). — ПБр. 19457 од 3-XII-1913.

за привремену учитељицу у Сарајорцима: Јелисавету Васићку, учитељицу из Дреновца (подрински). — ПБр. 21152 од 3-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Селенцу: Бранислава Цветковића, свештеника. — ПБр. 24043 од 3-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Селенцу: Чедомира Братуљевића, свештеника. — ПБр. 24044 од 3-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Голобоку: Љубицу Вујковићку, учитељску заступницу. — ПБр. 13930 од 3-XII-1913.

за сталног учитеља у Азањи: Живана Деспотовића, учитеља из Наталинаца (крагујевачки). — ПБр. 23802 од 3-XII-1913.

за сталне учитеље у Марковцу: Наталију и Божидара Митровића, учитеље из Марковца (крагујевачки). — ПБр. 23083 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ковачевцу: Босиљку Голубовићеву, учитељицу из Вајуге (крајински). — ПБр. 28000 од 16-XII-1913

за сталну учитељицу у Глибовцу: Јелену Цолићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18277 од 17-XII-1913.

за сталну учитељицу у Друговцу: Љубицу Михалачкову, учитељицу из Бранковине (ваљевски). — ПБр. 24919 од 20-XII-1913.

за сталног учитеља у Петријеву: Милорада Живковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13157 од 2-I-1914.

за сталног учитеља у Вел. Плани: Милорада Ракића, учитеља из Барошевца (београдски). — ПБр. 15019 од 4-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Ратарима: Григорија Мартића, свештеника. — ПБр. 1137 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Новом Aрбеговцу: Животу Величковића, свештеника. — ПБр. 1536 од 16-I-1914.

у тимочком округу:

за сталног учитеља у Мариновцу: Миодрага Поповића, пређашњег учитеља. — ПБр. 11508 од 11-XI-1913.

за привремену учитељицу у Јабланици: Лепосаву Ристићку, учитељицу из Јабланице. — ПБр. 21359 од 15-XI-1913.

за привремену учитељицу у Подгорцу: Босиљку Динићеву, учитељицу у оставци. — ПБр. 14126 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Савинцу: Милеву Ђорђевићку, учитељицу из Валакова (тимочки). — ПБр. 15002 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Краљеву Селу: Ружицу Поповићку, нераспоређену учитељицу. — ПБр. 14209 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Зајечару: Ристу Стевановића, учитеља из Ресника (крагујевачки). — ПБр. 19878 од 8-XII-1913.

за сталног учитеља у Савинцу: Манојла Ђорђевића, учитеља из Валакова (тимочки). — ПБр. 15008 од 8-XII-1913.

за сталну учитељицу у Зајечару: Лепосаву Стевановићку, учитељицу из Ресника (крагујевачки). — ПБр. 19877 од 8-XII-1913.

за сталну учитељицу у Књажевцу: Даницу Чочићку, учитељицу из Краљевог Села (тимочки). — ПБр. 23258 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Краљеву Селу: Милеву Поповићку, учитељицу из Бучја (тимочки). — ПБр. 12200 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Краљеву Селу: Миодрага Поповића, учитеља из Мосне (крајински). — ПБр. 12200 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Лубници: Петра Бурића, учитеља из Бачевице (тимочки). — ПБр. 22635 од 16-XII-113.

за сталног учитеља у Зоруновцу: Воривоја Јовановића, учитеља из Жуковца (тимочки). — ПБр. 16194 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Бољевцу: Михаила Михаиловића, учитеља из М. Извора (тимочки). — ПБр. 24036 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Вражогрнцу: Светозара Павловића, учитеља из Опљана (тимочки). — ПБр. 28597 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Лукову: Николу Ђорђевића, свршеног ђака учитељске школе. ПБр. 12929 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Грљишту: Видоја Ђерговића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11535 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Осници: Војислава Цонића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 22199 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Кривом Виру: Вукосаву Протићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17879 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Валакову: Живојина Поповића, свештеника. — ПБр. 26992 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Малом Извору: Тому Јурчића, — ПБр. 29405 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Малом Извору: Милицу Јурчићку. — ПБр. 29404 од 15-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кривељу: Чедомира Теодоровића, свештеника. — ПБр. 28947 од 16-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Леновцу: Димитрија Миленовића, свештеника. — ПБр. 24888 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Врбовцу: Боривоја Васиљевића, свршеног гимназисте. — ПБр. 13823 од 17-XII-1913.

за сталну учитељицу у Метовници: Видосаву Живковићеву, учитељицу из Јабуковца (крајишки). — ПБр. 21753 од 1-I-1914.

за сталног учитеља у Белом Потоку, Душана Лазића, учитеља из Скробнице (тимочки). — ПБр. 11787 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Бољевцу: Зорку Маринковићеву, учитељицу из Врчина (београдски). — ПБр. 30820 од 8-I-1914.

за сталног учитеља у Скробници: Владету Поповића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11668 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Грлишту: Љубомира Поповића, свршеног гимназисте. — ПБр. 12154 од 10-I-1914.

за сталног учитеља у Кривом Виру: Милана Богдановића, учитеља из Врбовца (нишки). — ПБр. 26856 од 12-I-1914.

за сталног учитеља у Трновцу: Милоја Јовановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 1600 од 21-IX-1914.

у топличком округу:

за вршиоца учитељске дужности у Александрову: Христину Илићку, ученицу учитељске школе. — ПБр. 13543 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Барбатовцу: Димитрија Димитријевића, свештеника. — ПБр. 13353 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Барбатовцу: Даринку Димитријевићку. — ПБр. 14682 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у М. Плани: Радивоја Вучинића, свештеника. — ПБр. 17555 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Мекишу: Сретена Милошевића, студента права. — ПБр. 29205 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Прокупљу: Милицу Обрадовићеву, учитељицу из Орида (подрински). — ПБр. 19244 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Прокупљу: Даринку Марковићку, учитељицу из Врбице (крагујевачки). — ПБр. 28635 од 18-IX-1913.

за сталног учитеља у Прокупљу: Хранислава Савковића, учитеља из Житног Потока (тимочки). — ПБр. 23660 од 8-XII-1913.

за сталног учитеља у Пребреза: Драгомира Антића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 16399 од 16-XII-1913.

за сталне учитеље у Туларе: Полексију и Никиту Нешића, учитеље из Белољина (топлички). — ПБр. 25322 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Рачи: Петра Павићевића, учитеља у пензији. — ПБр. 13337 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Пуковцу: Сотира Поповића, свештеника. — ПБр. 29204 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Д. Речици: Анђелка Војиновића, свештеника. — ПБр. 30276 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Балајинцу: Стевана Поповића. — ПБр. 23071 од 31-XII-1913.

у ужичком округу:

за сталног учитеља у Костојевићу: Малишу Стефановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 17263 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Маковишту: Драгомира Хаџића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 22285 од 11-XI-1913.

за сталну учитељицу у Висибаби: Марију Николићку, учитељицу из Карана (ужичко). — ПБр. 29207 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Брекову: Добривоја Страњаковића, свештеника. — ПБр. 14357 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Здравчићима: Василија Нешића, свештеника. — ПБр. 11643 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Карану: Стевана Поповића, свештеника. — ПБр. 11648 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Пожеги: Витомира Видаковића, свештеника. — ПБр. 19242 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Пожеги: Тодора Цветића, учитеља из Пожеге (сеоска школа). — ПБр. 29206 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Глучићу: Ивана Брајовића, пређашњег вршиоца. — ПБр. 29208 од 28-XI-1913.

за сталну учитељицу у Пожеги: Милеву Голубовићку, учитељицу из Б. Баште. — ПБр. 27713 од 1-XII-1913.

за сталног учитеља у Ужицу: Ранка Алексића, учитеља из Стапара (ужички). — ПБр. 28107 од 11-XII-1913.

за сталну учитељицу у Мачкату: Љубицу Чакаревићку, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 11240 од 16-XI-11913.

за вршиоца учитељске дужности у Равнима: Младена Марковића, учитеља у пензији. — ПБр. 18449 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Годовику: Спиру Остојића, свештеника. — ПБр. 19288 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Костојевићу: Јована Ђурђевића, студента права. — ПБр. 16398 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Чајетини: Милића Раковића, ђака учитељске школе. — ПБр. 18863 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Љубишу: Станоју Радосављевићеву. — ПБр. 24547 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Чајетини: Милету Станојевића, учитеља у пензији. — ПБр. 24372 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кремнима: Радомира Ковића, пређ. вршиоца. ПБр. 11690 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кремнима: Ђорђа Захарића, свештеника. — ПБр. 27857 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Чајетини: Драгутина Селаковића, вршиоца из Мачката. — ПБр. 2962 од 19-XII-1913.

за сталног учитеља у Мачкату: Милутина Чакаревића, учитеља из Исакова (моравски). — ПБр. 11240 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Ужицу: Божидара Поповића, учитеља из Крвавице (ужички). — ПБр. 20895 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Крваници: Михаила Радуловића, свршв. богослова. — ПБр. 24468 од 1-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Доброселици: Милана Колашиновића, свршв. гимназисту. — ПБр. 30248 од 3-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Бајиној Башти: Богољуба Тодоровића, учитеља у пензији. — ПБр. 38836 од 15-I-1914.

у чачанском округу:

за вршиоца учитељске дужности у Дубцу: Раденка Рендулића, студента технике. — ПБр. 22453 од 30-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Вранешу: Љубомира Ђулаковића, пензионера. — ПБр. 25297 од 17-XI-1913.

за сталног учитеља у Јездини: Владимира Вељашевића, учитеља из Пожеге (ужички). — ПБр. 12501 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Горачићу: Вукосаву Станојевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17262 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Горачићу: Станиславу Ковачевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — 17261 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Гучи: Надежду Кочићеву, испитану учитељицу. — ПБр. 28491 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Заблаћу: Светозара Лепосавића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18436 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Трнави: Милутина Виријевића, свршеног ђака учитељске школе. — 17365 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Прилипцу: Чедомира Глишовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 25945 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Лиси: Душана Милорадовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18915 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Милапи: Милована Поповића, ђака гимназије. — ПБр. 17127 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Каони: Уроша Оцокољића, свештеника. — ПБр. 25559 од 17-XII-1913.

за сталне учитеље у Јежевици: Десанку и Александра Милошевића, учитеље из Г. Бранетића. — ПБр. 22460 од 20-XII-1013.

за сталну учитељицу у Краљеву: Босиљку Аџачићку, учитељицу из Ђевђелије (тиквешки). — ПБр. 164 од 7-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Роћевићима: Панту и Богдана Симића. — ПБр. 175 од 8-I-1914.

за сталну учитељицу у Краљеву: Милицу Бранковићеву, учитељицу из Врелаца (београдски).

за вршиоца учитељске дужности у Лучанима: Милутина Ристића, ђака гимназије. — ПБр. 1478 од 21-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Грацу: Богдана Максимовића, свештеника. — ПБр. 688 од 12-II-1914.

у битољском округу:

за сталног учитеља у Прилепу: Ђорђа К. Ђурића, пређашњег учитеља. — ПБр. 15251 од 6-IX-1914.

за привременог учитеља у Прилепу: Косту Николића, привременог учитеља из Дупљана (крајински). — ПБр. 19876 од 16-X-1913.

за сталне учитеље у Битољу: Косару и Анку Обреновићеву, учитељице из Д. Крчина (моравски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Битољу: Милорада Миловановића, учитеља из Параћина (моравски). — ПБр. 20232 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Битољу: Вукосаву Благојевићку, учитељицу из Тешице (нишки). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за привременог учитеља у Плетвару: Ивана Трајковића, привременог учитеља у Трепчи (рудничк). — ПБр. 21115 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Трнову: Милутина Тасића, учитеља из Грабовице (крајински). — ПБр. 21414 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Трнену: Живадина Стојановића, учитеља из Слатине (крајински). — ПБр. 21114 од 15-X-1913.

за сталног учитеља у Крушеву: Јована Никетића-Ничету, привременог учитеља из Камбелевца. — ПБр. 23698 од 7-XI-1913.

за сталног учитеља у Прилепу: Светомира Недељковића, учитеља из Мустапића (пожаревачки)и — ПБр. 23912 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Белој Водици: Витомира Трајковића. — ПБр. 18428 од 1-III-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Срници: Стевана Ђорђевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 24624 од 14-XI-1913.

за сталну учитељицу у Прилепу: Драгињу М. Илићеву, учитељицу из Глоговице (крајински). — ПБр. 21577 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Прилепу: Спасоја Х. Поповића, учитеља из Д. Крупца (нишки). — ПБр. 21356 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Лаговцу: Стевана Поповића, учитеља из Тополчана (битољски). — ПБр. 25129 од 15-XI-1913.

за привременог учитеља у Селцу: Благоја Наумовића, учитеља из Дреновца (битољски). — ПБр. 25729 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Бруснику: Славку Јанићијевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 23235 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Прилепу: Николу Загорчића, учитеља из Мрчајевца (рудничк). — ПБр 25727 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Букову: Николу К. Ђорђевића, учитеља из Битоља. — ПБр. 24732 од 3-XII-1013.

за сталног учитеља у Риљеву: Цветка Атанасковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 27412 од 6-XII-1913.

за сталног учитеља у Тополчану: Ристу Спасића, учитеља из Битоља. — ПБр. 22531 од 9-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Нижопољу: Боривоја Живковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 27941 од 11-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Прилепу: Хафуз Јаја Инеру хоџу (за веронауку муслиманску). — ПБр. 28976 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Прилепу: Јованку Крстићку, испитану учитељицу. — ПБр. 26621 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Битољу: Василију Грујићеву, учитељицу из Брусника (битољски). — ПБр. 29602 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Вел. Ковару: Спасоја Тренчића, учитеља из Севца (битољски). — ПБр. 30280 од 24-XII-1913.

за сталног учитеља у Ресну: Витомира Срећића, учитеља из Дебрца (подрински). — ПБр. 23064 од 1-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Ресну: Џемала Дувата, хоџу (за муслиманску веронауку). — ПБр. 30092 од 1-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Бруснику: Олгу Станојчићеву. — ПБр. 21873 од 2-I-1914.

за стално учитеље у Битољу: Савету и Михајла Костића, учитеље из Баточине (крагујевачки). — ПБр. 21311 од 8-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Битољу (забавиште): Доминику Лебаковићеву. — ИБр. 671 од 9-I-1914.

за сталног учитеља у Кичеву: Методија Пејовића, учитеља из Битоља. — ИБр. 694 од 10-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Кичеву: Александру Пејовићку, пређашњу учитељицу. — ИБр. 1144 од 11-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Битољу: Даницу Манојловићеву, свршену ученицу раденичке школе. — ИБр. 25900 од 14-I-1914.

за привременог учитеља у Ресну: Василија Поповића, свршеног ђака Богословије Св. Саве. — ИБр. 21116 од 16-X-1913.

за сталну учитељицу у Битољу: Марицу Ивановићку, учитељицу из Гор. Милановца (руднички). — ИБр. 24608 од 24-XI-1913.

за сталну учитељицу у Битољу: Наталију Милевићеву, учитељицу из Клења (подрински). — ИБр. 22638 од 8-II-1914.

у брегалничком округу:

за сталног учитеља у Штипу: Живојина Ђорђевића, учитеља из Гор. Трешњевице (подрински). — ИБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Кочану: Драгомира Михаиловића, учитеља из Леновца (тимочки). — ИБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Радовишту: Ивана Лекића, свршеног ученика учитељске школе. — ИБр. 14178 од 16-X-1913.

за сталну учитељицу у Штипу: Наталију Митровићеву, учитељицу из Марковца (смедеревски). — ИБр. 20073 од 1-X-1913.

за привр. учитељицу у Кочану: Маријолу Катмарићку, учитељицу у пензији. — ИБр. 21116 од 10-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Штипу: Зорку Бабамовићку, пређашњу учитељицу. — ИБр. 19918 од 10-X-1913.

за сталног учитеља у Радовишту: Бранислава Манојловића, свршеног ђака учитељске школе. — ИБр. 13075 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Оризару: Божидара Јовановића, свршеног ђака учитељске школе. — ИБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Кочану: Александра Катмарића, учитеља из Рудника — ИБр. 21787 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Кочану: Јевту Тасића, учитеља из Илиног Брда. — ИБр. 21787 од 16-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Штипу: Љубицу Болеч, ученицу VIII разреда гимназије. — ИБр. 21117 од 16-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кочану: Милицу Јовановићеву, пређашњу учитељицу. — ИБр. 21117 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Штипу: Душана Д. Николића, учитеља из Горачића (чачански). — ИБр. 21114 од 16-X-1913.

за сталну учитељицу у Кочану: Аницу Јовановићеву, учитељицу из Осница (тимочки). — ИБр. 21114 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Блатцу: Александра Кидишевића, свршеног ђака учитељске школе. — ИБр. 15246 од 20-X-1913.

за сталну учитељицу у Штипу: Станку Лешјанку, пређашњу учитељицу. — ИБр. 17399 од 20-X-1913.

за сталну учитељицу у Кочану: Љубицу Миленковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ИБр. 12768 од 20-X-1913.

за сталну учитељицу у Светом Николи: Христину Поповићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 12227 од 30-X-1913.

за сталну учитељицу у Светом Николи: Надежду Милићевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14694 од 30-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Неваљици: Тихомира Богосављевића, свршеног ђака гимназије. — ПБр. 14112 од 1-XI-1913.

за привременог учитеља у Карбинцима: Милету Радуловића, свршеног ђака Реалке. — ПБр. 23156 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу у Штипу: Дарињку Вучковићеву, учитељицу из Прокупља. — ПБр. 23027 од 1-XI-1913.

за сталне учитеље у Штипу: Милеву и Милицу Врбавчеву, учитељице из Радујевца (крајински). — ПБр. 22674 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Балвану: Сретена Николића, свршеног ђака гимназије. — ПБр. 13820 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Башину Селу: Љубицу Болеч, учитељицу из Штипа. — ПБр. 14677 од 2-XI-1913.

за сталног учитеља у Тркању: Спиру Цапарчевића, учитеља из Скопља. — ПБр. 23230 од 3-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Немањини: Михајла Ђ. Поповића, студента права. — ПБр. 25754 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Кочану: Петра Димитријевића, учитеља из Тетова. — ПБр. 24770 од 15 XI-1913.

за сталног учитеља у Виници: Душана М. Стојановића, учитеља из Вете (пиротски). — ПБр. 24375 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Зрновцу: Милоша Поповића, ђака VIII разр. гимназије. — ПБр. 12770 од 16-XI-1913.

за сталног учитеља у Оризару: Миливоја Кајевића, учитеља из Обарди (пријепољски). — ПБр. 23995 од 20-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Виници: Милоша Поповића, свештеника. — ПБр. 25113 од 21-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Берову: Илију Капаревића, свештеника. — ПБр. 25283 од 21-XI-1913.

за привремену учитељицу у Виници: Марију Аранђеловићеву, привр. учитељицу из Сумраковца. — ПБр. 24923 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Радовишту; Десанку Милутиновићеву, учитељицу из Сукова (пиротски). — ПБр. 25030 од 3-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Радовишту: Јестиру Младеновићеву. — ПБр. 21733 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Берову: Љубицу Карчевићеву, (за женски рад). — ПБр. 26416 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Радовишту: Емилију Тасићеву, (за женски рад). — ПБр. 28889 од 23-XII-1913.

за сталног учитеља у Виници: Милорада Поповића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 29923 од 24-XII-1913.

за сталног учитеља у Штипу: Љубомира Аћимовића, учитеља из Гостивара. — ПБр. 94 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Пехчеву: Станку Убавкићку, учитељицу из Бујановца (кумановски). — ПБр. 26942 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Штипу: Јелену Милојковићку, учитељицу из Крагујевца. — ПБр. 1083 од 4-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Берову: Аницу Петровићеву, свршену ученицу VII разреда гимназије. — ПБр. 23473 од 9-I-1914.

за сталног учитеља у Кочану: Александра Висића, пређашњег учитеља. — ПБр. 24768 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Штипу: Драгињу Михајловићеву, учитељицу из Беле Воде (крушевачки). — ПБр. 1142 од 10-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Цареву Селу: Видака Дабовића, ђака учитељске школе. — ПБр. 16896 од 11-II-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Св. Николи: Ефенди Абдулу Мамутовића, хоџу. — ПБр. 3709 од 12-II-1914.

у звечанском округу:

за сталног учитеља у Вучитрну: Боривоја Јосимовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 20786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Митровици: Јосифа Поповића, учитеља из Призрена. — ПБр. 14118 од 06-X-1913.

за сталну учитељицу у Митровици: Досту Васићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 23488 од 16-XI-1913.

за сталног учитеља у Митровици: Тодора Михајловића, пређашњег учитеља. — ПБр. 23486 од 25-XI-1913.

за привременог учитеља у Соколици: Божу Ј. Поповића, пређашњег привременог учитеља. — ПБр. 28820 од 1-XII-1913.

за привременог учитеља у Дубоком Потоку: Алексу А. Поповића, учитеља из Белог Поља. — ПБр. 27799 од 11-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Манастиру Девичу: Данила Божанића, монаха. — ПБр. 29615 од 19-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Митровици: Даницу Булатовићеву, (да ради у Забавишту). — ПБр. 27204 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Вучитрну: Селима Хасановића, (за муслиманску веронауку). — ПБр. 14 од 11-I-1914.

у косовском округу:

за сталне учитеље у Приштини: Љубицу и Светозара Дичића, учитеље из Лужнице (крагујевачки). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Приштини: Даницу Јанковићку, учитељицу из Ниша. — ПБр. 19586 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Липљану: Милована Лапчевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 14968 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Приштини: Арсенија Секулића, учитеља из Ћаковице. — ПБр. 21782 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Грачаници: Александра Живановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12771 од 20-X-1913.

за сталну учитељицу у Приштини: Ружицу Јовановићку, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14661 од 30-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Штрпцу: Јосипа Царинића, ђака учитељске школе. — ПБр. 12692 од 30-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Приштини: Захарија Леви, рабина (за припр. и I разр. јеврејске школе). — ПБр. 22015 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Огошту: Ђорђа Поповића, учитеља из Жегра (косовски). — ПБр. 24471 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Церници: Славка Храписављевића, студента права. — ПБр. 13069 од 16-XI-1913.

за вршиоце учитељске дужности у Гњилану: Бајрама Рашитовића и Ајрула Алиагића. — ПБр. 24966 од 16-XI-1913.

за сталну учитељицу у Феризовићу: Магдалену Никшићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 10335 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Неродимљу: Стевана Никшића, учитеља из Нове Вароши. — ПБр. 10335 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Врбештици: Стају Поповића, учитеља из Модрича (охридски). — ПБр. 29012 од 23-XII-1913.

за привременог учитеља у Рогачици: Гаврила Јовановића, свршеног ђака Призренске Богословије. — ПБр. 25571 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Лапљем Селу: Богдана Мучалицу, учитеља из Макиша (топлички). — ПБр. 18287 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Пожарову: Василија Петровића, свршеног матуранта. — ПБр. 4676 11-II-1914.

У КУМАНОВСКОМ ОКРУГУ:

за сталну учитељицу у Бујановцу: Станику Тодоровићку, учитељицу из Драгова (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Куманову: Зорку Грубановићеву, учитељицу из Јовца (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Куманову: Параскеву Радовићку, учитељицу из Варварина (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Куманову: Босиљку Цветићеву, учитељицу из Прокупља. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Кратову: Јеротија Арсића, учитеља из Доње Речице (топлички). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Куманову: Ранка Раића, учитеља из Дубља (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Куманову: Јована Радовића, учитеља из Варварина (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Бујановцу: Илију Тодоровића, учитеља из Драгова (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Вињу: Крсту Божиновића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 20786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Куманову: Милована Кокића, учитеља из Пожеге (ужички). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Злетову: Машана Ракочевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Страцину: Живојина Дикића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Оплју: Јована Стевановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Барбареву: Тихомира Ђирића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Злетову: Николу Ђорђевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр 21118 од 11-X-1913.

за учит. заступницу у Кратову: Ружицу Милојевићку, свршену ученицу В. Ж. Школе. — ПБр. 21117 од 16-X-1913.

за привременог учитеља у Кривој Паланци: Јована Поповића, свршеног ђака Призренске Богословије. — ПБр. 21116 од 16-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Османовцу: Персиду Бошковићку, свршену ученицу В. Ж. Школе. — ПБр. 21117 од 16-X-1913.

за привремену учитељицу у Романову: Савку Зојићку, свршену ученицу Скопске Девојачке Школе. — ПБр. 21116 од 16-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кратову: Илију Кажића, пређашњег вршиоца уч. дужности. — ПБр. 18917 од 30-X-1913.

за сталног учитеља у Кривој Паланци: Ђорђа Божановића, учитеља из Подгрижкова (кумановски). — ПБр. 22424 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Страцину: Милана Јовановића, учитеља из Дренка (кумановски). — ПБр. 19852 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Псачи: Спиру Шиповића, учитеља из Љубанца (кумановски). — ПБр. 23570 од 15-XI-1913.

за привременог учитеља у Клиновцу: Андреју Трајковића, учитеља из Кршевице (моравски). — ПБр. 24719 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Кршеници: Милену Тубићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 20366 од 16-XI-1913.

за сталног учитеља у Душановцима: Данила Цакића, учитеља из Злетова (кумановски). — ПБр. 25184 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Кривој Паланци: Косту Поп-Јањића, учитеља из Огута (кумановски). — ПБр. 25872 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Табановцу: Петра Шуђуревића, учитеља из Мл. Нагоричана (кумановски). — ПБр. 26799 од 1-XII-1913.

за сталног учитеља у Бокошину: Петра Стојановића, учитеља из Малотина (кумановски). — ПБр. 27444 од 7-XII-1913.

за сталног учитеља у Пчињи: Стојана Станковића, учитеља из Пелинца (кумановски). — ПБр. 27414 од 7-XII-1913.

за сталног учитеља у Соноту: Богдана Анђелковића, учитеља из Бељаковца (кумановски). — ПБр. 27414 од 7-XII-1913.

за сталну учитељицу у Кратову: Љубицу Живковићеву, учитељицу из Куклина (крушевачки). — ПБр. 17074 од 20-XII-1913.

за учитељског заступника у Кривој Паланци: Бранка Чобанића, свршеног ђака учит. школе. — ПБр. 29807 од 20-XII-1913.

за сталног учитеља у Шлегову: Јована Атанасковића, учитеља из Отиловића (прилепски). — ПБр. 29732 од 1-I-1914.

за сталног учитеља у Дурачкој Реци: Илију Баиовића, учитеља из Метежена (кумановски). — ПБр. 418 од 10-I-1914.

за сталну учитељицу у Куманову: Персиду Симићку, учитељицу из Малче (пиротски). — ПБр. 674 од 3-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Плавешници: Владислава Гаковића, свршеног богослова у Рељеву. — ПБр. 2036 од 20-I-1914.

за сталног учитеља у Прешеву: Димитрија Вучковића, учитеља из Г. Брњине (пиротски). — ПБр. 681 од 3-I-1914.

у охридском округу:

за сталну учитељицу у Охриду: Даницу Недељковићку, учитељицу из Десића (подрински). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Ориду: Милеву Р. Поповићеву, учитељицу из Голубиња (крајински). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Орид: Николу Станковића, учитеља из Дупца (чачански). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Дебру: Драгомира Ђоковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за привремену учитељицу у Струзи: Славку Поповићеву, свршену ученицу Скопске Девојачке Школе. — ПБр. 21116 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Дебру: Тодора Димитријевића, учитеља из Голеша (битољски). — ПБр. 23415 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Галичнику: Душана Јаковљевића, учитеља из Пљевља. — ПБр. 20064 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Селцу: Павла Николића, учитеља из Лупиште (тетовски). — ПБр. 23915 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Струзи: Милољуба Бабића, учитеља из Бељајке (моравски). — ПБр. 24051 од 15-XI-1913.

за привремену учитељицу у Орид: Олгу Петровићеву-Шикопарију, свршену ученицу из Сомбора. — ПБр. 26614 од 9-XII-1913.

за сталног учитеља у Струзи: Радивоја Миловановића, учитеља из Петрова Села (крајински). — ПБр. 30687 од 1-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Галичнику: Викторију Д. Михајловићку. — ПБр. 19669 од 1-I-1914.

у призренском округу:

за сталну учитељицу у Призрену: Евгенију Суботићеву, учитељицу из Осипаонице (београдски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Призрену: Стојану Анђелковићеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Жегри: Ђорђа Поповића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Будакову: Цветка Шутаковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Призрену: Спасоја Фишића, учитеља из Царигарада. — ПБр. 21187 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Ораховцу: Живка Шорића, учитеља из Гукоша (руднички). — ПБр. 21114 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Броду: Манојла Лазаревића, учитеља у пензији. — ПБр. 23863 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Ресталици: Цветка Шутаковића, учитеља из Будакова, по служб. потреби. — ПБр. 25132 од 20-XI-1913.

за привременог учитеља у Мушитишту: Ђорђа Божовића, свршеног ђака Призренске Богословије. — ПБр. 25702 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Долцу: Величка Јовановића, учитеља из истог места. — ПБр. 26783 од 1-XII-1913.

за сталног учитеља у Ораховцу: Предрага Ђурђевића, учитеља из Призрена. — ПБр. 26483 од 1-XII-1913.

у пријепољском округу:

за сталног учитеља у Новој Вароши: Милана Лисичића, учитеља из Доброг Поља (ужички). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Прибоју: Миодрага Вертовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Новој Варошн: Даницу Црвенчићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Новој Варошн: Катарину Стојановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Пријепољу: Милорада Николића, учитеља из Сухог Дола (рашки). — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Пријепољу: Добросава Леовца, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15070 од 20-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Пријепољу: Јована Митрановића, учитеља у пензији. — ПБр. 21117 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Вишицкој: Александра Арсића, учитеља из Милешева. — ПБр. 24623 од 1-XI-1913.

за сталне учитеље у Милешеву: Даринку и Михајла Куртовића, свршеног ђаке Скопског Лицеја. — ПБр. 19491 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Пријепољу: Стаку Јевђовићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 16251 од 16-XI-1913.

за сталну учитељицу у Радојињу: Јеуфимију Караламијевићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 26825 од 16-XI-1913.

за вршиоце учитељске дужности у Пријепољу: Сејфа Шеовића, Мурата Сукића и Хасана Касума Јизи бега Селмановића; у Новој Варошн: Исмаила Бећир Агића и Хафиза Ајдара Салибеговића; у Прибоју: Ибраима Карасмановића, Сајита Челебића и Рецепа Чаушевића, све бивше турске учитеље. — ПБр. 29837 од 20-XII-1913.

у рашком округу:

за сталну учитељицу у Новом Пазару: Зорку Х. Поповићеву, учитељицу из Параћина (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Новом Пазару: Драгу Радовићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Новом Пазару: Радована Николића, учитеља из Црнљева. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Бистрици: Милоша Радосављевића, пређашњег учитеља. — ПАр. 22055 од 30-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Новом Пазару: Даринку Давидовићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 20530 од 30-X-1913.

за сталног учитеља у Сеници: Милорада Стојића, учитеља из Вирина (моравски). — ПБр. 22558 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Новом Пазару: Стевана Антонијевића, учитеља из Солуна. — ПБр. 24622 од 14-XI-1913.

за сталну учитељицу у Новом Пазару: Савку Антонијевићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 24621 од 14-XI-1913.

за привременог учитеља у Николачи: Вукоју Поповића, свршеног ученика Призренске Богословије. — ПБр. 24489 од 15-XI-1913.

за привременог учитеља у Сеници: Миленка Цјевчевића, свршеног ђака учитељске школе, без испита. — ПБр. 14692 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Јошаници: Станка Јовановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 24932 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Сухом Долу: Јеремију Поповића, учитеља из Долтавића (битољски). — ПБр. 25569 од 21-XI-1913.

за сталну учитељицу у Сеници: Олгу Богићевићеву, учитељицу из Пљеваља. — ПБр. 27716 од 3-XII-1913.

за вероучитеље мухамеданске деце у Новом Пазару: Тахира Попова, Хасана Беговића и Рецепа Дражанина. — ПБр. 30603 од 28-XII-1913.

у скопљанском округу:

за сталну учитељицу у Велесу: Анку Ђорђевићеву, учитељицу из Трепче (руднички). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Василију Јанковићку, учитељицу из Савинца (тимочки). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Тодору Ристићку, учитељицу из Секурича (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталне учитељице у Велесу: Милицу и Јелицу Богатиновићеву, учитељице из Мокрања. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Драгу Главашевићеву, учитељицу из Пожеге (ужички). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Велесу: Анђелка Јанковића, учитеља из Савинца (тимочки). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Велесу: Ђорђа Живковића, учитеља из Јаковља (нишки). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Велесу: Михаила Вељића, учитеља из Нов. Анбегоница (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Велесу: Владимира Николића, учитеља из Велике Плане (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Велесу: Михајла Ристића, учитеља из Ланишта (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталне учитеље у Скопљу: Даринку и Петра Ђаковића, учитеље из Марковца (смедеревски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталне учитеље у Скопљу: Леносаву и Вукашина Поповића, учитеље из Багрдана (моравски). — ПБр. 20242 од 11-К-1913.

за сталне учитеље у Скопљу: Босиљку и Стојана Кајетановића, учитеље из Подгорца (тимочки). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталне учитеље у Скопљу: Јованку и Маринка Петровића, учитеље из Црн. Салаша (подрински). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Скопљу: Милана Миловановића, учитеља из Прњиловице (моравски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Милеву Тодоровићеву, учитељицу из Кормана (нишки). — ПБр. 10242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Даринку Милетићеву, учитељицу из Пирота. — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Даринку Марковићеву, учитељицу из Чачка. — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Љубицу Николајевићеву, учитељицу из Крњева (смедеревски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Даринку Алексићеву, учитељицу из Јелашнице (нишки). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Драгу Јанковићеву, учитељицу из Прњиловице (нишки). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Наталију Петровићку, учитељицу из Белице (моравски). — ПБр. 20926 од 17-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Катарину Пилетићку, учитељицу из Ратара (смедеревски). — ПБр. 15222 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Видосаву Николићеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 27717 од 21-XI-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Милеву Јелићку, учитељицу из Текије (крајински). — ПБр. 12541 од 25-XI-1913.

за сталне учитеље у Скопљу: Анђелију и Живојина Младеновића, учитеље из Лозовика, (смедеревски). — ПБр. 21578 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Качанику: Михајла Поповића, учитеља из Доморвица (косовски). — ПБр. 27950 од 11-XII-1913.

за сталног учитеља у Скопљу: Михајла Проћировића, учитеља из Књаževца (тимочки). — ПБр. 21309 од 11-XII-1913.

за сталног учитеља у Драчеву: Арсенија С. Ковачевића, учитеља из Паштратинта (скопски). — ПБр. 29808 од 12-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Башином Селу: Славку Милићеву, свршену ученицу VI разр. гимназије. — ПБр. 13800 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Д. Јабучишту: Милуна Мацаревића, пређ. врш. учит. дужности. — ПБр. 15097 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Оризарима: Настасију Димитријевићеву, учитељицу из Теова. — ПБр. 29146 од 23-XII-1913.

за учитеља у Кожељу: Цветка Поповића, свештеника. — ПБр. 28461 од 23-XI-1913.

за сталног учитеља у Војници: Димитрија Огњановића, учитеља из Ранковца (кумановски). 27504 од 1-I-1914.

за сталног учитеља у Ораховцу: Анђелка Ристића, учитеља из Богомиље (скопски). — ПБр. 28177 од 1-I-1914.

за привремену учитељицу у Скопљу: Милку Јелачу, свршену ученицу учит. школе. — ПБр. 25746 од 1-I-1914.

за привременог учитеља у Војници: Симу Игумановића, учитеља из Башина Села (скопски). — ПБр. 95 от 1-I-1914.

за привремену учитељицу у Градовцу: Роксанду Ђурићку, учитељицу из Међуване (топлички). — ПБр. 18457 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Скопљу: Катарину Мишићку, учитељицу из Кичева (битолски). — ПБр. 1136 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Попадији: Станка Петровића, учитеља из Доброг Дола. — ПБр. 1154 од 11-I-1914.

за вршиоце учитељске дужности у Љубанцу: Јелену и Алексу Јовичића, учитеље из Ждрела (пожар.). — ПБр. 20718 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Даринку Николићку, учитељицу из Вел. Плане (смедеревски). — ПБр. 676 од 3-I-1914.

за сталну учитељицу у Скопљу: Наталију Стакићку, учитељицу из Сопота (пиротски). — ПБр. 690 од 10-I-1914.

у тиквешком округу:

за сталног учитеља у Неготину: Саву Драгићевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 12918 од 15-IX-1913.

за сталног учитеља у Кавадару: Гаврила Поповића, учитеља из Самариновца (крајински). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

са сталног учитеља у Криволаку: Светислава М. Дугалића, учитеља из Течића, (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Дојрану: Михајла Николића, учитеља из Сарорада (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Ђевђелији: Николу М. Ковачевића, учитеља из Пирота. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Неготину: Драгомира Динића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 31786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Светом Николи: Ђорђа Ђорђевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Ђевђелији: Ленку Марковићку, учитељицу из Оранџа (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913

за сталну учитељицу у Ђевђелији: Катарину Петровићеву, учитељицу из Ратара (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Ђевђелији: Стојанку Црвенчанинову, учитељицу из Ковачевца (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Ђевђелији: Живану Митровићеву, учитељицу из Лоћике (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Ђевђелији: Босиљку Аџачићку, учитељицу из Јежевице (чачански). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Дојрану: Дарињку Илићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 20786 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Дојрану: Ружицу Николићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 20786 од 1-X-1913

за сталну учитељицу у Дојрану: Косару Ранчићку, испитану учитељицу. — ПБр. 20786 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Ђевђелији: Наталију Крстићку, учитељицу из Лугавчине (смедеревски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Мачукову: Борислава Станковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Ваваши: Радомира Ковачевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Богданцу: Косту Васиљевића, учитеља из Пећи. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Дојрану: Божидара Весића, учитеља из Оранџа (моравски). — ПБр. 21114 од 16-X-1913.

за сталну учитељицу у Ђевђелији: Софију Таповићку, учитељицу из Водена. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Ђевђелији: Стевана Таповића, учитеља из Водена. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за привремену учитељицу у Ђевђелији: Загорку Којчевићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 21116 од 16-X-1913.

за привремену учитељицу у Кавадару: Душанку Цвијићеву, учитељицу. — ПБр 21116 од 16-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Криволаку: Милоша Шкарића, пређашњег вршиоца учит. дужности. — ПБр. 21117 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Фурки: Константина Богдановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18800 од 20-X-1913.

за сталног учитеља у Богданцу: Радована Јелениħа, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12492 од 20-X-1913.

за сталну учитељицу у Кавадару: Анку Миловановићеву, учитељицу из Грнчаре (подрински). — ПБр. 12709 од 25-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Неготину: Дарињку Костићку, свршену ученицу В. Ж. Школе. — ПБр. 21744 од 30-X-1913.

за сталног учитеља у Нојину: Николу Павловића, пређашњег учитеља. — ПБр. 18787 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Фурки: Милицу Богдановићку, свршену ученицу радничке школе. — ПБр. 18744 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Калучкову: Богдана Јокића, ђака учитељске школе. — ПБр. 22676 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Стојакову: Першу Симоновића, сврш. ђака гимназије. — ПБр. 22124 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Пирави: Светомира Павловића, студента. — ПБр. 24767 од 14-XI-1913.

за сталну учитељицу у Канадару: Емилију Миловановићеву, учитељицу из Роћевића (чачански). — ПБр. 24769 од 15-XI-1915.

за сталну учитељицу у Дојрану: Веру Продановићеву: пређашњу учитељицу. — ПБр. 23009 од 16-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Грчишту: Константина Трајковића. — ПБр 24247 од 20-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Пепељуши: Милоша Шкарића, вршиоца из Криволака. — ПБр. 25728 од 22-XI-1913.

за привременог учитеља у Макивци: Бориславa Маковића, учитеља из Крапе (битољски). — ПБр. 25991 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Горничкову: Атанасија Јовановића, учитеља из Гостивара (тетовски). — ПБр. 25278 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Ђевђелији: Василија Ристића, учитеља из Прибеновла. — ПБр. 27945 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Богданцу: Бориславa Станковића, учитеља из Мачукова (тиквешки). — ПБр. 28970 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Неготину: Наталију Петровићку, учитељицу из Скопља, по служб. потреби. — ПБр. 30284 од 24-XII-1913.

за сталну учитељицу у Дојрану: Насту Николићку, учитељицу из Соко-Бање (нишки). — ПБр. 30639 од 1-I-1914.

за сталног учитеља у Валандову: Филипа Митровића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 25347 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Ђевђелији: Зорку Рапићеву, учитељицу из Бадовинаца (подрински). — ПБр. 23969 од 1-I-1914.

у тетовском округу:

за сталну учитељицу у Тетову: Симку Доронтићку, учитељицу из Јездине (чачански). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Тетову: Драгу Грујићку, учитељицу из Јовца (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталне учитеље у Тетову: Наталију и Трифка Стојановића, учитеље из Узнеће (подрински). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталне учитеље у Тетову: Косару и Јована Ћирића, учитеље из Видровца (крајишки). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Гостивару: Анку Љубисављевићку, учитељицу из Неменикућа (београдски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Тетову: Милорада Јаковљевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Тетову: Бранка Обрадовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Желину: Трајка Антића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 20786 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Тетову: Достану Јанићијевићеву, учитељицу из М. Извора (тимочки). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Тетову: Симу Михајловића, учитеља из Лубнице (тимочки). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Теарцу: Милутина Павловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Врапчишту: Петра Ристића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Гостивару: Војислава Милошевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Врутоку: Милутина Стамболића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913

за сталног учитеља у Јелошнику: Ристу Антића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Сланску: Стамата Исаиловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Лешку: Гаврилу Стевановића, учитеља из Лопижа (рашки). — ПБр. 21653 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Јеловјању: Драгољуба Николића, свршеног ђака VI разр. гимназије. — ПБр. 14944 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Непроштену: Илију Владисављевића, пређ. учитеља, — ПБр. 11424 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Брвеници: Милорада Костића, свр. ђака гимназије. — ПБр. 14937 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Бањици: Гавру Михајловића, пређ. учитеља. — ПБр. 18502 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу у Гостивару: Милеву Лазаревићеву, учитељицу из Крвавице (ужички). — ПБр. 21363 од 15-XI-1913.

за привременог учитеља у Кичеву: Блажу Поповића, привр. учитеља из Врбе (чачански). — ПБр. 20696 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Раотинцу: Крсту Костића, учитеља у оставци. — ПБр. 23239 од 16-XI-1913.

за привремену учитељицу у Теарцу: Синђелију Стојановићеву, свршену ученицу Скопске Девојачке Школе. — ПБр. 26723 од 16-XI-1913.

за вршиоце учитељске дужности у Тетову: за мухамеданску веронауку у приправним разредима: Афуса Ђамил Бећира, Афус Ејуб Сулејмана и Ешриф Абдулу. — ПБр. 27718 од 26-XI-1913.

за сталног учитеља у Врапчишту: Ристу Перића, учитеља из Маврова (тетовски). — ПБр. 23963 од 1-XII-1913.

за сталну учитељицу у Кичеву: Стану Грујићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 27126 од 2-XII-1913.

за сталног учитеља у Гостивару: Тодора Ј. Поповића, учитеља из Зубовца (тетовски). — ПБр. 29111 од 8-XII-1913.

за сталног учитеља у Зубовцу: Милутина Стамболића, учитеља из Врутке (тетовски). — ПБр. 27719 од 10-XII-1913.

за вршиоце учитељске дужности у Гостивару: (за мухамеданску веронауку) Абдул Хаки Хикмета, Хафус Куртиш Исмаила, Мусу Ејуба и Хафус Керим Идриса. — ПБр. 27413 од 14-XII-1913.

за сталну учитељицу у Кичеву: Василију М. Карапићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 29299 од 21-XII-1913.

за сталног учитеља у Тетову: Илију Дојчиновића, учитеља из Плеваља. — ПБр. 162 од 1-I-1914.

за сталног учитеља у Тетову: Марка Петровића, учитеља из Јачинца (кумановски). — ПБр. 22799 од 1-I-1914.

за сталног учитеља у Теарцу: Манојла Илића, учитеља из Плеваља. — ПБр. 163 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Теарцу: Милку Илићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 23485 од 1-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Стенчи: Тому А. Кршикапу, студента права. — ПБр. 30860 од 1-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Копаници: Ђорђа Петровића, студента права. — ПБр. 30941 од 1-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Милетину: Петра Јанковића, ђака учит. школе у Сарајеву. — ПБр. 675 од 3-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Тетову: Јају Илјановића, пређ турског учитеља. — ПБр. 30416 од 4-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Јеловјању: Идриса Ефендију, хоџу. — ПБр. 30416 од 4-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Неготину: Мехмед Али-Асана, хоџу. — ПБр. 30416 од 4-I-1914.

за сталног учитеља у Тетову: Гаврила Костића, пређашњег вршиоца. — ПБр. 23422 од 20-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Лоунову: Ставру Спирића, свештеника. — ПБр. 3602 од 11-II-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Гостивару: Истеора Али, пређ. турског учитеља. — ПБр. 3930 од 12-II-1914.

ПЕРИОДСКЕ ПОВИШИЦЕ

Г. Министар Просвете и Црквених Послова одредио је периодску повишицу плате:

шесту, Марији Чолаковићки, учитељици из Београда. — ПБр. 25256 од 15-XII-1913.

шесту, Василији Стојановићки, учитељици из Београда. — ПБр. 26071 од 15-XII-1913.

трећу, Јелени Давидовићевој учитељици из Београда. — ПБр. 21261 од 17-XII-1913.

седму, Милеви Антоновићевој, учитељици из Београда. — ПБр. 26849 од 17-XII-1913.

четврту, Ружици Жижићки, учитељици из Брајине (крушевачки). — ПБр. 27507 од 11-XII-1913.

шесту, Милану Р. Младеновићу, учитељу из Александровца (крушевачки). — ПБр. 15386 од 15-XII-1913.

шесту, Живани Кунчевићки, учитељици из Крушевца. — ПБр. 21836 15-XII-1913.

шесту, Даринки Михаиловићки, учитељици из Крушевца. — ПБр. 19650 од 15-XII-1913.

шесту, Крсти Јовановићу, учитељу из Обилићева (крушевачки). — ПБр. 13973 од 15-XII-1913.

четврту, Наталији Симићевој, учитељици из Макрешана (крушевачки). — ПБр. 20690 од 15-XII-1913.

шесту, Даринки Јовановићки, учитељици из Крушевца. — ПБр. 21674 од 15-XII-1913.

шесту, Јелени Терзићки, учитељици из Јасике (крушевачки). — ПБр. 25351 од 15-XII-1913.

шесту, Даринки Крстићевој, учитељици из Крушевца. — ПБр. 20994 од 15-XII-1913.

четврту, Станки Јанковићевој, учитељици из Третеника (крушевачки). — ПБр. 22692 од 15-XII-1913.

прву, Ђурђу Димитријевићу, учитељу из Бобова (моравски). — ПБр. 5375 од 8-VII-1913.

четврту, Јулији Димитријевићки, учитељици из Бобова (моравски). — ПБр. 18092 од 11-XII-1913.

шесту, Крсти Димитријевићу, учитељу из Лесковца (врањски). — ПБр. 17600 од 15-XII-1913.

шесту, Владимиру Гојковићу, учитељу из Јовца (моравски). — ПБр. 18366 од 17-XII-1913.

прву, Косари Пешићки, учитељици из Д. Катуна (моравски). — ПБр. 19002 од 17-XII-1913.

четврту, Зорки Димитријевићки, учитељици из Свилајнца (моравски). — ПБр. 19366 од 17-XII-1913.

четврту, Лазару Стојановићу, учитељу из Сикирице (моравски). — ПБр. 19914 од 17-XII-1913.

четврту, Танасију Бркићу, учитељу из Превеште (моравски). — ПБр. 25326 од 17-XII-1913.

другу, Драгољубу Димитријевићу, учитељу из Гложана (моравски). — ПБр. 14758 од 16-XII-1913.

шесту, Зорки Поповићки, учитељици из Свилајнца (моравски). — ПБр. 20976 од 17-XII-1913.

шесту, Јовану Милијевићу, учитељу из Јагодине (моравски). — ПБр. 21142 од 17-XII-1913.

седму, Војислави Ризнићки, учитељици из Ниша. — ПБр. 27516 од 11-XII-1913.

четврту, Јелисавети Гојковићки, учитељици из Алексинца (нишки). — ПБр. 19759 од 11-XII-1913.

шесту, Љубици Хаџићки, учитељици из Сврљига (нишки). — ПБр. 22751 од 11-XII-1913.

четврту, Видену Јанковићу, учитељу из Јошанице (нишки). — ПБр. 17644 од 11-XII-1913.

шесту, Јелени Петровићевој, учитељици из Ниша, — ПБр. 24948 од 11-XII-1913.

трећу, Станку Симићу, учитељу из Мозгова (нишки). — ПБр. 20581 11-XII-1913.

шесту, Миливоју Јовановићу, учитељу из Орида (подрински). — ПБр. 19087 од 15-XII-1913.

другу, Борки Арнаутовићки, учитељици из Бапова Поља (подрински). — ПБр. 20747 од 15-XII-1913.

четврту, Леносави Шљивићки, учитељу из Глушаца (подрински). — ПБр. 19048 од 15-XII-1913.

четврту, Живани Тошовићки, учитељици из Комирића (подрински). — ПБр. 24303 од 15-XII-1913.

четврту, Драги Симићки, учитељици из Брасине (подрински). — ПБр. 19401 од 15-XII-1913.

четврту, Драгутину Тешићу, учитељу из Недељица (подрински). — ПБр. 19281 од 15-XII-1913.

четврту, Владимиру Симићу, учитељу из Брасине (подрински). — ПБр. 24255 од 15-XII-1913.

четврту, Јовану Јанковићу, учитељу из Шапца (подрински). — ПБр. 19757 од 15-XII-1913.

шесту, Радивоју Ристићу, учитељу из Белотића (подрински). — ПБр. 23477 од 15-XII-1913.

пету, Даринки Пејићевој, учитељици из Лознице (подрински). — ПБр. 24261 од 15-XII-1913.

прву, Косари Костићки, учитељици из Текерића (подрински). — ПБр. 19582 од 17-XII-1913.

четврту, Јелисавети Поповићки, учитељици из Беле Цркве (подрински). — 19001 од 17-XII-1913.

четврту, Анки Костићки, учитељици из Шапца. — ПБр. 14738 од 17-XII-1913.

трећу, Душану Недићу, учитељу на Ставама (подрински). — ПБр. 26933 од 17-XII-1913.

пету, Јелени Поповићки, учитељици из Шапца. — ПБр. 19758 од 17-XII-1913.

седму, Срећку Стевановићеву, учитељу из Београда. — ПБр. 25504 од 15-XII-1913.

четврту, Јелени Михаиловићки, учитељици из Смољинца (пожаревачки). — ПБр. 21898 од 11-XII-1913.

пету, Драгутину Марковићу, учитељу из Кленовника (пожаревачки). — ПБр. 19998 од 11-XII-1913.

другу, Косари Јанковићевој, учитељици из Смољинца (пожаревачки). ПБр. 21360 од 11-XII-1913.

другу, Косари Невенићки, учитељици из Ракинца (пожаревачки). — 21899 од 11-XII-1913.

пету, Јелени Ценићки, учитељици из Голупца (пожаревачки). — ПБр. 21402 од 11-XII-1913.

трећу, Љубици Бањићки, учитељици из Петровца (пожаревачки). — ПБр. 23194 од 11-XII-1913.

пету, Јеврему Бањићу, учитељу из Петровца (пожаревачки). — ПБр. 23195 од 11-XII-1913.

четврту, Анки Стојановићки, учитељици из Вел. Поповца (пожаревачки). — ПБр. 20611 од 11-XII-1913.

пету, Милеви Гојковићки, учитељици из Драговца (пожаревачки). — ПБр. 20804 од 11-XII-1913.

четврту, Живки Радовићевој, учитељици из Петровца (пожаревачки). — ПБр. 18675 од 15-XII-1913.

трећу, Милици Мијатовићевој, учитељици из Вел. Села (пожаревачки). — ПБр. 24969 од 15-XII-1913.

четврту, Цвети Петковићки из Кучева (пожаревачки). — ПБр. 24022 од 15-XII-1913.

четврту, Васи Крагуљевићу, учитељу из М. Црнића (пожаревачки). — ПБр. 24967 од 15-XII-1913.

шесту, Христини Тешићевој, учитељици из Пожаревца (пожаревачки). — 21485 од 15-XII-1913.

четврту, Милосаву Марковићу, учитељу из Средњева (пожаревачки). — 18567 од 15-XII-1913.

трећу, Васи Гомићу, учитељу из Мишљеновца (пожаревачки). — ПБр. 14970 од 15-XII-1913.

четврту, Стевану Мрдаковићу, учитељу из Вел. Градишта (пожаревачки). — ПБр. 19912 од 15-XII-1913.

четврту, Тихомиру Јоковићу, учитељу из Крављег Дола (пожаревачки). — ПБр. 18566 од 15-XII-1913.

другу, Милеви Лазићевој, учитељици из Тандс (крајински). — ПБр. 25880 од 17-XII-1913.

шесту, Илији Спасојевићу, учитељу из Милошева (крајински). — ПБр. 22079 од 17-XII-1913.

другу, Антонији Милосављевићки, учитељици из Д. Милановца (крајински). ПБр. 20235 од 17-XII-1913.

другу, Димитрију Димитријевићу, учитељу из Кленовца (крајински). — ПБр. 20233 од 17-XII-1913.

трећу, Јелени Димитријевићки, учитељици из Кленовца (крајински). — ПБр. 20233 од 17-XII-1913.

шесту, Милици Пенићки, учитељици из Неготина. — ПБр. 16495 од 17-XII-1913.

четврту, Данилу Мишићу, учитељу из Салаша (крајински). — ПБр. 18255 од 17-XII-1913.

шесту, Станку Дуцићу, учитељу из Д. Милановца (крајински). — ПБр. 18024 од 17-XII-1913.

шесту, Кости Милосављевићу, учитељу из Прокупља (топлички). — ПБр. 21319 од 15-XII-1913.

другу, Драгутину Симићу, учитељу из Шљивара (тимочки). — ПБр. 361 од 17-XII-1913.

другу, Ђорђу Ђорђевићу, учитељу из Балинца (тимочки). — ПБр. 23419 од 17-XII-1913.

другу, Владимиру Илићу, учитељу из Ласова (тимочки). — ПБр. 16428 од 17-XII-1913.

шесту, Милану Синђанићу, учитељу из Зајечара (тимочки). — ПБр. 22072 од 17-XII-1913.

шесту, Даници Фрањевићки, учитељици из Зајечара (тимочки). — ПБр. 20717 од 17-XII-1913.

трећу, Надежди Поповићевој, учитељици из Зајечара (тимочки). — ПБр. 25505 од 17-XII-1913.

четврту, Мирослави Пантелићки, учитељици из Рготине (тимочки). — ПБр. 23360 од 17-XII-1913.

четврту, Анђелији Младеновићки, учитељу из Лозовика (смедеревски). — ПБр. 12626 од 17-XII-1913.

четврту, Јелени Илићки из Ракинца (смедеревски). — ПБр. 19050 од 17-XII-1913.

четврту, Косари Бркићки, учитељици из Михаиловца (смедеревски). — ПБр. 20637 од 17-XII-1913.

пету, Милеви Обрадовићевој, учитељици из Смедерева (смедеревски). — ПБр. 19398 од 17-XII-1913.

трећу, Леносави Костићки, учитељу из Голобока (смедеревски). — ПБр. 19688 од 17-XII-1913.

трећу, Катарини Петровићевој, учитељици из Ратара (смедеревски). — 21318 од 17-XII-1913.

другу, Светолику Аврамовићу, учитељу из Милошевца (смедеревски). ПБр. 24589 од 15-XII-1913.

четврту, Урошу Петровићу, учитељу из Јагњила (смедеревски). — ПБр. 19490 од 17-XII-1913.

трећу, Најдану Костићу, учитељу из Голобока (смедеревски). — ПБр. 21837 од 17-XII-1913.

другу, Борисlaву Младеновићу, учитељу из Азање (смедеревски). — ПБр-11707-1913.

шесту, Животи Говедаровићу, учитељу из Баничине (смедеревски). — ПБр. 24873 од 17-XII-1913.

шесту, Јовану Тодоровићу, врш. дуж. школ. надзорника из Велеса (скопски). — ПБр. 20229 од 15-XII-1913.

шесту, Милану Лашићу, учитељу из Бруснице (рудnички). — ПБр. 20746 од 17-XII-1913.

четврту, Јелени Кузмановићки, учитељици из Д. Милановца (крајински). — ПБр. 20748 од 17-XII-1913.

четврту, Роксанди Никитовићки, учитељици из Брђана (рудnички). — ПБр. 16815 од 16-XII-1913.

трећу, Зорки Јосићки, учитељици из Такова (рудnички). — ПБр. 19814 од 17-XII-1913.

четврту, Софији Протићки, учитељици из Куршумлије (топлички). — ПБр. 20228 од 15-XII-1913.

четврту, Христини Ђорђевићки, учитељици из Прокупља (топлички). — ПБр. 21317 од 17-XII-1913.

трећу, Милици Радићки, учитељици из Табановића (ужички). — ПБр. 20353 од 15-XII-1913.

четврту, Атанасију Јовановићу, учитељу из Мочиоца (ужички). — ПБр. 20584 од 15-XII-1913.

шесту, Богдану Миловановићу, учитељу из Краљева (чачански). — ПБр. 18160 од 17-XII-1913.

трећу, Растимиру Перуничићу, учитељу из Рашке (чачански). — ПБр. 20688 од 17-XII-1913.

шесту, Сретену Петровићу, учитељу из Самаила (чачански). — ПБр. 20532 од 17-XII-1913.

трећу, Драгиви Марковићевој, учитељици из Даросаве (београдски). — ПБр. 24874 од 14-XII-1913.

шесту, Димитрију С. Младеновићу, школ. надзорнику из Крушева (битољски). — ПБр. 20228 од 15-XII-1913.

четврту, Станоју К. Ристићу, учитељу из Вражогрнца (тимочки). — ПБр. 19120 од 17-XII-1913.

четврту, Милици Ђерићки, учитељици из Пиромана (ваљевски). — ПБр. 25104 од 15-XII-1913.

шесту, Михаилу Стевановићу, учитељу из Врање. — ПБр. 23605 од 15-XII-1913.

четврту, Даринки Вучковићевој, учитељици из Штина (брегалнички). — ПБр. 21314 од 15-XII-1913.

пету, Марку Матејићу, школском надзорнику из Кочана (брегалнички). — ПБр. 18457 од 17-XII-1913.

трећу, Драги Лазаревићевој, учитељици из Забојнице (крагујевачки). — ПБр. 27105 од 11-XII-1913.

четврту, Љубици Лазаревићки, учитељици из Орашца (крагујевачки). — ПБр. 24890 од 15-XII-1913.

пету, Михаилу Катићу, учитељу из Крагујевца. — ПБр. 14733 од 15-XII-1913.

седму, Милутину Николићу, учитељу из Крагујевца. — ПБр. 26663 од 15-XII-1913.

другу, Добрици Павловићу учитељу из Јарушица (крагујевачки). — ПБр. 28679 од 17-XII-1913.

пету, Станоју Савићу, учитељу из Мечковца (крагујевачки). — 19762 од 17-XII-1913.

другу, Милутину Михаиловићу, учитељу из Саранова (крагујевачки). — ПБр. 12202 од 17-XII-1913.

пету, Војиславу Пантелићу, учитељу из Раче (крагујевачки). — ПБр. 18094 ое 17-XII-1913.

пету, Драгутину Крсмановићу, учитељу из Кнића (крагујевачки). — ПБр. 17303 од 17-XII-1913.

четврту, Јевтану Мраву, учитељу из Крагујевца. — ПБр. 27792 од 17-XII-1913.

пету, Сретену Јанковићу, учитељу из Наталинаца (крагујевачки). — ПБр. 20700 од 17-XII-1913.

четврту, Теофилу Бекићу, учитељу из Жировнице (крагујевачки). — ПБр. 20057 од 17-XII-1913.

прву, Бисенији Рајичићевој, учитељици из Грбица (крагујевачки). — ПБр. 18096 од 17-XII-1913.

трећу, Стани Милосављевићевој, учитељици из Наталинаца (крагујевачки). ПБр. 19199 од 17-XII-1613.

пету, Драги Влајићки, учитељици из Грабовца (крагујевачки). — ПБр. 22064 од 17-XII-1913.

пету, Зорки Јањићки, учитељици из Тополе (крагујевачки). — ПБр. 19583 од 17-XII-1913.

трећу, Наталији Петровићки, учитељици из Блазнаве (крагујевачки). — ПБр. 22422 од 17-XII-1913.

пету, Савети Костићки, учитељици из Баточине (крагујевачки). — ПБр. 18254 од 17-XII-1913.

четврту, Наталији Миленковићевој, учитељици из Раче (крагујевачки). — 18095 од 17-XII-1913.

пету, Василији Лазаревићки, учитељици из Брзана (крагујевачки). — ПБр. 19083 од 17-XII-1913.

четврту, Симки Мишковићки, учитељици из Пирота. — ПБр. 19360 од 15-XII-1913.

пету, Милеви Михаиловићки, учитељици из Ниша. — ПБр. 20580 од 15-XII-1913.

пету, Недељку Петровићу, учитељу из Сукова (пиротски). — ПБр. 19704 од 15-XII1613.

РАЗРЕШЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова разрешио је од дужности:

Данила Чубровића, вршиоца учитељске дужности у Поповици (крајински). — ПБр. 18381 од 28-IX-1913.

Бориславa Илића, вршиоца учитељске дужности у Давидовцу (нишки). — ПБр. 17971 од 1-X-1913.

Милоша Ранковића, привременог учитеља у Градцу (чачански). — ПБр. 17688 од 10-X-1913.

Павла Живића, вршиоца учитељске дужности у Мариновцу (тимочки). — ПБр. 19955 од 10-X-1913.

Александра Протића, вршиоца учитељске дужности у Горњанима (крајински). — ПБр. 20644 од 14-X-1913.

Драгољуба Шуљеварића, вршиоца учитељске дужности у Маковишту (ужички). — ПБр. 20590 од 18-X-1913.

Михајла Ђукића, вршиоца учитељске дужности у Преображењу (ирански). — ПБр. 27734 од 23-X-1913.

Стевана Максимовића, вршиоца учитељске дужности у Доброселици (ужички). — ПБр. 18987 од 23-X-1913.

Адама Богосављевића, вршиоца учитељске дужности у Копривници (крајински). — ПБр. 20517.

Љубомира К. Ристића, вршиоца учитељске дужности у Врбовцу (тимочки). — ПБр. 21812 од 24-X-1913.

Драгана Стојановића, вршиоца учитељске дужности у Подвршкој (крајински). — ПБр. 21623од 24-X-1913.

Бранислава Ристића, вршиоца учитељске дужности у Горачићу (чачански). ПБр. — ПБр. 21652 од 28-X-1913.

Миодрага Марковића, вршиоца учитељске дужности у Рајцу (крајински). — ПБр. 22082 од 28-X-1913.

Василија Ђурића, вршиоца учитељске дужности у Међувани (топлички). — ПБр. 21482 од 28-X-1913.

Милана Марковића, вршиоца учитељске дужности у Радовању (смедеревски). — ПБр. 22757 од 30-X-1913.

Драгомира Јовановића, учитеља у Свилеуви (подрински), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 21044 од 1-XI-1913.

Николу Новаковића, учитеља у Новом Селу (подрински), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 22379 од 1-XI-1913.

Живорада Васића, учитеља у Сечој Реци (ужички), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 22379 од 1-XI-1913.

Живојина Миловановића, учитеља у Ласцу (чачански), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 21045 од 1-XI-1913.

Младена Бошњаковића, вршиоца учитељске дужности у Прлити (тимочки). — ПБр. 23886 од 4-XI-1913.

Богдана Кнежевића, вршиоца учитељске дужности у Јагличју (нишки). — ПБр. 24353 од 14-XI-1913.

Јована Поповића, учитеља у Равњу (подрински), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 22745 од 15-XI-1913.

Јосифа Врбу, привременог учитеља у Јањеву (косовски). — ПБр. 25681 од 23-XI-1913.

Милоша Трифуновића, вршиоца учитељске дужности у Лазници (пожаревачки). — ПБр. 29573 од 25-XI-1913.

Милутина Тасића, учитеља у Трнову (битољски), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 24048 од 1-XII-1913.

Миленка Ђурића, вршиоца учитељске дужности у Дрстињу (руднички). — ПБр. 13826 од 1-XII-1913.

Ристу Вујачића, вршиоца учитељске дужности у Пајазитову (крагујевачки). — ПБр. 28184 од 1-XII-1913.

Драгољуба Павлићевића, вршиоца учитељске дужности у Врбици (крагујевачки). — ПБр. 17004 од 1-XII-1913.

Владимира и Радулку Стојановића, вршиоца учитељске дужности у Прахову (крајински). — ПБр. 28821 од 1-XII-1913.

Светислава Митровића, учитеља у Сапшанима (врањски), због службе у сталном кадру. — ПБр. 25939 од 1-XII-1913.

Николу Марковића, учитеља у Трнави (крагујевачки), због службе у сталном кадру. — ПБр. 26108 од 1-XII-1913.

Николу Серафиновића, учитеља у Ратарима (смедеревски), због ступања у свештенички чин. — ПБр. 25670 од 3-XII-1913.

Милутина Магазиновића, учитеља у Каменолу (београдски), због ступања у свештенички чин. — ПБр. 25670 од 3-XII-1913.

Јелесија Андрића, вршиоца учитељске дужности у Шарбановцу (тимочки). ПБр. 21331 од 3-XII-1913.

Богдана Рашића, вршиоца у Умчарима, Мирка Хоџе, вршиоца у Брајковцу и Мату Макридића, вршиоца у Крушевици (београдски). — ПБр. 28411 од 3-XII-1913.

Илију Дениића, вршиоца учитељске дужности у Коњусима (крушевачки). — ПБр. 28183 од 3-XII-1913.

Љубомира Атанацковића, вршиоца учитељске дужности у Мелентији (крушевачки). — ПБр. 26679 од 3-XII-1913.

Стојадина Стаменковића, вршиоца учитељске дужности у Блажеву (крушевачки). — ПБр. 25147 од 3-XII-1913.

Јевтимија Поповића, вршиоца учитељске дужности у Здуњу (тетовски). — ПБр. 24398 од 3-XII-1913.

Радомира Ћировића, вршиоца учитељске дужности у Годечеву (ужички). — ПБр. 27111 од 4-XII-1913.

Мустафу Голубића, вршиоца учитељске дужности у Липовцу (крагујевачки). — ПБр. 28182 од 5-XII-1913.

Драгутина Павловића, вршиоца учитељске дужности у Трешњевици (моравски). — ПБр. 27575 од 8-XII-1913.

Живојина Кокића, вршиоца учитељске дужности у Ресавцима (пиротски). ПБр. 27378 од 9-XII-1913.

Александра Протића, вршиоца учитељске дужности у Тандн (крајински). — ПБр. 28823 од 10-XII-1913.

Милоша Поповића, вршиоца учитељске дужности у Тршавцима (крушевачки). — ПБр. 28270 од 11-XII-1913.

Тихомира Мирковића, вршиоца учитељске дужности у Чајетини (ужички). — ПБр. 28858 од 14-XII-1913.

Радована Цветића, вршиоца учитељске дужности у Гргишту (тимочки). — ПБр. 28014 од 14-XII-1913.

Живадина Радосављевића, вршиоца учитељске дужности у Гргишту (тимочки). ПБр. — 28014 од 14-XII-1913.

Душана Милошевића, вршиоца учитељске дужности у Дубочкој (пожаревачки). — ПБр. 28196 од 14-XII-1913.

Драгића Павловића, вршиоца учитељске дужности у Избеници (моравски). — ПБр. 29966 од 15-XII-1913.

Јосифа Јанке, вршиоца учитељске дужности у Ресинку (нишки). — ПБр. 28898 од 16-XII-1913.

Симу Симића, вршиоца учитељске дужности у Бигрењци (моравски). — ПБр. 23543 од 17-XII-1913.

Димитрија Крчевинца, вршиоца учитељске дужности у Ракови (руднички). — ПБр. 29964 од 17-XII-1913

Илију Митровића, учитеља у Столу (пиротски); Петра Чавдаревића у Бискупљу (пожаревачки); Николу Ристића, у Бољинцу (пиротски); Александра Цекића, у Врању; Гавру Пејатовића, у Куманову; Ђорђа Петровића, у Орсовици (пожаревачки); Божидара Загорца у Белушићу (моравски) и Атанасија Витића, вршиоца у Острву (пожаревачки) — због ступања у пореничку службу. — ПБр. 28849 од 17-XII-1913.

Чедомира Новаковића, вршиоца учитељске дужности у Д. Коњувцу (врањски). — ПБр. 29965 од 19-XII-1913.

Мату Павићевића, привременог учитеља у Острушњу (ваљевски). — ПБр. 29932 од 19-XII-1913.

Љубицу Болеч, вршиоца учитељске дужности у Башином Селу (скопски). — ПБр. 25690 од 23-XII-1913.

Драгутина Свнадиновића, вршиоца учитељске дужности у Врбештици (косовски). — ПБр. 30285 од 23-XII-1913.

Александра Савића, вршиоца учитељске дужности у Метовници (крајински). — ПБр. 30227 од 29-XII-1913.

Илију Миланћа, вршиоца учитељске дужности у Совљаку (подрински) — ПБр. 30912 од 2-I-1914.

Милану Јанковићеву, привремену учитељицу у Велесу (скопски). —. 28489 од 2-I-1914.

Вука Протића, вршиоца учитељске дужности у Драгинцу (подрински). — ПБр. 30622 од 2-I-1914.

Бранислава Мајсторовића, вршиоца учитељске дужности у Азањи (смедеревски). — ПБр. 30466 од 10-I-1914.

Љубисава Дамњановића, вршиоца учитељске дужности у В. Сугубини (моравски). — ПБр. 146 од 10-I-1914.

Божидара Пандуровића, вршиоца учитељске дужности у Јасенову (моравски). ПБр. 1135 од 12-I-1914.

Стевана Миланковића, вршиоца учитељске дужности у Књеву (крагујевачки). — ПБр. 1531 од 13-I-1914.

Жарка Павловића, вршиоца учитељске дужности у Белом Потоку (тимочки). — ПБр. 1140 од 1140 од 15-I-1914.

Олгу Наумовићеву, вршиоца учитељске дужности у Пирови (тиквешки). — 1068 од 21-I-1914.

Здравка Милићевића, вршиоца учитељске дужности у Наупари (крушевачки). — ПБр. 1484 од 22-I-1914.

ОСТАВКЕ

Господин Министар Просвете и Црквених Послова уважио је оставку:

Мирку Томовићу, учитељу из Јевремовца (подрински). — ПБр. 10997 од 6–X-1913.

Антонију Гоцевићу, учитељу из Драјчића (призренски). — ПБр. 20162 од 12-X-1913.

Димитрију Ђурешевићу, учитељу из Нерова (кумановски). — ПБр. 21730 од 24-X-1913.

Драгомиру Михајловићу, учитељу из Кочана (брегалнички). — ПБр. 22690 од 1-XI-1913.

Милану Петровићу, учитељу из Јачинца (кумановски). — ПБр. од 16-XI-1913.

Даринки Јаковљевићевој, учитељици из Ворча (крагујевачки). — ПБр. 17726 од 24-XI-1913.

Косари Алексићевој, учитељици из Драче (крагујевачки). — ПБр. 24040 од 1-XII-1913.

Драгомиру Лукићу, учитељу из Љубераће (пиротски). — ПБр. 26919 од 3-XII-1913.

Живану Спирићу, учитељу из Орашца (врањски). — ПБр. 27528 од 7-XII-1913.

Олги Ризнићки, учитељици из Јежевице (чачански). — ПБр. 14202 од 7-XII-1913.

Наталији Николићки, учитељици из Копошнице (врањски). — ПБр. 13609 од 7-XII-1913.

Александру Момчиловићу, учитељу из В. Враке (нишавски). — ПБр. 27376 од 9-XII-1913.

Тихомиру Нешићу, учитељу из Бучја (тимочки). — ПБр. 28004 од 14-XII-1913.

Даници Васкићевој, учитељици из Сенаца (крагујевачки). — ПБр. 14652 од 14-XII-1913.

Јелени Милићковићевој, учитељици из Сјенице (рашки). — ПБр. 28717 од 20-XII-1913.

Славки Милићковићевој, учитељици из Гуче (чачански). — ПБр. 14204 од 20-XII-1913.

Милици Богатинчевићевој, учитељици из Велеса (скопски). — ПБр. 30171 од 28-XII-1913.

Аритону Чавдаревићу, учитељу из Бајловца (кумановски). — ПБр. 679 од 8-I-1913.

ОПОЗВАНА ПОСТАВЉЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је, да се опозове постављење:

Зорке Убавкићеве, учитељице из Голупца, за Битољ — по молби. — ПБр. 21583 од 25-X-1913.

Јевте Крџевића, учитеља из М. Извора, за Крушево (битољски). — по молби. — ПБр. 21620 од 6-XII-1913.

Јелене Кузмановићке, учитељице из Д. Милановца, за Дебар (охридски) — по молби.

Николе Сретеновића, учитеља из Бедановице, за вршиоца дужности надзорника за срез горњодебарски и Дебар — по молби. — ПБр. 23476 од 9-XI-1913.

Алексе Поповића, учитеља из Стрелца, за Скопље — по молби. — ПБр. 23808 од 11-XI-1913.

Драгутина Виторовића, учитеља из Књажевца, за вршиоца дужности надзорника среза кратовског — по молби. — ПБр. 28677 од 29-XII-1913.

Анке Костићке, учитељице из Шапца, за Ниш — по молби. — ПБр. 29596 од 19-XII-1913.

Јована Миљићевића, учитеља из Грејача, за Ниш — по молби. — 30282 од 30-XII-1913.

Марије Кнежановићеве, учитељице из Гргинта (тимочки), за Брајковац (београдски) — по молби. — ПБр. 1539 од 9-I-1914.

Драгутина Поповића, учитеља из Крушевца, за вршиоца дужности надзорника за срез жупско — копаонички, — по молби. — ПБр. 30163 од 15 јануара 1914.

УПРАЖЊЕНА МЕСТА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је за упражњено место:

Петра Протића, привременог учитеља у М. Моштаници (београдски). — 18444 од 1 X-1913.

Саве Ђурића, привременог учитеља у Арнајеву (београдски). — ПБр. 10440 од 1-X-1913.

Маре Станишићеве, учитељице у Речици (пожаревачки). — ПБр. 22988 од 3-XII-1913.

Срећка Џамоње, привременог учитеља у Гор. Комарицама (крагујевачки). — ПБр. 25619 од 3-I-1914.

Даринке Куртовићеве, учитељице у Милешеву (пријепољски). — ПБр. 436 од 10-I-1914.

ПЕНЗИОНОВАЊЕ

Господин Министар Просвете и Црквених Послова ставио је у пензију:

Марију Ђурићку, учитељицу у Параћину (моравски), по молби. — ПБр. 27683 од 18-XII-1913.

Даринку Местановићку, учитељицу у Тополовнику (пожаревачки), по молби. — ПБр. 27685 од 18-XII-1913.

Видосаву Кузмановићку, учитељицу у Јабуковцу (крајински), по молби. — 27682 од 21-XII-1913.

Јелисавету Стојановићку, учитељицу у Крагујевцу, (по моби). — ПБр. — 27686 од 21-XII-1913.

Даницу Павловићку, учитељицу у Обилићеву (крушевачки), по молби. — ПБр. 27689 од 21-XII-1913.

Милоја Спасића, учитеља у Рековцу (моравски), по молби, с пуном пензијом. — ПБр. 451 од 8-I-1914.

Даринку Чабрићку, учитељицу у Београду, по молби. — ПБр. 3035 од 31-I-1914.

ПОСТАВЉЕЊЕ ВРШИЛАЦА ДУЖНОСТИ НАДЗОРНИКА НАРОДНИХ ШКОЛА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова поставио је за вршиоце дужности надзорника народних школа:

А) **У старим границама:** *у београдском округу:* за срез космајски, Станишу Станишића, учитеља из Београда; за срез посавски и половину среза врачарског, Милију Луковића, учитеља из Београда; за срез колубар-

ски и један део среза космајског, Драгомира М. Ђорђевића, учитеља из Ниша; *у ваљевском округу:* за срез посавски и један део среза тамнавског, Милана Рабреновића, учитеља из Табановића (подрински); за срез ваљевски и подгорски, Михаила Максимовића, учитеља из Ваљева; за срез колубарски, један део среза тамнавског и град Ваљево, Димитрија Косића, учитеља из Шапца; *у врањском округу:* за срез пчињски и масурички, Тодора Станковића, учитеља из Врања; за срез пољанички, један део среза лесковачког и град Врање, Милана Поповића, учитеља из Лесковца; за срез власотиначки и град Лесковац, Сретена Динића, учитеља из В. Шиљеговца (крушевачки); за срез јабланички и један део среза лесковачког, Милинојла Пантелића, учитеља из Рготине (тимочки); *у крагујевачком округу:* за срез гружански, Михаила Катића, учитеља из Крагујевца; за срез јасенички, Николу Соколовића, учитеља из Београда; за један део срезова: крагујевачког, јасеничког и левеничког, Глишу Јовановића, учитеља из Паланке (смедеревски); *у крајинском округу:* за срез неготински, Радована Лазаревића, учитеља из Јовановца (крагујевачки); за срез кључки, Милутина Боранијашевића, учитеља из Лознице; за срез крајински, Николу Богдановића, учитеља из Неготина; *у крушевачком округу:* за срез расински и град Крушевац, Крсту Јањушевића, учитеља из Врања; за срез ражањски и један део среза расинског, Стојана Петровића, учитеља из Ражња; за срез трстенички и један део среза расинског, Стевана Живојиновића, учитеља из Крушевца; за срез жупски и копаонички, Драгутина Поповића, учитеља из Крушевца; *у моравском округу:* за срез деспотовачки и ресавски, Димитрија Мелентијевића, учитеља из Београда; за један део срезова левачког и темнићског, Петра Поповића, учитеља из Београда; за срез белички и један део среза левачког, Димитрија Димитријевића, учитеља из Јагодине; за срез параћински, један део среза темнићског и град Ћуприју, Владислава Жеравичића, учитеља из Породина (пожаревачки); *у нишком округу:* за срез нишки и град Ниш, Јована Костића, учитеља из Шапца; за срез моравски и алексиначки, Војислава Михаиловића, учитеља из Књажевца; за срез бањски, сврљишки и један део среза нишког, Владимира Николића, учитеља из Гњилана (пиротски); *у пиротском округу:* за срез белопаланачки, лужички и град Пирот, Светислава Поповића, учитеља из Београда; за срез нишавски, Косту Јовановића, учитеља из Пирота; *у подринском округу:* за срез јадрански, Јована Петровића, учитеља из Беле Паланке (пиротски); за срез посаво-тамнавски и један део среза поцерског, Живојина Кретића, учитеља из Шапца; за један део срезова: мачванског, поцерског и града Шапца, Димитрија Стојановића, учитеља из Обреновца; за срез мачвански, Васу Урошевића, учитеља из Мионице (ваљевски); *у пожаревачком округу:* за срез моравски, Светозара Милошевића, учитеља из Пожаревца; за срез рамски, Драгутина Михаиловића, учитеља из Закуте (крагујевачки); за срез пожаревачки II, Михаила Стевановића, учитеља из Београда; *у рудничком округу:* за срез качерски и таковски, Живојина Радосављевића, учитеља из Бадовинаца (подрински); за срез љубићски, један део среза таковског и град Горњи Милановац, Илију Радосављевића, учитеља из Београда; *у смедеревском округу:* за срез оранички, Светолика Брзаковића, учитеља из Јагодине; за срез подунавски, град Смедерево и школе у Селевцу, Владимира Марковића, учитеља из Драче (крагујевачки); за срез јасенички, сем Селевца, Јована Поповића, учитеља из Београда; *у тимочком округу:* за срез зајечарски, тимочки и град Зајечар, Владимира Илића, учитеља из Крушевца; за срез зајечарски I, Христифора Милића,

учитеља из Зајечара; за срез зајечарски II, Прокопија Дамјановића, учитеља из Зајечара; за срез ваглански, Драгутина Пешића, учитеља из Београда; *у тимочком округу*: за срез добрички, један део среза прокупачког и град Прокупље, Јована Стојановића, учитеља из Лесковца; *у ужичком округу*: за срез ирогорски и рачански, Димитра Јовичића, учитеља из Ужица; за срез пожешки, град Ужице и варошицу Арилје, Јована Голубовића, учитеља из Бајине Баште; са срез златиборски, ужички и арилски без Арилја, Љубомира Смиљанића, учитеља из Ужица; *у чачанском округу*: за срез жички, један део среза трнавског и град Чачак, Благоја Радојковића, учитеља из Дубравице (пожаревачки); за срез драгачевски и један део среза трнавског, Милорада Вујовића, учитеља из Заблаћа (чачански); за срез моравички и студенички, Љубомира Ћирића, учитеља из Каоне (чачански).

Б) У новим областима: *у брегалничком округу*: за срез малешки и царевоселски, Војислава Шумкарића, учитеља из Београда: за срез штипски и град Штип, Саватија Грбића, учитеља из Крагујевца; за срез кочански и варош Кочане, Марка Матејића, учитеља из Болевца (тимочки); за срез радовишки са Радовиштем, Николу Касапића, учитеља из Луки (крајински; *у косовском округу*: за срез лапски и приштевски са Приштином, Лазара Јанковића, учитеља из Ниша; за срез гњилански и Гњилане, Ђорђа Јовановића, учитеља из Београда; за срез неродимски са Феризовићем, и качанички, Борислава Младеновића, учитеља из Азање (смедеревски); *у кумановском округу*: за срез кривопаланачки са Кривом Паланком, Михаила Огњановића, учитеља из Ужке (београдски); за срез прешевски, Анту Стојљковића, учитеља из Београда; за срез жегљиговски са Кумановом, Љубомира Ковачевића, учитеља из Ужчара (београдски); за срез кратовски, Марка Церића, учитеља из Куманова; *у битољском округу*: за срез моријховски и град Битољ, Владимира Вешића, учитеља из Белановице (руднички); за срез прилепски и град Прилеп, Рајка Мићића, учитеља из Ланова (крагујевачки); за срез битољски, без Битоља, Драгутина Михаловића, учитеља из Ниша; за срез кичевски, Андрију Гроздановића, учитеља из Тетова; за срез крушевски, Димитрија Младеновића, учитеља из Пирота; *у охридском округу*: за срез преспански, Стојадина Петровића, учитеља из Битоља; за срез горњодебарски, Живојина Поповића, учитеља из Власотинаца; за срез охридски са Охридом, Војислава Станчића, учитеља из Шапца; *у призренском округу*: за срез шарпланински и град Призрен, Манасија Стојановића, учитеља из Лесковца; за срез горски, подгорски и подрински, Антонија Тодоровића, учитеља из Тетова; *у приштинском округу*: за срез нововарошки и малешевски, Јосифа Јевђевића, учитеља из Скопља; *у звечанском округу*: за срез пуначрински и митровачки са Митровицом, Славољуба Папића, учитеља из Ноћајског Салаша (подрински); *у рашком округу*: за срез дежевски и сјенички, Димитрија Ђорђевића, учитеља из Сопота (београдски); *у скопском округу*: за срез скопски I, Марка Симоновића, учитеља из Пљевља; за срез скопски II, Милана Недељковића, учитеља из Пожаревца; за срез велески и град Велес, Божидара Радуловића, учитеља из Лозовице; за срез велески и свето-никољски, Јована Тодоровића, учитеља из Куршумлије; *у тетовском округу*: за срез поречки, Марка Пилетића, учитеља из Ратара; за срез галички, Михаила Проћировића, учитеља из Скопља; за срез гостиварски, Радисава Љубисављевића, учитеља из Неменикуће (београдски); за срез дебопоолошки и град Тетово, Живка Јовановића, учитеља из Београда; *у*

тимочком округу: за срез дојрански (валандовски), Драгутина Јовића, учитеља из Соко-Бање; за срез неготински, Стојана Дајдановића, учитеља из Скопља; за срез ђевђелијски са Ђевђелијом, Милорада Ђукановића, учитеља из Београда.

РАСПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима школским надзорницима.

У вези ранијих расписа[1], а поводом извештаја једног школског надзорника наређујем: да од сада сви учитељи и учитељице народних школа упућују преко својих школских надзорника молбе, којима траже од Министарства одсуство дуже од 10 дана. Док не добију саопштење да им је одсуство одобрено, не смеју се удаљавати из места свога службовања. Само у изузетно хитним случајевима (смрт у породици, порођај, заразна болест у кући) могу употребити одсуство и пре саопштеног одобрења, али ће Министарство накнадно ценити: је ли тај разлог био оправдан.

Управитељи основних школа, а где њих нема председници месних школских одбора, дужни су одмах другог дана по извршеној учитеља са дужности, известити надлежног надзорника о томе, као и о дану повратка на дужност, ако се буде вратио (чл. 66. тач. 4. закона о нар. школама).

Школски надзорници ће водити преглед одсуствовања наставника у својим срезовима и у својим полугодишњим извештајима подносиће Министарству списак свих наставника који су одсуствовали. У списку ће бити прегледно означено: откад је и докле наставник одсуствовао и по чијем одобрењу. Међутим надзорници ће се старати да поједини разреди и одељења не остану дуже време без наставника (чл. 74. тач. 11. закона о народним школама). Ради тога ће они саслушавати сваког наставника, који је одсуствовао без одобрења и, према добивеном уверењу, напрдаје и казне.

Оне наставнике, који се без одобрења удале из места службовања и за седам дана не дођу у своје место, надзорници ће позвати преко Српских Новина, да се јаве на дужност, па ако они то не би у року од десет дана учинили, известиће Министарство, да би се могла донети одлука по чл. 47. закона о народним школама.

У срезовима у којима још нису постављени школски надзорници, окружни школски одбор вршиће дужности, које су у овој наредби поменуте.

ПБр. 2506
20 јануара 1914 год.
у Београду.

Министар
Просвете и Црквених Послова,
Љ. Јовановић с. р.

Окружним школским одборима и управитељима учитељских школа.

Да би кандидати, који се из разних крајева увеђане Србије јављају за полагање практичног учитељског испита, могли, у интересу школа

[1] А нарочито расписа од 17 марта 1911. ПБр. 4731.

у којима раде, што пре свршавати посао око полагања овога испита, одлучујем: да од сада, до даље наредбе, изузетно од чл. 13. Правила о полагању учитељских испита, учитељи народних школа, који имају да полажу практични учитељски испит тај испит полажу у учитељској школи, коју су свршили.

Ако је њихово место службовања доста удаљено од школе, коју су свршили, *могу* полагати практични учитељски испит у оној учитељској школи, која је најближа њихову месту службовања. У таком ће случају учитељи из нових крајева полагати практични учитељски испит у Учитељској Школи у Скопљу; учитељи из округа: нишког, топличког, пиротског и врањског у Алексинцу; из округа: моравског, крушевачког, чачанског и ужичког у Јагодини; из округа: крагујевачког и рудничког у Крагујевцу; из округа: крајишког и тимочког у Неготину; из округа: београдског, смедеревског, пожаревачког, ваљевског и подринског у Београду.

Овај распоред преди и за све кандидате, који су свршили учитељску школу ван Србије.

У свакој учитељској школи одбор за испитивање кандидата састављају: управитељ као председник, а као чланови: један професор Српског језика и један професор Методике и Школског рада, које одреди управитељ школе.

ПБр. 2861
29 јануара 19 4 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Љ. Јовановић с. р.

ОДЛУКЕ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

— Према указаној потреби, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је, да до даље наредбе, врши дужност надзорника народних школа за срез малешки, округа брегалничког, г. Никола Касапић, вршилац дужности надзорника за срез радовишки, поред редовне дужности. — ПБр. 2387 од 8-XI-1913.

— Г. Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је, на основи чл. 15 закона о народним школама, да г. Јордан Бабамовић, учитељ у Штипу, поред своје школске дужности може вршити и дужност председника општине штипске. — ПБр. 25700 од 3-XII-1913.

— На основи чл. 42 закона о народним школама, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је прелаз у другу струку: Адаму Аћимовићу, учитељу из Борча (крагујевачки), Стојану Дајићу, учитељу из Феризовића и Светозару Дичићу, учитељу из Приштине. — ПБр. 26471 од 18-XII-1913.

— Према извештају инспектора за Скопску Област, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је, да се школски срез кичевски издвоји из области инспектората скопског и прида области битољског инспек-

тората. У исто време, да се од школског среза неродимског одузме политички срез качанички и прида школском срезу скопском. — ПБр. 28737 од 10 јануара 1914.

— Према указаној потреби, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је, да се г-ђа Лепосава Рељића, наставница Шабачке Више Женске Школе, упути, по пристанку, на рад у Београдску Вишу Женску Школу, до краја школске године. — ПБр. 768 од 16-I-1914.

— На основи § 6 Устројства централне државне Управе и чл. 66. закона о народним школама, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је: да у новим областима Краљевине Србије, инспектори Министарства Просвете у споразуму са надлежним школским надзорницима постављају и разрешавају управитеље народних школа. — ПБр. 2318 од 21-I-1914.

— На основи чл. 148 Уредбе о Народном Позоришту, Г. Министар Просвете и Црквених Послова усвојио је предлог Управе Народног Позоришта о подели позоришних области и то:

1) *Источна област:* Крагујевац, Јагодина, Ћуприја, Неготин, Зајечар, Параћин, Књажевац, Свилајнац и околна мања места. Средишно место Крагујевац. Ову област добија дружина „Гундулић" — повластичари Рајчић Тоналовић;

2) *Југоисточна област:* Ниш, Пирот, Бела Паланка, Лесковац, Врање, Прокупље, Власотинце и околна мања места. Средишно место Ниш. Ову област добија дружина „Трифковић" — повластичар Сима Бунић;

3) *Северна Област:* Ваљево, Обреновац, Шабац, Лозница, Бања Ковиљача, Аранђеловац, Пожаревац, Смедерево, Паланка, Градиште и околна мања места. Средишно место Ваљево. Ову област добија дружина „Стерија" — повластичар Драгутин Кремановић;

4) *Средишна Област:* Крушевац, Алексинац, Краљево, Врњачка Бања, Чачак, Ужице, Горњи Милановац, Рибарска Бања, Соко Бања и околна мања места. Средишно место Крушевац. Ову област добија дружина „Јоаким Вујић" — повластичар Коста Делинац.

3) *Јужна област:* Градови новоослобођених крајева (Битољ, Прилеп, Призрен, Велес и остала већа и мања места, у споразуму са позориштем у Скопљу). Ову област добија дружина „Тоша Јовановић" — повластичар Михаило Лазић.

Подела области на повластичаре важи за две године, но Г. Министар задржава право, да у другој години може, према потреби, учинити измену у распореду позоришних области. — ПБр. 2568 од 27-I-1914.

— Према представци инспектора за Битољску Област, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је, да г. Коста Лозанић, професор Лесковачке Реалке, остане до краја ове школске године на раду у Битољској Гимназији. — ПБр. 2417 од 26-I-1914.

— Одлуком — ПБр. 3832 од 6-II-1914., Г. Министар Просвете и Црквених Послова упутио је, до даље наредбе, на рад у Министарство Просвете г. Владана Јовановића, професора I београдске гимназије.

ОДЛУКЕ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ О КЊИГАМА

Одлуком својом од 18 децембра 1913 године ПБр. 29657 Господин Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је, да се: „Југословенски Филолог", попремени спис за словенску филологију и лингвистику, под уредништвом професора г. А. Белића, може препоручити за књижнице средњих и стручних школа.

Одлуком својом од 21 јануара 1914 године ПБр. 124 Господин Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је, да се књига: „Зоологија по Шмајеу и другим писцима, I део О човеку (антропологија)" од г. Милана Томића, професора Крушевачке Гимназије може употребљавати као уџбеник приватног издања у средњим и стручним школама.

Одлуком својом од 29 јануара 1914 године ПБр. 2424 Господин Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је, да се књига: „Црквено Право" (кратак преглед), од г. др. Чед. Митровића, ванредног професора Универзитета, може употребљавати као уџбеник приватног издања у Богословији Св. Саве.

Одлуком својом од 8 марта 1914 године ПБр. 7040 Господин Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је, да се књига: „Родитељски дневник", од М. и Г. Брајшића, у преводу г. Влад. Т. Спасојевића, професора Београдске В. Ж. Школе, може, набављати за књижнице народних, средњих и стручних школа и за поклањање ученицима виших разреда.

ИЗВЕШТАЈ Г. РЕКТОРА УНИВЕРЗИТЕТА ЗА 1912/13 ШКОЛСКУ ГОДИНУ

Господине Министре,

У овој светлој години, која ће, нема сумње, оставити видно обележје у историји Србије и Српскога Народа, многи и наставници и студенти Универзитета учествовали су живо у оба последња рата, који учинише да се, по моралној и физичкој снази, коју је наш народ показао, и по тековинама до којих се по свршетку њихову дошло, паде на лену будућност нашега племена тако силно учврсте далеко изван граница наше уже отаџбине. Изузетне прилике у којима се наша земља налазила током целе школске године 1912—13. укочиле су сав рад у Универзитету. Предавања, у колико су у опште започета, обустављена су већ 18. септембра 1912. године и испу се никако ни започињала, тако да се део рад Универзитета, поред најобичније администрације, свео само на упис ђака, на испите, којих је било само у септембарском и јунском року и на незнатан рад Универзитетскога Савета, Универзитетске Управе и Факултетских Савета.

Мој овај извештај, који ми је част поднети на крају ове школске године, ограничиће се према томе само на стање Универзитета у току те године и на рад његов у почетку и свршетку њеном.

У почетку школске године било је у Универзитету свега 16 редовних и 25 ванредних професора, 34 стална доцента, 8 хонорарних професора, 2 лектора и 24 асистента. То стање изменило се на крају године у овоме: 1) Што је асистент Михаило Раковић, студент хемије, умро од колере на ратишту; 2) Што је лектор талијанског језика Армандо Занети, због недостојног понашања према нашој земљи, још одмах крајем прошле године отпуштен из државне службе; и 3) што је у филозофском факултету изабрат, а на предлог универзитетске Управе, од Ваше стране потврђен за лектора енглеског језика господин James Wiles.

Упис студената вршен је само у почетку зимског семестра, а уписало се које редовних које ванредних слушалаца:

У ФАКУЛТЕТ	Редовних			Ванредних		
	мушких	женских	Свега	мушких	женских	Свега
Филозофски	270	85	355	13	12	25
Правни	484	5	489	3	—	3
Технички	269	14	283	10	1	11

Редовних слушалаца било је дакле свега 1127, а ванредних свега 39, тј. укупно се у почетку школске године 1912—13 уписало у Универзитет свега и редовних и ванредних слушалаца 1166.

У школској години 1911—12. уписало се у првоме семестру слушалаца:

У ФАКУЛТЕТ	Редовних			Ванредних		
	мушких	женских	Свега	мушких	женских	Свега
Филозофски	209	67	276	3	8	11
Правни	457	3	460	11	—	11
Технички	253	11	264	6	—	6

тј. укупно 1000 редовних и 28 ванредних слушалаца а уопште и редовних и ванредних 1028. тако да се број уписаних слушалаца у почетку ове школске године према лањској повећао за 138 слушалаца.

Испита је било, као што је нало час поменуто, само у септембарском и јунском року и то:

а.) У филозофском факултету.

I. У септембарском року пријавило се свега 23 кандидата за полагање испита из разних научних група. Од тих кандидата положили су испит са *одличним* успехом један кандидат; са *врло добрим* пет; и са *добрим* осам кандидата. Није положило испит осам кандидата, а због болести одустао је један кандидат.

II. У јунском року јавило се свега 11 кандидата. Једном од њих није могла бити образована испитна комисија, пошто је наставник предмета под а.) на ратној дужности, а заменик му се није могао одредити, те је с тога Савет филозофског факултета њеме кандидату одложио испит за септембар њих седам на усмени испит, а тројица су одбијени због рђаво израђених задатака. Свега тих *седам* кандидата положили су *дипломски испит* (један *одлично*; тројица *врло добро*; а тројица *добро*).

Докторски испит у филозофском факултету полагао је само из групе математичких наука г. Сима Марковић, суплент III Београдске Гимназије и положио га је са оценом једногласно *одличан* (десет).

б.) У правном факултету.

I. У септембарском року било је свега 500 пријава. Од тих пријавника положили су те испите са *одличним* успехом њих 73; са *врло добрим* 161; са *добрим* 135, са слабом 61 а одустало их је од истих 70.

Пошто је правни факултет у седници својој од 20. септембра 1912. године одлучио да се због мобилизације одложе *дипломски испити* до даље наредбе, то тих испита није ни било у септембарском року.

II. У јунском року било је свега 265 пријава, а испити су завршени са овим успехом: са *одличним* успехом положило је те испите 50 кандидата, са *врло добрим* 88, са *добрим* 82, са слабим 11 пријављеника.

Одустало од полагања испита свега 12 кандидата.

За дипломски испит пријавило се свега 39 кандидата: њих 35 само за писмени, а 4 само за усмени. Ток целог испита најбоље се види из овог прегледа:

ВРСТЕ ИСПИТА	положило	није положило	пријавило се
Писмени и обе групе усменог	11	9	20
Само усмени	2	2	4
Писмени и прва група усменог	9	6	15

Положили писмени и обе групе усменог и тиме стекли право на диплому свега 13 кандидата.

Докторски испит полагали су и положили у правном факултету дипломирани правник г. Михаило Илић, из економно-политичке групе (са четири одличне и две врло добре оцене) и дипломирани правник г. Драгољуб Јањић, из судске групе (са четири одличне и три врло добре оцене).

в.) У техничком факултету.

Испита је било само у септембарском року, пошто их у јунском по Уредби техничког факултета у опште и нема, а из ова два прегледа најбоље ће се видети колико се кандидата пријавило у ком одсеку за поједине испите и с каквим су их успехом положили:

1. Стручни испит.

ОДСЕЦИ	Пријавило се за септембарски рок	Положило са успехом			
		одличним	врло добрим	добрим	слабим
Инжињерски	21	3	8	4	6
За архитекте	7	—	2	1	4
Машински	2	—	1	1	—

2. Припремни испит.

ОДСЕЦИ	Пријавило се за септембарски рок	Положило са успехом			
		одличним	врло добрим	добрим	слабим
Инжињерски	50	2	7	5	36
За архитекте	5	—	1	2	2
Машински	8	1	1	1	5

За дипломски испит у септембру школске 1913—14 пријавило се у
а) инжињерском одсеку 19;
б) одсеку за архитекте 2; и
в) машинском 2.

Докторских испита у техничком факултету није у опште никако ни било.

Толико о испитима. Да пређем сад на рад Универзитетског Савета и Универзитетске Управе.

Универзитетски Савет имао је свега 3 седнице и од разних питања, која су расправљана на тим седницама, поменућу само ова главнија:

1. Одлучивао је према Вашој иницијативи о томе, како би се с обзиром на велику потребу квалификованих људи уважили на неки начин студентима два семестра, у којима због мобилизације и рата није било предавања и одлучио је да Вам предложи да се члан 6. закона о Универзитету измени и гласи отако:

„Редовно учење у медицинском факултету траје десет, а у осталим осам семестра.

Изузетно за оне слушаоце Универзитета, који су почетком школске године 1912—13. били уписани или који би се у току те године могли уписати у Универзитет, трајаће редовно учење шест семестара. Факултетски Савети према томе скраћеном року учења израдиће нарочити распоред предавања и евентуалне измене у погледу испитних одредаба поднеће г. Министру Просвете на одобрење".

2. На питање декана правног факултета од 3. маја 1913. године, да ли Универзитет може као школа радити за време мобилног стања у војсци и стања рата и да ли се према томе могу полагати испити или не, одлучио је Универзитетски Савет да у Универзитету може бити испита и да поједине власти могу држати своје седнице;

3. Према Вашој жељи да се у парочитој књизи изнесе сав просветни и културни рад у нашој земљи за последњих десет година — од 1903. до 1913. године — и да у тој књизи буде изложен и рад и стање Универзитета у том периоду, одлучио је Универзитетски Савет да се изради извештај о раду и стању Универзитета од његова постанка до данас и да редакцију извештаја прими на себе, ја, а да за скупљање и сређивање потребног материјала ректор изабере једног наставника Универзитета;

4. Изабрао је за ректора за идућу школску годину Господина Слободана Јовановића, професора Правног Факултета;

5. Изабрани су за чланове Универзитетскога Суда: г.г. Милић Радовановић, Сава Урошевић и др. Иван Аранђелвић;

6. Почео је претресати пројекат измена и допуна у закону о Универзитету, који је парочита једна комисија израдила и о коме су поједини факултети поднели своје мишљење.

Универзитетска Управа имала је два састанка и неколико конференција и на тим састанцима већала је и одлучивала о овим важнијим питањима:

1.) Да се стара Ботаничка Башта изда под закуп за 2100. динара;

2.) Саопштено јој је да је Управи Фондова предат на чување фонд пок. Милана Јеремића, у суми 6560. динара и одлучено је да се тај новац сме узети само по решењу Универзитетске Управе;

3.) Одлучила је, да се због рата само врши редовна и хитна администрација,

4.) Да се на место бив. асистента правног факултета г. Бодаја, по предлогу правног факултета, постави г. Живановић, са платом од 720 дин. на годину; и

5.) Примила је и проверила пројекат буџета за 1913—14 годину и одлучила је да Вам га препоручи.

Још ми је част поменути и ово:

1.) И ове године поклонио је Лука Человић, техничком факултету 2.000 динара, да их он употреби на своје циљеве;

2.) Српска Краљевска Академија послала је Универзитету из фонда пок. Николе Крстића, 200. динара стим да се тај новац дâ најбољем ученику правног факултета;

3.) Г-ђа Христина, удова Филиповић, из Руме, поклонила је Универзитету сву библиотеку и инструменте свог пок. сина др. Александра Филиповића, бив. практ. лекара у Руми. Пошто медицинског факултета за сада још нема, то је Универзитетски Савет одлучио: да се све књиге и инструменти, по примљеном списку, предаду на чување г. Милану Јовановићу-Батуту, с тим да их др. Батут у парочити инвентар унесе и у своје време, кад се медицински факултет буде основао, томе факултету преда.

Завршујући овим свој извештај, Господине Министре, част ми је напоменути Вам, да су многа и весма важна питања: Питање о измени закона о Универзитету; питање о подизању зграде за технички факултет; питање о радикалној оправци наше трошне Универзитетске зграде и наше трошне стакларе Ботаничке Баште; питање о оснивању медицинског факултета и пољопривредног одсека; питање о зидању природњачких института итд. остала нерешена и да ће се делимично, још током идуће школске године морати на њих наћи.

Ја смем зар изразити наду да ћете Ви, Господине Министре, и даље живо поклањати своју пажњу тим питањима и благодарећи Вам свесрдно на толиким симпатијама, које сте Универзитету указивали за време мога ректоровања, част ми је уједно уверити Вас о своме дубоком уважењу.

Ректор Универзитета
Др. Б. Гавриловић.

ИЗВЕШТАЈ О ВАСПИТНОМ ЗАВОДУ Г-ЂЕ Б. НЕТОВИЋКЕ У НИШУ

Господину Министру Просвете и црквених послова.

На основи чл. 74. т. 1. закона о нар. школама, *иоходио сам 23. овог мес. и приватну основну школу у васпитном заводу г-ђе Нетовићке у Нишу*, и по свршеном прегледу, а на основи чл. 74. т. 18. зак. о нар. школама, част ми је Господине Министре, поднети Вам следећи извештај:

Овај завод има два одељења: нижи и виши васпитни завод. *Нижи васпитни завод чини приватна основна школа са 4 разреда*, која у свему одговара нашој државној основној школи, *и која постоји већ 25 година у овом месту.*

Смештена је у згради, која одговара свима хигијенским правилима; у њој ради наставница, која има исту спрему, као и наставнице државних основних школа, а наставни план и програм потпуно је једнак са наставним планом и програмом државних основних школа, — те према томе потпуно одговара условима, који се по чл. 11. зак. о нар. школама, од једне приватне основне школе траже.

Бројно стање ове школе са 4 разреда, коју походе мушка и женска деца овакво је:

у I.	разреду	налази	се	на	лицу	места	19	ученика	и	12	ученица;
„ II.	„	„	„	„	„	„	4	„	„	4	„
„ III.	„	„	„	„	„	„	12	„	„	5	„
„ IV.	„	„	„	„	„	„	6	„	„	3	„
	У сва 4	разреда	налази	се	свега		41	„	„	24	„ = 65 ђака.

Рад у овој школи отпочео је 16. септембра 1913. године.

Запремина учионице је 120 □ мет. и има довољно светлости.

Школа има сва потребна наставна средства, а деца походе школу уредно, и имају све потребне уџбенике и писаћи материјал.

Ради се увек са 2 разреда и то прво са 2 млађа разреда: I. и II. (који после иду у II. одељење, где раде писмени рад под надзором г. Нетовића), па по том са 2 старија разреда III. и IV. (који по подне имају писмени рад из онога што им је наставница прошлог часа предавала).

Тако рађени, ова је учионица за оволики број ђака довољно пространа, а и школске клупе су прописно удешене са по 2 седишта.

У школи се ради по распореду: од 8 до 11 пре и од 2—4 часа по подне.

Наставница у овој четворо-разредној неподељеној школи је г-ђа *Христина Бошковићка, учитељица у пензији*, супруга г. Милије Бошковића.

књиговође ова. *Она ради у овој школи већ 13 година, и врши своју наставничку дужност са пуно воље, спреме, умешности и нежности према деци, као права мати, па је сва деца необично воле.*

Радећи тако, г-ђа Бошковићка је до данас прешла већи део наставног програма из свих предмета, држећи се при том начела концентрације, те има наде, да ће до краја школске године свршити цео програм.

Овољики део наставног програма могао се успешно прећи само зато: што је школа отпочела рад на време, што су деца прешла из млађег разреда у старији потпуно спремна (јер њима није сметала ратна година, као државним основним школама), што се свако предавање завршавало писменим радом, што родитељи набављају својој деци све школске потребе на време, и — *што ова школа има сталан надзор у лицу г. Нетовића*, који и плаћа наставницу (100 дин. месечно) а *који има много искуства и створен је за васпитача.*

Према томе и ако наставница г-ђа Бошковићка има 4 разреда мешовите школе са 65 ђака, ипак сам се, после свестраног испитивања, уверио да деца уче све с потпуним разумевањем, да је знање дечје поуздано и да се исто примењује и на живот ученика, да се свима наставним предметима поклања подједнака пажња, да се на здравље ове деце много полаже, и да је чистоћа у свему примерна и похвална.

С тога сам приликом овог првог прегледа веома задовољан: са радом, редом, чистотом и успехом у овој школи, те о њој могу само с похвалом говорити.

Зато сам у школском уписнику, поред осталог, записао: *да настава у свима разредима напредује врло успешно*, а *да се на васпитну страну обраћа озбиљна пажња и старање.*

О другом одељењу овога завода (вишк завод за васпитање девојака) где се нарочита пажња обраћа на живе језике (француски и немачки), музику (клавир), женске ручне радове са шивењем белога рубља, као и о примерном интернатском уређењу за децу са стране, — могу говорити само с похвалом.

И приликом Св. Савске прославе, а и сада по жељи управнице овог завода г-ђе Нетовићке, прегледао сам уређење овог завода: учионице где наставнице држе предавања, сва наставна средства, трапезарију, спаваће собе, купатило, школско двориште са малим парком за шетњу, као и све ручне радове: на платну, свили, чоси, и — у колико се у томе разумем — успех је особит.

С тога сам мишљења, *да је овај завод једна добит за нашу отаџбину*, јер одговара свима захтевима једног одлично уређеног васпитног завода; да *управница тога завода заслужује сваку препоруку*, и да *исти треба да ужива, по могућству, и неку субвенцију од стране државе* како би могао што успешније радити, и примати што више женске деце из наше нове отаџбине, из које се сада у овом заводу васпитавају само две (једна је из Тетова а друга из Велеса).

Бр. 79
26. јануара 1914 год.
у Нишу

Школски Надзорник
за школски срез нишки
Јов. Д. Костић

ЈЕДАН СЛУЧАЈ АГРАРНО-ПРАВНОГА ОДНОСА

(Спор између манастира Каленића и сељана села Прњавора и Шљивице).

(НАСТАВАК)

Којим путем сада треба Управа манастира Каленића да се послужи у одбрани манастирскога имања од неоснованих претенсија сељана села Прњавора и Шљивице? Тај пут је обичан, онај који може да употреби сваки појединац у погледу чијега би имања други који појединац предузимао акте које предузимају Прњаворци и Шљивичани у погледу имања манастира Каленића. На име, радња Прњавораца и Шљивичана према имању манастирском, у које они бесправно пуштају своју стоку у попашу и жирошењу и где узимају огрев, сачињава повреду државине манастира Каленића на имању које му припада, повреда коју забрањују §§ 201. и 208. Грађ. Законика: ти прописи штите у опште државину против сваког напада на њу. Истина, у тим прописима се претпоставља да напад на државину има за циљ одузимање ствари од држаоца (deiectio, Besitzentzetzung), али они, наравно, обухватају иертуелно и забрану напада који се састоје у простом сметању држаоцу у држању ствари (Besitzstörung). Осим тога, заштита државине предмет је и одредаба Кривичнога Законика, специално одредаба које се налазе у глави четрдесет другој у Части Трећој Крив. Законика („О иступљењима тичућима се општине, нарочито о потрици"): ако повреда државине буде имала карактер једног од иступа у овој глави Крив. Законика предвиђених, тада ће се заштита државине састојати не само у фактичком одбијању, помоћу власти, напада на државину већ још и у једној казни коју ће власт изрећи над нападачем.

На основу ових законских прописа, прописа Грађанскога Законика а енентуално и прописа Кривичнога Законика, надлежна власт ће по тужби Управе манастира Каленића донети, против сваког Прњаворца и Шљивичанина који би своју стоку пуштао на попашу или жирошењу у манастирско имање или би из њега дрва за огрев износио, решење којим ће му наложити да у будуће манастир не узнемирује у његовој поссесији а, по потреби, и казниће га, упућујући га, при том, на парницу код суда, ако мисли да има, односно манастирскога имања, право на службености попаше, жирошење и огрева. Ово значи да, у судском спору о тим службеностима, манастир Каленић има да буде у улози тужене стране (reus-a), док би Прњаворци и Шљивичани били дужни, као тужиоци (actor-и), да утврде постојање горњих службености, случај тужбе познате под именом actio confessoria. Дакле, код суда, биће обрнуто од онога што ће бити код власти која ће имати да узме у заштиту манастир од напада, на његову државину, од стране Прњавораца и Шљивичана: овде имамо државински (поссесорни) спор, а код сваког државинског спора, онај који држи односно који је држао ствар и који тражи заштиту код власти за своју државину палази се у положају тужиоца. Кажемо да ће овако бити код сваког државинског спора, што значи без обзира на то да ли је случај узнемиравања државине или је случај дејекције, то јест када је држалац лишен државине незаконитим путем (vi, clam, precario). Код случаја узнемирења, тужба узнемире-

ноги звала се у Римском Праву interdictum retinendae possessionis или rei retinendae (Besitzstörungsklage), и то је тужба на коју ће имати право манастир Каленић против сељана села Прњавора и Шљивице, који би покушали да на његовом имању врше службености попаше, жиропаше или огрева. Да додамо да се, у случају дејекције, државинска тужба звала у Римском Праву interdictum recuperandae possessionis или rei recuperandae (Besitzentsetzungsklage).

Али, могао би се, овом modus-y procedendi код спора о службеностима између Прњаворана и Шљивичана и манастира Каленића, учинити извесан приговор коме би била тенденција да, у другој фази спора, у којој фази код суда, манастир буде у улози тужиоца, у улози опога, дакле, који има да доказује (actori incumbit probatio), а да Прњаворди и Шљивичани буду у улози тужене стране, положај много пробитачнији, него положај тужиоца, јер actore non probante, reus absolvitur, то јест, тужени добија спор, уколико тужилац не успе у својим тврдњама и доказима: тужени добија спор тим што тужилац не успева, успех туженога не долази од неке његове радње већ просто од неуспеха тужиоца, успех туженога је у неуспеху тужиоца.

Реч је о овоме: да ли би се, у прилог Прњаворана и Шљивичана, могао истаћи тај факат да су, онда када је Управа манастира Каленића отпочела противити се вршењу оних службености од стране Прњаворана и Шљивичана, ови последњи били већ у државини (посесији) службености, и да би због тога факта ове последње требало оставити, код суда, у улози тужене стране? Ако би се стало на ово гледиште, онда бисмо тада, у место да се Прњаворди и Шљивичани принуде да поведу против манастира Каленића спор, тужбом actio confessoria, којом би тужбом они имали да утврде постојање, у њихову корист, службености попаше, жиропаше и огрева на имању манастира Каленића — спор у коме би положај манастира као тужене стране био повољнији него положај тужиоца — имали обрнуту ситуацију, то јест имали бисмо спор у коме би манастир Каленић био тужилац, са задатком да докаже да на његовом имању не постоје службености које, на њему, траже Прњаворди и Шљивичани. Тужба којом би манастир засновао у овом случају спор била би actio negatoria, тужба која је дата власнику једног добра да би могао одбити претензију извесног лица на неку службеност на његовом добру. Разуме се да би, у једној оваквој претпоставци, положај манастира Каленића био тежи него онда када би он био тужена страна, јер ако он не би успео у својој actio negatoria, он би изгубио спор, и Прњаворди и Шљивичани би овај добили.

Овакав респективни однос између манастира Каленића и Прњаворана и Шљивичана, у спору о службеностима, могао би се мотивисати идентичношћу која, код питања о државини, постоји између својине и службености. Другим речима, правила о државини код својине примењују се, у начелу, и код службености. Тако, задржавајући се само на овој тачки, фактичко вршење или државина (називана иначе quasi-државина, quasi-possessio) службености заштићена је онако исто као и фактичко вршење својине (државине ствари). И ову заштиту закон даје државини службености као и државини ствари без обзира на то каква је државина: била она или не таква да може одвести стицању службености или својине путем одржаја (узукапије — §§. 925., 928. и 929. Грађ. Зак.), она ће уживати законску заштиту; дакле, овако ће бити и онда када је државина службености законита (правична) али је несавесна као и онда када је она и не-

законита (неправична) и несавесна. Као год што, код ствари, законодавац не допушта да се напада самовласно на фактичка стања, једно стога што претпоставља да фактичка стања одговарају правном стању, а друго зато што не допушта у опште никакав неред, исто тако и код службености, и из истих разлога, законодавац не допушта никакво самовлашће господару послужнога добра против фактичког вршења службености од стране господара повлаченога добра, а ово исто важи и за службености личне (ношења, ужитак, обитавање). Фактичко вршење службености, то јест државина службености, штитиће се, од стране државне власти, против господара ствари на којој се врши службеност, а на основу тужбе сличне интердикту rei retinendae или retinendae possessionis (Besitzstörungsklage), све дотле док се не утврди да то фактичко стање није сагласно са правним стањем, а то има да утврди власник добра оптерећенога државином службености, што он може учинити помоћу тужбе actio negatoria. На тај начин, држалац службености има само да докаже, код власти надлежне за државинске спорове — јер и овде имамо један случај државинскога спора — да он *фактички врши* дотичну службеност и да је, у вршењу ове, од стране власника добра на коме он врши службеност, узнемирен, на да у спору успе, то јест да власт државна њега одржи у поссесији службености а да тужено лице нађа налог да тужиоцу више не смета у вршењу службености, упућујући га да код суда, тужбом actio negatoria, докаже да је његово добро слободно од службености у питању, да, дакле, држалац службености нема права на ову.[1]

---

[1] Овом приликом да приметимо да, код спорова о појединим службеностима, за које су надлежни општински судови (§. 6. тач. 6. Грађ. Суд. Поступка), ови судови чине, изгледа скоро редовно, једну основну грешку. Када је овај који врши извесну поједину службеност у том вршењу узнемирен и када се, због тога, обрати суду општинском за заштиту, суд се задовољава само тиме да тужилац утврди да он дотичну службеност врши двадесет и четири године, и онда му, по основу одржаја (узукапије), досуђује службеност, досуђује му не само државину већ и само *власништво* службености. Међутим, ово је противно закону, пошто се службености стичу одржајем по оним истим правилима по којима и друге својине. По систему нашега Грађ. Законика (§. 925.), својина може се стећи одржајем само тако ако је државина ствари била и законита (правична) и савесна, и да је трајала за време законом одређено (§§. 928. и 929. Грађ. Зак., §§. 931., 932. и 933. истога Законика). Ако државина није била оваква, већ је била или незаконита или несавесна или обоје, државина се тада не може никада претворити у право својине. Исто ово важи и за службености: да би се једна службеност могла стећи одржајем, потребно је да држалац службености ову врши по неком законском основу (iustus titulus) и да је савестан, иначе он не може стећи право службености, право које му он могао убацивати (§. 946. Грађ. Зак.), па ма како дуго да би службеност вршио, он је само, и увек, држалац службености и има једино право на заштиту свога државног службености. (В. о ом ме и Др. Л. Марковић, *op. cit.*, књ. I., стр. 426., Ј. Лончарић, *Нужбављање стварних службености путем застарелости и судбена због неупотребе* (пов-ница), штампано у „Бранику", год. 1906., св. за Август и Септембар). Отуда, дакле, код општинских судова, држалац службености утврди само то да он службеност врши има више од двадесет и четири године, не доказујући ни титулус ни bona fides — ова би се, у осталом, претпостављала тим самим што би било титулуса —, он тим не утврђује ништа друго до то да има државину службености, државину која му је законом заштићена, али не и право службености. Да приметимо, напоследку, да једном вршиоцу службености није потребно да докаже да он врши службеност од двадесет и четири године на овако на да се на тоје заведе — док се противно не би утврдило — да је он држалац службености и да, зато, буде заштићен у својој државини службености: доста је да држалац службености ову врши довољно дуго да је тим вршењем засновао једно фактичко стање које закон има да заштити све дотле док се не би доказало да је то фактичко стање противно правном стању. И зато, у колико је реч о заштити државине службено-

И ако је државина службености заштићена онако исто као и државина ствари, опет ће надлежна власт упутити на парницу (на тужбу actio confessoria) Пржаворце и Шљивичане. Ово стога што се Пржаворци и Шљивичани не бране тиме да они *ерше* службености попаше, жирокаше и огрева, да су они, другим речима, *држаоци* службености, тражећи да власт одржи то фактичко стање све дотле док, редовним спором, манастир Каленић не би утврдио да то стање не одговара праву, то јест да они, Пржаворци и Шљивичани, немају право службености попаше, жирокаше и огрева. Када би овде било речи само о државини службености и о њеној заштити, Пржаворци и Шљивичани би, поштo би, код суда општинскога, доказали да они од дужега времена ерше горње службености, имали бити у том вршењу заштићени, и манастир Каленић би био дужан повести спор ради тога да утврди да Пржаворци и Шљивичани немају право на речене службености. Кад се когод позива само на факат државине (било код ствари било код службености) и, по том разлогу, обраћа се власти заштите ради, ова му се дати мора, зато што се претпоставља да је, по извесном правном основу (коме се придружио и потребни modus acquirendi), држалац стекао и само право својине или службености, због чега се узима да власт, штитећи државину, штити и само право. Држалац ствари или службености који се позива на своју државину пређутно тврди да он има и само право, или бар, не истичући питање о праву, он имплицитно тиме показује да он налази да има и само право својине или службености. Свакако, може се десити, и дешава се, да држалац није bona neh mala fide, то јест да он зна да није, и ако држалац, власник права или службености, али то ће бити изузетно, пошто су држаоци bona fide id quod plerumque fit. И ма да се вели да је заштити државине тај разлог што се том заштитом одржава фактичко стање и ред, у самој ствари то је само *циљ* заштити државине, а етички мотив заштите јесте претпоставка да фактичко стање и ред који постоји одговарају праву и да се, заштитом фактичкога стања и реда који постоји, штити, у исти мах, и право, претпоставка која је, у обичном животу, по правилу истинита, јер је ређи случај да фактично стање и ред који постоји не почивају на правној основи. Отуда, надлежна власт, од које се тражи заштита државине, не би смела ову одрећи, јер би она, ако би ову одрекла, одрекла, на тај начин, у самој ствари заштиту праву, или бар ово последње би било у већини случајева.

Али, када се неко обраћа власти за заштиту вршења права својине или службености, па, том приликом, истиче да он врши својину или службеност зато што он има само *право* својине или службености, наводећи основ по коме он то право има, онда, у таквом случају, власт којој се је вршилац права службености обратио за заштиту тога вршења дужна је да испита основаност правне претензије тужиоца, разматрајући доказа од стране

сти, што бива путем државинских спорова, судови општински могу се задовољити доказивањем просте чињенице вршења службености; али, чим је питање о власништву службености, то више није довољно, већ је нужно утврдити и титулус државине и bona fides држаоца службености поред трајања службености од десет или двадесет и четири године (§. 329. Грађ. Зак.) односно, ако се тиче напредне употребљавање, да је вршење трајало онолико колико то предвиђају §§. 931., 932. и 933. Грађ. Зак.. И, најзад, у овом случају када је реч о томе да ли онај који је доказао да је држалац службености и коме је суд општински, у посесорном спору, пружио заштиту, има заиста право службености, држалац службености и нема да доказује да је он власник службености, већ, напротив, онај који му то оспорава и који је државински спор изгубио има да, тужбом actio negatoria, поведе спор у коме ће утврдити да вршилац службености није од ове власник.

овога поднесених. Овде више неће бити, у самој ствари, питање о *држави* службености, већ о *праву* службености, питање које је сам тужилац истакао, и, пошто власт извиди спор, донеће решење о томе: ко јој према поднесеним доказима изгледа јачи у праву и кога, по тој консидерацији, треба упутити на редовни спор, да ли тужиоца или туженога, одржавајући, док се тај спор не сврши, овој другој страни, овој која се на спор не упућује, карактер не држаоца већ власника права. Управо, у једном овакном случају, и немамо спор о држању него спор о праву власништва, спор који је сам иницијан службености, напуштајући свој положај држаоца за који му је власт дуговала заштиту, засновао, што, наравно, за њега може бити ризично: и заиста, да се је био ограничио на тражење заштите за државину службености, он би успео у томе, у државини би био одржан а противник његов, господар послужнога добра, био би упућен на редовни спор (који се у оваком случају заснива, као што знамо, тужбом *actio negatoria*); овако, истичући код власти не питање о државини већ питање о праву, он се излаже томе да власт, оцењујући његове доказе, нађе да је он слабији у праву него противна страна, власник послужнога добра, и да њега, а не овога, упути на парницу (која се заснива тужбом *actio confessoria*). Само разуме се, пошто ова власт, као претходна, има једино тај задатак да, у спору који ће се повести, одреди респективни положај странака, то јест да одреди то: ко ће бити тужилац (actor) а ко тужени (reus), као и то да, до окончања спора, привремено расправи појављени правни сукоб, то та претходна власт има не да утврди: које је од лица у сукобу у праву, већ само то: које јој, од тих лица, *изгледа* да је у праву. Та власт, дакле, није потпуно судска власт, пошто она не расправља дефинитивно питање о праву, али она је ипак једна, и ако нижа, врста судске власти: између ње и ове власти има управо онолико разлике колико и између дефинитивнога решења о праву и решења о томе ко изгледа да је у праву. Та власт је, ако се можемо тако да изразимо, *полусудска власт*.

Таква је власт, поименице, власт надлежна за извршење одлука судских (а то су: општински судови, среске односно градске судије тамо где су оне већ установљене, иначе полицијске државне власти, чиновници Управе Фондова за наплату потраживања ове Управе), када се, н. пр. приликом пописа, појави питање о својини. Тако. по § 466. Грађ. Суд. Поступка власт која врши попис упутиће увек појављеног господара на парницу, ако се тиче пописа покретних ствари, кад год се ствари у питању налазе у рукама дужниковим: претпоставка је, код покретних ствари, да тамо где је државина тамо је и својина, па стога се дужник који ствар покретну држи сматра за јачег у праву од појављеног господара, и због тога се овај, а не дужник (односно повериалац), упућује на парницу. Што се тиче сличнога инцидента код пописа непокретних добара, за тај случај има у истом пропису — §-у 466. Грађ. Суд. Поступка — одредба по којој ће власт која врши попис упутити дужника односно повериоца на парницу, кад год појављени господар „за доказ своје својине поднесе тапију, извршну судску пресуду, поравнање пред судом које се по закону равна извршној пресуди, или другу коју пуноважну јавну исправу" (допуна од 14. Јула 1898. год.). Ово значи да се узима, у овим случајима, да је појављени господар јачи у праву него дужник, и ако овај држи дотичну непокретну ствар. Шта више, пошто право на својину садржи у себи и право на државину (ius possessionis), без кога права, наравно, својина не би имала практичне вредности, има се горњи пропис тумачити тако да ће власт која врши попис бити дужна,

на захтев појављеног господара, непокретност од дужника одузети и предати појављеном господару: чим државна власт утврди да је извесно лице власник неког добра које се налази у рукама другога, она мора, на захтев господара ствари, ову од држаоца одузети и њему је предати.

Сличну власт, да цени ко је јачи у праву, па да, према тој оцени, упућује слабију странку на парницу, има и судија за неспорна (ванпарнична) дела, као што се то види нарочито из чл. 92. Правила о Поступању у Неспорним (Ванпарничним) Делима.

Све ово што смо до сада казали односно решавања надлежне власти о томе: ко је у праву јачи и кога треба упутити на парницу, вала применити и на спор између манастира Каленића и сељана села Прњавора и Шљивице. Претпостављајући да Прњаворци и Шљивичани воде против манастира Каленића државински спор, а зато што ће им манастир забранити улазак у своју шуму ради попаше, жировање и огрева, и да, у том спору, истакну у свој корист Височајше Решење од 1849. године којим су те службености биле признате Прњаворцима на имању манастира Каленића, онда ће, у том спору, власт пред коју ће он бити изнесен имати исту дужност као и оне власти о којима смо горе говорили (извршна власт код принудне наплате судских одлука, судија за неспорна дела). Другим речима, она ће, с погледом на доказе које Прњаворци и Шљивичани буду изнели у прилог својих навода, као и с погледом на противдоказе манастира Каленића, оценити: која је, од двеју парничних страна, јача у праву и коју од њих треба упутити на спор. А несумњива је ствар да ће власт стати на гледиште да Прњаворци и Шљивичани немају више у манастирској шуми право попаше, жирошаше и огрева: када се они, за тврђу своја права, позивају на Височајше Решење од 1849. године и када је то Решење укинуто чланом 151. Зак. о Шумама, онда је сигурна ствар да је манастир Каленић јачи у праву и да Прњаворци и Шљивичани имају да буду упућени на редовну парницу, те да у овој, тужбом actio confessoria, докажу да им горње службености на манастирском имању припадају. Наравно ово последње нелимо само теорински, будући сељани то доказати не могу. Свака власт има да да важности новим законима, и она инстанција која би расправљала о државинском спору између манастира Каленића и сељана села Прњавора и Шљивице огрешила би се о чл. 117. Устава, по коме: „Закони и законите наредбе, који су законим начином обнародовани, имају обавезну силу за све грађане и власти земаљске", ако би одбила да примени чл. 151. Зак. о Шумама, када се већ Прњаворци и Шљивичани позивају на Височајше Решење тим Законом укинуто: то би значило да та инстанција не даје обавезну снагу једном закону.

Ми мало час рекосмо да би се на овакав начин имао да оконча државински спор који би Прњаворци и Шљивичани повели против манастира Каленића због права службености и у коме би своје право бранили Височајшим Решењем. Али, као што смо то и раније у опште рекли, овде не би било државинског спора, већ би ту био спор о томе само: да се одреди узајамни процесно-правни положај манастира Каленића и сељана села Прњавора и Шљивице у парници која ће се између њих водити о службеностима као и да се одреди стање које ће се, у односима манастира и сељана, одржати до времена када се спор о службеностима заврши.

Видели смо да би се то претходно суђење окончало, и са разлогом, на штету Прњаворана и Шљивичана који би били упућени на редовну парницу

и који би се морали, због тога, уздржати од вршења службености за све време док би се спор код суда водио.

Тако би ствар текла, ако би се овај претходни спор водио код једне власти која би била ненадлежна за спорове о службеностима, као што је, н. пр., полициска државна власт. Али, друкчије би било, ако би се тај спор водио код власти која је надлежна за спорове о појским службеностима, то јест, када би се тај спор водио код општинскога суда који је за исте спорове компетентан (в. § 6. тач. 6. Грађ. Суд. Поступка где стоји да су општински судови надлежни да „суде о службеностима појским, које су изложене у §-у 335. Грађанског Законика"). Тада тај факат што би Прњаворци и Шљивичани тражили да им манастир Каленић допусти мирно вршење, на његовом имању, службености попаше, жирокаше и отрова, на основу Високчајшега Решења које им је те службености на манастирском имању признало, значило би заснивање, од стране Прњаворца и Шљивичана, не спора о *државним* тих службености, нити спора о томе ко је јачи у праву и ко треба да буде на парницу упућен, већ би значно заснивање спора о *власништву* тих службености. Јер, то није ништа друго до подизање тужбе actio confessoria, када Прњаворци и Шљивичани хоће да докажу, позивајући се на Високчајше Решење, да имају *право службености*: у државинском спору утврђује се не право својине или службености, већ *факат* државине, факат који се жели заштитити. И када манастир Каленић истиче, као тужена страна, чл. 151. Зак. о Шумама да докаже да Прњаворци и Шљивичани немају *право* службености, онда ту имамо један приговор (exceptio, Einrede) који одговара, у случају када би манастир био у улози тужиоца, тужби actio negatoria. На тај начин, и с обзиром на становиште које би парничари заузели као и с обзиром на то да општински суд, као надлежан за суђење о појским службеностима, не би имао коме да упути Прњаворце и Шљивичане на парницу, спор који би ови засновали код суда општинскога по основу Високчајшега Решења био би прави спор о власништву службености, тако да, када би га изгубили, онда би дефинитивно било решено питање о службеностима. (Наравно, одлука општинскога суда подлежи овде разматрању надлежног првостепеног суда: § 15. Грађ. Суд. Поступка).

Разуме се, да би друга ситуација била да су се Прњаворци и Шљивичани били ограничили, код суда општинскога, просто на то да, пошто би утврдили факат дугогодишњега вршења службености, траже од суда да их он, у том вршењу, заштити од узнемиравања која долазе од стране манастирске управе. Тада би суд, јер би само овде били у присуству државинскога спора, наложио био манастирској управи да остави Прњаворце и Шљивичане на миру у њиховој посесији оних грађу службености, а њу би, манастирску управу, упутио да, у редовном спору (заснованом тужбом: actio negatoria), докаже да је манастирско имање сада, благодарећи чл. 151. Зак. о Шумама, слободно од сваке службености. Али Прњаворци и Шљивичани нису тако радили већ су, узимајући на себе да докаже не само *факат* већ и само *право* службености, засновали петиторни спор у коме су они тужиоци и који ће, видели смо, морати изгубити, јер су им службености, ступањем на снагу Закона о Шумама, престале.

Резимирајући све што смо казали односно поступка који се може усвојити за решење питања о службеностима, рећи ћемо, дакле, да тај поступак може бити двојак, према томе ко ће узети на се улогу покретача спора, манастир или сељани. 1°. Најпре, може се управа манастирска обратити, као што смо то већ казали, државинском тужбом полициској власти

среза левачког (Рековац) и тражити да та власт одбије Прњаворце и Шљивичане од насртаја на имовину манастирску, по одредбама Кривичнога Законика (§§ 375. тач. 3. и 6.; 375. а. са Изменама и Допунама од 17. Јануара 1904. год.). Полициска власт биће овде надлежна и ако су, по §-у 4. а. став 3. Уредбе од 18. Маја 1850. год. (позната под именом: „Полицијска Уредба"), за иступе који се кажњавају по приватној тужби надлежни у начелу општински судови, зато што суд општински, надлежан за овај спор између манастира и сељана, не показује ни мало устезања да манастирско имање брани од Прњавораца и Шљивичана, а наведени пропис Полицијске Уредбе и вели: „Но за испљење и суђење иступа по тужби приватнога, дужан је приватни тужилац да се најпре обрати општинском суду и само где овај то не би узео у поступак, дужна је дотична полицијска власт, да дело по тужби приватнога узме у свој поступак". Полициска власт ће пазити, на тужбу манастира, да донесе одлуку да тужени сељани оставе на миру манастирско имање и да, ако мисле да имају право на службености на истом имању, подигну за то редовну тужбу (actio confessoria) код општинскога суда. Ако би сељани, позивајући се на дугогодишње вршење службености, тражили да се они одрже у посесији ових, полициска власт не би могла узети тај навод у призрење стога што она није надлежна да расправља спорове о посељским службеностима, било да се тиче о праву било о државини службености, било да се питање о службености истиче у тужби било у одговору на тужбу било у приговору на рочишту. После једног оваквог решења, Прњаворци и Шљивичани би могли, код општинскога суда, повести само спор о *праву* службености а не и о *државини*, на име, они се не би могли обратити општинском суду у том смислу да им овај допусти *вршење* службености, а да манастир упути на парницу. Јер, пошто би једном полициска власт забранила Прњаворцима и Шљивичанима ма какве акте власништва на имању манастирском, општински суд не би могао Прњаворцима и Шљивичанима допустити pendente conditione такве акте на манастирском имању а манастир упутити на парницу: то би значило да суд општински ништи извршну одлуку једне надлежне власти и да допушта, ма то било и привремено, сељанима да на манастирском имању врше акте које је државна полициска власт оквалификовала као незаконите. 2°. Ако би Прњаворци и Шљивичани предузели први кораке, код суда општинскога, против манастира који би се ограничио да их својим сопственим средствима, а без апела на власт, саобразно §-у 208. Грађ. Зак. (право на самопомоћ и самоодбрану) одбија, они не би могли, чим се, за тарњу свога права службености, позивају на Високаше Решење, захтевати од општинскога суда да их одржи у *поседу* службености а манастир да упути на парницу, јер, као што смо већ објаснили, ту би суд општински, с обзиром на чл. 151. Зак. о Шумама који би манастир истакао, имао да сељане одбије и од државине и од *права* службености.

II

Спор о својини.

Непокретна добра, земље, односно којих постоји спор између манастира Каленића и сељана села Прњавора могу се поделити у две категорије: једна категорија обухвата оне манастирске земље о којима је реч у „Протоколу Притјажанија", а друга, пак, земље које су, после тога Протокола, Прњаворци бесправно заузели од манастира и које и данас држе.

1°. Што се оних прних земаља тиче, о њима се „Протокол Притјажанија“ овако изражава: „Ако би се пак који од Прњаворана пселио извап атара манастирског на друго место, може опет земљу своју обраћивати и уживати; а да не може другом продати по манастиру по учињеној пречени, као и то ако би која фамилија од ови са свим изумрла, да не може други ово добро заостапше иза такове фамилије заузети но да припадне манастиру“.

Питање које се односно ових земаља поставља ово је: какво је у самој ствари право које је на тим земљама манастирским признато Прњаворцима „Протоколом Притјажанија“? Да ли је то право својине, тако да је, од Протокола Притјажанија, манастир потпуно престао бити власник у погледу тих добара? Одмах да кажемо да је довољно прочитати горњи став из „Протокола Притјажанија“, па се уверити: а) да тим Протоколом Прњаворци нису задобили потпуну и праву својину на дотичним манастирским земљама и б) да манастир није, истим Протоколом, на тим земљама изгубио свако право. Неће бити, мислимо, тешко доказати основаност оба ова тврђења.

а). Да „Протоколом Притјажанија“ Прњаворци нису постали прави сопственици земаља на којима их је тај Протокол оставио, то се види већ из самих употребљених термина. Ту се не вели да ће Прњаворци бити, од тих земаља, сопственици, власници, или господари, пити су, у опште, употребљени изрази из којих би се могло извести с поузданошћу да се је, „Потоколом Притјажанија“, хтела на Прњаворце пренети својина и који би изрази несумњиво били употребљени да се је таква намера имала. Изрази: „обрабоћивати“ и „уживати“ не могу се, на сваки начин, тумачити у том смислу, да је „Протокол Притјажанија“ хтео Прњаворце начинити власницима дотичних земаља, а ово нарочито вреди за реч: „уживати“, која по терминологији Грађ. Законика — а тај Законик био је већ донесен у време када је „Протокол Притјажанија“ састављен — значи само право уживања, ужитка, а не и право својине (§§ 374., 375. и 376. Грађ. Зак.).

Али, још се са већом сигурношћу има узети да Прњаворци нису постали власници, што, према наведеном ставу, Прњаворци нису могли те земље продати: ово ограничење учињено њиховом праву на истим земљама најбољи је доказ да они нису постали сопственици. Јер, једно од најважнијих овлашћења које право својине садржи у себи јесте овлашћење да се предметом својине може по вољи располагати, по вољи то јест, било непосредним отуђењем (теретним или доброчинним уговором) било отуђењем посредним (задуживањем, на општу или посебну залогу), било, најзад, самим физичким уништењем ствари. То овлашћење било је познато, у Римском Праву, под именом: ius abutendi или abusus, и оно је, са она друга два овлашћења: ius utendi, usus (право послуге) и ius fruendi, ususfructus (плодоуживање), сачињавало и данас сачињава право својине (§ 211. Срп. Грађ. Зак., § 354. Аустр., чл. 544. Франц., § 903 Нем. Грађ. Зак.). Отуда, ако једно лице не би на извесној ствари имало право располагања, оно не би било сопственик од те ствари, и ако би оно, на истој ствари, имало она друга два овлашћења, ius utendi и ius fruendi: оно би тада имало, на ствари, само и једино право личне службености ужитка.

Jus abutendi је, дакле, једна суштина права својине, и због тога тамо где има својине има и ius abutendi и, обрнуто, тамо где нема ius abutendi нема ни права својине.

Изузетно, власник може бити више или мање законом ограничен у своме праву располагања, случајеви које ми немамо овде да набрајамо. Може бити, по изречном одобрењу законодавца, и ограничења права својине самом вољом појединца, као што је случај код породичне завештине или фиденкомиса (§ 465. Грађ. Зак.). Али, изван изречне законске одредбе, не може се, приликом преноса својине, био тај пренос теретни или доброчини, уговорити да прибавилац ствари не може овом располагати. Таква клаузула била би ништавна као противна основном карактеру својине, била би, другим речима, ништавна као противна јавном поретку (§ 13. и § 538. Грађ. Зак.). Као што смо и горе приметили, законодавац је једини надлежан да ствара разне врсте субјективних права, власт коју појединци немају: право по коме би прибавилац једне ствари имао само ius utendi и ius fruendi, а без ius abutendi које нико на њој не би имао, било би такво субјективно право за које Грађански Законик не зна, те због тога не би могло ни постојати. Правни посао, ако би то био заживотни посао, био би ту апсолутно ништаван, он не би постојао, и право које су тим послом странке желеле створити не би било створено; а пошто, пак, странке нису имале ни намеру да на прибавиоца пренесу праву својину, то би онда из тога проистекла та последица да би својина остала и даље код отуђиоца, а прибавилац би евентуално имао, према овоме, само она тражбена права која могу проистећи из правних послова апсолутно ништавних[1]. Што се, пак, тиче завештења (тестамента) и уговора на случај смрти, могло би се, а на основу §-а 474. Грађ. Зак., узети да клаузула, која би била у завештање или уговор унесена, да наследник односно испорукопримац (легатар) не може наслеђену или испоручену (легирану) ствар отуђити, и не постоји, тако да се, и поред те клаузуле, наследнику или испорукопримцу призна потпуно право својине на дотичној ствари. Разуме се да ми овде не имамо на случај фиденкомиса за који постоје нарочите одредбе у Грађ. Законику[2].

---

[1] То је право на накнаду штете, ако су, наравно, за то испуњени сви услови које је закон прописао. Штета, пак, у том случају била би штета *позитивна* а не *уговорна*.

[2] То је опште начело у приватном праву културних држава да, код својине, не може бити ограничења у погледу права располагања, начело потпуно разумљиво када се имају у виду индивидуалистичке и материјалистичке тежње у друштвено-економском односима: како се те тежње могу остварити помоћу утакмице и што слободнијег и лакшег промета (циркулације) добара, то је сасвим нормално што сопственик мора бити неограничен у свом праву располагања добрима која му припадају, та неограниченост допринеси знатно реченој слободи и лакоћи промета, док би, напротив, промет добара био веома ослабљен, ако би се могла пуноважно установљавати ограничења у праву располагања код својине. Ове конспирације се истичу и против института фиденкомиса, због чега су извесни законодавци, као што је, нпр., француски (B. Baudry-Lacantinerie. *Précis de droit civil*, t. II, p. 454 et suiv.), унели, код ове врсте завештања, веома знатне рестрикције. Питање може бити само то да ли би, код заживотних правних послова којима би се прибавилац ограничавао у своме праву располагања, требало узети да је такво ограничење противно јавном поретку не само у погледу трећих лица већ и у погледу странака уговорница, тако да би се дотични правни посао сматрао у опште као апсолутно ништаван (inexistant), и једа omnes и inter partes, или ће се он сматрати као противан јавном поретку само у погледу трећих лица, тако да би, у односима странака уговорница, био пуноважан, са том, наравно, резервом да би он, и у границама тих односа, могао произвести само правно-тражбена а не правно-стварна дејства, питање којим се ми овде, разуме се, нећемо бавити.

Приметићемо да је овај последњи систем усвојен у Немачком Грађанском Законику, који се у § 137. изражава овако: „Die Befugniss zur Verfügung über ein veräusserliches Recht kann nicht durch Rechtsgeschäft ausgeschlossen oder be-

Истина, држећи се текстуелно „Протокола Притјажанија", Прњаворци нису могли само „продати" земље које им је тај Протокол оставио, али, баш и да се том изразу да најужи смисао, опет има ту довољно ограничења у праву располагања тим земљама од стране Прњавораца да можемо, са разлогом, рећи да то што је Прњаворцима признато на тим земљама није никако право својине. И заиста, Прњаворцима је биле забрањено располагати земљама једним начином који је, од свију начина отуђења, најчешћи; затим, та забрана продаје није била ограничена на неко извесно време — и такво ограничење одузимало би праву Прњавораца карактер потпуне својине — већ је она имала да вреди ad infinitum.

Међутим, изразу „продати" који се налази у „Протоколу Притјажанија" има се дати шири значај. Најпре, забрана продаје обухвата и забрану задужења, пошто задужење није ништа друго до посредна продаја: ако се дуг не плати, повериоци имају право да добро које им служи као залога узму у поиис и продаду га, путем јавнога надметања, како би се из њега могли за своје потраживање намирити. Разуме се, да једна овакна забрана није ни најмање повољна за развијање кредита, те је и то један од разлога што се такве правне трансакције забрањују. Даље, под „продати" треба разумети, такође, и отуђење у виду размене, јер, у суштини, размена је исто што и продаја и куповина: сва је разлика између њих та што се код размене добија за ствар која се отуђује друга ствар (§ 632. Грађ. Зак.), док се код куповине и продаје за ствар која се отуђује добија једна сума новаца (§ 641. Грађ. Зак.). Datio in solutum, тако исто, долази у исти род уговора, па зато и њу треба овде убројати. Напослетку, Прњаворци нису имали право те земље отуђити ни поклоном (§ 561. Грађ. Зак.) као ни тестаментом или уговором на случај смрти (§ 424. и 425. Грађ. Зак.), пошто је циљ који се, ограничењем Прњавораца у праву располагања, желео постићи сасвим логично налагао и такву забрану. На тај начин, једном речи, Прњаворци нису могли, земљама у „Протоколу Притјажанија"

---

schränkt werden. Die Wirksamkeit einer Verpflichtung, über ein solches Recht nicht zu verfügen, wird durch diese Vorschrift nicht berührt". Овоме треба додати и § 1136. истога Законика, који је у истом смислу и који овако гласи: „Eine Vereinbarung, durch die sich der Eigentümer dem Gläubiger gegenüber verpflichtet, das Grundstück nicht veräussern oder nicht weiter zu belasten, ist nichtig". (F. Bernhöft, *Das bürgerliche Recht* у „Encyclopädie des Rechtswissenschaft", herausgegeben von Dr. Karl Birkmeyer, Berlin, 1901., S. 388., § 37.). У Француском Праву, питање о ограничењу власника у његовом праву располагања сворно је. Јуриспруденција узима да тога ограничења може бити пуноважно, под условом да је оно само привремено а не стално, што значи да је, по тој јуриспруденцији, стално ограничење у праву располагања противно битности права својине и, због тога, противно јавном поретку, док привремено ограничавање у праву располагања није противно ни једном ни другом, разлика која нам не изгледа много логична (M. Planiol, *Traité élémentaire de droit civil*, т. II. p. 360 à 365.) и на закону основана, пошто „чл. 1598. Фрачч. Грађ. Зак. каже у суштини да само закон може једно добро огласити неотуђивим", а „чл. 1554. истога Законика изузетно допушта жени која ступа у брак да може уговорити неотуђивост извесних добара за време брака". (B. Lacantinerie, *op. cit.*, т. I. p. 756). Ми нисмо, као што смо то и напред казали, да, што се тиче нашега Грађ. Законика, треба узети да би клаузула о ограничењу располагања код права својине била, и у односима inter partes, противна јавном поретку, тако да не би на ње могла проистећи никаква уговорна тражбина: ту би могло бити места једино за condictio indebiti или за тужбу због неправичнога обогаћења, а ове обе тражбине долазе у сферу неуговорних тражбина (тражбине ex delicto, quasi ex delicto и quasi ex contractu. За Аустријско Право видети: Др. Л. Марковића, *op. Privatrechtes*, I. § 24).

обележеним, у опште располагати, ни заживотним правним послом ни последњом вољом, ни непосредно (отуђење) ни посредно (задужење), што значи да право њихово на тим земљама није било својина.

Истиче се сада питање да се зна: на какво је било то право? Из речи да су Пријаворци могли исте земље „обработавати и уживати" могло би се извести да је то било право уживања (ужитка, ususfructus-a), право о коме немамо одредбе у §§ 374. à 383. Грађ. Зак.. Међутим, што би се противило таквом схватању то је то посматрање да је право ужитка (као и остале две личне службености, право послуге, usus — 372. Грађ. Зак., и право становања, habitatio — § 384. истога Законика) веома ограничено у своме трајању, оно траје само дотле док живи онај у чију је корист оно установљено, то јест док живи уживалац, као што се види из § 392. Грађ. Зак. који гласи (први став): „Службености личне т. ј. које су за лице какво везане, престају како што лице умре" (в. § 913. Грађ. Зак.). Законодавац не гледа радо на личне службености, нарочито на службеност ужитка, из оних истих разлога због којих не допушта ни ограничење у праву располагања код својине: личне службености, а специално ужитак, сметају промету добара и кредиту. Јер онај — претпостављајући случај ужитка — који има ужитак нема права да добро отуђи ни задужи: оно што он може то је да свој ужитак отуђи или задужи; али како је трајање ужитка, иако не правно а оно фактички, врло неодређено, пошто се не зна колико ће уживалац живети, то је ужитак као предмет отуђења мало користан и као залога веома несигуран, што значи да је неподесно кредитно средство. Власник добра, пак, може, за трајања ужитка, да отуђи или задужи само оно што он, за то време, има, то јест ius abutendi, право које је, док уживалац живи, скоро, тако да се изразимо, теоријске вредности, због чега оно и не може бити лукративан објекат у промету добара као ни у кредиту: како уживалац, нарочито ако је млад и здрав, може дуго да живи, то ће бити врло ретки они који би хтели прибавити nudam proprietatem или ову узети као залогу, јер та nudas proprietatis могла би таква остати за све време живота прибавиоца односно повериоца, на име онда ако би га уживалац надживео. Из оних разлога, као и из разлога морала, који, свакако, не налази свога задовољења у томе да један појединац очекује да неко умре па да, потом, навесно добро добије потпуно у своју власт — случај који може бити у односима уживаоца и власника — законодавац је нерадо задржао установу личних службености, која датира још из Римскога Права, што се види из самога ограничења које је он поставио њиховом трајању. То се види, такође, и из другога става §-а 392. Грађ. Зак. где стоји ово: „Ако би службеност таква на наследнике прешла, онда у случају сумње само се први законски наследници разумеју". Овоме треба додати и трећи став истога параграфа који се овако изражава: „Ако ли на целу породицу гласи, онда се односи и прелази на све чланове исте породице". Објашњујући ову одредбу, коју су наши кодификатори узели из §-а 529. Аустр. Грађ. Зак. и која ни тамо није јасница (она је тамо овако редигована: „Das einer Familie verliehene Recht aber geht auf alle Mitglieder derselben über"), новији коментатори тога Законика веле „da se i ovdje ima tumačiti ovaj § po §-u 612. o. g. z. samo tako da ‡ tad osobna služnost prelazi ima samo do drugog kolena živućih članova obitelji" (A. Rušnov, *Tumač občemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku*, knjiga I., str. 719.). Ово је, такође, рестриктивно тумачење, и та рестриктивност долази од тежње законодавчеве да ужитак,

својим другим трајањем, не уништи, на дотичном предмету, својину. Када се има у виду ова тежња, изгледа нам да је горња интерпретација, с обзиром на стилизацију спорне одредбе, ипак екстензивна: нама изгледа да је тачније узети да би, у овом случају, ужитак трајао само дотле док не би изумрли сви чланови породице који су постојали у времену конституисања ужитка, што ће рећи да тај ужитак не би могао ни уколико прећи на наследнике.

Ипак овај аргумент, основан на жељи законодавчевој да ужитак не треба дуго да траје, није довољно конклудентан за тврђење да у „Протоколу Пртијажанија“ не ваља видети никакво конституисање ужитка у корист Прњаворача а на земљама манастира Каленића, тврђење које би било мотивисано тиме да, по том „Протоколу“, породице Прњаворача имају ужитак на манастирским земљама не само у границама §-а 392. Грађ. Зак. — а те смо границе горе видели — већ би га, шта више, имале ad infinitum, док год оне трају, а тако дуг ужитак не предвиђа Грађ. Законик. Овај аргумент, понављамо, не би био конклудентан стога што § 392. Грађ. Зак. дозвољава и такве ужитке који могу трајати много дуже него што је случај са ужитком установљеним у корист једне породице, а то се види из последњега става истога параграфа у коме имамо овакву одредбу: „Ако ли је дана (— то јест лична службеност —) једној задруги или општини, онда таква траје, докле год иста задруга или општина постоји“. Нарочито могу трајати дуго ове последње личне службености, пошто и саме општине дуго трају.

При свем том није сигурно да је „Протокол Пртијажанија“ мислио конституисати службеност ужитка у корист Прњаворача, пошто, као што смо то већ видели, такав ужитак не би могао бити подведен ни под један став § 392. Грађ. Зак., специјално не би могао бити подведен под онај став тога §-а који се бави случајем када је ужитак установљен за све чланове извесне породице: ми смо, збиља, видели да, у овом случају, ужитак се гаси када изумру сви чланови који су постојали у тренутку конституисања ужитка, односно, ако би се усвојило оно друго тумачење ове одредбе које смо горе навели, када изумре друго колено тих чланова, а међутим, по „Протоколу Пртијажанија“, ужитак појединих породица прњаворачких имао је престати тек онда ако би оне сасвим изумрле, што значи да се тај ужитак преносио на сва будућа колена тих породица, што је, сумње нема, случај много дужега ужитка него ужитак који предвиђа став трећи §-а 392. Грађ. Зак.. А ако би се, пак, узело да смо, ипак, овде у присуству права ужитка, онда се мора узети да је Височајше Решење, изузетно од §-а 392. став 2. Грађ. Зак., створило један нарочити случај ужитка, нарочито са гледишта његовога трајања. Другим речима, законодавац је, по оваком схватању, допунио, код питања о трајању ужитка, Грађански Законик, и то у посебним односима између манастира Каленића и сељана села Прњаворача, он је, случајима трајања и престанка ужитка из §-а 392. Грађ. Зак., додао још један, али не као општу норму већ као специјални случај у односима одређених правних подмета (субјеката). Нема спора да овакво тумачење Височајшега Решења није много у складу са правилом да законодавац, код стварања и регулисања појединих правних института, прописује опште одредбе а не ограничава се само на извесне појединце.

Затим, како би се, ако бисмо Височајше Решење протумачили на основу позитивнога права које је у време његовога доношења вредело у

Србији, могла објаснити та чињеница да је толики број манастирских земаља дат на бесплатно уживање сељанима села Прњавора? Ми смо већ видели да право ужитка своди право власниково на просту nuda proprietas од које власник нема никакве користи[1], и не видимо због чега би најпре манастир Каленић на затим Високчајше Решење пристало да, над толиким земљама, манастир изгуби скоро потпуну својину, задржавајући за манастир само nudam proprietatem, док би Прњаворци добили ужитак, и то у толикој мери да би тај ужитак трајао све док поједине прњаворске породице не би сасвим изумрле.

17. Јануара 1914. год.,
у Београду

Председник комисије,
Живојин М. Перић.

(Наставиће се).

[1] Треба изузети *благо*, сокровиште — које не припада уживаоцу већ власнику. § 376. Грађ. Зак..

РАДЊА ГЛАВНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

1094 РЕДОВНИ САСТАНАК

11 септембра 1913 год.

Присутни: г.г. **Сава Урошевић**, председник; **Мирко Поповић**, потпредседник; чланови: др. **Душан Рајичић**, **Миливоје Симић**, **Хенрик Лилер**, др. **Светолик Стевановић**, др. **Јован Скерлић**, **Миливоје Башић**, **Урош Благојевић** и **Милан Станојевић**.

Бележио: пословођа **Лазар Р. Кнежевић**.

I

Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.

II

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете ПБр. 16134 од 12 овог месеца, којим тражи од Савета мишљење: могу ли се предложени учитељи узети за надзорнике народних школа.

Савет од предложених учитеља усваја као кандидате: г.г. Димитрија Димитријевића, Драгутина Михаиловића, Јована Голубовића, Милутина Боранијашевића, Ђорђа Јовановића, Стојадина Петровића, Лазара Акшамовића, Николу Ковачевића и Светолика Брзаковића.

Потом Савет одлучује да Господину Министру са своје стране предложи кандидате за школске надзорнике. Ти су кандидати: г.г. Алексије Спасојевић, Божидар Поповић, Витомир Нинић, Владимир Гојковић, Владимир Илић, Владимир К. Петровић, Владимир Симић, Владимир Сотировић, Војислав Михаиловић, Данило Докић, Данило Катанић, Димитрије Ђорђевић, Димитрије С. Младеновић, Димитрије Петковић, Димтар Јовичић, Драгомир Ђорђевић, Ђорђе Катанић, Жарко Зечевић, Живојин Радосављевић, Илија Радосављевић, Јован Карабашевић, Љубомир Селаковић, Љубомир Симјанић, Марио Антоновић, Марко Пилетић, Милан С. Миловановић, Милан Радојевић, Милан С. Симјанић, Милан Ј. Станковић, Миливоје Ј. Пантелић, Милосав Лазаревић, Милосав Марковић, Михаило Д. Огњановић, Михаило К. Михаиловић, Михаило Стевановић, Михаило Стојановић, Никола А. Јовановић, Никола Ристовић, Никола С. Сретеновић, Петар Ничић, Прокопије Дамњановић, Раде Миловић, Радисав Љубисављевић, Радован Лазаревић, Радован Пантић, Риста Трајковић, Савко Филиповић, Сретен

Динић, Станоје К. Ристић, Стеван Ј. Велимировић, Ћирило Јанковић, Христифор Милић, Цветко Радојичић, Срдан Новаковић, Ђорђе Илићић и Никола Јањић.

Овим је састанак завршен.

1095 РЕДОВНИ САСТАНАК

18 септембра 1913 год.

Присутни су: г.г. председник **Сава Урошевић**, потпредседник **Мирко Поповић**; чланови: др. **Душан Рајичић**, **Миливоје Симић**, др. **Светолик Стевановић**, др. **Јован Скерлић**, **Миливоје Башић** и **Мирослав Ристић**.

Бележио: пословођа **Лазар Р. Кнежевић**.

I

Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.

II

Секција књижевно уџбеничка предлаже, да се за Историју Српског Народа одреде као референти; г.г. др. Јован Радонић, проф. Универзитета, Љуба Протић, управитељ женске учитељске школе и Милан Костић, професор III гимназије.

Савет усваја предлог секције и као награду референтима одређује 60 динара.

III

Иста секција предлаже, да се *Лесновски Манастир*, књига од Стевана Симића, професора, може препоручити за откуп и за књижнице народних, средњих и стручних школа.

Савет усваја предлог секције.

IV

Иста секција предлаже, да се дела Ђ. Шпадијера: Шта је карактер, и Најглавније тешкоће у учитељском раду, дају на оцену г. Љуби Протићу, пошто писац претходно положи 20 динара као награду референту.

Савет усваја предлог секције.

V

Иста секција предлаже, да се дело М. Ј. Андоновића: Македонски су Словени Срби, да на оцену г.г. др. Тихомиру Ђорђевићу и Михаилу Ј. Ђорђевићу, пошто писац претходно положи 50 динара као награду референтима.

Савет усваја предлог секције.

VI

Иста секција предлаже, да се дело Милана Томића, Зоологија, да на оцену г.г. Ивану Бајк и др Данилу Катићу.

Савет усваја предлог пошто писац предходно положи 40 динара као награду референтима.

VII

Прочитан је реферат г.г. др. Јована Скерлића, др. Душана Рајичића и Миливоја Башића о Српским читанкама за II, III и IV разред средњих школа, у изради г.г. В. Јовановића и М. Ивковића.

Реферат гласи:

Част нам је поднети Главном Просветном Савету овај реферат о трима књигама Српске читанке за II, III и IV разред средњих школа, које су саставили г.г. др. Војислав М. Јовановић, стални доцент Универзитета и Милош Ивковић, професор II београдске гимназије.

II, III и IV свеска Српске Читанке састављене су у истом духу, као и I књига, коју је саставио сам Г. Милош Ивковић, и која је одобрена за I разред средњих школа. Добре особине ове прве књиге у овим трима су само појачане. Место ранијих схватања писаца наших читанака, да читанка треба да буде за граматику оно што су атласи за географију, или да читанка треба да буде као нека помоћна књига за националну историју и географију, ова књига схваћена је сасвим модерно: да израђена по једном књижевном критеријуму треба да буде средство којим се код ученика развија општа писменост, смисао и љубав за књижевност, помаже му се да научи добро писати, читати и разумевати домаће, националне и стране велике писце. Та основна идеја доследно је проведена кроза све четири књиге. И ове нове три књиге су израђене на истој књижевној основи и са истим књижевним циљем код ученика. Са незнатним изузецима узети су састави из дела наших добрих писаца оних који у прошлости и у садашњости представљају српску књижевност. Обраћања је пажња у главном да ти састави буду на домаку ученика и његовог разумевања. Литерарној вредности појединих састава обраћана је нарочита пажња тако да ове читанке имају у исти мах и карактер једне мале антологије из српске књижевности. Ученик се њима уводи у српску књижевност, познаје главне писце српске, упућује се да их чита. Један ученик који не сврши више од четири разреда средње школе већ ће бити упознат са елементима српске књижевности; сваки ученик имаће у овим читанкама упутства које писце треба читати. Затим треба нарочито похвалити национални карактер IV књиге, која ће несумњиво знатно допринети јачању националне свести и енергије код ученика. Врло добро је учињено што су наведени састави страних писаца о српском народу (као од Ламартина, Телекула и Будућност српског народа од Адама Мицкијевића о српским народним песмама и Алфреда Тенисона Црна Гора). Саставци су у читанкама махом краћи и у толико згоднији за школски рад. Добро је затим што су поједини састави објашњавани и коментарисани и што су дати кратки биографски критички чланци о писцима. У свима трима књигама спроведено је једнаштво у језику, правопису и интерпункцији и у њима ученици нижих разреда биће већ упућени у данашњи начин српског писања. Укупно узевши ова Српска Читанка означава знатан напредак и биће од користи како ученицима тако и наставницима. Она ће несумњиво помоћи унапређивању писмености код ученика, развијање им воље и укус за књижевност у опште, за српску књигу напосе, — исто тако ова Српска Читанка вршиће корисни утицај на духовно и национално образовање ученика.

Рекавши све то, ми не мислимо да су ове три књиге Српске Читанке беспрекорне. Њима се могу учинити извесне замерке и примедбе и ми их

чинимо у интересу саме књиге, са жељом да их писци усвоје за доцнија издања.

По себи се разуме да ми не можемо примити све њихове судове о српским писцима, али у тим стварима не може се никада постићи потпуна сагласност у мишљењима и у оцењивању.

Прва и главна замерка је што известан број састава унетих у ове читанке премаша духовни видик и интелигенцију ученика, нижих разреда средњих школа, који су још деца од десет до четрнаест година. Ми не мислимо да за ученике тих разреда и тих година треба писати њиховим језиком или језиком којим се говори у кући и на улици. Ученицима се не треба спуштати но подизати их, не говорити као они, но учити их, да се изражавају, као што говоре образовани и свршени људи како и сами једнога дана треба да говоре. Али и у томе треба да има мере, у сваком случају треба да има постепености. Не треба као штиво давати ученику оно што га сувише премаша и у коме се он неће моћи наћи. Тако, на пример, нису за ученике II разреда, децу од дванаест година, која су тако рећи тек дошла из основне школе, састави ове врсте: Полемична разлагања Вука Караџића о српском књижевном језику, савети Франсиса Бекона о читању. Исто тако нису за децу из III разреда: Слопови од Лекопта де Лила, одломак из Шекспирова Краља Лира; нити за децу из IV разреда: На Крфу од Јована Дучића, Књижевне идеје српских романтичара од Јована Скерлића, итд. Гетеова балада Баук, писач као књижевна балада, није за децу, која га могу узети буквално. Затим у II књизи писци су, у биографијама и критичким оценама писаца, служили се речима које премашају децу од дванаест година, и које они нису објаснили. (На пример: „Књижевник од духа и укуса", „здрав и сигуран суд", „складне, звучне и отмене песме", „песничке форме", „природна и дубока слика човечје природе", „људска осећања, људску мисао он је дубоко разумео а и уметнички изразио", „исповест једне племените душе која тражи утехе у вери и мисли", итд.

Објашњаване су доста познате речи (као небриге) итд. а остале су необјашњене мање познате речи (као товни итд.).

Писци су добро учинили што су код извесних писаца узимали и њихове негативне стране. Али то је требало чинити и код свију, и није добро што се о поједним писцима врло негативно судило, па су ипак унети у ову читанку која има антологијски карактер. На пример: За књижевне радове Светислава Стефановића вели се да су, врло неједнаке садржине и врло неједнаке вредности и показују један једностран још несређен и необрађен дар. Стефановић је врло често неискрен и извештачен, нема увек снаге да се изрази и често се сувише угледа на друге!"... (Књ. IV стр. 27). И како после тога стоји да има врле лепих песама, са нашо критичарског смисла обдарен ученик упитаће се: па зашто такав песник улази у ову читанку, у друштво Његоша, Бранка Радичевића, Змаја, Јакшића и Војислава Илића?

Хрватској књижевности требало је дати више места, бар толико колико се у хрватским школским читанкама даје места српској књижевности.

Латиницом је требало донети све писце који пишу латиницом, а писце који пишу ћирилицом донети ћирилицом.

Народној књижевности дато је пристојно место, али требало је донети све родове њене (пословице, загонетке, лирске песме итд.).

Требало би обележавати из којих су књига узети поједини одломци. То је потребно не само због тачности, него да би заинтересовани ученик знао коју књигу има да чита.

Погрешка је што код препева често није наведено ко је преводилац.

Има исто тако известан број ситнијих материјалних грешака. О Бранку Радичевићу се пише: „Пре њега песници су писали овим рогобатним полусрпским, полу-словенским језиком, против кога се борио Вук Караџић; Бранко Радичевић био је први који је почео певати народним језиком (Књ. II стр. 18). То је нетачно: пре Радичевића певали су народним језиком: Јован Хаџић, Јован Суботић, Ђорђе Малетић, Васа Живковић и други. За Љубомира П. Ненадовића се вели да је учио на универзитетима у Европи: „у Прагу, Берлину, Хајделбергу, Женеви и Паризу" (II. стр. 165). Ненадовић се није учио у Женеви и Паризу, али је тамо био кратко време као путник. —

Као једно од главних и најбољих дела Јакова Игњатовића ваљало је споменути и роман Трпен Спасен; епизоде из романа Вјечити Младожења, Напад у чарде". — У набрајању иначе малобројних књига Петра Кочића, пропуштена је карактеристична „Суданија" (IV. стр. 39). — Свакако је омашка пера у брзини што се наводи комад Бранислава Ђ. Нушића „Опозиција" место „Протекција" „Свет и пут око света" нису драме но комедије; као његове драме свакако је ваљало поменути „Пучину" и „Тако је морало бити" (IV. стр. 110).

Питања су где где могла бити стварнија, а нарочито је требало више обратити пажњу да се питањима деца побуђују на самостално мишљење и етички пример. Не исцрпивши овим масу лакших замерака, које ћемо дати писцима на употребу ми наводимо оне ситније примедбе зато да би ново издање било што боље. Иначе и ове три књиге Српске читанке значе напредак у нашој школској књижевности и ми их препоручујемо за употребу у свима средњим школама нашим. Израда књиге је врло добра; цена овим илустрованим и укорињеним књигама није велика.

17 септембра 1913.
у Београду.

Јован Скерлић
в. професор Универзитета
Миливоје Башић
професор II б. г.
Душан Рајичић
референт Мин. Прос.

Савет прима реферат, а решење овога питања одлаже за идући састанак, докле се не види да ли постоји као државни уџбеник Српска Читанка за те разреде.

Овим је састанак завршен.

1096 РЕДОВНИ САСТАНАК

30 септембра 1913 год.

Били су: председник **Сава Урошевић**; потпредседник **Мирко М. Поповић**; чланови: др. Душан Рајичић, Миливоје Симић, Михаило Бобић, Хенрик Лилер, др. Светолик П. Стевановић, Љубомир М. Протић, др. Јован Скерлић, др. Чедомиљ Митровић, др. Драгољуб Аранђеловић, Стеван Фотић, Миливоје Башић, Урош Благојевић, др. Данило Катић, Јеремија Живановић, Миодраг Ристић, Милан Станојевић.

Бележио: **Лазар Р. Кнежевић**.

I

Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.

II

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 12894, којим тражи од Савета мишљење: да ли треба Катарину Јовановићку, учитељицу у Ливадици, ставити у пензију.

Административна секција предлаже г-ђу Јовановићку за пензију.

Савет усваја мишљење секције и мишљења је да би Катарину Јовановићку, према лекарском уверењу, требало ставити у пензију.

III

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 8062, којим од Савета тражи мишљење треба ли Милеву Поповићку учитељицу у Прокупљу ставити у пензију.

Административна секција предлаже да се она стави у пензију. Савет усваја предлог и мишљења је да би г-ђу Милеву М. Поповићку, према лекарском уверењу, требало ставити у пензију.

IV

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 15438, којим тражи од Савета мишљење да ли Даница Миљићева — Стојковићева има квалификације за учитељицу женског рада.

Административна секција налази да г-ђица Миљићева по чл. 64. Закона о Средњим школама нема квалификација јер нема нижи течај средње школе.

Савет усваја мишљење секције и налази да г-ђица Даница Миљићева — Стојковићева нема квалификација за припремену учитељицу жен. рада, али може бити хонорарна наставница.

V

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 15966, којим тражи од Савета мишљење о квалификацијама Ружице Островчеве за привремену учитељицу женског рада.

Административна секција налази да г-ђица Островчева нема квалификација по члану 64. Закона о Средњим Школама, јер нема нижи течај средње школе.

Савет усваја мишљење секције и налази да г-ђица Ружица Островчева нема квалификација за привремену учитељицу вештина, али може бити хонорарна наставница.

VI

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 13458 којим тражи од Савета мишљење има ли г-ђица Драгиња Седлачек квалификација за хонорарну наставницу женскога рада.

Административна секција налази да г-ђица Седлачек нема квалификација за привремену учитељицу вештина по чл. 64. Закона о средњим школама, јер нема нижи течај гимназије.

Савет усвајајући мишљење секције налази, да г-ђица Драгиња Седлачек нема квалификација према чл. 64. Закона о Средњим Школама, за привремену учитељицу вештина, али може бити хонорарна наставница женскога рада.

VII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 10148, којим шаље Савету на оцену квалификације јереја Светислава Давидовића.

Административна секција мишљења је да јереј Светислав има квалификације за суплента Богословије, али нема поданства и предлаже га за хонорарног вероучитеља.

Савет налази, да јереј Светислав Давидовић има квалификација за редовног наставника.

VIII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 8222 којим тражи од Савета мишљење, има ли Томица Брајановић квалификације за сталног учитеља.

Административна секција предлаже да Томица полаже учитељски испит.

Савет усвајајући предлог секције налази, да Томица Брајановић може бити сталан учитељ, пошто претходно положи учитељски испит.

IX

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 12760 који тражи од Савета мишљење да ли се Матилда Хохнерова може поново вратити у државну службу као стална учитељица.

Административна секција налази да се г-ђа Хохнерова може вратити у службу кад допуни услове које тражи закон о народним школама.

Савет, усвајајући предлог секције налази, да се Матилда Хохнерова може вратити у државну службу као стална учитељица.

X

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 11461 којим тражи од Савета мишљење: да ли се Наталија Петровићка, привремена учитељица у Белици, може вратити у државну службу као стална.

Административна секција је мишљења, да се може вратити за сталну учитељицу, кад поднесе лекарско уверење да је за службу способна за дужи низ година.

Савет скида ову молбу са дневнога реда, док се не прибере подаци о њеној спреми.

XI

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 18459 којим тражи од Савета мишљење о отварању средњих школа у новим крајевима.

Савет усваја сва предложена места и исказује жељу да се поред предложених места отворе средње школе и у Кочану, Кавадарцу и у Митровици.

Овим је овај састанак закључен.

1097 РЕДОВНИ САСТАНАК

9 новембра 1913 год.

Били су: председник **Сава Урошевић**; потпредседник **Мирко М. Поповић**; чланови: др. Душан Рајичић, **Миливоје Симић**, Михаило Бобић, Хенрик Лилер, др. Светолик П. Стевановић, Љуба Протић, др. Јован Скерлић, др. Драгољуб Аранђеловић, др. Чедомиљ Митровић, др. Радован Кошутић, Стеван Фотић, Миливоје Вашић, др. Данило Катић, Јеремија Живановић, Миодраг Ристић, Урош Благојевић и Милан Станојевић.

Бележио: **Лазар Р. Кнежевић**.

I

Прочитан је и примљен записник прошлог састанка..

II

Прочитано је мишљење књижевно-уметничке секције да се књига Петра Протића: Наука о богослужењу може примити као уџбеник.

Савет, пошто постоји већ државни уџбеник, одлучује, да се ово питање скине с дневнога реда, док се не види раније саветска одлука о Црквеном Обредословљу од архимандрита Фирмилијана.

III

Прочитано је мишљење књижевно уџбеничке секције, по коме би Српске Читанке за II, III и IV разред од В. Јовановића и М. Ивковића требало да се приме као уџбеник приватног издања, а Шевићеве Читанке, да се огласе као неупотребљиве.

Савет саслушавши мишљење референата и секције, а према раније саветским одлукама од 16-VI-1910 и од 19-IV-1911 године, да се Читанке г. М. Шевића могу прештампавати и ако неподесне, само за годишњу

школску потребу док се не појави боља уџбеник, одлучује, да се умоли Господин Министар Просвете, на основи чл. 34. Правила о штампању уџбеника:

1. да донесе одлуку, да се Српске Читанке г. М. Шевића избаце из школске употребе као неподесне:

2. да одобри да се понуђене Српске Читанке г.г. Јовановића и Ивковића могу употребити као уџбеници приватног издања.

У исти мах Савет поново моли Господина Министра да за овај предмет, као и за све остале школске уџбенике, распише стечај.

IV

Прочитано је мишљење књижевно-уџбеничке секције о књизи Carmina Selecta од Овидија Назона: да се прими реферат г. Чајкановића и према томе, да се Carmina Selecta не могу употребити као уџбеник.

Савет усваја мишљење секције.

V

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 11301, којим пита Савет за мишљење: треба ли Живку Динићку, учитељицу из Ражња, оставити и даље у служби због слабога слуха.

Административна секција предлаже да се г-ђа Динићка може оставити у служби.

Савет се слаже с мишљењем секције и налази, да г-ђа Динићка може остати у служби, но с тим да јој се да IV разред женске школе, за годину дана.

VI

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 6656 којим тражи од Савета мишљење треба ли ставити у пензију Милеву Стевановићеву учитељицу у Краљеном Селу.

Административна секција је мишљења да би је требало ставити у пензију.

Савет усваја мишљење секције и одлучује, да г-ђицу Милеву Стевановићеву треба ставити у пензију.

VII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 5754 којим шаље Савету на оцену квалификације Јелене Цветковићке.

Административна секција је мишљења да г-ђа Цветковићка нема квалификација по чл. 64. Закона о средњим школама за привремену учитељицу женског рада.

Савет усваја мишљење секције, али налази, да г-ђа Јелена Цветковићка може бити хонорарна учитељица женског рада.

VIII

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 9552 којим Савету шаље на оцену квалификације Славке Кикинановићеве.

Административна секција је мишљења да она нема квалификација по чл. 64. Закона о Средњим Школама за привремену учитељицу вештина, јер нема нижи течај гимназије.

Савет усваја мишљење секције, али налази да г-ђица Славка Кимпановићева може бити хонорарна учитељица женскога рада.

IX

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и Црквених Послова ПБр. 9551, којим шаље Савету на оцену молбу Миленије Кимпановићеве за учитељицу женског рада.

Административна секција је мишљења да молитељка нема квалификација по чл. 64. Закона о Средњим Школама за привремену учитељицу женскога рада, јер нема нижи течај гимназије.

Савет усваја мишљење секције, али налази да г-ђица Миленија Кимпановићева може бити хонорарна учитељица женскога рада.

X

Административна секција, пошто је прикупила податке о спреми Наталије Петровићке, учитељице у оставци, мишљења је да она може бити стална учитељица, ако лекарским уверењем докаже, да је способна за службу.

Савет у вези своје одлуке на 1096 састанку усваја мишљење секције.

XI

Административна секција подноси извештај, да је прегледала извештај Задужбинског Одељења Министарства Просвете о стању Фонда Задужбине Виђентија Красојевића.

Савет прима к знању извештај о стању Фонда Задужбине Виђентија Красојевића за 1912 годину и поново подноси своје мишљење Господину Министру да је непотребно подносити Савету извештај, пошто постоји Задужбински Одбор.

XII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 12554 којим шаље Савету на мишљење молбу Алфреда Маце да положе матуру.

Средњешколска секција предлаже, да му се призна само 1 разред реалке, а све остало што је учио не одговара програмима наших средњих школа и не може му се признати.

Савет усваја мишљење секције.

XIII

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 14057, којим шаље Савету на оцену молбу Елизабете Гамс, за место наставнице француског језика.

Средњешколска секција налази, да она нема квалификација по чл. 62, 63 и 65 Закона о Средњим Школама, али да би могла бити постављена за хонорарну наставницу у којој женској средњој школи искључиво за конверзацију.

Савет усваја мишљење секције.

XIV

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 15155 којим шаље на оцену квалификације Драгомира Марковића.

Средњешколска секција налази да он нема квалификација за хонорарног наставника немачког језика.

Савет усваја мишљење секције.

XV

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 16446 којим шаље на оцену квалификације Боривоја Ђорђевића, учитеља из Призрена за хонорарног наставника цртања и писања.

Средњешколска секција налази да он не може бити постављен за хонорарног наставника цртања и писања, пошто нема никаквих сведоџаба о квалификацији за предавање тога предмета, докле бар не би поднео огледе свога рукописа свих оних врста слова која се траже програмом за средње школе и док управа приватне гимназије у Прокупљу не би известила, да ли је његов избор извршен на основу стечаја за учитеља писања и цртања или без стечаја.

Савет усваја мишљење секције.

XVI

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 14764 којим шаље Савету на оцену квалификације Косаре Јанковићеве за наставницу средњих школа.

Средњешколска секција налази да она нема квалификације по чл. 62, 63 и 65 Закона о Средњим Школама за привремену предметну учитељицу, али може бити хонорарна наставница, нарочито за српски језик и књижевност.

Савет усваја мишљење секције.

XVII

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 17859 којим шаље Савету документе Драгутина Здравковића, да му се одреде квалификације према нашим средњим школама.

Средњешколска секција налази, да му се може признати нижи течај средње школе.

Савет усваја мишљење секције.

Овим је састанак закључен.

НАСТАВА И КУЛТУРА

СЛИКЕ И ОПИСИ У РЕЛИГИЈСКОЈ НАСТАВИ[1]

Вујица Петковић, учитељ.

Средство, које поред доброг излагања речју може још знатније да уздигне очигледност религијске приче која се предаје, јесу *библијске слике*. Код других народа као код Немаца, има маса библијских слика, које се употребљују у настави. Обично су издељене у серије. Тако за предавања из новога завета има три серије са по шест слика: I серија: *Исусов рад у Галилеји*: 1. Исусово крштење, 2. Слепац из Витсанде, 3. Јаирова кћи, 4. Раслабљени, 5. Исус као учитељ на мору, 6. Исус у фарисејској кући. II серија: *Исусове приче* итд. Код нас у том погледу није тако много рађено. Школских слика за религијску наставу готово и немамо. Код тако слабе обрађености тих ствари није чудо што чак и по ученичким уџбеницима наилазимо на такве слике, где је на једној страни на пример Пилат млад човек, а одмах на другој страни истога уџбеника Пилат је старац и ако је радња у којој се јавља само пола дана познија од прве. То је знак да је једна слика узета из Немачке, друга из Русије итд. и да се на то код нас не полаже велика вредност кад тако нешто може да буде и у уџбенику државнога издања. Методских упустава за употребу слика у настави такође немамо. Једино нешто-мало о томе можемо прочитати у „Просветном Гласнику“ за годину 1912. на страни 275. где се критикује један уџбеник за науку хришћанску, па се узгред говори и о библијским сликама.

Неки дидактичари сасвим потцењују вредност добрих библијских слика у настави. То је погрешно. Али је исто тако погрешно мислити, да се употребом слика савлађују све велике тешкоће, што их пружа обрада библијских прича у основној школи. У томе греши на-

[1] Одељак из Методике религијске наставе у основној школи, коју сам израдио по W. Bittorfu и др. писцима.

рочито методичар Банг, кад приликом разјашњавања о подели градива у религијској настави пише: „Од како је Вангеман својим „Библијским очигледним сликама“ створио основу за истиниту очигледну наставу, мора престати свако размишљање противу увођења библијских прича у млађе разреде основне школе“. Ми напротив тврдимо, да се настава библијских приповедака у нижим разредима основне школе још више отежава употребом Вангеманових слика. То је због тога, што језгра приче, историјска радња са психолошким и етичким поступцима често претпоставља представе, које много пута још недостају ученицима тог ступња, а које се такође ни сликом не стварају, и тако разумевање дечје не могу потпомоћи. Унутрашња страна приче, у којој лежи прави образовани моменат, не може се из слике закључити. Као код других дисциплина, тако и у религијској настави слика има само вредност средства за оживљавање; излагања у слици побуђују се деца на духовно учење, таква излагања дају хране машти и осим тога стварају ослонац за памћење.

У овом смислу употребљавати слике, стара је ствар. Још Лутер и Меланхтон указивали су на користи од добрих слика. И пиетист Спенер захтева, да у школи има табла од бакра, на којој ће се насликана прича задржати пред очима и боље упамтити. „Кад је Коменски својим „Orbis pictus-ом“ силно скренуо школску пажњу на дужност, да се наставно градиво очигледно посматра, онда су по његову примеру сви познати педагози до новога времена захтевали такође употребу слика у настави библијских прича. Тако Рајмер пише; „Детету наступају пред душу ликови и догађаји библијских прича: оно све проживљује као да је било тамо кад је прича постала. Отуд симпатична радост дечја према сликама“. У Дистервегову „Упуту“ разлаже Сајферт о употреби библијских слика на једном месту овако: „Да се слике необично допадају деци и да се помоћу њих предавање речима необично оживљује и утврђује, позната је истина. Ако мати износи својој деци библијску причу пред очи, онда се она много сигурније утврди у срцу, него кад се предаје само речима. Зато треба библијске слике својски да помогну и учитељеву наставу библијских приповедака“. Познато је даље, да Вангеман сматра као нешто неопходно искоришћавање слике за плодну наставу библијских приповедака. Он пише у своме предговору за „Прву библијску очигледну наставу“: „За прву наставу изгледају ми библијске слике као неопходни додатак приповедачевим речима; јер сликама треба дете тек да дође до имовине од представа, помоћу којих тек могу утицати речи на дух и осећања“. Већ више пута спомињати Ширен каже: „Употреба библијских слика је веома за препоруку“.

И људи, који припадају Хербартовој педагошкој групи захтевају искоришћавање библијских слика у настави на свима ступњевима

учења. Међу осталима Дерпфелд говори о примени библијских слика на оном месту, где захтева очигледно причање за предавање библијских прича. То је место тако интересантно, да не можемо пропустити а да га у потпуном обиму овде не изнесемо. Оно гласи: „Они, који библијским тумачењима не допуштају никакав придодатак, треба ипак бар на то да помисле, да су они ову слободу сами схватали предочавајући приче сликама. Или треба ли да буду пуритански расположени да мисле: пошто стари библијски писци нису били у исто време и цртачи и дрворесци, зато сада не сме ни један учитељ никакав дрворез да употребљава — ? Било би ипак готово смешно ако се ова будалаштина мора оповргавати у времену, кад се све друге науке служе овим очигледним средствима. Библијске слике у истини испуњавају добру службу, претпостављајући да су одиста добре и да не стварају недостојне представе. Али ми ћемо сметн да запитамо шта испуњавају илустрације. Оне предочавају увек само извесан моменат из приче, или ако се односе на поједине ствари, онда ове поједине ствари: оружје, посуђе, зграде, покрајине итд. Али поред тог момента и поред ових појединих ствари могу се још много других момената и ствари разјаснити на сличан начин, ако се имају дотичне слике. Ако њих нема, онда долази говор, потанко причање место илустрација. Оба начина имају исти задатак: очигледност, и у колико постижу овај задатак, имају исто право. Али се ни један начин не сме превидети. Сваки начин има својих страна: сопствених недостатака и сопствених одлика. Најбоље излагање речима не може увек слику накнадити, наиме не у стварима и спољним односима; али још мање може слика живу реч приповедачеву да замени, — наиме у унутрашњим стањима и одлукама. Дакле, без папирне илустрације може се бити у невољи; без очигледног потанког причања никад".

Из историје методике нашег наставног предмета можемо осим наведених личности још и друге навести, који су исто тако као и ови методичари наглашавали вредност библијских слика за очигледност и оживљавање наставног градива.

У вези са напредном техником у израђивању слика у опште имали су многи захтеви за библијске слике последицу, да данас у просвећеннјем свету ни једна школа више не сме тако сиромашна бити, да нема за школску употребу ни једне библијске слике. Шта више сада је можда овде онде тако, да се и сувишна вредност полаже искоришћавању слика, бар се мора то закључити из наговештавајућих гласова, који се подижу противу сликовног култа наших дана. Тако се у учитељским круговима у Немачкој наводи високоцењени професор Циглер из Штрасбурга противу злоупотребе предочавања свега и свачега помоћу слика. Овај труд омета подједнако и дете и учитеља, ономе одузима машту, а и овога не чини добрим услед вечитог пока-

зивања слика, он због тога заборави вештину очигледног описивања и живог причања, и баш зато, што је много удобније износити готову слику пред очи, него је сам стварати у дечјој души, баш зато и јесте и за њега веома опасно наставно средство. И Ланге опомиње на умереност у показивању слика, њему су домовинске представе најутицавије помоћнице за апперцепцију и за наставу библијских прича. „Мора се нагласити", тако пише он, „да није основано оно много распрострањено и изопачено мишљење, које објашњавање без показивања слика, на биле ове најоскудније и најнеистинитије, држи за немогуће". Инак и поред овога постоји мишљење, да слике и у настави библијских прича имају своје место.

Питање је сада кад је најподесније време за показивање слика.

Тако су сагласни погледи о примени, а напротив, веома су супротна мишљења о изношењу слика у једној методској јединици. Према овој страни, дакле према томе кад да се слика у методској јединици покаже, има три правца. Прво ћемо те правце укратко упознати, да бисмо после могли изнети гледиште којег се треба држати у овом питању.

1. Почнимо са оним правцем, који полази од слике, који дакле слику показује пре излагања приче. Његов најважнији поборник јесте Вангеман. Он је свој поступак изложио и покушао да правда у предговору и уводу једнога свога дела. У предговору обраћа се он мајкама учитељима и учитељицама малишана. Уверавајући о томе, да кућа мора положити прву клицу религијског мишљења и осећања у дечје срце, очевидно хоће Вангеман да да надражаја за то, да се стари, лепи обичај, са малом децом пажљиво посматрати слике у породичној библији, опет треба да оживи у кући. При оцени слика, чији ток он опширно излаже у спису, Вангеман има у првом реду кућу пред очима, и свој начин је материма показао. Али писац рачуна са стварним чињеницама и врло добро зна, да се школа не може наслањати на припремни рад кућни. Зато захтева да сама школа предузме овај припремни курс у своје руке. Систематско проматрање слика у првој школској години њему је претходни ступањ за наставу библијских приповедака, он треба да створи потребне представе за приповетке, зато мора да буде не само у вези са приповетком, већ проценьивање слика треба да предњачи причи; инак и тада треба проматрање слика да помогне, да прва религијска настава буде плодна за дух и срце и да за живот произведе трајне, темељне утицаје. „Али овај се задатак (развити јасне представе и изазвати утицаје на срце) не може постићи ако се слика покаже тек тада, пошто се дете већ упознало са причом. И то не треба пропусти; али то бива тек на наредном ступњу" (у II. и III. разреду).

2. Други правац хоће слику да покаже тек после приче. Њега заступају Ширен, Кер, Шурин, Шуман итд. Први каже: „Најбоље показивати слику после приче". Кер, особити посматрач и практичар прве врсте, каже: „Библијске слике треба употребити одмах после првога причања. Учитељ је још у својој припреми за причање обратио пажњу на то, да му се причање потпуно сложи са сликом. Детету се дакле ствара још за време учитељског причања једна духовна слика оне радње која се описује, и онда непријатно дира дете ако спољна слика, која му се показује, не хармонира са сликом, која је постала у његовом духу. Неумесно је употребити библијску слику *пре* причања, пошто се тада надражи само дечја радозналост, па се за време причања расејава... Слика (тада) у главном не служи за боље разумевање приче, већ прича ће послужити бољем разумевању слике". У овај правац убрајају се и они методичари, који проматрање слике предузимљу тек онда, кад се врши ступањ стичког разматрања (II б).

3. Напослетку трећи правац. По њему се библијска слика износи тек на крају пређене јединице. Обрада слике изводи се дакле на петом наставном ступњу. Применн припада да изнесе слике и да их разјасни. Овај назор признају издавачи „Школског Годишњака" у Немачкој. Да чујемо у изводу основе њиховог мишљења. Они пишу: „Важни основи говоре за обраду слика на петом наставном ступњу. Посматрања, која су чинили стручњаци, бацају такође нову светлост на ову област. Како је неки уметник замишљао догађаје и како се односе слике које су постале у ученичкој машти према онима које је уметник израдио? — Она питања воде ка новим мислима, какве би се на петом ступњу само могле пожелети. У светлости уметничког представљања не само да се изводе пред дечје очи конкретни, јасни одношаји, већ тиме у исто време добијају оне идеје, које имају за основицу чињенице из приче, какве су фиксиране на четвртом ступњу, нов живот. Али прво морају деца упознати из наставне обраде целину мисли; на тек онда ће им се и слике појављивати у вишој светлости, у светлости која и уметника води при изради слике. Наш поступак чини даље напредну вежбу за потанко проматрање слика. Ово заиста треба тако добро да се научи као читање књига. Јер колико пута стоји одрасли пред сликом, а да не зна шта да отпочне. Он није научио да разјасни слику саму по себи, па му је потребна помоћ трећега пре но што разумедне оно, што је представљено. Напослетку проматрањем слика мора се добити напредан завршетак свију методских јединица, које се односе на слике".

За који ћемо од ова три наведена правца да се решимо?

Без поговора одбијамо Вангеманово мишљење за школску наставу. Оно, што Вангеман жели, лежи пре школског времена. На супрот туговању због религијске равнодушности наших дана увиђамо

ми сваке нове школске године, да је већина малишана, који нам се доводе за школу, већ примала на овај или онај начин разне религијске надражаје, и зато нам изгледа припремни курс за наставу библијских приповедака у Вангемановом смислу као излишан, управо као штетан, пошто убија интерес за доцнију обраду приповедака. Кад би овај припремни курс и поред онога што кућа даје у религијском погледу био ипак потребан, онда би се тиме свакојако разбио најбољи доказ, да приповетке, које су већ одређене за почетак учења, нису за овај ступањ. Али из једног другог основа не можемо одобрити за школу Вангемановo посматрање слика пре причања. Оно јако подсећа на очигледну наставу, која ученицима досађује набрајањем и именовањем ствари, које су представљене на слици. Чудо је са колико су имена малишани овом наставом обасути. Тако у обрађивању слике о рају по Вангеману има од прилике око тридесет имена, од којих је добра половина сасвим нова детету. Али ово претрпавање дечјег памћења бива у добром уверењу, да су само оне представе, које су пробуђене сликом, потребне да дечје разумевање припреме за причу о рају. Питаћо ми. да ли је за мисли о очинској љубави Божјој, коју наноси прича о рају, одиста потребно употребити тако једно средство, као што чини Вангеман? Ми морамо ово питање пореći и одбацити одвојено обрађивање библијских слика од излагања приче.

Други правац нам се допада као бољи од првог и ако се наше мишљење не слаже потпуно са схватањем методичара овога правца. Правилно је што присталице овога правца слици одређују место, на коме има она боље да послужи. Дете треба оно, што је помоћу живе речи учитељеве запазило у духу, да види чулно пред бобом у изложеној слици, како би тиме излагање добило у јасности и одређености. Желети је при том, да деца схватањем онога момента из приче, који је уметник представио, задовоље и осећања, и уз то задобију представе из очигледне приче, јер „све разумевање слика је апперцепирање, схватање и разјашњење истих јаким и разговетним представама". Противу овога поступка наводи се мишљење, да се показивањем слике непосредно после приче не даје ученику нимало времена, да сам својом маштом створи слику. А и у повољном случају наступа ипак опасност да се приказивањем слике квари слика која је створена маштом. Ми не делимо ово мишљење и имамао искуство, да кад је настава правилна, и слика која постаје маштом са свршетком излагања, дакле после приче, стоји готова у души васпитаниковој. Штета каква може дакле само у томе бити, ако се слика, која је постала маштом у души, разруши чулним надражајима јаче уметникове слике. Ну, ако су односаји тако неповољни, онда је сасвим свеједно да ли ће ова последица наступити одмах после причања или пола часа доцније, дакле на потом ступњу. Али то у главном не треба да буде. Учитељ треба

на предавању ученичку машту тако да занима, да слика која њоме постане, у главном има знаке стварне слике. О каквом кварењу маштине слике приказивањем стварне слике не може дакле тада ни бити говора. Баш напротив, уметничка слика потврђује ону која је постала у машти и даје јој јачу снагу. Дабоме да то зависи много од вештине учитељеве, којом он изводи наставно обрађивање слике. За показивање слике било би овакав увод: пошто је прича изложена учитељ каже: „Сад ћемо, децо, да цртамо причу! Шта све мора да буде из наше приче насликано?" Изнесу ли овде деца карактеристичне црте слике уз приномоћ учитељеву, онда се каже: „Немамо потребе да цртамо слику пошто је већ нацртана, ево ја сам понео да вам покажем, видите!" Изгледа нам врло важно да се сад допусти деци неколико тренутака мирнога задовољства и посматрања пре него се захте да слику разјасне.

Као што се види, ми се слажемо са мишљењем, да се слика приказује после причања, у колико се у томе поступа по означеном начину. Ипак и ово, што нас од овога мишљења одваја, нећемо прећутати. Нама изгледа као штетан принцип, кад се у главном само на крају излагања или тек после етичко-религијског удубљивања сматра да је време, кад се слика мора показати. Строго се управљати по овоме захтеву одвело би шаблону, дакле наставној пракси, која нити се обзире на слику, нити на потребе дечје. Ако је слика добра, онда се приказује у највишој тачци приповеткине радње. Је ли наставна обрада неке приче дошла до ове највише тачке, онда се дечја потреба гура ка објективирању, дете тражи и у истини да види моменат приповеткине радње о чему је живим описивањем у њему постала духовна слика. Основа за стварно уживање слике јесте дакле припремљена; понеку тачку у приказивању објаснити речју. Тако се учини право и слици и детету кад се она покаже на овом месту. Добро је ако се приказивањем слике у исто време заврши и апперцепција; али то није безусловно потребно за даљу наставу.

Из нашег приказа јасно је сад, да се ми са заступницима другога правца слажемо у томе, да слика треба да послужи за то, да се очигледност речи још више уздигне и да се изазвана осећања предавањем појачају. Али ми тражимо на супрот њима, да се ове последице постигну тиме, што се слика неће увек само на крају излагања показати, већ да се обрађивање слике више утка у излагање садржине. Какво опште упутство кад и где треба слику изнети, не можемо дати; о томе има да реши карактер слике и потреба дечја.

Имамо да расправимо још трећи правац, чије присталице обрађују слику на петом наставном ступњу. Већ из места, које методичари овога правца одређују слици, даје се наслутити, да они од посматрања слике захтевају сасвим другојачији циљ него методичари дру-

гога правца. Тако и јесте. Док употреба слике на крају излагања садржине стоји у служби синтезе и „треба да повећа очигледност приче", дотле се при посматрању слике на петом наставном ступњу не ради више на томе, да се повећа очигледност оне приче која се предаје, већ се овде слика показује више као средство за понављање, тумачењем слике треба прича да се репродукује у промењеном облику. Даље, обрада слике на петом ступњу стоји у служби естетичког образовања. Али се ови утицаји на осећања лепоте код деце не изазивају само проматрањем појединих слика, већ више приказивањем читавог реда складних слика, јер се естетички утицај знатно повећава, схватање постаје необично удубљено тек посматрањем читавога циклуса слика. Проматрања правих класичких приказа дају естетичком образовању одличну потпору и припремљају деци радост и уживање, тиме се буде осећања радости, која су главном добродошла настави. Оне идеје, које леже у основи чињеница из приповетке, добивају класичким приказом нов живот". Узмимо даље још уз то, да се наставна обрада састоји само у изразима о слици, онда је јасно, да је ова врста обраде тек за више разреде, јер се све последице, којима се надамо, ишчекују тек на већој ученичкој зрелости са већом одређеношћу. У овој се обради, дабоме, и не мисли на употребу оних слика, које су израђене за школску употребу, а које ни најмање не одговарају захтевима уметности, већ захтевима „јефтиноће".

Неоспорна је истина, да школа има задатак, у колико јој мајсторска дела хришћанске уметности стоје на расположењу, да дечје осећање побожно посвети у ова дела, тако да помоћу уметникова представљања учини још јаснијом ону светлу идеју, која се јавља из излагања саме приповетке. Али је исто тако очевидно, да се овај задатак може решити тек у вишим разредима, и да зато најбоље прилике даје проматрање слика на петом ступњу наставног процеса. Без сумње је за уживање у лепоти неке уметничке слике потребна извесна духовна зрелост, мањи свет унутрашњег искуства. У колико је сад већи свет искуства, у толико је дете зрелије за посматрање слике у смислу методичара трећега правца. Ми се, дакле слажемо, са методичарима овога правца, али са оградом, да је овај начин само за старије разреде.

Обухватимо напослетку укратко излагање о употреби библијских слика! Ми сматрамо библијску слику као важно помоћно средство у историјском делу религијске наставе. Она помаже ученику да дође до што је могућно веће очигледности понекот момента из оне приче која се предаје, удубљује схватање истих, а у вишим разредима служи и за естетичко образовање дечје. Не може се дати одређено мишљење кад се може слика посматрати. Ако се хоће само један моменат из приче да прикаже, онда се приказивање слике има тада извести, кад

се излагање појединих одељака доведе до сцене, која сликом постаје очигледна. Понајвише пада посматрање слике у исто време са свршетком апперцепције, али ни то није безусловно потребно. У вишим разредима препоручује се употреба слика на последњем ступњу. Овде се слика јавља као средство за репродукцију; већа ученичка зрелост чини да се изгледа на што веће естетичке последице, које религијском интересу дају нових подстицаја.

Као што наша извођења показују, ми полажемо велику вредност на марљиву употребу и правилну примену библијских слика. Али с друге стране не кријемо, да библијска слика у главном ипак само зато служи, да очигледно прикаже спољне моменте приче, нарочито културноисторијске. *Иако многе културноисторијске представе*, које су често битне за разумевање приче, не показују се сликама, већ се морају саопштавати путем очигледног описивања. Исто тако иде и са *географским односајима*, чије уважавање захтева још и ступањ јасности. Истина је, да се понеки део из светог писма не може разумети ако се издвоји од позоришта на коме се одиграо. На који се начин сад обазирао на географски моменат светога писма?

Пре свега овде ваља разликовати поједине ступњеве. У нижим разредима детету је врло тешко замислити географске односаје неке земље, која је просторно далеко од њега. Дете се на овоме ступњу укорењује још у свему у завичају, и као што је истина, да и мало дете већ има потребе, да ономе што му је испричано даде очигледну основу, тако је истина, да ова очигледна основа не може никако друкчија бити, него домовинска. Сасвим тачно у овоме погледу пише Ланге: „Ако се запитамо и ако мало боље размислимо где смо се духом својим налазили у онај мах кад први пут чусмо причу о рају и о првим људима, кад са народом Израиљским газисмо преко Црвеноги Мора и кад пристасмо с њиме на Синајску Гору; кад са писова планине Небо погледасмо с Мојсијем на обећану земљу где тече мед и млеко, — наћи ћемо на своје велико изненађење, да смо тада у мислима лутали по својој домовини, по њеним доловима и бреговима; да смо у домовинске равни дочарали све оне шуме и плодне равнице, степе и ливаде, кладенце и куће, људе и животиње с којима се сретасмо у библији".

Ово посматрање, које је без сумње сваки учитељ на себи учинио и врло интересантан доказ, који је Ланге навео из сопственог детињства, морају нам бити јасан доказ о томе, како треба да обрађујемо географску страну у свима, а нарочито у млађим разредима. Домовинске су представе оно, чијом помоћу можемо у неколико очигледно показати удаљена позоришта, где се дешавало оно, о чему се у причи говори. Теоријски је познат значај завичаја у овом погледу; ми ћемо овде навести како практички рад од тог знања извлачи користи. Место

сваког даљег расправљања могу за то послужити неколико примера. Узмимо причу о Исусову рођењу. Први део циља у тој причи је: „Где се Христос родио?“ Та нам прича показује како се завичај искоришћује, да би код деце постала општа слика земље, у којој се Исус родио. У тој се причи каже: „Исус се није родио у нашем месту, а није ни у нашој земљи. Земља где се он родио далеко је од нас. То је врло лепа земља; зове се Хананска земља. У Ханану има сад *исто овако као код нас градова и села.* Један град се зове Назарет; тамо је становао Јосиф и Исусова мати Марија. Јосиф је био дрводеља. Где су становали? — Кажите имена њихова! — У тој земљи владао је цар *као што у нашој земљи влада наш краљ.* Како се зове *наш краљ?* — Тамо се цар звао Август“.

Други пример даје нам прича: Јосифово спасење из тамнице. Пошто се деци саопште фараонови снови, каже се: „Ви се сигурно чудите тако знаменитим а и чудноватим сновима. Фараон је сниo, да је стајао на обали једне реке. У Мисиру има једна велика вода, широка, дубока река. Она се зове Нил. Како се зове? — Како се зове наша река? — Ви сте већ видели да у нашој реци нема увек подједнако воде; понекад је много воде. Кад то? (Кад дуго пада киша, вода надође.) Дабоме, у пролеће је често толико воде у нашој реци, да се излије преко обала. Вода онда стоји по ливадама. Каже се поплавила вода. Тако као наша река, тако чини и та велика река у Мисиру. Једанпут годишње плави она земљу. Ми се не радујемо кад се наша река излије, те поплави земљу. Зашто? (Вода упропасти ливаде и поља.) Али Мисирци се радују кад њихова река поплави земљу. Зашто се томе радују? Помислите, у Мисиру, не пада киша целе године. Шта би у том случају било код нас са биљкама? (Не би могле да расту, осушиле би се.). Да би могле биљке да расту, морају имати воде. Која река сад даје биљкама воде у Мисиру? (Нил.) Кад се Нил излије, онда је сва земља влажна, биљке (кукуруз, пшеница) могу весело да расту. Тад је родна година. Која река даје дакле родну годину Мисиру? Нил. — Дабоме. Кад се вода из Нила врати опет у обале, онда Мисирци сеју, и онда расте жито и храна за стоку тако брзо, да они још дванут, па и три и четири пута годишње могу жети. Тада има доста жита за људе и много сточне хране“. — Као што се види, при описивању плодности нилске долине завичај даје помоћ аперцепцији.

Помислиће се зар није могућно да нижи разреди схвате скицом поменути географски материјал појединих прича. Већ чујемо мишљења, која са свих страна говоре поводом овога. Деца извесно немају на овоме ступњу, о коме ми мислимо, још никаквог разумевања карата, пошто им још за то недостају сви географски претходни појмови. А ова знања опет у предавању, као што ми мислимо, нису баш ни потребна. Ми мислимо на ову ствар овако: на платну које је превучено

хартијом, а које је по величини удешено за разредну наставу, уцртавају се места свете земље онако, као што се јављају. Карта путује из једне школске године у другу, мало по мало отвара се деци наставом у познавању домовине разумевање за нацртану карту Палестине, док су она раније излазила на крај са изразима, десно, лево, горе и доле, сад говоре да је Витлејем јужно од Јерусалима, да Јордан тече од севера на југ, да се из Јерусалима силази у Јерихон итд. Карта се усавршава из године у годину, деца увиде да су они њу нацртали сами под упутством учитељевим, врло лако се обавесте о њој и у последњој школској години је карта свете земље предмет поштовања, њу као верног пратиоца школских година добро упознају и заволе. Дабоме, ово што смо казали, може се извести пре свега само у подељеним школама и овде само тада, ако наставнички колегијум са свима својим члановима стоји према овој ствари симпатично и потпомаже је са интересом.

Ако овако захтевамо уважавање географске стране из приче у млађим разредима, онда се стављамо у свесну противност према другим методичарима, који су мишљења, да се подробно описивање географских основа приче сасвим слободно сме оставити деци. И Трендорф иде у овом погледу сувише далеко кад пише: „За методску заблуду, која се изводи из нејасног схватања појма очигледности, рачунам ја и захтев географских верних описа свете земље и нарочито главних места светога писма. Ова очигледност је за религијски унутрашњи живот од врло подређеног значаја". У овим речима лежи оно што је правилно близу онога што је погрешно. Правилно је, да спољна радња из приче, дакле природни, географски и културно историјски материјал има мањи значај за религијски унутрашњи живот ученика од оног моралног и религијског материјала, који се садржи у причи. Погрешно је, пак оно, што се сад из тога закључује да очигледно саопштавање географских основа у причи не треба озбиљно ни узимати. Из искуства је пак тако, да се код ученика тек тада може рачунати на стварно разумевање и схватање од срца оних религијских и моралних искуствених чињеница, које се налазе у причи кад ученик добије и од спољашњег дела приче очигледност. Очигледношћу спољних чињеница продире ученик у разумевање исказаних речи и посматраних поступака. Познавање географских односаја свете земље и упознавање народних обичаја ове земље образују одлични апперцепциони материјал за унутрашњу страну приче на свима наставним ступњевима. Само ово знање по нашем мишљењу не треба саопштавати тако, да на пример географија свете земље претходи обради приповетке, већ тако, да се географске науке увек придају причи. Ми овде идемо у свему за искуством које учи, да се деца тек тада отпочну јако интересовати за неку земљу, кад је она поприште за неку причу, кад је везана са

судбином личности, чије се учешће не може ускратити. Тако ми испитујемо, расправљамо и изводимо начисто код сваке приче само географску страну, у колико очекујемо да тиме она садржина, која се налази у њој, постане детету очигледно јаснија. У колико је прича очигледнија овим расправљањем, у толико се у детету дубље утврђују прави васпитни моменти, у толико се више дете подстиче да размишља о вечноме, што се скрива иза променљивога низа појава.

За илустрацију овога што смо казали, да наведемо који пример. Да узмемо методску јединицу којој је циљ да упозна ученике „како је Исус Навин поделио Хананску земљу и како је народу било у њој". У другом одељку те јединице обраћују се речи: „Пошто Господ умири Израиља од свих непријатеља његових, показа му сва доброчинства, што му их обећа". Оне дакле има да се испуне садржином. То се изводи описивањем: Израиљцима је ишло у новој земљи врло добро. Пастири око Јордана и на планини Луди становаху још у шаторима, а код других Израиљаца имала је свака породица своју кућу и наоколо османлуке од винове лозе. Лоза се пењала на османлуке и расла је до крова на кући. У лето и у јесен висило је грожђе о османлуку. И какву су још корист имали људи од винова лишћа? (Хладовину.) Становници су се најрадије бавили по својим османлуцима; само онда, кад нису могли више да остану напољу, улазили су у кућу; кад дакле? (Ноћу и кад је ружно време.) Разуме се, куће нису биле тако лепо уређене као наше; свака кућа имала је мало простора, само једна врата и ниједног прозора; какви су кровови били на кућама већ знате; какви? — У таквим кућама ви не бисте могли становати; али Израиљци су тиме били потпуно задовољни. Зашто? (Нису за друкчије ни знали; друкчије им нису ни требале; јер су целога дана могли бити напољу.) *Обухватање: стан.*

И у пољу је било лепо. Око села и градова простирале су се *ливаде* и *поља*. Шта расте по ливадама? — Шта у пољу? — (Пшеница и јечам.) На висовима налазе се храстове и јелове шуме, лугови од палама, вртови од поморанџа и лимунова. Осем тога тамо расту дивље јабуке, шљиве, кајсије, брескве, бадем итд. — Још у јануару, кад је код нас велика хладноћа, кад има и леда и снега, цветају у земљи Хананској бадемови, а на земља се вијају шарене сасе, љубичице, лале, кринови итд. Крајем априла већ почиње жетва јечма, крајем маја пшенична жетва. Затим долази берба смокве, а од августа берба грожђа и маслинке. Затим за маслинком зејтин; зашта се он употребљује? — Овај зејтин прави се од маслинки; маслинка је плод са дрвета које личи на нашу шљиву, а различите је боје: има маслинака плавих, црних, црвенкастих, беличастих и зелених. Маслинке се чеде, и исцеђени сок је скупоцени зејтин. Како се зову дрвета на којима расту маслинке? (Маслиново дрво.) Зове се и маслина. Много

маслинака је имало на брду, на које је Исус често излазио са својим ученицима; како се звало то брдо? — По чему је добило име ово брдо? — Обухватање: *земаљски плодови.*

У својој лепој земљи радили су сад Израиљци марљиво. Октобра је било време сејања; шта су тад радили? (Радили су на њиви). То је бивало чим падне прва, рана киша. Од краја октобра до почетка марта падале су велике кише. Које је годишње доба код нас у овом времену? — Али и за време великих киша имали су понекад посла, нарочито кад јаке кише причине штете виноградима; какве штете? (Свали киша комаће од камења, ископа рупе по виноградима, однесе ограду око винограда.) Шта мора онда да се ради, да виноград сасвим не опусти и не пропадне? — Крајем марта и почетком априла бивају кратке кише; оне се зову позне кише; тада сунце јако сија са ведрог неба и жито ускоро узри; које прво? Сад почиње беспрекидна жетва; шта мора да се ради са зрелим житом? (Да се пожње и повеже у снопове.) Шта се ради са сноповима код нас? — Израиљци нису тада ни од чега страховали; они су врли снопове одмах на пољу, на великој каменој плочи. Ово гумно било је округло и наоколо ограђено ниским зидом. Звало се као и код нас гумно. Како се код нас врше? (Коњима или вршалицом.) И Израиљци су врли као и код нас што многи раде: газили су влаће целога дана воловима или коњима; како излазе зрна из влаћа? (Животиње га изгазе.) После тога морају се зрна издвојити од плеве. То бива као и код нас, дакле? (Вејањем.) Жетелац веје лопатом увече, кад дува ветар; шта бива тада са тешким зрневљем? (Пада на гумно.) А са лаком плевом? (Одлети.) Ветар је разнесе. — Обухватање: *сејање* и *жетва.*

Жетва је била весели рад; по чему се то може познати? (По певању.) За време жетве остају људи и дању и ноћу у пољу, тако и господари; зашто? (Због краћа или да неко не упали жито.) Тада се готови и једе у пољу, разуме се, врло просто. Класови се испуре на ватри, па се зрна истроше и једу. Или се зрна смељу између камења; шта онда постаје од зрна? (Брашно.) Од брашна се после с водом замеси тесто и пече погача. А како гасе људи жеђ? (Водом.) Вода се меша и са јелом; зашто? (Тако се жеђ још боље гаси.) А где су склањали своју жетву? (У житнице.) Али у земљи Хананској нема много дрва: било је скупо направити житницу. Зато су они копали велике јаме. Обухватање: *жетва.*

Још веселије је било у виноградској берби. Кад стиже грожђе од августа до новембра становане су читаве породице у виноградима. У сваком винограду била је по једна кула; зашто? (Да се ту склоне ноћу и од кише.) Од куда то, да људи толико остану у виноградима? (Имају тамо много посла.) Код њих је грожђе рађало више него код нас; понеки чокот је био јак као какво дрво и имао је безбројно

лоза. Шта су радили Израиљци са толиким грожђем? (Кували су пекмез и правили вино.) Вино су правили у лагумима. То су била удубљења у стени 2 метра дужине, 2 метра ширине и пола метра дубине. У лагуму су људи мували грожђе; шта је из зрна излазило? (Сок.) Пред сваким лагумом било је једно велико удубљење у камену, и у ово буре од камена водио је жлеб из лагума. Пред каменим жлебом била је у лагуму решетка; зашто? (Да задржава опне од грожђа.) Шта су били Израиљци кад су толико радили у винограду? (Виноградари.) Зашто су виногради били у своме послу тако весели? (Богата берба, грожђе, слатка шира.) По чему се види веселост код виноградара? (Певање, свирање у харфу и цитру, ударање у бубањ, играње.) Обухватање: *берба грожђа.*

Други пример за то, како се узимају у предавању очигледна средства (слике, карте, причања о плодовима итд.) да се изведе верно описивање географских односаја у некој причи, јесте јединица о Исусову завичају. У тој јединици постаје овакна слика: Исусов завичај био је мало, незнатно место, али са дивним положајем у средини Галилеје. То можете дознати из ове слике која нам показује данашњи Назарет. (Слика!) Из посматрања слике види се ово: на вису једнога брега који се благо пење, виде се кућице у месту које броји од прилике 7000 становника. Данас су већином хришћани. Место је опкољено маслиновим и палмовим вртовима. Куће су сграђене од камена и имају равне кровове. У предњем делу видимо једну жену која носи крчаг на глави; она иде са извора у долини пред градом, који је опкољен хладовитим дрвећем. То је једини извор у Назарету. Овде је можда и Марија, мати Исусова, са Исусом често захватала воде. Даље у долини, а и на вису око града видимо забране и између ових поља за усеве. Голети су висови даље у задњем делу; оне чине пашњаке за овце и козе. Преко ових висова води пут у плодну раван која се у плавој даљини ограничава брдским ланцем Кармилских планина. Изађемо ли са овом двојицом франциканских калуђера које видимо лево (францискански манастир, најважнија зграда у месту није јасна на нашој слици), на врх брда, поглед ће нам отићи до дальних планина на југу, до стрмените горе Тавора на истоку, до Галилејских брда на северу, затим до висова Ливана и Хермона на којима и лети лежи снег, и Средоземног мора на западу. Ова је јединица за више разреде основне школе и овде износимо начин рада као интересантан да се види како треба радити.

При свем том што ми свуда полажемо главну вредност на посвећивање ученика у мисли оних личности које раде, и на то да их уведемо очигледним начином у свет осећања и живот воље истих, ипак полажемо у свако време и на градиво за географско-природно и културно-историјско описивање.

ПСИХОФИЗИЧКИ ОСНОВИ МУЗИКЕ

ПОСВЕЋЕНО, У ЗНАК ВИСОКОГ ПОШТОВАЊА,
г. **Јосифу Маринковићу** музичару.

У психолошком смислу и данас донекле важи стари схоластички став, који је у новој Филозофији *Локе* обновио: *Nihil est in intellectu quod non antea fuerit in sensu* (ништа није у интелекту, што прво није било у чулу). „Душа" долази на свет одиста у неку руку као *tabula rasa* или, како се *Локе* још изражавао, као *„white paper void of all characters"* (бела хартија без и једног слова). Извор свега сазнања, почетак свега душевног живота су чулни осећаји, т. ј. они душевни садржаји које добијамо употребом чулних органа. Од свих чулних органа пак најважнија су т. зв. чула за даљину: око и ухо. Које је од та два чула важније, — питање је, на које се не да лако одговорити. У колико се има у виду човек као појединац, може се без оклевања рећи: око је далеко важније него ухо. Око нам даје сав овај леп, шарени свет разноврсних боја и, што је још далеко важније, око нам омогућава најјасније и најпотпуније представе простора, у које долази и најважнија таква представа, представа сопственог тела. Бити лишен вида, значи бити лишен најважнијег органа сазнања и најмоћнијег оружја у борби живота. Међу тим, за човека као члана друштва, који у језику наслеђује једно огромно интелектуално благо, једно тако рећи готово сазнање, ухо је без сваке сумње, ако не важније, оно исто тако важан орган као и око. Са колико труда и муке глувонема деца морају савлађивати оно, што нормална деца науче тако рећи играјући се, инстинктивно, готово рефлекторно, нарочито т. зв. имитативним покретима међу којима су први по важности гласови који, постепено асоцирани с предметима одн. представама, остају у свести као њихова имена, управо замена. На тај начин, фиксирајући поједине несталне душевне појаве, гласови одн. речи, из њих састављене, играју најважнију улогу у економији душевног живота. А човечји говор, који је необично богат најфинијим прелазима и најразличитијим комбинацијама гласова, састоји се такође из осећаја слуха; јер су и гласови осећаји слуха.

Шта су осећаји слуха, — не може се рећи. Они, као ни остали осећаји, — за то што су последњи психички елементи т. ј. елементи непосредног искуства — не могу се дефинисати: они се морају непосредно искусити, доживети. Описивати осећаје слуха глувоме исто тако је узалудан и смешан покушај, као и описивање боја слепоме. Овде је могућна једино нека врста генетичке дефиниције т. ј. описивање начина, на који дотични предмет постаје, изношење услова тога

постанка. Ти услови за осећаје слуха су познати: спољашње, физичке драži, у виду звучних одн. ваздушних треперења треба да допру до слушног нерва и, преко њега, до сиве коре у великом мозгу, специјално до слепоочне кришке (lobus temporalis). Да не може свако такво треперење изазвати осећај слуха, познато је: то изражава Веберов закон, који у исто време казује, каквим спољашњим дражима одн. каквим или управо коликим променама њиховим одговарају и промене у осећајима слуха.

И ако су осећаји слуха тесно везани, пре свега, са осећањима — на чему почива дејство музике — а и с осталим осећајима, нарочито с осећајима вида, ипак их и најобичније, свакидашње искуство лако издваја из тих веза. Исто тако лако дају се у главном разликовати међу осећајима слуха две различне врсте осећаја: *осећаји шума и осећаји тона*, и ако се и они јављају обично спојени међу собом; јер је веома тешко произвести чисте тонове без шумова, а у шумовима, опет, могу се често јасно разликовати поједини тонови. Али се они ипак могу и морају издвојити за то, што се једни могу мењати, док други остају непромењени. А то не било могућно, да су они једно и исто. Психолошка природа шумова ни данас још није потпуно разјашњена. Шумови се јављају увек онда, кад звучна треперења и сувише кратко време трају да би се осетила као тонови: то су тренутни или прости шумови; или кад су треперења веома сложена, тако да се неправилно укрштају, управо без икаква реда претрпавају и узајамно ремете, те не могу да даду једну складну целину. Многи шумови нису ништа друго до интермитирајући (испрекидани) најнижи или најнижи тонови. У физичком погледу се вероватно сви шумови могу свести на просте тонове (јер се и математичком анализом могу и најсложенији и најнеправилнији облици треперења, најкриваве линије — које одговарају шумовима — свести на најпростије, правилно периодичне, само неправилно изукрштане таласе). Али у психолошком погледу се шумови не могу сматрати само као збир простих тонова, већ као специфични, од тонова различни осећаји слуха. Међу собом шумови се разликују поглавито по интензитету, — као јачи или слабији, — а донекле и по квалитету: као високи и ниски шумови. Али су квалитативне разлике врло незнатне или бар врло неодређене, те се за то шумови не могу довести ни у какав поступан ред, као што се тонови по својој различној висини могу уредити. Може се рећи, да се у једном шуму у толико јаче истиче и различан квалитет, у колико он више личи на тонове, у колико им је ближи. То свакојако и долази од квалитета каквог тона који је саставни део шума. Такве шумове, блиске тоновима, производи нпр. бубањ, многа звона итд. Обични шумови — којих има необично много — су нпр. сугласници у говору, животињски гласови, шумови које производе поједине при-

родне појаве (ветар, киша, грмљавина, реке, море, лишће на дрвећу итд.) или вештачке људске радње (пуцање, стругање итд.).

Сви звуци одн. осећаји звука постају у физичком смислу, као што смо већ казали, треперењем најситнијих делића (молекула) тела које се преноси на околни ваздух и у облику треперења ваздушних молекула долази до нашег уха. Шумови постају непериодичним или неправилно периодичним треперењима т. ј. таквим код којих се облик и трајање појединих треперења неправилно мењају. Тонови пак постају правилним периодичним треперењима која су између себе једнака и по облику и по трајању одн. по дужини и по брзини. Простом или чистом тону одговара према томе најпростије могућно треперење (т. зв. синусно треперење). На сваком простом тону разликујемо *висину* или квалитет и *јачину* или интензитет тона. Висина тона зависи од трајања појединих треперења одн. од њиховог броја у секунди, а јачина тона зависи од јачине тих треперења (одн. од њихове амплитуде). Јачина код тона није, као код боја, зависна од квалитета, јер исти тон може бити јачи или слабији, гласнији или тиши. По висини тонови образују један непрекидан низ од најнижих до највиших тонова. Физичке границе су од прилике 10—12 треперења у секунди за најниже и 40.000 за највише тонове. Те крајње границе су, у осталом, врло непоуздане. За то су ти најнижи и највиши тонови у пракси одн. у музици неупотребљиви.

Међу тим, за средње т. ј. ни сувише високе ни сувише ниске квалитете (нарочито између 200 и 1000 треперења) наше ухо је необично осетљиво, јер је способно да и веома незнатне разлике у трајању појединих треперења одн. у њиховом броју у секунди схвати као промене у квалитету (висини). Ту је наша осетљивост апсолутна, а не само релативна (за њу дакле важи Меркелов, а не Веберов закон), јер је за различне тонове довољна просечна најмања разлика — т. зв. праг разлике — од само $^1/_5$ једног треперења у сек., на да се (једва приметно) осети промена у висини тона. Пошто је та необично фина апсолутна разлика бар за средње интензитете приближно константна, то је и број различних тонова врло велики. Израчунато је, да се при поступном мењању висине тонова, када је наша осетљивост највећа (због чега се говори и о нарочитој осетљивости за промене тонова, која је такође испитивана) може разликовати на 10.000 тонова, који су (минимално, једва приметно) различни по висини. А кад се узму у обзир и шумови и т. зв. музикална боја тона, онда је тај број, разуме се, још далеко већи. За разлике у интензитету тонова важи Веберов закон у најширим границама; ту је он потврђен више него и у једној другој психичкој области. Наша осетљивост за интензивне разлике осећаја звука додуше није велика, али је релативно константна. Она износи просечно $^1/_3$ објективне јачине звука, т. ј. два осећаја звука

се могу разликовати по интензитету, кад је објективна или физичка јачина једнога за $^1/_3$ већа одн. мања од објективне јачине другога. То је просечна вредност наше осетљивости за разлике у јачини, која важи за све осећаје звука у опште, дакле, пре свега, и за осећаје шума. Међу тим, за средње интензитете појединих тонова она може бити знатно већа. Тако је по неким старијим истраживањима за a_1, у његовим средњим интензитетима, прилично сталан праг разлике $^1/_3$, за a, међу тим, $^1/_5$ итд. Вредно је још напоменути, да при истој објективној јачини одн. амплитуди, виши тонови изгледају јачи него нижи.

Најновијим испитивањима је утврђено, да се квалитет према крајњим границама тонова, нарочито према горњој (дакле у правцу највиших тонова) све мање и мање мења и најзад остаје непроменљив, ако се можда чак и са свим не изгуби, као што неки тврде (W. Köhler, Akustische Untersuchungen; Bericht üb. d. V Kongress f. exp. Psych., S. 115 ff.). Због тога се данас висина и квалитет одвајају као две различне особине тонова одн. у висини се разликује поред квалитета (као музикалне особине), који се може мењати независно од висине или може чак и недостајати (нпр. у обичном говору или код врло високих тонова), још и извесна „светлина“ или боја тона, о којој ћемо доцније више говорити.

У непрекидни психолошки низ тонова унесен је из практичних, естетичких разлога извесан ред, извесно ограничење. Не све, ма и најмање, једва приметне, већ само извесне разлике у висини тонова, извесни квалитативни односи њихови, имају особити значај за нас. На тим односима почива музика. Музика је из непрекидног психолошког низа тонова изабрала један поступан ред тонова (скалу) са обзиром на извесне нарочито важне односе. Музички систем тонова представља према томе један ужи избор из психолошког низа тонова, као што психолошки низ представља један ужи избор из физичког низа звучних треперења, која ми осећамо као звуке само у раније поменутим границама. У музици употребљени тонови одн. треперења, која им одговарају, стоје у нарочитим, врло простим бројним односима. У колико је тај однос — т. зв. интервал („међупростор“, одстојање) — два тона простији, у толико су они за нас сличнији, сродији, складнији.

Најпростији такав однос је октава (ако не рачунамо чисту приму или први интервал, т. ј. однос једнога тона према самоме себи, његов сазвук или стапање са самим собом, кад истовремено двоструко за звучи). На име, ако од ма кога тона у непрекидном низу тонова пођемо, ми ћемо после многих више или мање различних тонова наћи на један тон који је необично сличан, скоро исти са полазним тоном и ако је од њега виши или нижи, према томе у коме смо се правцу кретали. У физичком погледу тај тон има два пут више одн. мање треперења него први. Тон, који има два пут више треперења него

полазни тон, зове се његовом октавом. Октава једног тона односи се дакле према њему као 2 : 1. Скоро исто тако су слични са једним тоном и они тонови који имају 3, 4, 5 (итд.) пута више треперења од њега, дакле они који се према њему односе као 3 : 1, 4 : 1, 5 : 1 итд. Октава је најпростији однос два тона и за то су два тона најсличнији онда, кад је један октава другог. Али у границама једне октаве, т. ј. између два тона од којих један има два пут мање треперења него други, има још врло много тонова. У физичком смислу сви су ти тонови ближи првом, полазном тону него његова октава, али су психолошки мање слични с њим. Али међу њима, опет, има тонова чији је (бројни) однос према првом тону такође врло прост, те су и они с њим више или мање сродни, складни. Како историја музике показује, ти односи, ти различни ступњеви у границама једне октаве су тек постепено примећавани и у музици употребљавани. Чак није било лако ограничити ни саму октаву, т. ј. наћи једном тону најсличнији тон. Јер (по Веберовом Закону) могу с једним тоном изгледати подједнако слични више различних тонова, чије су разлике само и сувише мале, не достижу величину прага разлике, те зато за нас нису приметне. Одавно се у музици између једног тона и његове октаве разликује још 6 ступњева: октава је према томе (рачунајући и први тон одн. први ступањ), као што јој и име казује, осми ступањ.

После октаве најсродније је с једним тоном његова *квинта*, т. ј. пети ступањ у музичкој скали. Тај пети тон *(g)* стоји према првом *(c)* у односу као 3 : 2, т. ј. има за половину треперења више од њега ($3 : 2 = 1^1/_2$). Према томе тај тон у физичком погледу лежи у средини музичке скале, јер као што од првог тона има за половину више, тако од његове октаве има за половину мање треперења. После квинте долази *кварта*, четврти тонски ступањ или однос четвртог тона у музичкој скали *(f)* према првом. У физичком погледу тај је однос 4 : 3, т. ј. кварта једног тона има једну трећину треперења више од њега. За тим долази велика *терца* ($5 : 4 = 1^1/_4$), па (велика) секста (5 : 3), итд. То су т. зв. природни или (математички) чисти интервали. Међутим, они — осим октаве — у музици нису и не могу бити математички чисти, јер то зависи од наше осетљивости за разлике у интервалима, т. ј. од наше способности да одређујемо музички интервал два тона. А испитивање те способности — т. зв. релативног слуха — показује, да се од чистих интервала једни (нпр. мала терца) смањују, а други (нпр. велика терца) повећавају. Склоност ка повећавању интервала јавља се нарочито при истовремености тонова, док се њихов однос тачније оцењује, кад следују један другом, јер се онда (теже или никако) не стапају. Да је октава за оцењивање најнеповољнији интервал, јасно је из раније реченог о ограничавању октаве. Много ређи него релативни слух је т. зв. апсолутни слух, који се састоји у

способности, да се ма који одсвиран или отпеван тон тачно одреди по висини или да се ма који тон („нота“) непосредно тачно одсвира или отпева. Међутим, представе или слике сећања појединих тонова су, као и све слике сећања, нејасне, неодређене и несталне. Оне нису никад, као што се раније мислило, верне репродукције или копије стварних (чулних) тонова, а што то често изгледају, долази отуд, што у њиховом стварању играју важну улогу кретања гласних органа, што се у извесним границама врши „унутрашње певање“. Способност за репродукцију одн. поновно упознавање тонова испитује се упоређивањем једног тек минулог тона са једним садашњим тоном од исте или мало различне висине. Та способност зависи, на првом месту, као и за све остале психичке садржаје, од времена које између једног и другог тона протече.

Интересантно је поменути, да су код многих људи осећаји и представе слуха тако рећи обојени (audition colorée), јер се истовремено с појединим шумовима, тоновима или сазвучима тонова јављају осећаји боја Ти секундарни осећаји или саосећаји (синестезије, синопсије) зову се *фотизми* и јављају се у вези често и с читавим музичким комадима, не само с појединим тоновима и гласовима одн. речима. Јасни тонови изазивају у главном јасне боје, али нарочитих правила нема (једноме је нпр. глас *а* црн, другом плав) итд.

Способност упоређивања различних тонских одстојања (не само музичких него и немузикалних интервала) по њиховој апсолутној вредности — способност, која је свакојака играла важну улогу при ограничавању музичких интервала — испитивана је познатом психофизичком методом средњих поступности. Тим испитивањем је утврђена наша способност, да понека одстојања у извесним границама (највише у обиму две октаве) скоро са свим тачно делимо, т. ј. да нађемо тон који је и објективно у физичком смислу, тачно или скоро тачно у средини. На тој способности оцењивања једнаких апсолутних интервала почивају извесни музички системи (нпр. јапански систем, који не почива на консонанци и дисонанци, јер у његовој октави нема квинте, терце итд.) У области око c^3 (4176 трепљ.) тонови се чују као нижи (често за читав тон) него што су у ствари. За то се ту говори о „нормалном погрешном слушању“.

После октаве је још код Грка био најважнији интервал квинте; помоћу ње су у старим — т. зв. квинтним или Питагорејским — скалама добијани и остали ступњеви. Кварта н. пр. добила се, кад се за један квинтин интервал вратило од октаве натраг ка прими. Прима, кварта, квинта и октава су основи, на којима су подигнуте и модерне скале, које су се развиле из средњековних црквених, као што су се ове развиле из грчких скала. Само се у модерним скалама тонови одређују по принципу трозвука или тројног акорда, као што га нпр.

чини један тон са својом великом терцом и квинтом *c*, *e* и *g* као *dur*-акорд или, у *moll*-у, *e-es-g*.

Сви се мелодијски тонови данас заснивају на акордним тоновима. Отуда је све више расла потреба, да се поједини ступњеви повишавају одн. снижавају. Сваки интервал може бити промењен, проширен или сужен на тај начин, што ће се један или оба тона повисити одн. снизити („алтерирати", „хроматски" променити). Т. зв. дијатонска скала (основна таква скала је *C-Dur*: *c, d, e, f, g, a, h, c)* има 7 ступњева, и то пет т. зв. целих тонова, између којих су могући међутонови, и два полутона. Полутонови су најмањи музички — али не и психолошки — интервали, најмање разлике или одстојања два тона, у којима нема више никаквих међутонова. Из дијатонске скале постаје хроматска скала или скала од самих полутонова. Таква скала има 12 ступњева одн. (урачунавајући и октавни тон) 13 тонова. На клавиру представљају седам дужих, већих, белих дирака основну дијатонску скалу са два полутонска ступња (трећи и последњи интервал), а горњих пет мањих, црних дирака представљају међутонове или, у односу према одговарајућим дужим диркама, полутонове. Тих мањих дирака нема, разуме се, у трећем и седмом интервалу, јер су то већ полутонови. На виолини се полутонови свирају прстом до прста (без икаквог размака) итд. По тврђењу неких истраживача (нпр. Римана) најстарије мелодије (грчке, келтске, кинеске, јапанске) су биле без полутонова, у пентатоници (т. ј. 5 целих тонова у скали).

Међутоновима (cis, des, dis итд.) којима се музичка скала донекле попуњава, нису, разуме се, ни близу исцрпљени сви психолошки могући тонови. Међу тим, пошто би се ма који тон могао узети као полазни, основни (т. зв. тоника) и према њему, пренашањем поменутих односа (интервала) с оба краја — на више или на ниже, ка вишим или ка нижим тоновима од њега — утврђивати остали тонови, то би и у музици био могућан врло велики број ступњева. Само пошто би се на тај начин дошло, опет, до све мањих и мањих интервала одн. до једва приметно или и неприметно различних тонова (чије су разлике у пракси неизводљиве), — јер се никако не може вратити потпуно на полазни тон, — то је тај број ограничен тиме, што је у нашем данашњем музичком систему за основицу узета једна скала (C-Dur) са апсолутно, физички или бројно утврђеним висинама појединих тонова. Њима на данашњим клавирима одговарају поједине дирке, од којих прва и последња представљају крајње границе: најнижи тон (*A* субконтра-октаве) од $27^{3}/_{16}$ треперења у секунди и највиши (c^{5}) од 4176 треперења. Као крајњу утврђену границу на више означавају неки (Штумпф) велику терцу тог на клавиру највишег тона, дакле e^{5}, коме одговара 5895 треперења у сек. (т. ј. једна четвртина више). Људски глас — узгред речено — не достиже ни једну од тих

крајњих граница, које су, опет, разуме се, шире при певању него у обичном говору (који се креће од прилике између 400 и 2.000 треперења).

Осим тога на данашњим клавирима падају уједно тонови чији су интервали или чије су разлике врло мале, мање од полутона (нпр. *cis* и *des*, *fis* и *ges*, *his* и *c*, *ces* и *h* итд.), јер су те разлике у пракси иначе тешко изводљиве. *Des* је нпр. више (у физичком и психолошком погледу) него *cis*; — *c des* је т. зв. дијатоничан, а *c cis* хроматичан полутон; — али у пракси је то често готово обратно, јер се *cis* (које је постало повишавањем) „интонује“ обично више него *des* (које је постало снижавањем); у осталом може час *des*, час *cis* бити одсвирано или отпевано више одн. ниже. То, разуме се, још више важи за све још финије разлике, за двоструко хроматски промењене тонове као међуступњеве међу већ (хроматски) промењеним тоновима (нпр. *cisis* — између *cis* и *dis* — пада уједно са *d*, свира се том истом дирком, као и *eses* — између *des* и *es* итд.). Свака дирка на клавиру означава према томе три (у физичком а често и у психолошком погледу) различна тона.

Данашњи клавири — чије су претече клавири (клавихорд или монохорд; клавицимбал; пијанофорте) на којима се у жице ударало каквим чврстим предметом (металним штапићем; дршчицом од птичијег пера; меким чекићем) — су дакле „темперирани“, т. ј. поједини ступњи, мањи од полутона, су на њима изједначени. У старијој, „неравномерној температури“, неколико најважнијих интервала су били потпуно, математички „чисти“, али за то су остали у толико јаче одступали. У садашњој „равномерној температури“ су сва одступања подједнако расподељена и сви полутонски ступњи су једнаки. Сви интервали (осим октаве) су за то „нечисти“: велике терце су сувише велике, а квинте мале према природним или чистим интервалима. Тонови, чија је разлика или одстојање мање од полутона, падају уједно. У осталом, чак ни *(Bosanquet-ов)* хармонијум са скалом од 53 ступња, т. ј. са 53 тона у октави *(Helmholz, Die Lehre v. d. Tonempfindungen*, 4. A., L. 531), не постиже чистоћу природних интервала и ако су ту одступања, разуме се, већ далеко мања и за ухо неприметна. Међутим, та одступања од природних интервала, те разлике — које су стари Грци називали *енхармонијским* — нису никаква штета за музику. На против, баш на занемаривању тих разлика, на енхармонијском замењивању тонова (нпр. *cis* са *des* или обратно, итд.) почива све богатство *модулације*, т. ј. финих прелаза (низнисирања), померања, замењивања тонова. У осталом, стари Грци су, како неки (нпр. Хелмхолц) тврде, баш за то што се нису умели користити модулацијом и хармонијом, били осетљиви за финије разлике него ми и употребљавали и у пракси — не само у теоријској спекулацији (како други — нпр

Gevaert — мисле) — и четвртине тонова, т. ј. и у полутонским интервалима разликовали међутонове. Најзад, и арапско-персијски музички систем дели октаву на 17 ступњева, дакле ступњева мањих од полутона (т. ј. трећине тона).

У 16. и 17. веку узимао се за удешавање осталих тонова — за „штимовање“ оргуља — један сразмерно висок тон (т. зв. хорски тон). Кад се пак музика почела развијати и изван цркве, добила је један сопствени основни или нормални тон (т. зв. *Kammerton*). Његова висина је непрестано мењана, увек друкче утврђивана: по париском утврђењу *(Stimmung*-у) од 1788 г., по старијем Моцартовом, по бечком и берлинском „штимунгу“ у половини прошлог века, тај се тон кретао између 409 и 412 треперења. Најзад париска комисија (1858) утврдила је као полазни тон *(diapason normal)* за удешавање осталих тон од 435 треперења у секунди (т. ј. *a'*; по француском рачунању, по коме се сваки талас — брег и долина — сматра као *vibration double*, тај тон има 870 простих треперења). Тај тон је доцније усвојила и бечка конференција (1885), те он данас готово опште важи (изузев нпр. у Енглеској).

Како се тонови у стварности не јављају никад као потпуно чисти или прости, већ увек мање или више сложени, то се они разликују, поред висине и јачине, још и својом бојом. Овде није говор о боји простих тонова, која се данас у главном, као што смо већ напоменули, разликује поред висине и јачине као трећа особина сваког тона. Овде је у ствари говор о боји (сложеног) звука, коју пак такође можемо називати бојом тона не само за то што чистих, простих тонова у ствари нема, него већ и за то, што ови појмови у науци нису још пречишћени. У осталом, ово новије (Штумпфово) гледиште је у главном победило старије, Хелмхолцово (који је знао само за боју звука), јер је висина, као што смо раније напоменули, много сложенији појав него што је Хелмхолц мислио. Тек под Штумпфовом претпоставком се могу објаснити извесне врло важне тонске појаве, нпр. феномен октаве: октавни тонови су различни по висини али једнаки по квалитету или боји. Штумпфова теорија, у осталом, је само допуна Хелмхолцовог учења о боји тона (одн. сазвука), које је и данас признато и које ћемо сад овде изложити.

Боја тона, — музикална боја тона, како ју је Хелмхолц називао, — је она особита разлика између тонова исте висине и јачине, која долази од различног звучног извора, од различних музичких инструмената. Нпр. један исти тон је друкчији на клавиру, а друкчији кад се одсвира трубом или на виолини, или кад га отпева овај или онај певач. Скоро потпуно прости или бар сразмерно најпростији, најчистији тонови производе се тзв. звучним виљушкама, дијапазонима. Међу музичким инструментима најчистије тонове даје флаута; али и

ти тонови имају своју специфичну боју. Боја тона постаје отуд, што се у ствари никад не чује један чист тон, већ је један, тзв. основни или главни тон, увек сложен, увек праћен другима који се јављају истовремено с њим из извесних физичких разлога (јер је немогућно произвести у ваздуху одн. на њ пренети потпуно проста треперења). Ти споредни, парцијални *(aliquot-)* тонови се једва чују или слободним ухом и не чују, већ само дају основном тону, стапајући се с њим, нарочиту боју. Основни тон је увек најјачи и најнижи, док су споредни, парцијални (делимични) тонови, који се с њим заједно јављају, знатно слабији али виши од њега, те се због тога зову и *горњим тоновима.*

Да ти сазвучни тонови заиста постоје, утврђено је и експериментално, помоћу тзв. ресонатора. То су различне стаклене или металне цеви или кугле које су удешене тако, да одговарају или да затрепере, зазвуче заједно с појединим различним тоновима за које су удешене, — исто тако као што услед једног одсвираног или отпеваног тона у отвореном клавиру затрепери, зазвучи (ресонује) она жица која је удешена за исти тон одн. за исти број треперења. Отуда ресонатори, стављени на ухо, веома појачавају онај тон за који су удешени, док остали тонови услед тога — одн. услед тзв. ускости свести — ослабе. Висина, јачина, број и ред или распоред горњих тонова, који прате основни тон и стапају се с њим, је код различних звучних инструмената различан, те је отуда и боја једног тона различна према различном инструменту којим је произведен. Горњи тонови иду овим редом (разуме се, у најпростијем, идеалном случају тј. кад би се сви чули): први горњи тон је октава основног тона, други је квинта те октаве (одн. првог горњег тона), трећи је друга октава основног тона итд. То значи: ако основни тон има 100 треперења у секунди, први горњи тон има 200, други 300, трећи 400 итд. Као што се види, горњи тонови стоје у нарочитим бројним односима према основном тону, јер имају 2 или 3 или 4 итд. пута више треперења, због чега се називају и *хармоничним горњим тоновима.* То важи бар за првих шест горњих тонова. Донекле се и слободним ухом (без ресонатора) могу разликовати поједини делимични тонови у једном сазвуку или сложеном звуку и много лакше квинте и терце него октаве, јер се ове јаче стапају са основним тоновима.

Горњи су тонови све слабији, што су виши, а кад су умерене јачине они чине стапање потпунијим и због тога, као што ћемо доцније видети, пријатнијим. Ако се чују и највиши горњи тонови (нпр. осми, девети итд.) онда сазвук постаје оштар, рапав, непријатан; а ако горњи тонови не чине један хармоничан низ, онда сазвук прелази у нескладан шум. Нехармонични су горњи тонови нпр. код бубња, звона итд.

Стапање тонова је у толико потпуније, у колико је простији бројни однос њихових треперења. За то најпотпуније стапање представља, као што смо већ видели, октава, па квинта итд. Као што и најпростији тонови представљају у ствари стапање више тонова, тако се и више таквих релативно простих тонова стапају у даље сложене звуке (двозвуке, трозвуке итд). И ту ће стапање бити у толико потпуније у колико су основни тонови — који су приближно исте јачине (а има их 2 у двозвуку, 3 у трозвуку итд.) — и њихови горњи тонови у простијим односима између себе.

При извесним — нехармоничним — интервалима или односима два тона, нарочито ако се они разликују врло мало (нпр. за 1 или 2 треперења), сложен звук није непрекидан, већ се осећа наизменично дизање и спуштање, јачање и слабљење звука, т. зв. „*њихање*."[1] Број тих њихања у секунди једнак је разлици у броју треперења оба тона. За то је њихање све брже, што је већа разлика у висини тонова. У том случају — нпр. ако је број њихања у секунди већи од 6 — њихање т.ј. то периодично мењање (интермитирање), јачање и слабљење звука, може постати потпуним прекидањем звука, што ми осећамо као непријатне „ударе" тона, који су један од другог јасно одвојени паузама, испрекидани. То је нарочито код ниских тонова случај. Ако је њихање још брже, звук чини утисак непрекидне рапавости. При врло великом броју њихања (преко 132 у секунду, колико се по Хелмхолцу још да опазити) ни рапавост се више не опажа. При чистим, хармоничним интервалима нема њихања, те за то она служе као мерило за чистоћу интервала (нпр. при „штимовању"). Умерена њихања — и ако су њихања скоро увек непријатна — се могу употребити у музици, н.пр. за подражавање дрхтања — „тремулирања" — човечјег гласа итд. Неки (н.пр. Р. Кениг) своде на њихања и карактеристично разлегање или одјекивање трубних звука. Физички посматрајући њихања постају отуд, што се таласи оба тона преклињу тако, да се час две одговарајуће половине двају таласа (оба брега или обе долине) узајамно појачавају, а час две супротне половине — кад брег једног таласа падне на долину другог — узајамно ослабе; за то је број њихања једнак с разликом у броју треперења оба тона.

Када два тона истовремено зазвуче, — нарочито ако су ти тонови високи и подједнаке јачине, — онда се чује и један трећи, нижи и слабији тон, чија висина одговара разлици (диференцији) у броју треперења оба прва тона, због чега се тај тон зове *тон диференције*. И тонови диференције постају без сумње услед укрштања (интерференције) звучних таласа, и то или у самом уху (и свакојако у уну-

[1] Колико је мени познато, овај је израз употребио прво г. Св. Максимовић у својим „Основима Психологије, Логике и Педагогике".

трашњем уху). — т.зв. субјективни тонови диференције, — или, далеко ређе, у спољашњем ваздуху: објективни тонови диференције. У овом другом случају они се могу појачати резонаторима, док то у првом случају није могућно. Међу тим, сам начин на који тонови диференције постају, није нам ближе познат. Није искључена могућност, да они долазе од њихања, пошто је број њихања у секунди једнак с бројем треперења диференцног тона. Код врло ниских, дубоких тонова, не могу се чути тонови диференције, јер су они увек много нижи и тиши него примарни, основни тонови. Пошто пак свака два тона, који се довољно (преко 30 треперења или неки пут и мање) разликују, могу дати и тон диференције, то број тих тонова у једном сазвуку, сложеном из више тонова, може бити веома велики. Јер и тон диференције између два основна тона може опет са сваким од њих или са њиховим горњим тоновима дати тонове диференције, а и они опет између себе могу дати друге, нове итд.

У физичком одн. математичком смислу имају се увек мањи бројеви треперења одузимати од већих, докле год само њихове разлике прелазе раније поменуту крајњу границу ниских тонова, т.ј. докле год оне уопште дају чујне тонове (тонове најниже, т. зв. субконтра-октаве). Сви се ти тонови, разуме се, не чују, јер или су и сувише слаби или пак падају уједно један с другим одн. с примарним или главним тоновима. Нпр. тон диференције између једног тона и његове октаве не постоји, јер се поклапа с њим. Исто тако ако се један исти број више пута понавља, т.ј. ако се добије из више различних одузимања, онда ће свима тим једнаким разликама одговарати, разуме се, само један тон. У опште се чују само они тонови диференције, који су нижи од основних тонова (а то ће бити ако су ови у границама једне октаве). Код врло малих интервала се чује само први тон диференције, тј. онај између оба основна тона. Остали тонови диференције — другог, трећег, итд... вишег реда — се чују при већим интервалима. Нпр. при седмом интервалу (септими) и не чује се први тон диференције већ само други итд. Што су год слабији, тонови диференције се у толико јаче стапају с примарним тоновима. Ако су врло ниски, дубоки, ти су тонови рапави, испрекидани.

Под истим условима, под којима постају тонови диференције, — тј. услед интерференције звучних таласа — постају и т. зв. *тонови сумације*. Тако их је назвао Хелмхолц који их је први и запазио. Заједно с тоновима диференције они се називају и једним именом: *комбинациони тонови*. Њихов број треперења је, као што већ и само њихово име показује, једнак са збиром (сумом) треперења оба примарна тона. Међутим, ови тонови су од далеко мањег психолошког значаја него тонови диференције, јер су не само далеко слабији од њих, него се често и поклапају с највишима од њих, те за то не играју никакву

видну улогу при стапању тонова. Ти би тонови иначе чинили најчешће нехармоничне интервале са примарним тоновима.

О осећањима која изазива стапање тонова, њихова складност одн. нескладност, говорићемо мало ниже.

Да би се разумеле теорије осећаја слуха, потребно је сетити се анатомске структуре уха. Најсложенији и најважнији део уха су завојци *пужа*, од којих је сваки једним зидом подељен на два канала. Најважнији, кожни део тога зида је т. зв. *базиларна или основна мембрана*. То је једна фина опна која се састоји из веома много — по некима до 20.000 — попречних паралелних влакана. Та синћушна влакна су различне дужине, јер је мембрана одоздо на горе, ка врху пужа, све шира него на доњем. На тај начин основна мембрана личи на какав инструменат од различних жица, од којих свака има друкчије треперење. На основној мембрани се налазе завршеци слушног нерва, т. зв. *Кортијев орган*, састављен из *Кортијевих лукова* и *Кортијевих или слушних ћелица*. На сваком влакну основне мембране стоји по један такав лук састављен из два јако извијена и горњим крајем спојена стубића. По њима се гранају влакна слушног нерва, која иду ка слушним ћелицама, а до којих се треперења звука преносе преко основне мембране.

Ваздушни таласи, који проносе звуке, заталасају прво бубну опну, чија се треперења преносе даље на оне три слушне кошчице у средњем уху (чекић, наковањ и узенгију), којима је задатак да звучне таласе што вернијe, т.ј. непромењене и неослабљене, преко т. зв. овалног прозора, на који се узенгија наслања, пренесу у трем. Трем је средњи део т. зв. кошчатог лавиринта (унутрашњег уха), који опкољава кожни лавиринат, али тако, да су ипак растављени једним слојем течности (перилимфом). При сваком треперењу бубне опне, узенгија заталаса ту течност, утиснувши се својим доњим крајем у овални прозор. Треперења те течности преносе се, најзад, до основне мембране у пужу. Свако такво треперење појединих делова уха траје само дотле, докле трају и спољашњи, ваздушни таласи који су их проузроковали. Ухо је чисто механичко чуло и за то код њега нема, као код хемијских чула (нпр. код ока), т. зв. паслика тј. трајања осећаја и кад спољашње драži ишчезну или, ако их (нарочито код високих тонова) и има, како се данас тврди, оне нису квалитативно исте са тоновима из којих остају, него су просто „зујање“ ушију.

Слушни нерв (nervus acusticus) се дели у два огранка: у нерв пужа (nervus cochlearis) и у нерв трема (nervus vestibularis). Први је у правом смислу слушни нерв; он је далеко важнији него други, чија се влакна гранају нарочито по кружним каналима, којима се не зна значај за слух (ако они можда не служе, како неки мисле, као апарат за осећаје шума). Међу тим, најновијим испитивањем је утврђено, да

сва три канала, као и нерв трема, служе за одржање равнотеже и оријентисање тела у простору.

По Хелмхолцовој „хипотези резонанце“ свако влакно основне мембране има друкчије сопствено треперење и према томе је свако удешено („штимовано“) за друкчији тон. Нервна влакна пак, чији су завршеци на основној мембрани, имају различне специфичне енергије, тако да свако влакно производи увек један исти, специфичан тон. Чим се дакле јави какво звучно треперење, одмах затрепери (резонује) оно влакно основне мембране, које му одговара. Сложени звуци се растављају тако, да сваки прост тон заталаса влакно које му одговара. Тако растављена треперења драже нервна влакна, која на њих одговарају својим специфичним квалитетима. Да би пак објаснио и њихања, Хелмхолц је претпоставио, да свако влакно затрепери донекле и онда, кад затрепери које влакно у његовој близини, тј. кад се јави тон, чије је треперење само мало различно од његовог сопственог треперења. У том правцу, проширујући још више способност резонанце појединих влакана и одбацујући хипотезу специфичне енергије нервних влакана, у новије време су многи (нпр. Херман, Ебингхаус и др.) на различне начине модификовали Хелмхолцову теорију; јер се њом иначе не могу да објасне све појаве слуха (нпр. тонови диференције, које је Хелмхолц морао објашњавати треперењем бубне опне и слушних коштица, дакле треперењем у средњем уху). Ипак је као најтачнија увек задржана основна мисао Хелмхолцова, његова претпоставка о „клавијатури пужа“, по којој основну мембрану (са Кортијевим органом) треба схватити као апарат за резонанцу, као ресоватор. За то су остале без успеха неке новије, супротне теорије слуха (нпр. Евалдова), које претпостављају да свако звучно треперење надражује основну мембрану њеном дужином, тако да заталасава сва или бар врло многа њена влакна. Том се теоријом да тешко објаснити најважнија способност уха: да сложене звуке анализује, растаља и да истовремено разликује више тонова.

На стапању тонова почива и тзв. консонанца (грчки: симфонија) или сазвучност, благозвучност тонова. Ако се тонови стапају у целину, ако чине јединство или један прост, једноставан утисак, онда се такво стапање назива консонанцом. Консонанца је дакле свако јаче, потпуније стапање тонова. Што је стапање слабије, непотпуније, у толико је и консонанца мања. Тонови, који се не стапају уједно, већ се одвајају, разликују, дисонантни су („дисфонични“), несазвучни, нескладни. Дисонанца је дакле несазвучност, нескладност симултаних (истовремених) тонова. Стапање претпоставља истовременост два тона, али се тонови стапају и при мелодичној сукцесији, у колико један, претходни тон, остаје свеж у свести, кад је други већ наишао. Тонови, који су консонантни, који се дакле јако стапају, сродни су директно или у

првом степену. Остали су сродни индиректно. Два су тона нпр. сродни у другом степену тј. преко неког заједничког трећег тона с којим сваки од њих консонира, док су између себе дисонантни (нпр. *c* и *d* су консонантни преко *g*). То је једна од новијих теорија (Штумфова), која је без сумње најтачнија (*K. Stumpf. Tonpsychologie*, Bd. II, 1890, § 19f.). Старије теорије (нпр. Ојлерова) објашњавају складност тонова (консонанцу) несвесним бројањем или несвесним схватањем простих, правилних бројних односа међу тоновима. Хелмхолцова теорија наглашује нарочито значај њихања за дисонанцу: величина или ступањ рапавости, коју њихања изазивају, одређује величину дисонанце. Консонанца пак почива на директном сродству сазвука (а не простих тонова као по Штумпфовој теорији): два основна тона су у толико сроднији, у колико су им више делимичних тонова заједнички. Консонанца је дакле сличност два основна тона која почива на заједници или подударању њихових горњих тонова. У дисонанци нема те сличности (никако или врло мало), као што у консонанци нема (или има врло мало) њихања. Међу тим, новија истраживања (Штумпфова) су показала, да има дисонанце и без њихања и њихања без дисонанце; за то Хелмхолцова теорија није тачна.

Још једна врло важна разлика постоји међу консонанцом и дисонанцом: то је разлика у осећањима, која она у нама изазивају а на којима почива музика. То су естетичка осећања: допадање и недопадање. Консонанца је, може се рећи, у главном пријатна; она изазива допадање, осећање хармоније (због чега се и сама консонанца назива хармонијом); дисонанца је у главном непријатна, изазива недопадање, осећање дисхармоније. У колико је консонанца јача, у толико је пријатнија: консонантни акорди су у толико пријатнији, у колико више чине једноставан утисак, утисак целине, јединства т. ј. у колико је стапање потпуније; и обратно. У музичком погледу се и дисонанце објашњују консонанцама, консонантним акордима. Данас се све скале одн. сви мелодијски тонови, као што смо већ казали, заснивају на тоновима консонантних (Dur- и Moll-) тројних акорда. Акорд је сазвук од најмање три различна (по висини) тона приближно исте јачине. Тројни акорди могу бити и консонантни и дисонантни; четворни акорди су увек дисонантни. Дисонантни акорди постају из консонантних. Дисонанце су сазвуци, сазвучавање или истовремено зазвучавање две или три консонанце. У психолошком погледу то је тачно већ и у том смислу, што је сваки привидно прост тон, као што смо видели, у ствари једна консонанца, један консонантан сазвук, јер се потпуно стапа са својим горњим тоновима. У музици се истина не мисли на такве једнозвуке, већ на трозвуке, на тројне (Dur- и Moll-) акорде, на којима сви остали акорди почивају; али већ у поједином тону, у једнозвуку (одн. у његовим

хармоничним горњим тоновима) лежи скривен трозвук *(K. Grunsky, Musikästhetik*, 1911, S. 14 f., 77). Тако су у C-Dur-трозвуку (c-e-g), где је *(c)* основни тон, његова терца (e) и квинта (g) у ствари његови горњи тонови.

Што се тиче хармоничности појединих интервала, не влада, изгледа, ни данас потпуна сагласност у мишљењу појединаца. Вековима се све до најновијег времена препирало чак и о хармоничности кварте. Данас се она, поред октаве и квинте (не рачунајући чисту приму: c-c), уврштује у тзв. чисте интервале; а ти се интервали сматрају као потпуне консонанце. За тим долазе „непотпуне консонанце": велика терца и мала терца (a-c'; 6:5), велика секста (c-a; 5:3) и мала секста (e-c'; $\frac{8}{5}$). Велика секунда (други ступањ: c-d) је очигледно дисонантан интервал, и ако постаје правилним периодичним трепереньем (из две врсте трепереньа чији је бројни однос — 9:8 — врло прост). Дисонантна је и велика септима (15:8: седми и последњи ступањ у скали, не рачунајући октаву, чији је однос према првом тону, као што смо видели, 2:1 или $\frac{16}{8}$). Дисонантни су, најзад, и сви промењени, проширени или сужени интервали. Али у музици се не рачуна са консонанцом и дисонанцом појединих интервала, т. ј. са двозвуцима, већ са трозвуцима, са акордима, са хармонијама (хармонија је грчка реч која одговара латинској речи акорд). За то је за хармоничку музику, за стварање хармоније, велика терца важнија него кварта, која се сматра само као допуна квинте (до октаве). Због тога што код старих Грка велика терца (дитонус) није важила као консонантан интервал, већ као парафоничан (т. ј. између симфоније или консонанце и дијафоније, дисонанце), није био употребљен *dur*-акорд (основни тон — велика терца — квинта), вели један историчар грчке музике (Bellermann), и за то се није могла развити хармонијска музика.

Хармонија у ширем музичком смислу је следованье, везиванье акорда. Хармонија је дакле шири појам него консонанца. У њој се могу употребити и дисонанце које се после опет „разрешују" у консонанце изостављањем тонова, који сазвук и чине дисонантним, кварећи утисак целине.

Дисонанци има у музици веома много. Тако оне постају ако се при спајању две хармоније (два консонантна акорда) већ у времену првог акорда одсвирају или отпевају унапред и тонови који припадају тек другом; или ако се умеђу прелазни тонови (нпр. *cis* између *c* и *d*), којих у главној скали нема, да би се нпр. подражавало природном говору, плакању итд. Акорди се не везују само хармонијски него и мелодијски. Данас је истина у музици омиљено везиванье акорда без мелодије или, како бар поборници такве музике тврде, с мелодијом ој тек треба погодити, која се с муком мора нагађати. Међу тим, и

ако се о чистој мелодији можда не може говорити — већ за то што је и поједини тон у ствари један акорд, једна хармонија — ипак је мелодија, ако не старија и важнија од хармоније а оно бар исто тако првобитна и исто толико важна, исто тако богат извор најчистијих, највиших естетичких осећања.

Мелодија је једна уређена сукцесија тонова која почива на музичкој скали одн. на хармоничким интервалима. Музичка скала управо и није ништа друго до избор извесних тонова одн. ступњева, интервала, који се употребљују за стварање мелодије. Са свим потпуно мењање, у прелазима много мањим од полутонских, је немелодично. Мелодија иде од тона ка тону (на више или на ниже), везујући један с другим. У тој вези, у смењивању различних ступњева, различних односа (целих и полутонова), у прелазима из једног тона ка другом тону — не у самим појединим тоновима — лежи драж мелодије.

Осим својом садржином, својим квалитативним односима, тонови у сукцесији (један за другим) дејствују и својим обликом, својим распоредом у времену. Тај распоред, тај облик је *ритам*. Ритам претпоставља правилно периодично следовање тонова. Кад год је дато такво следовање, ми га рашчлањавамо, уносимо у њ извесну поделу. И у монотоно куцање часовника, и у једнолико цурење кишних капљица (ако није сувише споро, у великим паузама) ми уносимо лако и радо ритам, т.ј. извесан распоред, извесну поделу. Ми одвајамо једне тонове од других, задржавајући се дуже на једнима него на другима, и ако су они сви истог трајања. У исто време ми наглашујемо, дижемо, појачавамо једне, а спуштамо, слабимо, управо остављамо ненаглашеним друге тонове, и ако су сви они исте јачине. Дужи (продужени) тон изгледа увек наглашен; наглашен тон изгледа увек дужи. Промена трајања тона је нераздвојна од промене јачине; и обратно. Ритам је распоред у трајању тонова, однос њихових трајања. Али с променама у трајању иду паралелно и промене у јачини. У том смислу ритам је исто што и *такт* (у поезији „метар“) т. ј. периодично дизање и спуштање, смењивање наглашених и ненаглашених чланова, тонова. Основни ритам је двочлана подела; двочлан ритам (први члан наглашен и, следствено дужи, други члан ненаглашен и краћи) је најпростији ритам или такт (то је $^2/_4$ — такт или т. зв. такт марша). Ритам, као распоред према трајању тонова, и такт, као распоред према њиховој јачини, се истина у музици одвајају; али у ствари, по својој психолошкој природи, они су нераздвојни. Такт је управо само најпростија ритмичка јединица. Ритам се састоји из тих јединица, из тактова, из понављања тактова; он је заједничко име, општи појам за све различне врсте тактова. Из најпростијег, двочланог такта постаје скоро исто тако прост трочлани такт (први члан наглашен,

друга два наглашена; $^3/_8$-такт, „валцер-такт“). Сви сложенији тактови се дају свести на двочлани и трочлани такт.

Веома важну улогу игра у музици поред висине, јачине и боје још и трајање тона. За то је тачно одређивање брзине у времену, једно мерило времена (темпо), по коме тонови треба да следују један за другим, као што је познато, од врло великог значаја у музици. Ухо је пак необично осетљиво за разлике у времену. И необично фина, апсолутна осетљивост за разлике у висини тонова на крају крајева је такође само веома фина осетљивост за разлике у трајању тонова. Јер висина тонова зависи од броја треперења у секунди, а то значи, од трајања појединог треперења: за то се тонови (у средњим висинама) разликују по висини и онда кад њихова разлика, као што смо раније видели, износи само $^1/_5$ једног треперења. Да би у опште произвели осећај (не и да би се јасно схватила висина), за поneке тонове је довољно трајање у хиљадитим деловима секунде или чак и у деловима тих делова (нпр. за *g4* само $^3/_8$ од хиљадитог дела сек.). По извесним мерењима (Маховим) ми исто тако лако примећујемо разлике у трајању истих тонова: тон, који траје $^1/_2$ сек. довољно је продужити само за $^4/_{120}$ сек., да би се осетила разлика. Најзад, два се тона разликују као два — не спајају се у један — ако их раздваја интервал од само $^1/_{300}$ сек.

За простор пак ухо је врло непоуздано чуло. Локализација осећаја звука је врло неодређена, и то нарочито одређивање правца и даљине звучног извора спреда и позади, док је локализација десно и лево нешто мало поузданија. Нарочито се брка спреда и позади, одозго и одоздо, кад се глава и, следствено, уши не крећу. Међутим, услед различног кретања главе одн. ушију (од места звука или ка њему), јачина звука се мења и ми, нарочито користећи се још и ранијим искуством, доносимо закључке о правцу и даљини звука. Али недостатке у том погледу ухо богато накнађава као „чуло за време“, како је с правом названо због своје необичне осетљивости за разлике у времену. Ухо је такође названо (Џен) и „чисто квалитативним“ чулом. А шта нам оно у том погледу даје, какво квалитативно богатство, колико душевно благо, видели смо у току горњег излагања.

Др. Борислав Лоренц.

ХУМАНИСТИЧНЕ СТУДИЈЕ И ЕКСАКТНЕ НАУКЕ.[1]

од

Хенрија Поенкареа

члана француске академије и академије наука.

Могу ли се научници користити ваљаним језичнокњижевним образовањем или је то образовање за њих само некористан раскош? Јасно је пре свега да би им оно, ако се не би њим користили толико колико научници, било увек корисно толико колико људима; они нису непрестано затворени у својој радионици; они живе животом свега света и ништа од онога што је људско не треба да им је туђе; али то није питање које хоћу да расправљам овде. Ја не говорим о човеку, већ једино о научнику и хоћу да покажем, колико ће његов научни рад постати плоднији, ако је његов дух примио здраву храну класичне књижевности.

Заиста ја нећу тврдити да сваки, који није прошао кроз класичне студије, треба да се одрекне тога да постане научник; чињенице би ме одвише лако утерале у лаж; дух (геније) налази увек свој пут и крчи га по потреби кроз најгушће честе; али тим се неће да каже да није боље ходити великим путем; нећу ни то да вам наводим списак свих великих научника, који су у исто време били научници првога реда и духовити књижевници; било би одвише лако мени одговорити да се цео свет, има тек педесет година, користио класичним образовањем и да су га ти велики људи примили као сви њихови савременици. Па ипак верујете ли ви да би Гаус, да би Лаплас, да би толики други били оно што су били да се нису изоштрили књижевношћу?

Да, то је истина: пре педесет година нико не би за корисно држао доказивање, којега се ја лаћам данас. Толико је истина, коју хоћу да браним, била очигледна и изван сваке препирке. Али од онда су дошли апостоли користи. „Шта значе", говораху они, „ова узалудна граматичка вежбања, у којима наша деца троше своје најлепше године? Зашто их остављати при старом свету, који је мртав и који се неће вратити више, у место да им се покаже одмах нови свет који

[1] Овај је говор знаменити математичар Поенкаре говорио на француском језику у шестом редовном годишњем скупу бечкога „друштва пријатеља хуманистичне гимназије" 22. маја 1912. год., у свечаној дворници бечкога универзитета. „Науке" (sciences) су екскактне науке — математичне и природне науке. Говор је штампан на француском језику у „Mitteilungen des Vereins der Freude des humanischen Gymnasiums". 1912. L. 52. — 62. За речи „l'esprit de finesse" нисам могао наћи у нашем језику бољих речи од речи „дух расуђивања".

Ј. Лукић.

је жив? Освојена научна се гомилају; требаће година учења да их присвојимо. Ове скупоцене године ми не можемо расипати. Књижевно образовање је само губљење и расипање времена. Треба ићи право намери, па да се иде брзо". Господо, математичари кажу да је права најкраћи пут од једне тачке до друге, али они немају право и ја ћу то показати сад.

После апостола користи дошли су статистичари. Они су показивали успехе што су их постигли при научним испитима ученици реалних школа. То бејаше један разлог. У реалним школама почињу се науке раније. До дана испитнога прелазила се њихова грађа два пута чешће, него што су је прелазили другови им класичних школа; на послетку то се зна на памет. Али стварање духа није се користило овим непрестаним преживањем. Ученик је више учио, али је мање способан за учење. Не треба у школи учити, већ у животу. У школи треба да учимо учити. Дођите дакле десет година после испита, па видите шта су постали једни, а шта други; они који знађаху добро свој програм, јер су га прешли сто пута и они који су о том имали само општи поглед, али чији дух бејаше врло прекаљен.

Ови, рећи ће се, не би мање дух прекалили да нису губили своје време у граматици. Ах граматика! О њој се рекло много зла; поступа се с њом данас као са нечим сумњивим; хтело би се да се она избаци, па да се језици уче без ње и измишљено се директан метод, који би допустио да се буде без ње. Не мислим да је граматика најкорисниja од језичнокњижевних струка, али ипак мислим да се не би имало права презирати је и не разумети корист, коју граматично вежбање има за стварање научникова духа.

Сећам се једне причице, коју сам чуо од главнога надзорника математичне наставе, господина *Vacquart*-а. Он надгледаше један разред реалне школе, чији наставни план бејаше у то доба мање књижеван него што је данас и питаше једнога ученика о познатом правилу, које нас учи да се производ не мења, кад се промени ред чинилаца. Знак множења може се казати било у облику „(чинилац) *који* (номинатив) множи" било у облику „(чинилац) *који* (акузатив) множи (други чинилац)" (*qui* multiplie, *que* multiplie). Чим је поменуто правило утврђено, има се права употребити без разлике један или други облик; али пре него што је се оно доказало, немамо права да употребимо један место другога. Ученик наравно не осети ових разлика и он изговори доказ који знађаше готово на памет и мишљаше да га добро зна употребљавајући сасвим наопако оба облика. Надзорник га прекиде и покуша да га доведе дотле да види своју погрешку; у том није могао успети. *Који* (qui) је субјекат, *који* (que) је директан објекат. Ученик није разумео, а исто тако ни његови другови. Субјекат и директан објекат били су за њих речи без смисла.

Они су се сећали нејасно да су некада, када су граматички анализали, називали редовно подметом реч, коју су видели пред глаголом, а директним објектом реч, која је била иза глагола. Шта више они су знали да ово правило није било без погрешке и да су се, кад се оно употребљавало (што је међутим било још најпоузданије), добивали каткад задаци за казну, али одатле до схватања једва осетне разлике, у којој се овај сиромашни господин Vacquart трудио да је они схвате, било је далеко. Никад се, говорио ми је извесни надзорник, не би сличан догађај могао догодити у латинском разреду.

Верујем заиста да би се нашло данас, у разредима наших реалних школа, духова боље израђених. То, што је надзорник Vacquart видео, не би се више поновило у истом облику. Али има гомила немилих догађаја исте врсте, ситнијих, мање големих, мање очигледних, што чекају младе људе, који прилазе учењу наука, а нису постали гипки гимнастиком разума, која се зове граматика. Наши западни језици, нарочито француски језик, јесу танка и тачна оруђа, која својим многоструким флексијама, редом речи и својим везама казују прелазе бескрајно ситније, него што је она разлика, која се била измакла ученицима, о којима тек што сам говорио. О свима овим ситним прелазима математичар мора себи да дâ рачун; да се само један прелаз промени, онда пада све његово расуђивање; и он мора о њима да дâ себи рачун без напрезања; треба да је навика, разликовати их од првога погледа, постала за њега друга природа.

Има заиста два начина разумевања; може се разумевати у главном и у појединостима. Дете разуме у главном; за дете је реченица клада и његов нагон би га навео да је пије као једну једину реч. Свака реч је средиште удруживања мисли, које средиште подиже око себе кружне таласе; реченица то су покретя, који излазе из гомилања ових таласа; дете види само ове покрете, али оно не зна да одваја оно што је у њих од ове или од оне речи.

То је разумети као што види кратковид човек, којем се различни делови од предмета чине као пеге, које се сливају једне у друге и које су сличне оним пегама, којима се људи диве у сликама неких нових сликарских школа.

Каква је јасност ових слика, такво је обично и разумевање реченица. Дивљак и сељак неће никад знати за друго разумевање. Многи одрасли и шта више образовани људи задовољавају се тим разумевањем за обичне потребе у животу, чувајући право разумевање за најтеже проблеме. Кад се уче живи језици по модерној методи, трудимо се да тачно постигнемо да ово просто разумевање туђих реченица предњачи разумевању по појединостима, које треба да буде стечено тек доцније. Доста је да се не иде „на лево“, кад се заповеда да се

иде „на десно". Не треба рашчлањавати прави смисао речи „на десно". Једном речи, то је доста за живот.

Али то није доста за мишљење, није доста за учење науке и нарочито математике. Математично мишљење је као танка справа за таљење метала; ако јој се дају одвише крупни комади, они неће пролазити; треба јој мање крупне грађе, пре свега истрвене тако рећи рашчлањавањем речи.

Казали су ми да хинески језик, који је једносложан и без граматике, не може да искаже неке ситне прелазе, које ми исказујемо променама речи и да су „небесници" због оскудице у оруђу, које им допушта тачно мислити, од науке одвојени и да ће остати одвојени. За Француза, који разумеју свој језик само у главном, као дете, за оне једном речи, који немају граматике, француски језик је што и хинески језик.

Реч је о прелажењу од једнога од ових начина разумевања ка другом; треба се одучавати сматрати реченицу као кладу; треба разликовати њене различне делове, њихове узајмичне односе и многоструке ситне прелазе, који постају од промена речи; треба учити видети све то једним погледом. Треба дакле себи ломити дух рашчлањавањем облика у речи. Начин основних школа и начин модерних школа то је граматично рашчлањавање, вежбање најдосадније од свих вежбања, које захтева много писања за мало плодова и при којем се помажемо извежбаношћу и емпиричним досеткама без васпитне вредности.

Други начин употребљава превођење с туђега језика и превођење на туђи језик. Овде ученик мора замењивати речи једнога језика речима другога језика, метати их у падеже и на место према језику на који се преводи, то што га гони да мисли о њиховим узајмичним везама. У осталом то нису више апстрактни обрасци, којима он влада, већ речи, од којих свака има своју особину и које имају још мало живота. Мерите колика се корист добива, кад се преведе на туђи језик само једна страна и цените према том колико би листова хартије требало исписати, па да се изврши граматично рашчлањавање овога истога текста.

Али зар се не би могли постићи исти ресултати живим језицима, који су подеснији стога, што се могу практично употребити, јер се говоре? Пре свега уче се данас ови језици по директном методу, то јест у главном; реченице се сматрају као кладе, то јест без граматике; прогони се превођење с туђега језика и превођење на туђи језик као јерес коју треба спалити. Да кад бисмо се оставили и овога директнога метода, нови језици, који су сви аналитични и који су као у калуну саливени, не би могли заменити старе језике, који многострукошћу и богатством својих флексија и збијеношћу својих синтакса

имају других начина да искажу исте прелазе у значењу речи тако, да се не може прелазити од једнога језика другом, а да се не пази на све ове прелазе.

То показује узгред колико су неразборити они, који хоће да се учи латински језик по директном методу. Ја не знам да ли би се језик учио с мање напрезања; али то би мало значило, ако је напрезање то што користи, а не језик. Ако вам лекар нареди да идете у високе горе да себи оснажите мишиће, онда се не треба возити, већ треба ићи пешке.

А било би још много горе учити француски језик по директном методу. Због тога би млади људи, који не знају латински језик, на мах изгубили сваку могућност да икад разумеју француски језик тачно и у појединостима. Директан метод учи нас у немачком језику свему оном што од њега знају Немци, који нису ишли у школу, а и то није за презирање. Кад пређемо границу, ми поцрвенимо од келнера због својега незнања; немачки језик, како га говоре келнери, био би за нас већ добит; француски језик, како га говоре келнери, то би заиста било још мање. Ја сам већ напред казао да то није онај француски језик, који је за математичаре.

„Али ако је само вежбање у анализи намера, коју треба постићи, зар будући математичар не може постићи непосредно, борећи се од почетка с грађом, на којој ће имати да ради после тога, с количином, бројевима и сликама?“ То би било упрезати волове иза плуга. Крупне комаде, које ова анализа треба да исцрпи у прашину, паметно је изломити прво у мање комаде; радити друкчије то би било хтети сварити пре него што се жвакало. Та анализа врши жвакање; она нам даје сварљиве елементе. Облици речи, који су производи овога првога обрађивања, имају још нешто стварно и нешто што је готово живо; они су стога мање немили младој деци, која се могу упознати с њима у доба, када би им математика била неприступачна.

То, што сам казао о математичару, вреди и о природњаку. И он мора мислити и по том рашчлањавати, разликовати елементе предмета, које они испитују, одвајати их мишљу једне од других, поредити их и састављати их. Све ће он то научити радити или језичном анализом или математичним вежбањем; али овај други пут њему је у опште затворен. Биолог има исто толико мрње према математици колико најједностранији књижевник. Ови чисти облици математичареви, који му се чине празни, без боје и без живота, задају му смртну досаду и за њега су без интереса; он је готов да у њима види тако исто празно као и немило оруђе. Не остаје му данде други пут, којим би ишао до пут хуманистичних студија. Ова граматична анализа, плод граматичнога упоредног учења језика, биће му обилато довољна као

гимнастика и она ће се мање противити његову укусу, јер ће му она нудити предмете још нелишене сваке боје и свакога живота.

Има једно на што се жали цео свет. То је што неки научници и неки инжењери не знају да искажу своје мисли јасним и тачним језиком. То је оно што се називало у нас кризом францускога језика и оно што се без сумње назива у вас кризом немачкога језика. Није се оклевало окривљивати за ово незгодно стање слабу хуманистичну књижевну наставу. Сви људи не могу бити велики писци и вештаци на перу; слика, боја стила, нагласци у речитости и срећни изналасци речи могу им недостајати и они могу бити без њих. Али је свима потребно да буду јасни и да не замарају читаоца. Најдуховитије мисли остаће некорисне, ако не можете учинити то, да их разумеју они што су око вас. Њутон би, пренесен изненада у Хину, умро непознат и не би могао довршити своје дело, јер Хинези не разумеју енглески језик, а свакога дана, то занста треба рећи, излазе научне расправе, које су може бити узвишене, али ми нећемо о њима знати никад ништа, јер су писане језиком, који је сличан хинеском језику. Многи људи од посла жале се што добивају од својих инжењера извештаје написане истим (хинеским) језиком.

Има, као што је то напоменуо скоро госп. Лешателије, један скуп врло простих правила, која је довољно употребити, али их треба употребити, ако човек хоће да буде уверен да ће га други разумети. Потребно је особито навићи се срећивати своју мисао и не почињати њено разрађивање, док се није утврдила једна основа и треба се навићи не настављати то разрађивање своје мисли без ове основе. Ова основа треба да је логична и да се чини таква не само оном, који је њу смислио, већ и свима његовим читаоцима.

Чини се да је ту само реч о сасвим спољашњој тачности; стало је до тога да се пише на начин разумљив, као што је стало и до тога да се има читак рукопис. Ако не знаш читко писати, твоје најбоље мисли измаћи ће се оном којем пишеш, јер ће се он одрећи тога да чита твој неразговетан рукопис. А међутим даје се вештини лепога писања само значај другога реда; има врло великих људи који пишу „сврачје ноге“; они не морају писати разговетно, ако узму секретара. Зар се не би могло радити тако исто у овом што се тиче стила. Духовит човек био би тај, који би само мислио, а поред њега био би један скроман мањи чиновник, један писар, који би те његове велике мисли исказивао језиком разумљивим осредњим људима.

Ах, али не! „Стил, то је сам човек“, рекао је Бифон; ако је стил непотпун, онда је и човек непотпун; добро писати то је добро мислити; и ако се хоће да пише с помоћу својих помоћника, требаће их молити и да мисле за нас. Разумљивим језиком треба писати не само зато да нас други разумеју, него и зато да и сами себе добро

разумемо. Мисао је потпуна само онда, када је она потпуно исказана; дотле је она само неодређена и нејасна, она постоји тако рећи само као могућна. Она не може да ствара нове мисли исто тако као какво биће, које није још скинуло своје ларвне облике и које је неспособно за расплод. Ако оставиш другом бригу да мисли на њен завршни облик, она није више твоја; ако је не ослободиш њених омотача, она ће остати неплодна или што је још горе — она ће те преварити и завести на странпутицу. Чинило се мало пре да ја ценим мало лепо писање; али није тако. Колико бих погрешака избегао ја у својим алгебарским рачунима, да сам имао лепши рукопис; колико ми је се пута догодило да рђаво преписшем своје једначине, јер сам сам свој рукопис рђаво читао. И заиста су они, који немају стила, изложени сличним неприликама, али у области бескрајно вишој од *ове рачунске*, у области расуђивања и чисте мисли.

Могло би се само мислити да научна настава у овом погледу још може бити довољна сама себи, на пример стилизовање математичнога задатка могло би се научити исто тако лако као и стилизовање каква превода с туђега језика или какве приповетке. То би била погрешка; свагдашњи живот не допушта нам да у то сумњамо; али није доста потврђивати ову чињеницу, треба јој наћи и објашњење. Математични задатак у опште је нешто врло тешко, бар по оном што тврде ђаци, којима се задају задаци. Изналажење нових мисли тражи од детета највеће напрезање, за које је оно способно и не остаје му више моћи да их уређује и да им даје добар облик. Мисли ће му доћи како могу и у ма какву реду; оно је још захвално што му се оне појављују макар и неуређене и оно ће их показати такве какве су му се појавиле. У књижевном задатку напротив оно осећа да је главно управо распоред грађе, тачност и јасност стила; оно нема друго што да ради; мисли, које има да искаже, њему су добро познате; ђак нема да се напреже да им обухвати целину и стога их може лакше уредити. Ја додајем то да ће му друговање с великим писцима стављати непрестано пред очи угледе; ако је учитељ добар, он ће знати натерати ученика да добро гледа ове угледе и да их гледа с коришћу. И то ће бити угледи у исто време и за састављање и за стил. За стил има још само један начин да га добро створимо, а то је превођење с туђега језика. Кад је ђак добро разумео један стари текст, он треба још да та каже својим материнским језиком и то је најбољи начин да се научи матерински језик, јер треба њим да каже оно што се најпре мислило на туђем језику.

Књижевност, добро предавана, може бити и корисна школа за посматрача. Истински песници знају посматрати; они не употребљавају своје епитете насумце, они их пишу, пошто су посматрали. Ако професор зна свој посао, он неће пропустити ниједну прилику да по

каже ученику тачност једнога епитета; али да би о тој тачности ученик могао судити, треба да он сам научи посматрати. Ви мислите може бити да ја говорим овде о будућем биологу, али не говорим.

Биологу то не треба; гледање му је уређено, иначе он неће учинити никад ништа ваљано. Али напротив математичару је потребно да га науче да посматра, а то му је исто тако потребно као и сваком другом. Као што нема посматрача, који нема каткад прилику да размишља мало, тако нема ни мислиоца, који не би морао да посматра.

Сав свет слаже се у том да је језичкокњижевна настава, добро схваћена, најпогоднија да развије у нама „дух расуђивања" (l' esprit de finesse). И као што је „дух расуђивања" (l' esprit de finesse) потребан свему свету, јер цео свет треба да живи, јасно је да је језичкокњижевно образовање потребно научницима као и свима људима. Само се обично мисли да им је образовање потребно да постану само људи, а не да постану научници и у том се људи варају.

Може се бити, рећи ће ми се, научник и шта више велики научник без икаква „духа расуђивања" (l' esprit de finesse) и сваки може познати људе од науке, који, могло би се чинити, немају тога духа. То би се могло чинити само површном посматрачу. Ако сретамо толике математичаре и толике природњаке, који су у обичном животу каткад неспретни, то је стога што они, одвучени својим мислима од прилика које их окољавају, не виде оно што је око њих. Али ако они не виде, то није зато што они немају добре очи; то је само стога што они не гледају. Они ће се својим очима знати послужити, кад се узговори само о оним предметима, који им се чине занимљиви.

„Математички дух" нам допушта да судимо по потпуним, поузданим и добро постављеним претходним поставкама; али потребан је „дух расуђивања" (l' esprit de finesse) сваки пут, кад се хоће да нађе истина из многоструких и непоузданих података, између којих података треба бирати. Област овога духа је дакле много пространија него што се мисли. Он није никако ограничен на оно што се тиче књижевности или на оно што се тиче друговања људи међу собом. Мисли ли се да се научник, који има да реши какав проблем, не налази никад пред непоузданим подацима? Остављамо физичара и биолога; докад би о њима био одвише лак; али шта да се каже о чистом математичару? Он треба да доказује и његови докази треба да се оснивају на стеги и да застављају постојане споменике; за тај је посао створен „математички дух" (l' esprit géométrique).

Али пре него што докаже, он треба да пронађе; али нико није никада нешто пронашао самом дедукцијом. Чиста логика не може стварати; има само један начин за проналажење, а то је индукција и за математичара и за физичара. Али према индукцији првенство има „дух расуђивања" и способност бирања; треба се задовољити посма-

трањем и не чекати поузданост; и овде нам треба „дух расуђивања“ (l' esprit de finesse).

И због тога има две врсте математичара; има их таквих који имају само математички дух; они ће бити корисни радници, који ће ићи с успехом сасвим означеним путевима; треба нам оваквих људи и то треба нам их много. Али поред ових многих математичара има и таквих, који имају „дух расуђивања“ (l' esprit de finesse), а то су они, који стварају; једна страна, коју они напишу, вреди колико читава књига. Може бити наћи ће се ова драгоцена способност и у људи који немају језичнолитерарне образованости; ја бих могао за то навести примере; има заиста људи, који имају „дух расуђивања“ (l' esprit de finesse) од природе, па им стога не треба туђа помоћ; али то је изузетак, већина људи има само клицу те способности и само образованост може ту клицу развити.

Ја сам узео реч „дух расуђивања“ (l' esprit de finesse) у пространом смислу; није реч само о познавању људи, и ако ово познавање није на одмет, па чак и за научника, који је, не могући да види све сам собом, нагнан да се ослања на сведочанства других људи. Каквим погрешкама није изложен, ако не зна оценити та сведочанства и измерити њихову вредност! Али и ако узмемо реч у њеном општем смислу, зар не видимо да су језичнолитерарне студије за чудо способне да нас вежбају у вештини погађања; зар скроман ученик, који преводи просто с туђега језика, нема свакога тренутка прилике да од два смисла, граматички могућна, бира и погађа који је од њих тачан?

Али није то најглавније! Учењем старе класичне књижевности учимо се ми најбоље да се одвраћамо од онога што има само случајну и посебну корист, учимо се да се старамо само за оно што је опште и да тежимо увек неком највишем савршенству. Они, који су је окусили, постају неспособни да ограниче свој видик. Спољашњи живот говори им само о њиховим користима једнога дана, али они га чују само у пола; они хитају да виде нешто друго; они свуда чезну за једним вишим отачанством.

Може бити могло би се озбиљно замерити класичним студијама због овога. Ако треба желети да од десет младих људи њих девет постану трговци, зар није опасно огадити им још унапред оно што треба да испуни њихов живот? О овом нисам властан да говорим; за то би требало питати трговце и инжењере; у осталом они су већ одговорили на то и они су се у већини изјаснили у корист класичних студија. Али то није мој задатак овде; ја тражим само то како треба радити, да се створе научници.

И то је сасвим јасно! Научник не треба да се одређено задаје остварења практичних намера; он ће их без сумње и постићи, али треба

да их постигне тако, да му оне буду као неки сувишак. Не треба никад да заборави да је особити предмет, који он проучава, само део велике целине, која тај део превазилази бескрајно и да љубав и радозналост за ову велику целину треба да је једини покретач његову раду. Наука је имала дивних примена, али наука, која би гледала само на примене, не би била више наука; она би била само „крава музара". Нема друге науке осим науке, која тражи истину ради истине.

Треба се пењати више и све више да се види све даље. За правога научника је врх, на који тек што је се успео, само претходни ступањ, који треба да га води вишем врху. Ето какав је дух, који треба да га одушевљава. Тај дух, то је онај дух, који је вејао некад над Грчком и који је учинио да се ту роде песници и мислиоци. Остаје у нашој класичној настави нешто од старе грчке душе, нешто што нас гони увек да гледамо у висину. И то је драгоценије за стварање научника него читање многих математичних дела.

Још једну реч па да завршим. Корист није једини непријатељ класичнога образовања, оно има и једнога унутрашњега непријатеља, а то је употреба учености на зло. Употребила се та ученост на зло у Француској и то се називало угледањем на Немачку. У слици, у којој сам гледао да вам изнесем доброчинства језичнокњижевне наставе, ви морате опазити да ученост не заузима у опште никакво место. Треба да је професор учен, али не треба да допусти да се то види. Ништа није противније „духу расуђивања" (l' esprit de finesse) него педантизам.

ОШТАР И ШТЕТАН.

(чл. 42. ЗАКОНА О СРЕДЊИМ ШКОЛАМА).

У једно време беше овладала бојазан у вишим круговима нашим да ће нас преплавити школовани људи. Израчунало се, по нечем, да имамо школованих људи више него што нам треба. Хиперпродукција интелигентних задаваше бриге и Влади Краљевине Србије, која не могаше да попамети све кандидате за чиновничка места у маленој Отаџбини нашој.

Као да је тај страх ушао био и у Министарство Просвете. Само се тим да ласпира све јаче поштравање одредаба којима се сузбијаше јача навала у средње школе. Уводи се школарина, заводи се нижи течајни испит, отежавају се погодбе за благодејање, не примају се у школу деца старија од тринаест година, поштравају се казне за ученике, даје се право Професор. Савету да може на крају тромесечја

отпустити из школе ученике који не покажу повољан успех. Отежати улазак у средњу школу, избацити из ње ученике који од прве не покажу довољно марљивости — то беше смисао измене ранијега закона о средњим школама. Није се више тежило да што већи број прође кроз средњу школу, већ да се што чешће врши одбир оних који напредују у школу.

Не знамо шта ћемо с толиким школованим младићима; нису нам потребни многи кандидати за чиновничке положаје: такве су речи падале с врха државне управе.

Да је ово тврђење било нетачно; да ми, ни у онај мах ни доцније, нисмо имали не само суфицита у школованим људима него ни довољан број за најважнија места у разним гранама државне управе: доказ је у том што су недошколовани, нестручни људи заузимали важне положаје. А тек се данас види сасвим јасно, како нам је сувише мали број људи спремних да заузму положаје и у судској, и у полицијској, и у финансијској, и у просветној — у свим струкама у проширеној Србији.

Погрешан је био рачун, па погрешан рад, и сад тешке последице таквога рада.

Дотакосмо се само узгред ове теме, да бисмо скренули јачу пажњу на једно питање о којем хоћемо да проговоримо.

У низу одредаба, којима се судбија нагомилавање ђака у средњим школама, поменусмо и овлашћење, дано Професор. Савету да може, крајем тромесечја, отпустити из школе ученика који не покаже повољан успех. Та одредба, унесена једанпут у закон о средњим школама, задржана је и до сада, и ако је закон од тога времена двапут мењан. Према томе, могло би се рећи да је умесност и оправданост њена баш тим најбоље доказана, што ни наставничке колегије, ни Министарство Просвете не налазе разлога да је избаце из закона.

Ево у целини те законске одредбе, која је ушла у чл. 42. закона о средњим школама:

„После другог тромесечја, Професорски Савет, на предлог Разредног Већа, може неспремна, немарљива и неуредна ученика отпустити из школе с тим, да на крају исте школске године полаже разредни испит из свију научних предмета тога разреда. За ученике поновце овакна се одлука може донети одмах на крају првог тромесечја".

Професорском Савету даје се право да отпусти из школе ученике који су неспремни, немарљиви и неуредни. Он *може* отпустити, ако му Разредно Веће предложи за отпуштање, ученике који немају повољан успех, који су немарљиви и неуредни.

У неким школама ова одредба законска није никако ни примењивана; друге су школе ређе чиниле употребу од ње. А било је ш[illegible]

из којих је отпуштан велики број ученика. Само једнога тромесечја отпуштено је из једне школе, на основи 42. чл. закона, више од четрдесет ученика.

Јесу ли сва ова деца била неспремна, неуредна и немарљива? Како се то десило да се у једној школи натрпа толики број такве деце? Да ли су наставници, јесу ли Разредна Већа одиста стигли да упознају ту децу, да стекну тврда уверења да су ти ученици и неспремни и неуредни и немарљиви? Је ли се ко потрудио да загледа у кућу у којој живе та деца, да упозна средину у којој се она крећу, да их извуче из рђаве околине?

Разредни старешина можда није стигао да то све сазна, свакојако није ни могао за тако кратко време (за три, за шест месеци) упознати све ученике, сазнати све тешкоће с којима се боре поједина деца. Понекад то апсолутно није ни могућно, кад у једном разреду има по 60, па и 90 ученика.

У школама с толиким бројем ученика у разредима не да се ништа озбиљно ни радити. Разредном старешини не може се пребацити нехат, ако он и за три и за шест месеци не упозна своје ученике, а још мање се може захтевати од њега да их све походи у њиховим становима и да проучи средину у којој живе.

Осећајући силан терет од тако великог броја ученика по разредима, где нема ни довољно простора, често ни седишта за све ученике, разредни старешина и сви наставници који раде у таквом разреду једва чекају — не треба рећи: нарочито траже — прилику која би донела могућност за разређивање ученика. У тако многобројним разредима не може одржати ред ни највештији наставник. И деца, збијена, не могу остати мирна и пажљива. Она дају повода и сама, да се код наставника њихових створи уверење: да су сви, немирни и непажљиви ученици, немарљиви и неуредни. На њима се, без много омишљања, врло лако примењује чл. 42. закона. Отпуштају се ученици из школе, да би начинили више места својим друговима, који у том моменту нису обележени као неспремни, немарљиви и неуредни. Отпуштају се из школе ученици, да би створили могућност за правилан рад у разреду, који је био засут великим бројем ученика.

По чл. 28. закона о средњим школама, дужна је свака средња школа примити све ученике из своје школске области.

Због ове одредбе, многе школе упишу двапут већи број ученика него што може стати у школску зграду. Не имајући довољно простора за отварање паралелних разреда, школска управа натрпава ученике у учионице тако, да често на једнога ученика не дође ни по три кубна метра, а разреди добију по двапут већи број ученика него што је законом одређено.

Школа у овом случају подсећа на разграђену ливаду, у коју улази ко год хоће.

Закон, одредбом једнога члана, потире одредбу другога члана. Морају се примити сва деца из школске области, па макар их дошло и по стотину на сваку учионицу, а закон (чл. 27.) одређује да број ученика у нижим разредима не треба да буде већи од педесет, у петом и шестом да не буде већи од четрдесет, а у седмом и осмом — тридесет ученика.

Као да је глагол *треба* дошао у овај члан закона само зато да утврди да у нижим разредима *може* бити и преко седамдесет, па и деведесет, а у вишим разредима но педесет и шесет ученика!

Не треба се чудити што наставници, у оваквим приликама, морају прелазити преко многих обзира, па, само да добију могућности за рад у претрпаним разредима, олако жртвују један број ученика, избацујући их из школе, на основи чл. 42.

Било би врло неумесно тражити од наставника да у таквим разредима раде с преданошћу и захтевати од њих успех. И Разредно Веће и Професорски Савет не могу бити одговорни што се, у оваквим приликама, користе одредбом чл. 42., који је толико опасан за ученике.

Али што се у једној школи може извинити, у другој се не може одобрити.

Било је школа, у којима нити је био велики број ученика, нити су учионице препуне, па је опет примењиван чл. 42. закона у свој оштрини својој.

О тим школама ваља нарочито проговорити.

Закон о средњим школама, чланом 40., допушта понављање разреда. Ако је неки ученик показао слаб успех једне године, он се може друге године поправити. Нема наставника који не би могао навести многе ученике своје, добре и по свему ваљане, који су у млађим разредима били немарни и неуредни, па су понављали разреде. Ономе који не уради свој посао од прве како треба, ваља дати могућности да исти посао ради поново, па ће га тада, врло вероватно, урадити много боље.

Слаб по учењу, неуредан, немаран ученик не може донети радости својим наставницима, али се наставнику даје прилика да своју вештину и умешност огледа на такву ученику, да од њега начини ваљана и вредна дечка. Школи није само задатак да учи и да васпитава добру децу, већ и да поправља испуштену и запарложену децу.

Избацивањем на улицу ученика, који су у чл. 42. названи неспремни, неуредни и немарљиви, наставници су себи олакшали посао. А шта ће бити од деце која су отпуштена из школе, о том школа не води рачуна. Нек се старају родитељи њихови. Истина, закон у цитираном одељку чл. 42., допушта да ти ученици могу на крају [illegible]

школске године полагати испит из свију предмета тога разреда. Свакоме је наставнику ова наредба до неразумљивости чудна. Из школе се истерује један ученик, јер не учи, јер стога што је неспреман, немарљив и неуредан, не да се учити; признаје се да се с њим не може ништа радити, а одмах се утврђује да тај ученик може поново доћи у школу, ако крајем исте школске године положи испите из свих предмета оног разреда из којега је отпуштен. Дакле, може се код куће поправити, може се припремити за испит и положити га, може се учити и поред тога што му је службено речено да је неспреман, немарљив и неуредан. Значи: у школи се није могао поправити, није се дао ничему научити, па га школа предаје родитељској кући да га она поправи и научи. Што школа не може и не уме, то нек уради кућа.

Само се на тај смисао може свести одредба која допушта неспремну, немарљиву и неуредну ученику да може полагати испит из предмета оног разреда из којег је отпуштен.

И то говоре сами наставници, фактички творци закона о средњим школама! Они овим признају да је родитељска кућа јача и умешнија него школа, а у свакој прилици сви говоримо — говоримо оно што јесте — да нам кућа, махом шаље у школу неваспитану децу.

Чл. 42. закона о средњим школама ружи овај закон, који је, у основи, добар. Њим се омаловажавају наставници. За ученике је опасан. Родитељи ученички сносе, због примене његове, велику штету. Тај члан закона не треба поправљати, нити га другим нечим замењивати; њега ваља избацити из закона.

Од ученика који буду оглашени да су неспремни, немарљиви и неуредни, па стога избачени из школе, само један део — биће осетно мањи од 50%, — вратиће се опет у школу, покушаће још једном да буду уврштени у ред оних који су спремни, уредни и марљиви. Онај други, већи, део отпуштених ученика, удариће на другу страну: неко ће отићи на занат, неко у трговину, неки на друге послове. Несумњиво је да ће један, и не баш мали део отпуштених ученика, ударити кривим путем. Неки ће се осетити да им је учињена неправда што су отпуштени из школе, и онда ће их незрела памет њихова одвући међу оне који се свете друштву нередом и напаким радом. Отпуштене ученике предусретају родитељи с највећом огорченошћу, одбијају их од куће и силом гурају на пут који ће их одвести злу.

Може бити да је међу том децом било и лепих талената, који би се развили и из њих би изишли красни људи. А и они који се одаду другим професијама, пошто буду отпуштени из школе, остаће кроз цео живот с врло мало знања, те неће бити онако корисни радници какви би могли бити, да нису спречени да штогод више науче у школи.

Сви разлози говоре против чл. 42., и стога, у првој прилици, ваља га укинути. А дотле, мислимо да би г. Министар Просвете једним расписом могао скренути пажњу свима средњим школама на штетне последице од примењивања овога члана, па их упутити да га никако и не примењују.

Л. Л.

ПЕДАГОШКЕ РЕФЛЕКСИЈЕ

Има једна лепа изрека Емерсонова коју ја посвећујем васпитачима. Он је рекао: „Они, који се највећма користе васпитањем, јесу увек деца која се неопажено протурају кроз живот. Срећни су дакле чланови многобројних породица". А то треба да значи: васпитањем се највећма користе она деца, која су спречена да им се то васпитање да. Има толико хумора у овом парадоксу. да се чудим како до данас није дат на каквом испиту као мисао коју „треба развити".

Свакако, Емерсон, пишући ово, мислио је на родитеље буржоаских породица — а и на друге који уврте у главу себи идеју „да дају васпитање својој деци". То су родитељи који познају своју дужност, који у том неће попустити, и који су готови и спремни на сваку жртву. Не треба да их дотиче ма за што могу прекорети, или да им могу рећи: сећам се једне тежње, једнога прохтева, једне склоности, једне идеје, којој сте дали слободу да се развија, не пречећи је, не поткресујући је. Не. Баштован бодрим оком пази на све и његова рука је ту да задржи од свега. И да би човек био сигуран да се неће имати и суви̇ше посла, и да се неће пропустити ни најмања ситница, има се што је могућно мање деце, на чак само и једно једино. На тај начин може се том детету, јединчету, поклонити свеколика пажња и све своје време; не оставља се оно само ни једног јединог тренутка; на тај начин створиће се убеђење да ће оно бити добро васпитано и одгајено.

И на првом месту почиње се „добрим држањем". Од четврте или треће године, чим је дете у стању да се држи на својим ногама или да седи с другима за столом већ се на њ пази. Помислите да ово мало детенце има све да научи: држање виљушке и ножа, чаше, кашике, и шта ти ја знам шта још. Свему га томе уче, и немилосрдно га прекоревају за сваку неупутност, не штедећи ни себе ни њега. Оно дохвати кашику или виљушку целом шаком, одмах му је отимају из руку (често са оштрим прекорима кад се отпочне ова операција по сто тринаести пут) и затим му је правилно међу између палца и кажипрста, тако да дршку с доње стране придржава средњи прст. Кад се дође вежба и покушања да пресече парче меканог меса, манипулише ножем

из све снаге, ну ту је мати или отац, они пазе на све. Узимају дете за руку, испружају му показатељ по леђима сечива, испружају га колико год може да стигне и да се испружи, и потом му узму показатељ леве руке и издужују га на исти начин по вилушки. После тога строго га изгрде, исеку му месо, које је пред њим, јер је тако невешто у руковању са ова два оруђа као да су му везане руке.

Ну у десетој, у једанаестој години, дете коме је дато добро васпитање, ништа није напредније, баш као да му није дато од свега ни трунке. Треба му опет рећи: „Не прави толико ларме кад пијеш, мисли на прсте кад сечеш месо, мисли на ноге". Јер не може се ни замислити колико дечје ноге стварају непријатности родитељима. Ове ноге не мирују, што је врло непријатно, а често их деца и укрсте. Има врло много очева које спопада бес кад сагледају укрштене ноге; они би пре допустили својој деци не знам какву лудост само да не виде да укрштају ноге. Може бити то је отуда што деца тако кваре обућу, панталоне, или не знам можда ни сам шта. Једном, седећи за столом, чуо сам једно дете кад је запитало свога оца, шта ће му се десити отуда што је укрстило ноге; мислио сам да ће овај отац тог тренутка смрвити ово своје дете. Ова тврдоглава истрајност у навикама за које се толико муче да их реформишу требало би да нагони родитеље да мало размисле, требало би да их убеди да сами себи задају врло некористан посао и муку. Ну кад је човек заузет да другог васпита нема времена ни да мисли. „Рекао сам ти већ две стотине пута до сад да се не ослањаш лактовима о сто, већ да стављаш само обе шаке поред тањира овако као што ради твој отац (који се међутим никад тако не држи до изузетно овога пута кад опомиње)".

После „доброг, пристојног држања" које има још врло много ствари, а које овде нисам поменуо, јер им нема краја, обраћа се пажња уљудности, умешности, дечјем достојанственом грађанском понашању. Овде је васпитање већ нешто друкчије, оно није тако истрајно и продуљено, — нарочито с тога што се уљудност као врлина има да развија у општењу с туђинима. У кући довољно је да дете уме да каже хвала. Али треба то да уме да каже чим почне да говори: никад није и сувише рано стицати добре навике. Ван породичног круга васпитање које родитељи дају својој деци у овом домену може се резимисати овом уобичајеном фразом: „Кажи госпођи добар дан". Дете треба да каже госпођи добар дан; нека би требало поновити му ову заповест пет стотина пута, нека би га требало грдити, казнити, тући, успеће се. Запамтите ово да се назива добро васпитаним дететом готово и једино оно дете које каже госпођи добар дан. А тако исто и какав младић добро је васпитан кад каже каквој госпођи добар дан.

Да би се отишло каквој госпођи да јој се каже добар дан, да би се једном учинила каква посета, којој је претходило страховито облачење

праћено читавом серијом опомена и препоручивања у којој је немање од стотину и једног савета, треба се користити трамвајем. Ту треба бити, јер то је тренутак када не треба да се открије рђаво васпитање. Путовања формирају младеж, без сумње, ну под погодбом да су родитељи ту и да они организују и управљају путовањима како ваља. Почиње се тиме што децу посађују на клупу; ну зато што су она мала, њима је тешко седети, јер су им ноге и сувише кратке, те су приморана да их држе обешене и круто. Додајте томе да их сваки час грде, јер о њихове ножице, које су ван седишта, сваки час закачињу хаљине или панталоне мимопролазника. Нико се од тих мимопролазника не жали; нико се, уосталом, нема шта ни да жали зато што га се дотакла бела чиста дечја ципелица. Ну, ту је мати која бодро бди, и ма да је овде у питању њезин патуљак никад ни за живу главу не би хтела да подражава грешној списходљивости ових „непознатих". Она зна шта јој ваља чинити и хоће да јој дете буде добро васпитано. Тога ради оно треба мирно да седи и да склони своје ноге (само не знам куд). Тако исто не треба да гледа кроз прозор. То је опет друга забуна очева и материна. Знате, да тек што уђете у трамвај или у железничка кола, деца појуре прозору да гледају кроза њ. Шта бисте хтели да раде? Оно не може да чита своје новине, не уме да их чита, а напослетку и нема својих новина. Оно не може ни да се занима као господа, загледајући жене, нити пак као госпође које се забављају с људима: то га нимало не занима. И тога ради оно гледа кроз прозор: друге трамваје који јуре, друга кола, аутомобиле, дрвеће, телеграфске и телефонске жице. Ну, ту је мати која бди. Нека би покушало да клекне на својој клупи, да стане и да стоји поред своје мајке, или пак да се сасим окрене прозору, одмах га она враћа на место. „Буди миран". Не треба никад ни погледом да мрдне. А зашто не треба да гледа кроз прозор? Нико то не зна, ни ја, ни ико други, а нарочито ни један родитељ, који непрекидно попује са овом забраном. У толико је она поштованија. Нема никог међу нама ко нема ово искуство. Ако сте у возу, у којем је каква госпођа са својим дететом, нека бисте путовали пет или педесет километара, нећете спавати, нећете читати, нећете дремати, али ћете присуствовати непрекидној обнављаној борби између детета, које хоће да гледа кроз прозор и мајке (оца) који то неће. Родитељи знају да вам сметају, и њихово дете, и они сами, али тако исто знају да се добро васпитање не може ни замислити без мало незгода и непријатности за цео свет.

И кад је реч о томе да се детету да васпитање, њихова будноћа никад не малакше. Она се простире на најмање гестове, на најситније радње, на најнезначајније речи. Детету треба да се пристојно држи да ради како ваља, да пристојно говори. И нарочито још *не трчи*. Не треба да се игра са водом, ни са земљом, не треба да бере кеће,

нити пак да иде стрмом страном, не треба да крха своје играчке, не треба да се дотиче масе ствари, не треба да мучи своје родитеље масом незгодних и ситних питања, и т. д.

Једини принцип коме се покоравају они који узимају на себе да дају васпитање својој деци, јесте велики принцип: Немој то, не ради то! Тај је принцип сталан и човек се не задовољава да ради као што мисли, а мисли — да је дете, овај мали бујни живот, дивља биљка и то врло живахна, којој треба непрекидно смањивати пораст. Од ове младе животиње, која скаче, која се непрекидно смеје у сав глас, и која непрестано расте тако да јој одело никад не одговара порасту, треба начинити створење мирно, као што смо ми, ућудно, дисциплиновано, готово да уђе у ма какве стеге, само ако су стеге чврсте и уског обима. На томе се ради. Све су манифестације живота брижљиво потиснуте, све су конвенције стрпљиво утиснуте у мозак, навике потпуно механички васпостављене. И на крају крајева показује се лепо васпитано дете. Оно право седи на својој столици, не укршта ноге, не говори ништа, никад ништа. Нетренимице гледа у своју матер, као какво паметно куче, и нада се да ће добити своје парче шећера.

Ну, напослетку, рећи ће ми какав нестрпљивији читалац, па ипак је потребно да васпитамо своју децу. Нећемо их оставити да живе по својој вољи, као пилићи. И како могу баш ти Американци који изгледа да остављају толико слободе својим синовима и кћерима, како могу ипак тако високо узносити врлине васпитања и имати толико вере у његову живахност? — И истина може изгледати чудновато што је оне хумористичке речи изговорио један Американац и што је тако неповерење према васпитању формулисао један од оних који имају толико вере у васпитање да нам реформирају или да реформирају индивидуе. И тако је исто истина, да нам америчка педагогија показује две врсте факата који су по спољашњем изгледу контрадикторни: с једне стране су деца над којом се бди и којој сметају толико мало, колико је то само могућно, која живе далеко од својих родитеља, сама међу собом, позвана у свакој прилици да дају доказа иницијативе, укратко деца која се развијају потпуно слободно, и с друге стране тако велика васпитачка вера, педагошка литература можда најобилнија и најоригиналнија на свету, знатни кредити и новчане суме утрошено на конструкције и одржавање масе сваковрсних школа, покушаји са свима наставним методама аутоктоним или донесеним, укратко општа тежња посвећена васпитању, усавршавању васпитања, веровању, да се побољшаним васпитањем може добити од индивидуе максимум приноса.

Ну зна се такође да је ова контрадикција привидна. Оно што Американци замишљају под васпитањем јесте васпитање самог себе самим собом, самоваспитање, развијање детета које ради на сахом себи, и поправља се, и излачи из себе боље створење. Кад се тако

ствар посматра нестаје контрадикције. Може се једновремено веровати у васпитање и у слободу, и хтети и обављати једновремено и једно и друго, пошто је васпитање само слобода дана детету да се развије, да чини погрешке и да се користи својим погрешкама, да *се ствара*, као што су се створили један Stanley, или један Booker Washington. И то је Русоовљево васпитање.

Ну ово опет не доноси и не налаже собом потпуну попустљивост која значи да треба скрстити руке, и пустити децу да чине сваковрсне лудости, које им падну на ум, и да се њима родитељи не занимају као и да не постоје, и да се тако не паште и не труде око њихова васпитања и подизања. Напротив то значи да родитељи треба да се паште онолико колико и они којима је стало да „даду добро васпитање својој деци", али само на други начин. Пре свега потребно им је уместо што ограничавају и збуњују децу, да ограничавају и ометају сами себе. Треба са своје стране да допусте сваковрсне радљивости које су нам непријатне у толико у колико ометају наше навике или наше спокојство, ну које су природне манифестације дечје делатности, и које због тога треба да пристанемо да подносимо; деца су брига и зебња својим родитељима, то родитељи треба да знају унапред, и да се томе не чуде тек доцније, и да тога ради не предузимају да се ослободе ове забуне и бриге и да подижу и чувају своју децу. Тако исто треба се чувати и не издавати им некорисне заповести. То је, пре свега, рђаво у погледу саме методе: на тај начин приморани су родитељи да дају својој деци масу заповести, којима ако се покоравају биће доведена до механичке непокорности, а ако се не покоре понекима од тих заповести, тим ће покушати да се не покоравају и другима. Шта више родитељи се необично паште да деци забране незначајне радње, чије предано потискивање и уклањање изазива бол у деце, а тако и у матере, и којих би временом нестало и ако се не би на то навађивало, услед самог пораста и услед подражавања старијима. Дете није мали одрастао човек, то је дете, и оно треба да живи својим, дечјим животом: није рђаво да мало буде непослушно, грубо; прописно поздрављање, одело које ће стојати увек како ваља, коса очешљана и непоремећена, све су то врлине потоњих година. Напослетку, умножавајући на овај начин око детета заповести и забране, ризикује се да се необично алтерира степеница вредности и да се учини оно да метне на исту ногу врлине врло разнолике важности. Не треба дете да верује да је подједнако потребно да узме како ваља руком нож, виљушку и кашику, и да буде искрено и вредно; не треба да му се честита и да се оно осећа достојно уважења зато што се пристојно понашало, што се није лактовима ослонило о сто при обеду, нити пак прекрштало ногу преко ноге. Зна се врло често шта по-

стају ова деца „добро васпитана“, она остају добро васпитани људи, ништа више.

Ова педагогија задржавања и спречавања много је тежа у примени но што се чини. У њој треба самом васпитачу да располаже необичним владањем над самим собом, њему треба непрекидно противљење, резистенција догматичким тежњама, које су тако империозне код свију нас, тачно дивојење и разликовање онога што се може допустити деци без икакве бојазни.

Ове су врлине нарочито потребне у нашем васпитању (француски, а и нашем српском) пошто наша деца живе заједно са својим родитељима у истим одајама, за истим столом. Без сумње хтело би се да децу оставимо слободну, да их не мучимо церемонијама које ће они научити доста рано, да им не прекидамо њихове игре сваковрсним притиском и забраном. Ну такође непријатно је видети поканан и умрљан застор на столу, или очево одело, зато што дете рђаво држи виљушку у рукама, или зато што просипа чорбу из кашике. Незгодно је и непријатно је гледати како дете уноси у „намештену собу“ своје играчке и нове и поломљене, како тамо направи прави дар-мар, па их потом ту и оставља и иде на другу страну. Право је понижење кад их виде како улазе у собу кад има неког у посети, а међутим руке су им прљаве, нокти неочишћени, хаљине неутегнуте, коса сва умршена и кад поред тога неће да кажу „отменој госпођи“ добар дан, кад неће да декламују какву песмицу, — којој их уче већ шест недеља, кад неће да понове какву лепу, згодну реч, коју иначе непрекидно понављају, и кад се поред свега тога устреме на слаткише као да их дотле никад нису окусила.

На све ово на првом месту рећи ћу да дете доиста смета и изазива забуну, ну да ваља све ово умети издржати и на то се навићи. Додаћу одмах да је све то могућно одмах ублажити, па чак и потпуно потиснути. Није потребно терати и учити децу да знају декламације, нити их пак учити да кажу добар дан кад имамо кога у посети, није потребно гостима показивати и приказивати своју децу, као што се обично показује новокупљени шешир; дете није никаква нова ствар која изазива љубопитство, није куриозитет. На тај начин не бисмо имали да се стидимо што неће да каже добар дан госпођи или што нема класично држање, потпуно правилно потпуно коректно „каквог добро васпитаног детета“. Ако се сматра да је тешка обавеза непрекидно му понављати да треба да се задовољи каквим кутком у соби, и да склони све своје играчке кад се њима више неће да игра, нека се детету одвоји посебна одаја, у којој може да ради и да се игра како му је воља. Ако се плашимо да ће оно правити неред при обеду, или ако нам је непријатно што морамо сваки час прекидати разговор да бисмо му препоручили да брже једе своју чорбу и да

пази на чистоћу и да јело, воће и колаче не узима прстима, дајмо му да једе одвојено, сасвим само, за његовим малим сточићем, и оно ће ту научити да једе како треба јести, а, међутим, нећемо му бити досадни својим придиковањем.

Укратко — а ово је и закључак ових малих педагошких савета о томе како треба живети — нека деца не живе с родитељима и ствари ће ићи врло добро. Издвојеност, ову јединствену установу (бар у принципу) нису пронашли велики енглески или амерички педагози: она се природно породила код народа реалистичнијих и мање сентименталних, који су интелигентнији према истинитој једнакости и доброчинствима која из ње потичу. Они су осетили да деца треба да живе између себе и са својим парњацима, а не са својим претпостављеним, нарочито са претпостављеним који се тако разликују од њих самих. Они су осетили да узрок раздвајању између родитеља и деце, и да сва тешкоћа коју ствара и изазива прерано васпитање леже у додиру између родитеља и деце. Потисните тај додир, потисните заједнички живот, и тешкоће нестаје. У основи, размишљајући о том сасвим слободно, ко мисли да је потребно да се деца „добро држе"? Посигурно нико. Само човека вређа кад их види да се рђаво држе и тада и против своје воље, ма да се предочава опасност и ма да се од ње бранимо, инак се напрежемо да их *дресирамо*. Кад их не бисмо видели, не бисмо на то мислили, и сасвим природно, сама по себи, растући, без онога тешког напора с једне стране, без онег тешког опирања с друге стране, у колико би постепено била увођена у ближи однос са одраслима, она би чинила оно што виде да се ради. Ну, док су мала, одвојена одаја, и живот са својим вршњацима: а ти вршњаци су и опет деца а нисмо ми.

Ну рећи ће се цео свет не може имати одвојену одају, не може имати нарочиту одају да у њу смести више деце, и пре свега да има више деце. Шта да раде људи из народа, сиромашни људи који имају тако мале станове да нема места ни за њих саме. Како да они спреме једну собу за децу? — Не жалите децу из народа, она се подижу много боље од буржоаске деце, и много срећнија. Она имају природу, поље, двориште.

L'éd. m., март 1914. год.
Roger Cousinet.

— Сп. —

ТРУДИМО СЕ ДА „ЛЕПО ГОВОРИМО"

(ПРАКТИЧНА ПЕДАГОГИЈА)

Ту недавно слушао сам једнога учитеља из основне школе, кад је држао предавање својим ученицима. Глас му је био хармоничан и

благ, ма да поуздан, у извесним тренутцима и снажан, јер његове инфлексије означаваху нијансе мисли или осећања; и било ми је право задовољство гледати како су малишани пажљиви, и како лепо на питања одговарају.

Уочивши ово сам сам себи рекао: „Зашто се сви учитељи као овај не потруде да стекну добру дикцију? Да ли је то равнодушност, или је презирање умешности и вештине да се лепо говори, или је томе просто разлог што никад нису помишљали да дикција може имати важности? Обично добро читају, обучавају и упућују ученике да изразито рецитују одабране комаде. Знају свакако, у што се уосталом не да посумњати, да је добро и правилно читање готово прави коментар; тим што обраћају пажњу на почивке, што ударају гласом на речи од веће важности, што убрзавају или успоравају поједине фразе, тим чине те се идеје и њихова веза и односи појављују у пуној светлости, те се развија потпуно чисто осећање, срца у деце вибрирају унисоно са читачем. Посигурно „изражавање“ нема моћи да открије смисао непознате речи, нити пак да учини приступачним какав апстрактан пасус, ну оно ипак има непоречно пробојну моћ: помоћу његовом живе идеје и осећања“.

На сва ова преимућства и користи изгледа да се не обраћа довољна пажња, кад се говоре своје речи, кад се хоће да изрази своја мисао, што код нас није случај кад је човек тумач туђе идеје.

Овај на пример говори својим ученицима као регрутски инструктор, пред којим они стоје развијени у редове на тридесет метара даљине. Глас оваквог учитеља испуњава сву слушаоницу, пробија зидове и индискретно се меша са суседовим предавањем, кога то, разуме се, буни и чини му тешкоће. Ма да није ни груб ни строг, помислило би се по његову гласу да је увек ту близу да се наљути. То је тон уздржаног незадовољства, које је препуно претњама и казнама, као да се заплашивањем има да укроти некакав непослушни народ. Знам потпуно да ово неће за дуго стварати код деце забуну, кад се увере да је њихов учитељ, по природи благонаклон. Међутим, од тога трпи сам предавање, грмљава учитељевих речи квари утисак, каогод што бура квари електричну светлост.

Каогод што наставник овим ништа не добија, тако исто губи и његово здравље. Какав некорисган умор! При крају дана учитељ се осећа потпуно изнемогао, и то више ваља приписивати његовој погрешци, него ли његову позиву.

Овај други опет је свечан и достојанствен, као што су били некадашњи наставници, не зато што презире децу, већ са несвесног подражавања учитељу који је њега васпитавао и упућивао, и који је такође ову нарав стекао од свога учитеља. Његове лекције падају с такве висине, да се већ расхлађују у свом пролазу и да падају

смрзнуте на понеке мозгове. У онога опет је глас без израза и махиналан, као у оних људи чији је дух одсутан. Он је остао при оном „школском тону“, који даје фразама лажну каденцију а речима нешто извештачено и конвенционално. То има врло великог дејства и на децу. Она долазе до закључка да сматрају да је школа свет за себе са посебним обичајима и прописима, да се у њој разликује начин говорења од општег говора, да у њој све оне речи које су свима заједничке, прирођене, губе свој смисао. Као да постоји несугласица између и идеје, она *не мисле*. За њих речи представљају само звукове а не идеје.

Размишљајући овако редом, ко не би увидео да је добро говорити онако исто корисно као год и лепо читати? Кад се лепо говори, нагласак, прилагођен мисли, постаје убедљив, обујима дете у моралним козеријама; постаје гибак, живахан и привлачан у историјским лекцијама; тим смо у стању да изазовемо љубопитство у научним испитивањима. Треба избегавати заморна и некорисна гласна праскања; треба се прилагођавати акустици дворнице; треба пазити на артикулацију; не треба при самом почетку бити и сувише брз, како би се дало времена идеји да продре у дечји дух.

И тако, позната, блиска детету, каква лака реч, изразита и природна, ствара му утисак разговора с паметним и добрим оцем, који и сам пази на оно што говори. Није то више уџбеник или књига која се изражава преко учитеља, ту је сад интелигенција, срце једнога човека што се саопштава потпуном јасношћу и пријатношћу проширеног и поузданог знања, сва топлина убеђења и наклоности. Педагошки сан! рећи ће можда какав скептик. Не! Ово није уображење већ стварност, стварност за коју би се желело да је већа, но што је.

Тајна? Треба пре свега бити убеђен да *лепо* говорити много доприноси живахности лекције: ово убеђење брзо наплази. Потом треба — а оно није педагошки рецепт а међутим живо се дотиче душе — волети оно што се ради, волети децу, волети науку, бити отворена и искрена душа, љубопитљив, смишљен, подобан за вибрирање. Нагласак се може употребити у речима само у мери у колико се то зна, у колико се то осећа, у колико се има задовољства да се нешто саопшти.

Le Volume
бр. 25/914.

Сп.

ШКОЛСКО И КУЛТУРНО КРЕТАЊЕ
У СРПСТВУ, СЛОВЕНСТВУ И СТРАНОМ СВЕТУ

ЗАПИСИЦИ СРПСКОГ ГЕОЛОШКОГ ДРУШТВА

152. Збор. (10. јануара 1910).

Др. В. К. Петковић приказује детаљну геолошку карту околине Београда.

„Према плану утврђеном за израду детаљне геолошке карте околине Београда, мени је припала секција „Београд", Ђенералштабне карте размера 1 : 25.000, која захвата простор између Саве и Дунава на северу, половине Макиша и Железника на западу, Железника, Кнежевца и с. Раковице на југу, Роспи-Ћуприје и Великог Мокрог Луга на истоку. Мада је простор за испитивање релативно мали, ипак посао није нимало лак, прво, што су развијени неколики геолошки чланови, обично у разним фацијама; друго, што је терен веома јако поремећен, те је врло тешко ухватити везу распрострањењу појединих чланова; треће, што је велики део области покривен дилувијалним материјалом који врло много отежава испитивање старијих слојева.

Г. Ј. М. Жујовић је у *Основима за Геологију Краљевине Србије* и *Геологији Србије* дао већ преглед геологије околине Београда. На детаљној карти утврђене су, што је могућно тачније, границе појединих формација, у колико је њихово распрострањење било досад познато, и у колико је детаљним испитивањем оно проширено или сужено, и извршена је детаљнија стратиграфска подела, нарочито доње Креде.

1. Најстарији седименти у околини Београда припадају доњој Креди и представљени су глинцима, лапорима, кречњацима, пешчарима, конгломератима, бречјама. Као основа свих доцнијих слојева служе сиви, лискунити и флишолики пешчари, врло лепо стратификовани и откривени на више места у долини Топчидерске Реке. У њима досад

није нађен ниједан фосил; по стратиграфском положају припадају најдоњем Неокому.

2. Врло су много развијени слојеви *ургонске фације* (реквиенски кречњаци и орбитолински лапори и пешчари), који одговарају горњем Барему и доњем Апту. *Ургонски* се *кречњаци* обично јављају у облику великих нестратификованих или нејасно стратификованих маса, каткад препуни фосила, некад сасвим празни; у овом последњем случају су најчешће модрикасти и брегласти. Због ових својих особина, а нарочито због лепих дебелих слојева и наизменичног ређања с цементним лапорима у подножју Авале или с обичним лапорима (око Репишта, на Змајевцу итд.), могло би се закључити да представљају какав виши кретацејски хоризонат. Међутим пажљивим упоређењем поуздано се може утврдити да кречњаци у бањичким мајданима, на Дедињу, Стражевици, и даље ка Авали, затим по ободу Макиша од Репишта до Белих Вода, у ствари нису ништа друго до локална модификација реквиенских кречњака у Топчидеру и Кошутњаку. Вероватно је пак да је један део њихов старији и да одговара Хотривском кату, нашта указује налазак Phylloceras Thetys у лапорима испод реквиенских кречњака на км. 8,100 у Кошутњаку и једног фрагмента од Hoplites-a у лапорима на Змајевцу код Жаркова. Ово има да се даљим испитивањима утврди.

3. *Орбитолински слојеви* леже или преко реквиенских кречњака или су, што је чешће, наизменично поређани с њима, или се, најзад, јављају самостално, без видљиве везе с њима. Поред раније познатих у њима су нађени и неки нови, карактеристични фосили.

4. *Голт* је откривен у Репишту, код Жаркова, на југозападном крају Кошутњака, где га, на км. 8,100 пресеца железничка пруга. Нов је налазак голтских слојева у потоку Бубању код Кумодража. Слојеви Голта, пешчари и кречњаци, зеленкасти, сиви и црвени, садрже врло богату фауну. Поред раније прикупљених фосила, сада су нађени неки нови, врло карактеристични, и на основи целокупне њихове фауне може се утврдити, да су у околини Београда развијени поглавито доњи и средњи Голт. У горњем Голту већ је наступила регресија мора из Београдске околине.

5. Нова трансгресија наступила је тек у горњој Креди, кад су се наслагали пешчари, глинци, лапорци *гасавске фације* с врло многим неринејама (Nerinea n. sp.), циренама др. Поред познате локалности на западној страни Топчидерског Брда, између Господарске Механе и Цареве Ћуприје, где госавски слојеви леже дискордантно [illegible] реквиенских кречњака, нађени су госавски пешчари с неринејама, ко[illegible]ралима итд. северно од манастира Раковице. Исто тако [illegible] морају увртити и конгломерати и пешчари на западном [illegible] Стражевице, преко пута кнежевачке железничке постаје.

6. Терцијар је у београдској околини представљен на првом месту *другомедитеранским слојевима*. Нов је њихов налазак у бунару Електричне Централе у Београду, где су констатовани као тегл од 90 м. до дубине 161 м. са фосилима. Осем тога утврђено је, да кречњаци код чесме у селу Бањици припадају лајтовцу.

7. *Сарматски* пескови и кречњаци леже или преко сивих пешчара (Кошутњак, Раковица), или преко ургонских слојева (Топчидер, Репиште), или преко голтских слојева (Кошутњак, Раков. шума), или преко госавских слојева (Топчид. Брдо). Они су врло много развијени у околини Београда. На неким местима они су сада први пут констатовани или су нађени сада у њима фосили где досада нису били познати (п. Прњавор, Кољави Поток итд.) и тиме им је распрострањење тачније одређено.

8. *Понтиски слојеви* су развијени само у реону Београда. Ниједна нова локалност није констатована поред оних што су раније биле познате.

9. *Дилувија* је развијена веома јако и у највећем делу, нарочито између Топчидера, Бањице, Мокрог Луга и Дунава, покрива старије терене.

10. *Алувијални наноси* се налазе у низинама поред Саве и Дунава, у долини Топчидерске Реке итд.

11. Од *ерупативних стена* треба поменути већ познате изданке фонолита код Бањице."

Др. Д. Ј. Антула приказује каолин с кварцем, као седимент из златокопа код Врања и камени угаљ из Лепчинца у вези с фосилима Inoceramus Cuvieri, Acteonella gigantea, Omphalia Kefersteini, Nerinea Palletiana. Такве фосиле, који утврђују на госавску старост слојева, приказује и из Илина под Ртњем.

Ј. М. Жујовић реферише о спису: *P. Oppenheim*, Ueber eine Eocänfaunula von Ostbosnien und einige Eocänfossilien der Herzegovina. — Jahrbuch d. k. k. geol. Reichsanstalt, Wien, 1908, p. 311—344.

У околини Јање, испод Зворника, Кадер је на више места нашао прилично еоцених фосила које је уступио на обраду П. Опенхајму. Места са фосилима јесу: б. Дебелаш на западној страни Јање, Араповићи, Узуновићи, Николићи. Студија фосила показала је да су слојеви у овим местима исте старости и да се уврштују у средњи Еоцен. Опенхајм је у овој студији описао 11 фела корала, 1 Систерност мекушаца. Пада у очи велики број нових фела и одсуство [illegible]. Корали су сродни са онима у Корнитку, који су несумњиво [illegible] доњег дела средњег Еоцена. Мекушци имају сродника у фауни Ронке. Формација је литорална, од части бочатна.

Уз студију ове босанске еоцене фаунице аутор је дао опис 3 врсте корала и 3 врсте мекушаца, које је нашао у алвеолинскоме кречњаку између Дубравице и Храсна, у Ерцеговини. Корали су познати из слојева Сан Ђовани Илариона и указују на дубљи хоризонт средњег Еоцена. А школька *Corbula cf. Lyorsi* и пуж *Mesalia pedinogyra* указују на извесно сродство са одговарајућом фосилном фауном у долини Нила.

---

153. Збор. (10. фебруара 1910).

Др. М. Т. Леко говори *о радиоактивним водама у Србији*. Предавач је укратко изложио особине радијума и радиоактивних тела, затим је говорио о радијумовој еманацији и о теорији трансформације елемената. Пошто је поменуо најјаче досад познате стране лековите радиоактивне воде, обратио је пажњу да се и код индиферентних термалних вода лековита моћ њихова објашњава радиоактивношћу. Како наше лековите воде досад нису испитиване у погледу радиоактивности, то је он предузео да то изврши и износи резултате својих испитивања. За одређивање радиоактивности у нашим лековитим водама употребио је апарат познат под именом *фонтактоскоп* конструисан од Енглера и Сивекинга. Предавач приказује тај апарат и објашњава на који се начин њиме одређује радиоактивност у води, а затим саопштава резултате одређивања радиоактивности у води београдскога водовода, у Врањској, Нишкој, Рибарској и Соко-Бањи. Вода из београдског водовода је радиоактивна и, поред радијумове еманације у раствору, садржи још и незнатних трагова радијумове соли. У Врањској Бањи радиоактивност знатно опада са стојањем. Због овог наглог опадања које је брже но код радијумове еманације радиоактивност ове воде не би долазила искључиво од радијума. Нишка терма је прилично радиоактивна, а кад се узме у обзир и издашност извора онда би се могла угоредити и са лековитим индиферентним термама које су знатно радиоактивније. Исто је тако доказано да радиоактивна еманација у лековитој топлој води Рибарске Бање долази од радијума. У Соко-Бањи испитивана је радиоактивност у води с извора Преображења, Св. Јована и Бањице. У свима је нађено да су радиоактивне и то с извора Св. Јована најјаче, слабије с Преображења, најслабије с Бањице. Међутим вода у Бањици утиче најлековитије стога што се у њој купање врши непосредно на извору, а у Преображењу се спроводи кроз цеви до када и басена те при томе радиоактивност воде знатно опада.

Др. С. Радовановић говори о геолошком саставу терена из којег избија кисела вода код Прилика, у окр. ужичком.

Јел. Михаиловић реферише о трусовима у Босни и Херцеговини у току 1908 год. према службеним подацима, које је објавила метеоролошка опсерваторија у Сарајеву. У тој публикацији (Erdbebenbeobachtungen in Bosnien und der Herzegovina, im Jahre 1908) изложени су и микросеизмички и макросеизмички подаци. Од микросеизмичких података објављене су анализе од 51 потреса, од којих је било: локалних 7, блиских 36, и далеких 8. Макросеизмички подаци прикупљају се од војних команданата и надлештава, жандармериских стражара и метеоролошких станица, а публикују се у изводу по шеми коју је усвојио Rudolph при изради каталога. Из прегледа макросеизмичких података види се да су се потреси у погледу интензитета јављали овако: VIII ступња (6); VII (3); VI (5), V (40), IV (11), III (5) и II (2). Изнесена је и статистика потреса по часовним интервалима, где се истиче максимум учестаности (по 4) од 5—6, 10—11. пре подне и 10—11 с. (увече), а минимуми, без и једног потреса, падају у интервалима 6—8 пре подне, 1—5 и 8—10 сати после подне. У процентима на интервал од 0—6 сати 36,66% потреса, од 6—12 сати 6,67%, од 12—6 с. по подне 30%, и од 6—12 с. ноћу 66,66% т.ј. две трећине укупне суме на доба од 0—6 пре подне и од 6—12 с. после подне.

---

154. Збор. (10. марта 1910).

Др. С. Радовановић приказује профил Поречке Реке код Топонице и Клокочевца.

Јел. Михаиловић износи кратак преглед сеизмичности Србије у појединим крајевима, у току 1909. године. Сеизмичност је била знатно слабија него прошлих година. Било је свега 46 потреса за 35 дана. Ти су потреси по областима распоређени на овај начин:

Предео *Вел. Мораве* имао је 12 сеизмичких дана са 16 потреса:[1] 1. јануара (В. Поповић) један потрес; 2. јануара (Богава) један потрес; 22. јануара три потреса (Глоговац, Сиоковац); 23. јануара један потрес (Јагодина); 25. маја један потрес (Мачевац); 8. јула један потрес (Ђуринац); 12. јула један потрес (Сењски Рудник); 1. септембра један потрес (Крвиље); 6. септембра два потреса (Жабари, Бусур, Лаоле); 7. септембра два потреса (Бусур, Лаоле); 26. септембра један потрес (Лаоле); и 20. октобра један потрес (Секурич).

Предео *Подриња* имао је за 5 сеизмичких дана 5 потреса и то: 5. фебруара један потрес (Ступница); 18. и 19. децембра два потреса (Дворска, Ступница); 29. и 30. децембра два потреса (Дворска, Ступница).

[1] Датуми су по новом календару.

Предео *Врањске Котлине* и њене околине имао је за три сеизмичка дана 5 потреса: 10. и 11. марта четири потреса (Врање); 18. октобра један потрес (Сурдулица).

Предео *Јасеница* имао је за 3 сеизмичка дана 3 потреса: 15. маја (Топола); 8. септембра (Јунковац); и 22. новембра (Каменица).

Предео *Пека* имао је за 2 сеизмичка дана 3 потреса: 34. августа два потреса у вези са покретима у Јужним Карпатима (Вел. Градиште); и 10. новембра (Нересница).

Предео *подгорја Котленикова* имао је за 2 дана 2 потреса: 14. октобра (Цветке, Пајсијевић; распростро се чак до Београда); и 21 децембра (Пајсијевић).

Предео *Хомоља* имао је 16. јула три потреса (Жагубица).

Предео *Косанице* имао је 10. августа два потреса (Бања Куршумлијска.)

Изоловане потресе показале су области: жупска 15. августа (Рогавчина); космајска 25. јуна (Вел. Иванча); субоборска 3. децембра (Брежђе, Планиница); подунавска 10. јуна (В. Моштаница); драгачевска 13. октобра (Ариље); пожревачка 17. јануара (Набрђе); и крагујевачка 22. новембра (Белошевац).

Из области Старе Србије и Македоније добивени су извештаји о трусовима: 4. јануара (Солун и околина); 18. јануара (Солун); 23. јануара три потреса (Воден, Острово и околина); 9. марта (Солун); 10. марта два потреса (Дојран и околина); 11. марта два потреса (Солун, Дојран); 17. марта (Солун и околина); 28. септембра (Солун); 8. и 9. новембра (Солун и околина); и 11. децембра (Солун).

J. M. Жујовић фериште о радовима *R. J. Schubert*-а, који се односе на геологију Далмације: 1. Vorläufige Mitteilung über Foraminiferen und Kalkalgen aus dem dalmatinischen Karbon. — Verhandl. d. k. k. geol. Reichsanstalt. Wien, 1907, p. 211—214; 2. Der geologische Bau der Insel Puntadura (Dalmatien). — Jbid., 1907., p. 250—256; 3. Zur Geologie des oesterreichischen Velebit. — Jahrbush der k. k. geol. Reichsanstalt. Wien, 1908., p. 345—386; 4. Das Trias und Juragebiet in Nordwesten von Knin (Dalmatien). — Verhandl. d. k. k. geol. Reichsanstalt Wien, 1909, p. 67.—79.

1. Аутор је 1905. утврдио један изданак горњег Карбона који се у области Велебита простире од подножја Влашког Града, кроз Малу Паклењицу, Ивину Водицу у Велику Паклењицу. Хоризонт је обележен са *Productus semireticulatus*.

Од фораминифера нашао је представнике родова: *Neoschwagerina*, **Valvulinella** nov. gen. et nov. spec., *Ammodiscus*, *Agathammina*, *Cornuspira*, *Lunucamina* (?), **Nummulostegina.**

Од кречних алга нашао је нове форме које је именовао: *Mizzia* и *Stolleya*.

Фораминифере сличне горњим одредио је и из примерака које је Буковски донео из Матковића, југо-источно од Сутоморе у Јужној Далмацији.

2. На старој прегледној карти геолошки састав овога острва обележен је врло просто: на западноме делу Креда, а на источноме Еоцен. Међутим, по детаљноме прегледу који је извео К. Ј. Шуберт састав није тако прост већ и из разлога што се преко острва пружају три свода, по чијим су боковима поједини геолошки чланови зонарно размештени. Изостављајући старије и новије производе Кватернера, прво леже слојеви неког средњеоценога лапорца, који на С. З. почињу на рту Растовац па иду до половине острва, до затона Радњаче. Други је члан главни нумулитни кречњак, који се распростире поглавито од рта Дура (на С. З.) до рта Козјака (на Ј. И.) а на више места садржи крупне нумулите (*N. perforatus* и *N. complanatus*). С обе стране прати га трећи члан: кречњак са имперфоратним фораминиферама (алвеолине и милиолиде.) Све то леже на рудистним кречњацима, који чине основу острва, садрже сем радиолита и остресе (*Chondrodonta Munsoni-Joannae* Choff) и који се на истоку смењује са кретацејским доломитом.

3. У овој расправи приказан је геолошки састав „аустриског" дела Велебита, који је Шуберт картирао у 1905. и 1907. години.

Најстарије стене у овој области спадају у *карбонску* систему. То су поглавито доломити, кречњаци и шкриљци.

У свима тим стенама има врло много фораминифера *Neoschwagerina craticalifera* и других, кречних алга (*Mizzia*), малих пужића. Слојеви су сви маренски. Спадају у горњи Карбон, а не у Тријас као што су их сматрали Стахе и Горјановић (1900).

Перм је може бити представљен оним шареним пешчарима и доломитима без фосила, који леже изнад швагеринских а испод верфенских слојева.

Верфенски су слојеви од црвених шкриљаца, кречњака и пешчара. Садрже *Myacites Fassaensis* и *Avicula Venetiana*. Спадају у доњи хоризонт Верфена, чији горњи део овде фали, те наступа *Muschelkalk* конгломератом и пешчарем, (који се по негде јавља и у Верфену), на доломитом и кречњаком, са мало криноида и пужева. Изнад њих се слажу чврсти, сиви или црвенкасти, *кречњаци Клименте*, са нешколним пужевима и коралима. Не може се поуздано одредити да ли ови кречни камењи спадају у средњи или већ у *горњи Тријас*, који се изнад њега наслагао или у виду црвених лапораца и кречњака, са криноидима, коралима, пужевима, шкољкама, или у виду црвенкастих и зеленкастих пешчара.

Нађени фосили слични су са фосилима у слојевима Рајбла, а има сличности и у петрографском саставу.

Преко тих слојева наслагани су моћни доломити и доломитски кречњаци који одговарају алписком „главном доломиту“.

Лијас средњи и горњи поуздано су утврђени палеском: *Lithiotis*, *Megalodus pumilus*, *Terebratala rozoana*. Доњи Лијас и Рет — несигурни су.

У *Јури* је Шуберт уврстио моћне банке загаситих и црних кречњака, који леже преко слојева са *Lithiotis* а које је раније и он као и предходници му у доњу Креду стављао. У њима су запажене фораминифере, корали и пужеви, али већином неодредљиви и бекарактеристични. Као специјалитет се истиче корал: *Cladocoropsis mirabilis*.

Кречњачке бречије, масивне, сиве, које се на далеко истичу као зупчасте риди, и својим положајем и садржином рбина од рудиста опредељују се као кретацејске. На Велебиту оне леже на банцима средње Јуре, а на Свалаји на титонском калкшисту.

Рудистни кречњаци и бречије из горње Креде садрже на много места пресеке радиолита, а по негде и *Ostrea (Chondrodonta) Joannae*. Захватају велико пространство карстнога облика.

Промински су слојеви од конгломерата са уклупцима алвеолинских кречњака и од лапораца са *Lucina*, *Cerithium*. Има их на много места.

Слатководног Неогена нема на много места. Садржи остатке биљака, конгерија, унија, палудина.

Флувијални конгломерати, са билкама које указују и на горњи Плиоцен. Има их обалских, флувијалних, падинских. Неки можда стоје у зависности са негдашњим глечерима на Велебиту.

Флувијални су производи још и боксит, црвеница и бигар са пужићима, али је за чудо како их је мало у области Велебита.

За ову кречњачку област значајна је појава кварцног песка и шљунка у долини Модрића, који су канда рецентни.

Тектоника овога дела Велебита сасвим је проста. Већ Стахе је њу представио антиклиналом чије је језгро од тријасних слојева. Шуберт је дао профиле од С. И. на Ј. З., од прилике од главнога гребена до мора, из којих се види да је језгро антиклинале од карбонских и пермских(?) слојева, а велико до мора опружено крило из сложнога низа напред поменутих мезозојских чланова.

На више места нађени су трагови фосилнога угља, и рудача гвожђа, мангана, бакра и олова, али нигде у количини вредној да се експлоатишу.

У палеонтолошкоме делу ове расправе Шуберт је дао нешто детаља о нађеним облима фораминифера.

4. Предео од Книна северно до Плавна има овај геолошки састав, почев од најстаријих чланова ка најмлађима, без обзира на сумњиве представнике Перма:

Верфенски кат, у дну од шкриљаца и пешчара са мијацитима, при врху од плочастих кречњака са *Naticella costata*, *Turbo rectecostatus*, *Dinarites*, *Tirolites*. Он обухвата и оне слојеве који се до сада сматраху за карбонске.

Мушелкалк са диплопорама и криноидима. По негде има кврга са амонитима као код Хан-Булога близу Сарајева.

Венгенски шкриљци са *брахиоподима*, амонитима (*Norites gondola*, *Trachyceras Archelaus Pinacoceras*, *daonicum*, *Hungarites cf. Emiliae*). У доњим партијама представљени су можда и Бухенштајнски слојеви.

Местимице има и *pietra verde*.

Доломити и *кречњаци*, представници највишег дела средњег Тријаса или најнижег дела горњега. За највећи део времена горњег Тријаса и ова област Средње Далмације била је на суву.

После те празнине у серији седиментарној наслагали су се слојеви *Лијаса*, средње *Јуре* и *Титона*, па за овима *кретацејски* кречњаци и доломити.

Сви ови чланови распростиру се као узани појаси правца С. З.—Ј. И. и граде доста просту серију набора са раседима.

До скора се мислило да је овај *Мезозоик* на своме месту док професор Шмит (из Базела) није изнео претпоставку шаријаже тријаса са Велебита. За ту претпоставку Шуберт вели да ничим није поткрепљена, те се на њој и не зауставља као што је раније и Кернер поступио (Verh. d. k. k. R. A. 1907. № 12).

Од млађих формација у околини се Книна налазе: *Пролански ниво* конгломерата и лапораца, неогени слатководни лапор, *дилувијални* конгломерати, бигар и *алувијум*.

Од еруптивних формација помињу се: *дијабазно-диоритне* стене на Коњском Брду, у Тропољу, у Загровићу, код Плавна и Стрмице.

---

155. Збор. (10. априла 1910.).

Поводом предлога Српског Лекарског Друштва да се одржи у овој години II Конгрес Српских Лекара и Природњака, одлучено је, да за сада треба одложити сазивање овога конгреса.

Др. С. Радовановић саопштава резултате преговора између њега и проф. Лозија из Будим-Пеште о заједничком раду српских и мађарских геолога на изради детаљне геолошке карте обеју обала дунавских од Београда до Оршаве.

Јел. Михаиловић реферише о спису г. Спаса Вацова, директора метеоролошког института у Софији: „Земетресения въ България прѣзъ 1908 година". Ово је 9-та књига у серији сеизмолошких публикација, које издаје метеорол. институт у Софији. Каталог је израђен у свему по истом шаблону као и сви претходни, т. ј. прикупљени материјал изложен је само хронолошки. Из тих се прегледа једино може видети број дана са потресима, али се не види и број потреса, што је за сеизмичност једнога предела врло карактеристично. На крају публикације изнесен је статистички преглед сеизмичких дана преко године, а за тим статистика свих потресних дана по месецима почев од 1892. до закључно 1908. Оба та прегледа дају само приближну слику сеизмичких прилика бугарске територије, али се не види преглед по областима ни по интензитету. У серији потресних дана кроз онај низ година истиче се један минимум са 9 дана (1900 год.) и максимум од 213 дана (1904.), после којег иду године: 1905. са 118 дана; 1906. са 109 дана; 1907. са 65 дана, и 1908. са 38 дана. То јасно указује на период стишавања сеизмичке активности у Бугарској.

---

156. Збор. (10. маја 1910.).

Др. Д. Ј. Антула приказује детаљну геолошку карту околине Авале. „У области Авале развијени су ови геолошки чланови:

1. *Неоком.* — Најстарији седименти у области Авале налазе се на источној падини Авале у изворишту Врановачког Потока и на њеној источној падини више шумарске куће. Они су представљени метаморфним силиковитим кречњацима и кварцитним пешчарима и шкриљцима. Као еквивалентне седименте с овим стенама сматрам и глиновите и лапоровите шкриљце, у којима се у долини Топчидерске Реке појављују лампрофирске жице. Ова серија неокомских шкриљаца најбоље је отворена у усецима жељезничким на Км. 12,4, 12,100 и 15,200, где се на последњем месту налазе у готово вертикалним слојевима, чији је правац пружања С.С.И. — Ј.Ј.И. Овде се може проматрати и неколико лампрофирских жица, које су утиснуте међу шкриљасте слојеве. Слични шкриљци са лампрофирским жицама виде се и у Кириjевом мајдану (Камењац), где се налазе у вези с ургонским кречњацима и кречним бречњама а тако исто и ниже Ресничке чесме на десној страни Топчидерске Реке. Најпосле, у Пречици, пред старе живином топоницом, на левој страни реке појављују се црни [illegible] шкриљци с рожначким чврстим складовима, који се пружају С.—Ј., а имају над на И. Ови шкриљци трају до Кусе Потока; у њима се појављују 3 изданка еруптивних стена. И то прво одмах до топонице налази се изданак лампрофира, који је отворен на ширини

од 30 м, а даље на више, уз поток, откривена су рудар. поткопима још 2 каолинисане риолитске жице, поред којих се појављују оловне и цинкане руде у виду неправилних и несталних жилица, те су и истражни радови у овим поткопима напуштени.

2. Као *млађе неокомске* творевине, а старије од Ургона, сматрам банковите бречијасте кречњаке с фрагментима од рожнаца, кварца, кречњака и хлорита, које сам проматрао изнад шкриљаца у Ђурђевом мајдану, затим у Раковици и у мајданима цементног лапорца у Рипњу.

3. У вези с овим бречијастим кречњацима појављују се цементни лапорци, банковити кречњаци црне боје (у Пашином мајдану) и пешчари у Рипањским мајданима цементног лапорца. Сви ови седименти представљају нам по своме стратиграфском положају старије седименте од ургонских кречњака који се у овом терену појављују на ушћу потока Павићевца код села Рипња, на десној страни Топчидерске Реке. *Ургону* припадају и плавичасти кречњаци у Рушањском мајдану код ресничке железничке станице, а тако исто и плави кречњаци с калцитним жилицама, који се на супротној страни Топчидерске Реке између Ресника и Пиносаве појављују.

II. *Голт.* — Голт је представљен глинцима, глин. лапорцима и кречњачким слојевима. Глинце и глиновите лапорце проматрали смо у Чесменском Потоку у селу Рушњу, где се пружају С.269°З.—Ј.И., а падају на С.И. под 37°. Ту се налази карактеристична Puzosia Mayoriana d' Orb. sp., а тако исто и у глиновитим слојевима на путу од Рушња за ресничку станицу, само се ови пружају И.—З., а падају на Ј., и црни кречњаци на 26,500 км. више рипањске станице.

III. *Друга медитеранска етажа* представљена је лајтозачким кречњацима одмах више Лештана на путу преко Кречана за Врчин. Ту се појављују моћни трошни кречњаци са литотамнијама, коралима и ехинидама.

4. *Сарматска етажа* далеко више пространства заузима. Ми смо сарматске кречњаке посматрали на овим местима:

а.) Идући од ресничке станице ка селу Реснику код саме сеоске чесме виде се церитски кречњаци правца С.300°З.—Ј.И. пад на С.И. под 20°.

б.) Церитски кречњаци откривени су и у Раковичком Потоку на 700 м. од манастира Раковице. То су слојеви хоризонтални, а испод њих се појављују пескови, који вероватно одговарају II мед. етажи. У ресничким бунарима свуда је налажен сармат. кречњак, вероватно је и десна страна Раковичког Потока од сармат. кречњака само је она као и ресничка страна прекривена Дилувијумом. Дилувијална глина прекрива терцијарне слојеве и у долини Милошевог и Вучјанског Потока. Тек у изворишту последњег потока, испод Торлака, појављују

се понова терцијарни слојеви, и то најпре бели песак затим сарматски кречњак, а испод њега познати нам *тегел*.

в.) Сарматски кречњаци виде се и код Кијева, на левој и десној страни Топчидерске Реке преко ургон. кречњака.

г.) У Касаповом Потоку сарматска етажа представљена је кречњацима са многим мактрама и церитима; затим код Пећине изнад села Врчина и у потоку Грабљаку.

д.) Овој етажи вероватно припадају и кречњачки камаљи, које смо проматрали на висовима В. (262) и М. Камен (260), затим на Крушику и Ј. И. од Збеговишта у болечком атару. На В. Камену пружају се од И.—З. а падају на Југ.

ђ.) Церитска глина испод села Рипња.

V. *Конгериска етажа* представљања је у околини Авале, и то поглавито на њеној источној падини овим седиментима:

1. *Бречијама од серпентина*, рожнаца и кречњака које се налазе у селу Зуцу испод жутих и белих пескова. Исте бречије откривене су у већем пространству у Староселском Потоку, у потоку Кованичишту (конгерије), а нарочито у левом краку Карагача. Сличан материјал види се у Лештану на левој страни Болечице, у потоку Мочилу и потоку *Слатини*.

2. *Зелени и сиви пешчари* у потоку *Карагачу*.

3. Гвожђевити крупнозрни пескови са много меланопсиса, конгерија и других фосила у потоку Карагачу, и то при крају његовог левог крака.

4. Као конгериски најмлађи кат могу се узети бели и жути пескови, који покривају све ове напред побројане конгериске седименте који велико пространство достижу у околини Зуца, Врчина, Заклопаче и Бегаљице.

IV. *Дилувијална глина* има велико пространство по странама Раковичког Потока и Врчинске Реке.

Од еруптивних стена највиших пространства узимају серпентини, а често се појављују лампрофирске и риолитске жице.

---

157. Збор. (10. октобра 1910.).

П. С. Павловић. О дилувијалним мекушцима из околине Београда. Из дилувијалних слојева београдске околине и Београдског Подунавља и Посавља (Вишњица, Вел. Село, Ритопек, Макиш и др.) одређени су ови облици: Hydrolimax laevis Müll. Vitrina elongata Drap., Euhyalina nitens Müll., Polita radiatula Gray., Vitrea crystallina Müll., Conulus fulvus Müll., Patularia ruderata Stud., Punctum pygmaeum Drap.,

Vallonia pulchella Müll., V. costata Müll., V. tenuilabris Braun., Petasia bidens Chem., Trichia hispida L., T. terrena Clessin, T. rufescens Pen., T. suberecta Clessin, T. vilosa Drap., Eulota strigella Drap., E. fruticum L., Arionta arbustorum L., Xerophila striata Müll., X. Nilssoniana Beck., Tachea vindobonensis Fér., Helicogena pomatia L., Chondrula tridens Müll., Napaeus montanus Drap., Zua lubrica Müll., Caecilianella acicula Müll., Torquilla frumentum Drap., Orcula dolium Drap, Pupilla muscorum L., Edentulina columella Benz., Isthmia minutissima Hartm., Vertigo pygmaea Drap., V. Moulinsiana Dup., Clausiliastra laminata Mont., Kuzmićia pumila Ziegl., Pirostoma ventricosa Drap., Succinea oblonga Drp., S. oblonga Drp. var. elongata Cless., S. oblonga Drp. var. paludinaeformis Sandb., Carychium minimum Müll., Limnophisa palustris var. turricula Held., L. truncatula L., Corteus corneus L., Tropidiscus marginatus Drap., Gyrorbis rotundatus Poir., G. spirorbis L., G. septemgyratus Zieg., Bathyomphalus contortus L., Gyraulus albus L., G. glaber Teftr., Segmentina nitida Müll., Bythinia ventricosa Gray., Tropidina macrostoma Steerb. (Предавање је у целини штампано у *Наставнику* за 1910. годину).

Јел. Михаиловић реферише о каталогу трусова у Босни и Херцеговини у току 1909. године (Erdbebenbeobachtungen in Bosnien und der Herzegovina, 1909). Каталог је службено издање метеоролошке опсерваторије у Сарајеву. Садржи, као и сва ранија издања ове врсте, анализе уписаних сеизмограма у Сарајеву и констатоване макросеизмичке покрете.

У току те године добивено је на Виченгинијевом микросеизмографу 64 сеизмограма, од којих је било 16 локалних, 26 блиских и 22 далеких. Макросеизмичких појава констатовано је свега 26, што указује на то, да је сеизмичка активност прилично попустила. У погледу интензитета потреси су означени по Роси-Фореловој скали (I—X), а било их је: VII степња (1); VII (2), VI (10), V (8), IV (2); III (3). По часовним интервалима распоред потреса не показује никакву правилност. Истиче се апсолутни максимум од 4 потреса у интервалу 9—10 сати у вече и два секундарна максимума по 3 потреса између 1—2 пре подне и 8—9 сати у вече. То значи, да од целог броја потреса пада на интервал 6 сати пре подне до 6 сати после подне 34,62%, а на интервал од 6 сати после подне до 6 сати пре подне 65,38%, што указује на већу учестаност за време ноћних часова.

---

158. Збор. (10. новембра 1910.).

Радосав Васовић. Трагови леденог доба у Црној Гори. „Сем ранијих података о леденом добу у Црној Гори, које су изнели: Цвијић,

Hassert, B. Horak и Vinassa de Regny, ја сам у стању додати још два мања прилога.

I. Права Црна Гора (некадашња Зета) може се сматрати као једна кршевита кречњачка височина, која се преко четири котлине ступњевито спушта од северо-запада на југо-исток, према Скадарској низији. Највиша је котлина *Његушко Поље*, па се наниже ређају још: *Цетињско Поље*, *Добрска* и *Цеклинска Жупа*. Прве две котлине *јесу*, а друге две *нису* права поља.

Добрска и Цеклинска Жупа су котлине са мањим унутрашњим неравнинама, које се састоје из нижих секундарних гребена и улегнућа.

Цетињско и Његушко Поље јесу права поља, чија су дна заравњена наносним материјалом. Али из тога наносног материјала избијају кршевити гребени, који се у Цетињском Пољу зову „гомиле". Између ових „гомила" находе се понори. Из раније су била отворена и позната три понора — један код цркве на Ћипур, други код војног стана, трећи код лабораторије —, четврти је отворен тек пре шест година, у имању једног Јабучине и зове се понор „под границом".

Дубина наносног материјала у Цетињском Пољу различна је, негде је плитка, а негде знатно дубока. Свуда овај материјал лежи непосредно на кречњаку и свуда је један исти — крупан шљунак и песковита глина, без фосила. Тај шљунак Тице[1] пропраћа овим речима: „Није било без интереса констатовати несумњиво речни шљунак у котлинастој цетињској долини, где сада нема ни реке ни потока". О тој истој творевини Цвијић вели: „Нема нигде, ни у Ивановој Алуви, ни у Коритима, ни око Бабљака и Штировника ни циркова, ни седимената, ни топографских облика, који би на старе глечере упућивали. Даље је поуздано да шљунак Цетињског Поља нема никакве непосредне везе са старим глечерима; није ни флувио-глацијалног порекла, јер је на Ловћену био само један глечер, који се од Лезерског Врха према Његушком Пољу спуштао"[2].

На супрот томе тврђењу, ја сам над самим Цетињским Пољем, у првом селу до Цетиња, у *Бјелошима*, нашао трагове усамулог глечера. Село Бјелоши налази се на једном заравњаку, чија се северо-источна ивица стрмећито спушта у Цетињско Поље. На овоме заравњаку находе се велики блокови углачаних и неуглачаних стена. Велики број облица, с крупним шљунком и песковитом глином, сачуван је у једном лучном бедему, који се пружа преко целог овог заравњака, а који је непуњеном страном окренут према Цетињском Пољу. Издубљеном стра-

[1] *Tietze E.*, Dr. — Geologische Uebersicht von Montenegro (Jahrbuch d. k. k. geologischen Reichsanstalt, 1884), p. 90.

[2] *Глас* LXV Срп. Крал. Академије. Ј. Цвијић. Нови резултати о глацијалној епоси Балканског Полуострва, стр. 204.

ном тај је лучни бедем окренут вису што се зове *Бјелошки Соко* (1400 м.). Између овога виса и Иванове Алуге, нешто ниже се други вис исте висине и зове се *Писдан*. Овај вис и Бјелошки Соко раздвојени су једном увалом која личи на типски цирк и зове се *Сњежница* (Сњежнички Долови), где се увек налази снега и леда. Цирк Сњежница отворен је према и. с. и., а то је према Бјелошима и Цетињском Пољу. Од тога цирка, на све до Бјелоша, налази се очврснут и растресит шљунак *подинске морене*, а на бјелошком заравњаку је материјал *крајње морене*, с врло лепим примерцима углачаних, затим избразданих и изгребаних стена.

Према томе, главно леживште старог бјелошког глечера било је у тој Сњежници, чије су ивице 1400 м. надм. висине, а глечерски језик свршавао се над самим Цетињским Пољем, у висини око 800 м. над морем. Несумњив је факт: да се од бјелошког глечера једно глечерски поток, који је с флувио-глацијалним материјалом утицао у Цетињско Поље; да је у почетку вода отицала кроз понире, а крупнији материјал остајао на површини. Због велике навале воде и флувио-глацијалног материјала, стари понори морали су бити запушени, вода није могла сва отицати и онда је Цетињско Поље морало бити претворено у *карстно језеро*, које је сав флувио-глацијални материјал нивелисало у једну хоризонталну раван, из које сада вире само они секундарни гребени, што се зову „гомиле“.

То језеро, по нестанку глечера, могло је још врло дуго трајати, све док се поједини понори нису почели отварати. Изгледа да је највећа количина воде отекла кроз понор на Ћипур, испод садање придворне капеле. Ово је отицање било постепено и трајало је врло дуго, јер се према томе понору, кроз велики део Цетињског Поља, формирало речно корито, које се и сада лепо распознаје. Ова река представљала је последњу фазу у престанку глечера. Пречишћавањем старих понора, вода је спуда исцеђена, сад је остало суво *карстно поље покривено флувио-глацијалним материјалом*.

Пластика преглацијалног Цетињског Поља била је слична садашњој Добрској жупи, која је сачувана од глечера и флувио-глацијалног материјала.

II. У Црној Гори прве трагове леденог доба констатовао је господин Цвијић, на Дурмитору. Тај његов први проналазак састојао се у томе што је нашао „дилувијалне морене, које чине бедеме око Шкрчких Језера, у Горњој Алишници, Валовитом и Добром Долу; можда је глечерског порекла и материјал испод Валовитог Језера до Увите Греде“[1]. За многобројна језера, Цвијић каже: „Типских глечерских

[1] Цвијић Ј. Dr. — Глацијалне и морфолошке студије о планинама Босне, Херцеговине и Црне Горе. *Гласник* LVII. стр. 151.

трагова има једино у котлинама Великог и Малог Језера у Шкрки и њих увршћујем у језера *глечерског порекла*" (стр. 158). „Остале језерске котлине нису у вези с глечерима, разновсног су порекла, поглавито карстне" (стр. 158). „Најниже морене Дурмитора имају висину 1700 метара".

Глечерски трагови на самоме Дурмитору су безначајни, а много су значајнији у његовој околини. Од Жабљака до Јунчеког Дола има неколико појединачних благих узвишења, која се састоје из трошног материјала — крупан и ситан шљунак, велико обло камење, песковита глина. Сав је тај материјал хаотично измешан. По облицима виде се врло јасно греботине и зарези којима се карактерише материјал подиниске морене. Ови брежуљци су карактеристични типови такозваних *друмлена*, који се у глацијалној морфологији увршћују у ред подинских творевина глечерских. На таквом једном друмлену је црква на Жабљаку (1455 м.). Свуда по Језерима налази се на врло обилат материјал подинских морена. Спуштајући се Буковици налази се на Ускочки Омар, где се налазе разбацане и растурене заобљене и незаобљене стене као леже на трошном терену. Ове стене нису се могле ни од куда докотрљати, већ су морале бити транспотиране. Кад се пређе мост на Буковици, испод села, и знатно одмакне од реке, при наступању у Буковичку шуму, налази се једна крајња морена, која се састоји из врло крупног заобљеног и незаобљеног камења, замешеног у песковиту жућкасту глину. Кад се одатле изађе на Ивицу (1020 м.), опет се на тој заравни виде многи друмлени, исто онаки као што и они код Јунчевог Дола. Низа стране, од Ивице до Шавника, свуда се налази трошни материјал подинских морена. У Шавнику (844 м.), у школском дворишту, налазе се врло велики блокови стена, које леже озго, на трошном материјалу.

Кад се од Шавника испењемо на Крњево, испод планине Војника, одатле настаје зараван с неравнинама и по њој се налази подински материјал, који се у највећој маси види код једне јаруге (Сурдуб). Из те удолине излази се на плато који почиње од хана на Гвозду па траје до Крстца на Буковику. Та таласаста равнина зове се Никшићка Планина, чија је средња висина 1350—1400 м. Она у свему личи на висораван Језера (само што нема језера) и стоји према Војнику онако исто као што Језера стоје према Дурмитору. Никшићка Планина спушта се Иванном страном у Иваньско Поље. Ово је поље с јужне и југо-источне стране ограђено двема амфитеатралним узвишењима врло велике висине; *то су крајње морене огромне* [illegible] нескуше. Обе се морене састоје из заобљеног камења, трошне глине [illegible] трошним узвишењима. На спољашњој страни друге (спољашње) морене налази се село Луково са два своја ступњевита поља, Горње Луковско Поље

права је стрма раван састављена од трошног материјала и диже се до врха спољашње морене. То је типски пример за *прелазни конус* (Uebergangskegel), којим материјал крајње морене прелази поступно у чист флувио-глацијални материјал, какав се налази у Доњем Луковском Пољу.

Материјал ових крајњих морена састоји се из песковите глине измешане с крупним заобљеним и незаобљеним блоковима свих стена које се налазе на Војнику, па чак и Дурмитору, што је Хасерт приметио, по дурмиторској бречији. Значи: да су глечерске масе из ова два лежишта (Језера и Никшићска Планина) морале, бар за време највеће глечерске експанзивности, бити у комуникацији. На тај начин ове крајње морене на Буковику биле би творевине оног глечерске језика који се од те заједничке глечерске масе издвајао низ Иванову Страну, а растапао у атару садашњег села Лукова. Она крајња морена у Буковици преставља фазу кад је веза између ова два глечерска басена била прекинута и кад је сваки басен за себе имао своје глечере; тада је глечер са Језера силазио низ Буковицу и оставио ону крајњу морену у Доњој Буковици.

Несумњиво је флувио-глацијални материјал ишао даље из Доњег Луковског Поља; он је отицао знатном количином у Никшићско Поље. Али Никшићско Поље није испуњено само материјалом овога глечера, у њему су се гасили потоци од више глечерских језика, који су се са неколико страна спуштали према некадашњој Никшићској котлини, док је нису испунили и претворили у садашње равно поље".

Јел. Михаиловић износи опис сеизмографа и других апарата употребљених у сеизмолошкој станици Геолошког завода на Ташмајдану.

---

159. Збор. (10. децембра 1910.).

Др. С. **Радовановић** говори о угљеногом терену код Оршаца, у тимочком округу.

Ј. М. Жујовић реферише о овим радовима *F. v. Kerner*-а о геологији Далмације: 1. Das Kohlenführende Paläogen von Ruda in Mitteldalmatien. — Verhandl. d. k. k. geol. Reichsanstalt, Wien, 1907, p. 134—157; 2. Lias und Jura auf der Südseite der Svilaja Planina. — Ibid., 1907., p. 268—281; 3. Vorläufige Mitteilungen ueber Funde von [illegible] in der Svilaja planina. — Ibid., p. 294—297; 4. Die Trias am Südfusse der Svilaja planina. — Ibid., 1908., p. 259—289; 5. Reisebericht aus der östlichen Zagorje (Mitteldalmatien.) — Ibid., 1908., p. 244—250; 6. Bericht über den Abschluss der Aufnahme des Blattes Sinj — Spalato. — Ibid., 1909., p. 235—245. —

1. Котлина Руде увалена је у карсту на јужном подножју *б.* Пролога, а испуњена је слојевима палеогене старости. У серији тих слојева, коју је Кернер поделио на три групе, највише има лапораца налик на исту фацију *б.* Промине. У горњој групи лапораца има и неколико метара дебелога фосилнога угља, који се од проминскога разликује, што је шкриљаст, загасито сив и угодан за фабрикацију гаса, док је проминski црн, смоласто сјајан и шкољкастог прелома; изданци овога угља распростиру се $1^1/_2$ километар. У лапорцима је нађена прилично богата флора амантацеа, лауранеа, протеацеа, раинеа и легуминоза, са двадесет добро одређених фела и још двадесет којима су само родови могли бити одређени. По првима се може закључити да слојеви нису виши од тонгриских (Олигоцен).

Котлина Руде је синклинала са врло стрмим слојевима како кретацејскога тако и палеогенога терена; на јужноме ободу слојеви падају ка северу а на северноме ка југу, али су оба крила one боре врло несиметрична. Набор је испресецан уздужним и попречним преломима, услед чега је структура овога предела сложенија постала.

Највећи део ове расправе посвећен је топографскоме опису предела и угљенога слоја у њему.

2. *Титонски* слојеви са амонитима и антихусима (Лемешки слојеви) на западној страни Свилаје планине били су једини представници јурскога терена у средњој Далмацији, докле Кернер није у истој области нашао и представнике *Лијаса* и *Јуре*, које је у другој горе наведеној расправи описао. На западној страни Свилаје налази се најпотпуније развиће Мезозоика средње Далмације, јер ту има слојева који су се створили у периодама Тријаса, Јуре и Креде.

3. У тријасној серији слојева нашао је Кернер два хоризонта са *фосилним биљкама*, о којима је учињено објавно претходно саопштење у трећој горе истакнутој расправи. Оба су хоризонта у околини Мућа, растављена слојевима ерупативне туфозне масе *pierta verde*. У доњем хоризонту нашао је биљке које привремено упоређује са *Sagenopteris, Sphenozamites, Gleichenites elegans, Palissya*. У горњем су хоризонту биљни остаци скоро неодредљиви. — Северно од Мућа у вишим тријасним ваппнацима има врло много гиропорела.

Трагова фосилних биљака има и у Верфенским слојевима код Буља, у околини Сиња.

Јурска система Свилаје оскудна је у фосилима, а монотона у погледу стена. Цела је саграђена од кречњака и доломита малих варијација. — Ј. И. од Сињскога Поља Лијас је развијен у фацији загаситих кречњака у којима је Кернер нашао фосиле: *Cochlearites, Chemnitzia* и *Megalodus*. На јужној падини Свилаје има антиотида (понајвише *Cochlearites*), малих мегалодонта *(M. pumilus)* и шкепиција у банцима сивога вапнаца, испод кога леже доломити па танке бречије,

а изнад кога су лапорци. Ова зона са литиотидима има велико распространење и знатну дебљину. Преко ње је зона пегавих, често црвенкастих лапораца; на зоне сивих јурских кречњака изрешетаних вртачама, и зоне доломита разних варијетета крупнаних низом чалија и гвоздана од једних кречњака; овим је, може бити, представљена средња Јура, али нема довољно основа за ову претпоставку. — Изнад овога наслагани су кречњаци и доломити који се разликују од доњих тиме што су зрнасто-пешковити и садрже корале налик на *Stylosmilia* или *Goniocera*, највише на *Spongiomorphidae* а које је проф. *Felix*[1] као нов род и белу одредио: Cladocoropus mirablis.

Ови коралски слојеви представљају део горње Јуре — Малма. Распрострањени су врло много. Преко њих су развијени танко-слојевити кречњаци са рожнацима, па доломити који садржавају негде антихусе, негде остатке амонита, негде корале, криноиде, шкољке и пужеве — што се све може сматрати као еквивалент Лемешких слојева, дакле као крајни члан Јуре у овој области.

4. *Тријас* Свилаје детаљно је приказао Кернер у четвртој горе наведеној расправи. Он је сложен из ових чланова:

Верфенски Слојеви:

I. Рауваке. II. Загасити кречњаи у подини правих Верфенских слојева могли би и Перм представљати.

III. Црвени шкриљац са мијацитима.

IV. Сиви, вапновити шкриљац са 60 врста амонита, које је Кит.л описао.

V. Дијабаз-порфирит; пробија Верфенске слојеве.

Мушелкалк:

I. Доломитни кречњак.

II. Црвени бречасти кречњак.

III. Бели доломит, распрострањен више но друге стене средњег Тријаса.

IV. Бели кречњак, кретских облика, с криноидама и алгама.

V. Црвени кварсти кречњак са мало фосила: *Monophyllites, Ptychites, Atractites* итд. (Фауна Хан-Булога).

VI. Загасито-црвени глинени шкриљац са траговима од *Ptychites* и *Ceratites*.

VII. Загасито-сиви рожни кречњак са *Spiriferina trigonella*.

Задански кат:

I. [illegible] доломит, доломитни кречњак, црни шкриљац са биљкама *Sagenopteris, Podozamites* итд.

---

[1] *Felix*: Eine neue Korallengattung aus dem dalmatinischen Mesozoicum — Sitzungsber. d. naturforsch. Ges. zu Leipzig 1906).

II. Аугит-порфирит у сливу од 2 километра дужине и неколико декаметра ширине.

III. Бели и зелени туфови.

IV. Загасити-сиви кречњак с венгенским цефалоподима: *Potrachyceras, Arpadites, Aulacoceras* итд.

V. Бели кречњак са брахиподима (Spirigera trigonella), шкољкама, пужевима, гиропорелама (ниво С. Касијана).

VI. Туфозни плочасти пешчар, са траговима биљака и угља.

Са овим је настала периода издизања ове области, коју су пратиле (поменуте) ерупције, док су се у заосталим водама развијали кречни рифови од кречотворних алга.

5. Загорје у Средњој Далмацији зове се простор малих брежуљака и удолина ограничен на северу венцем Мосеча, а на југу приморским брдима Кастела. — Западну половину ове области описао је Кернер поводом описа детаљне карте Шибеник — Трогир, а сада даје детаљни опис источне половине Загорја. Из ових детаља извадићемо да је највише површине заузето кредом, па затим Еоценом.

У Креди има доломита и рожних кречњака, преко којих су наслагани рудисни кречњаци са *Radiolites angeoides* Lam., *Chondrotonta Mousoni* Choff. — Еоцен је укљештен на врло много места, те прекида једноставност великог кретацејског кречњака. На неким местима има козинских слојева.

Тектонику чине неколике велике боре, које су на неким местима, најашиле једна на другу. У северном су крају стрмије, збијеније, а у јужном блаже и више развучене и населе.

6. У овој су белешци изложени геолошки подаци о Мосечу, Радињу, Прологу, Мосору и Чемерници, и о неколиким шкољкама у заливу Салоне. Описује се распростирање обичних чланова Креде и Палеогена и њихово суделовање у појединим тектонским јединицама. На Мосечу је СЗ. крај од једне велике антиклинале; а ЈИ. крај, који поступно прелази из динарскога правца у лезински, развијен је у неколико скоро упоредних набора. Ово је, дакле, неко одступање од оне обичне појаве у Далмацији, да је орографија непосредни израз геолошке грађе, т. ј. да су коритине по тектонским коритима, а гребени по сводовима слојева.

Са II. међународног Конгреса Самаријана — У времену од 9. до 13. септембра ове године, по новом календару, одржан је у Риму II. међународни Конгрес Самаријана, или како га званично окрстише Конгрес за спасавање у несрећама и за спречавање ових.

На тај Конгрес слегло се са свих страна културна друштва врло много званичних заступника и изасланика а још више приватних суделовача, које чланова, које присутника.

Од балканских држава биле су званично заступљена Румунија и Грчка. Србија није имала званична заступника, а Црна Гора, Турска и Бугарска уопште не беху заступљене.

Што наша Отаџбина није била заступљена званично на овом Конгресу, даје се лако протумачити и извинити.

Ну ја лично писам се могао оглушити према овом Конгресу, што је мени врло добро познато, шта је у нашој Отаџбини баш мојом иницијативом на пољу јавна Самарићанства рађено и остварено, на ние за ових потоњих десет година. На тај начин пало је мени у део да покажем на том Конгресу сакупљеним из света поборницима и трудбеницима око јавног Самарићанства, шта се у нас на томе ограпку јавног рада за опште добро народа смерало и радило, а колико се успело, па и за чим ћемо ми Срби у томе и даље бити.

Учинио сам тако јер сам дубоко уверен да ће баш искуство ова два потоња наша рата, у вези са резултатима овог међународног конгреса, недољивом снагом допринети да се у нас увере о неодложној потреби и огромној користи систематске организације Самарићанства у целој земљи. Кад то буде, кад у нас Самарићанство као социјална установа обгрли целу нашу Отаџбину, кад се за ту установу делотворно заинтересују државни фактори и цео наш народ, кад се друге сродне установе са нашим Самарићанством и непосредно споразумеју и међусобно уједине, да по начелу о подели рада свако своју позив врши а опет и све свакој на помоћи буду, да се дакле и узајамно испомажу и унапређују, а наиме кад сви скупа делом приложено да као Српски Самарићани сматњено, одлучно и истрајно прегнемо на посао, тада ће и од тог нашег рада ускоро морати бити плода и добра и обилата и опште корисна, с којим ћемо ведра чела моћи ступити међу остале културне народе.

Према закључку I. Међународног Конгреса за Самарићанство, који је одржан г. 1908. у Франфурту на Мајни одржан је садашњи збор у Бечу у времену од 9. до 13. септембра 1913. год.

Да би се осигурао успех овоме зборе, организован је у Бечу посебан приређивачки одбор. Исти је имао за протектора вел. војводу Леополда Салватора, а почасни председници беху му главни градоначелник бечки д-р Вајскирхнер и познати пионер хуманитарности проф Х. Вилчек. А како су главни приређивачи умели и хтели да уваже глас новог времена, и посебице велики значај сарадње женскиња на хуманитарном послу уопште, а посебице у области Самарићанства, то је за приређивачки одбор постојао и нарочити одбор женскиња, који је био под покровитељством вел. војвоткиње Бланше, а под главном управом грофица Фетерове и Вилчекове.

Конгрес је имао своју редовну главну управу, којој беху на челу д-р граф Фетер и проф. д-р В. Екснер, а главни тајник је био д-р Х. Харас, ревни управник бечког друштва за спасавање.

На конгресу је суделовало до близу 2000 лица, што представника посебних народних одбора самарићанских из Аустро-Угарске и осталих културних земаља, што опет нарочитих делегата појединих држава, хуманитарних установа, друштава, а понајвише редовних чланова Самарићанства и овог конгреса, и најзад конгресних обичних суделовача.

Обзиром на приправљени конгресни материјал: предавања, изнештаје, прикази и т. д., било је на конгресу десет нарочитих одсека. Од оних је сваки имао своју редовну управу, у којој је конгрес сам бирао на своје средине нарочите своје почасне председнике, где је и мене допала част,

да будем постављен за почасног председника у II. одсеку, који је био намењен „Обуци лекара за прву помоћ“ (Спрема Самарићана).

Остали су одсеци имали за тему:

I. Прва лекарска помоћ у несрећама.

III. Самарићанство у градовима и по селима.

IV. Самарићанство у путном саобраћају (на железницама, код аутомобила, аероплана и т. д.).

V. Самарићанство на мору, по језерима и рекама.

VI. Самарићанство по мајданима и сличним радовима.

VII. Самарићанство у пожариштву

VIII. Самарићанство у високим брдима.

IX. Самарићанство и спорт

X. Спречавање несрећних случајева.

Већ сами ови наноси сведоче о обилатости конгреског рада, као и о интензивној занимљивости и још само већој поучности многобројних предавања, реферата, демонстрација и т. д.

Отварање и затварање конгреса било је у великој саборници бечког парламента, а поједини одсеци конгрески држали су своје седнице у посебним дворанама истог парламента.

Седнице појединих одсека почињале су тачно у одређено време. Предавања текла су према утврђеном распореду. Дуже од $^1/_4$ сахата није нико могао говорити. У расправи добио је сваки говорник пет минута. Седнице по одсецима су држане до подне (до $^1/_2$ 2 сах.) а у слободном времену пре подне и за тим после подне били су општи састанци, разгледања бечких знаменитости, хуманитарних установа, практичне демонстрације Самарићана на води и копну, краћи излети и т. д.

С вечера, у очи отварања конгреса, било је у градској палати бечкој упознавање конгресија. Први дан конгреса с вечера био је пријем у аустријском министарству унутрашњих послова. Трећег дана с вечера примљени су чланови конгреса у двору бечком. Четврти дан с вечера биле су свечане представе у дворским позориштима. Пети дан у вече завршен је конгрес пријемом и свечаним банкетом у градској палати бечкој.

Ради олакшања конгреског пословања и удобности конгреских чланова постојао је у парламентској згради нарочити биро, даље поштанска и брзојавна филијала, посебне дворане за конверзацију, за читање новина, писање писама, па је за трајања конгреса излазио и посебни лист, у којем су чланови конгреса имали тачни преглед конгреског рада за тај дан, и друге њима подобне информације.

Да би се странци гости у Бечу што лакше разазнавали, стајали су им на расположењу посебни тумачи и путеводе.

Још су ради лакшег распознавања како самих конгресија, тако и разних конгреских часника биле уведене посебне значке, по којима је свако дотична лица могао наћи, ако да их иначе није познавао.

Конгрес је отворен, како рекох у великој свечаној саборници бечкој 9. сент. тачно у $^1/_2$ 11 сах. пре подне. Кад је протектор конгреса вел. војвода Јосиф Салватор заузео своје почасно место, узео је реч председник конгреса др М. Фетер, који је нагласио главни смер овог састанка међународних Самарићана и предложио да се брзојавно поздрави владар аустро-угарски, као први и делотворни Самарићанин у монархији, па је за тим посебице благодарио вел. војводи Салватору и вел. војвоткињи Бланки, што се вољно примили протекторства.

Вел. војвода *Салватор* нагласио је у одговору, да се с радошћу примио протекторства над конгресом са тако значајном и племенитом сврхом, те је пуно уверен да ће резултати конгресних саветовања свима пеле дужним невољницима донети корисна плода.

Затим је говорио министар *Хајнолд*, који је истакао како борба човека са природом у циљу културног напретка посвуда тражи све више жртава. Али та културна борба човека с природом иште да човека снабдемо свима средствима, која ће му помоћи да по могућству одоле опасностима и последицама те борбе. *То је дужност и државе сваке.* Али је тек у другој половини прошлог века социјално законодавство отпочело делати. Том раду придружују се и подизи овога конгреса, чији резултати треба да припомогну државама у вршењу њихових дужности на том пољу.

Главни градоначелник бечки д-р *Вајскирхнер* нагласио је, да су чланови конгреса прожети најчистијом и најплеменитијом љубављу према својим ближњима, на подсетив како је познати пожар у бечкој „Ringteater-у" онде створио „друштво за спасавање", завршио је речима: „Ми сви жалимо жртве крвавих ратова и захвални смо свима, чије милосрдне руке блаже сне наше јаде".

За тим узеше реч још неколико беседника, што је и мене побудило, да конгрес поздравим овако: Пуно сам задовољан и сматрам за особиту почаст што на овом конгресу сакупљене врсне и предане поборнике и присталице светске идеје Самаријанства могу свесрдно да поздравим са данас неоспорно културног кристализационог центра балканског и што из те моје српске отаџбине могу да му пожелим свако добро и свестран успех, а тим више што се нама Србија свесно и истрајно, са пуно добре воље, одлучности и самопрегоревања, стављала под племените и спасоносне стег Самаријанства, уверена да то од ње захтевају добро схваћени интереси наше државе и нашег народа, културног људства уопште, у чијем ће другштву и моја отаџбина сада још само обилније моћи и хтети пригнути око унапређења нама свима заједничких самаријанских подвига и идеала.

После свечаног отварања конгреса, извршено је исто дана после подне конституисање појединих конгресних одсека, а дан за тим отпочели су радови по свима одсецима.

У четвртак 11. сент. пре подне одржао сам и ја у седници другог одсека своје предавање под називом:

„Почетак Самаријанства у Србији",

које у целини гласи:

Срећан сам, што поред овако значајног збора и договора светског Самаријанства добих прилике, да његовим општекорисним подвизима и циљевима доприносећи, које зрно из земље и од народа, према којима се све до данас са што које стране поступало врло мањински, увек без стварних разлога и незаслужено, пита више често са врло лоше скривеном на богме остентативно истицаном зловољом и злурадошћу.

Преузимам ову своју задаћу са толико више оправдања, јер се поуздано надам, да ће овај наш конгрес по својем непосредном и каснијем утицају имати плодних и благословених последица и за моју Отаџбину Србију, која свесна својег задатка и циља свестрано успешно греди унапред.

Нагласив и утврдив ово, нека ми је дозвољено да у збијеној језгри прикажем, шта је у нас у Србији учињено и још се смера у корист Самарићанства.

Почетак Самарићанства у Краљевини Србији пада у годину 1885-6, када искуство на тадашње српско-бугарске војне заиска категорично, да се ова хуманитарна установа што пре оживотвори. Ну, прилике тадашњих времена и режима у нашој Отаџбини осујетише да од те спасоносне намере буде дело.

Тек кад епохална г. 1903. у народном и државном животу наше српске Краљевине донесе потпун преокрет и препорођај на боље, могло се са изгледом на повољан успех приступити и остваривању самарићанске идеје.

Улога делотворна пионера идеје српског Самарићанства паде у део општем гимнастичком удружењу „Душан Силни", као установи разгранатој унакрст целе Србије. Овом позиву и задатку удовољило је то удружење тиме, што је своју организацију допунило посебном секцијом за Самарићанство и што је основало јавну и бесплатну школу за спрему Самарићана српских. У тој школи је мени, као покретачу целе ове ствари, поверена управа и сама настава, теоријска и практична.

На супрот разноврсним тешкоћама, апатији па и противности, чак и од стране званих, чиме је у нас отпре морала да натеже свака новина, успело се најзад ипак са стабилисањем самарићанске јавне школе. Ова је обухватила више течајева обзиром како на саме наставне предмете тако и на донесену спрему и занимање добровољних слушалаца, будућих Самарићана.

Сваки посебни течај у овој нашој самарићанској школи трајао је у смислу наставног плана професора *Есмарха* 6 сахата. Сваког сахата је искључењем свега научног материјала предузимано само оно и онолико шта и колико сваки практичан Самарићанин безусловно *мора* да зна. Предавања базирала су се махом на принципима савремене очигледне наставе. Као водиља крајња и циљ свему раду школском — теоретској поуци и практичким вежбама — вредело је правило да Самарићанин *није* знао свуда и у свему заменити лекара, и још мање га може и сме мимоилазити и потискивати, него треба да приуготови поље за рад лекара и да томе раду обезбеди што бољи успех.

Пошто је пак Самарићанство са народном хигијеном, према крајњем циљу обојих, најтешње скопчано, ја сам продужујући по мени организоване и управљане течаје о Самарићанству, унео у наставни план још један посебни сахат, који је био намењен поуци о нези болесника на дому и у болници. Тиме сам Женске Подружине и наша Девојачка Друштва, којих је у Србији леп број, смерао задобити за Самарићанство, чиме би се ово како треба проширило, подигло, оснажило и утврдило.

Сваки појединн течај наше самарићанске школе завршен је јавним испитом, да тиме с једне стране делом разоружамо и себи привучемо нашем покрету несклоне и пасивне елементе у опште, а с друге стране да ширу јавност а наиме јавне власти подстакнемо на што нападнију и што истрајнију припомоћ нашег српског Самарићанства.

Ово наше настојање имало је повољна резултата. Наш војни санитет заинтересовао се одмах с почетка за наш покрет, па је на наше испите слао посебног својег заступника, једног вишег санитетског чиновника, који је затим прегао да Самарићанство одомаћи у нашој војсци. И *Министарство Унутрашњих Послова* било је о нашим испитима заступљено, по јед-

ним инспектором државног санитета, чиме се смерало и друге власти и установе и јавност нашу у опште заинтересовати за што боље заузимање за самарићанске подвиге и идеале.

Посредством наших самарићанских течајева смерао сам прокрчити пута Самарићанству и у *средње* и *више просветне заводе* наше Српске Краљевине, па да га ту стално утврдим. Радило и ради се о томе, да се исто пре свега уведе и стабилише у нашим *учитељским школама* и *богословији*, јер су у нас учитељи и свештеници пресудни фактори у пропагисању општекорисних подвига и смерова у широким народним слојевима, према чему они највише могу допринети, да Самарићанство као такво унакрст народа самога захвати чврста корена.

Касније је по мојим једномишљеницима у *Женским Задругама* и *Девојачким Друштвима* уведено више посебних течајева ради науке и вежбе Самарићанака и за што бољу њихову спрему у нези ратних рањеника.

Зарад припреме *државне жандармерије* за самарићанску службу основани су у школи жандарма нарочити течајеви, у којима је мени била поверена теоретска и практичка обука. На том позиву радио сам све до неколико дана пред сам рат Балканског Савеза против Турске. Кроз пуних осам година спремио сам у тој школи преко 1000 жандарма за прву помоћ у несрећама, јер се они ту по својем положају и служби први могу наћи, те су и позвани да примене своје самарићанско знање и умење.

На тај начин настојавамо ја и још неколицина мојих начелних једномишљеника и прегалачких сатрудника, да у складу са специјалним приликама у нашој мајци Србији ударимо поуздане темеље српском Самарићанству. Ово ће у исти мах моћи послужити као изазна тачка за систематску и поступну консолидацију свих народних слојева наше Српске Краљевине на пољу *народног здравља* и с тим скопчаног опште културног напретка.

То би у главним потезима била верна слика оних подвига с којима смо ја и моји начелни пријатељи пред око оживотворења Самарићанства у нашој Отаџбини Србији.

Сви позвани фактори регког снагом и истрајношћу настали су за тим, да игноровањем сваке шпарске рекламе, која је другде тако јако уобичајена уздигну нашу Отаџбину до положаја, који одговара њеној прошлости, потребама садашњице и позиву будућности.

Тај је положај омогућно да су наша Краљевина и наш *народ у оружју* и о тек минулом двојном дуелу војном на Балкану са регким даном у неочекивано кратком времену постигли такве успехе, који стекоше потпуно и безусловно признање свих непреокупованих кругова савременог човечанства и ако су им и ту извесни силом великани и с њима удружени злураници покушавали све пореће, чак и само право на опстанак...

Према томе надам се поуздано, шта више уверен сам потпуно, да ће подаци, које сам овде у језгру истакао, у вези са стварним и моралним утицајем овог одличног међународног збора у ствари српског Самарићанства имати повољних последица како по даље државе и даљи рад наших српских јавних власти — од којих наша *војна управа* и наш *војни санитет* хвале вредним примером и успехом напред греде, — тако исто и нашег *друштва* и његових *хуманитарних установа*, а испред свију на-

ших *српских лекара*, који су баш овде на дело први и звани и одабрани. —

Ово ће тада неминовно проузроковати да у нашој Отаџбини Србији, овом, опетујем, данас неоспорном културном кристализационом средишту Балкана, сви и свако, од горе до доле, свесно и самопрегорно, одлучно и истрајно, вољно и орно продуже себе посвећивати племенитој и спасоносној служби самарићанској.

То ће доћи тим пре, јер је у нас сваки делотворан патриота данас више него икада уверен, да је такав поступак у добро схваћеном интересу наше мајке Србије и нашег српског народа, наиме за случај евентуалног новог крвавог обрачуна међу народима. Ми ту евентуалност не желимо, не тражимо, ни као Срби, ни као људи, али се ње не плашимо, нити се истој укаљавамо, ако икад наши животни интереси дођу у питање.

А траже обележено опште искорачивање у корист Самарићанства и актуелни обичаји, на последице посведневна рата у миру, који нам намеће борба за опстанак у савременом културном раду, пошто и онде, као и у оном војном рату, само физичко, материјално, умно и морално напредан и снажан човек и народ може из тмине избити на светлост, може надбити сва зла и све противнике, те извојевати и обезбедити свој сверстрани васкрс.

Кад све ово, за чиме ми српски Самарићани речју и радом настојасмо постане видним делом, тада ћемо и ми у нашој Краљевини Србији имати *Савез Српских Самарићана*, разгранат у накрст наше Отаџбине, а сверстан својег позива, и способан да истоне потпуно задовољи. Утицај и значај и корист тог савеза приказаће за свакога видно његова дела и његови успеси, и ми ћемо тиме у будућности о ратним заплетима и у мирну времену свакој опасности много мирније и поузданије моћи пасупрот стати, него до сада. Јер друштво, народ, ратничка или културна војска, у чијим ће редовима бити доста извежбаних Самарићана, камо лакше ће подићи и савладати све могуће тешкоће, па и најтежа искушења усуда, што ће га народу, држави и културном човештву у опште тек само корисна плода морати донети.

То ето желимо и на томе радимо ми српски Самарићани, а Бог ће дати и добри људи помоћи, да тако и буде, што даље све боље.

Овај мој извештај о Самарићанству у нашој Отаџбини дао је повода дискусији, у којој је суделовало више чланова конгреских.

Први је узео реч д-р Фигатнер из Загреба, који је, позивајући се на своје искуство из српско-бугарског рата, осуђивао српске лекаре и замерао употребу Самарићанака. Чинио је тако, јер да је затекао ране загађене па и кварне и прљаве. Приписивао је то лошем првом завоју и превијању рана по Самарићанима. Замерао је да су лекара били небрижљиви у намештању првог завоја. У опште је био противан, да женскиње негује рањенике и превија ране.

Други говорници расправљали су о обиму, начину и средствима за поуку лајицима о Самарићанству, а даље и о делокругу и у позиву тих приватних помоћника, обзиром на то да се догађа да неки од тих Самарићана од тако добивене спреме хоће после у приватном животу да чине злоупотребе тиме, што неовлашћено залећу у послове самих стручних лекара, што се никако не може ни одобрити ни трпити.

После дискусије узео сам у смислу конгреског пословника и завршну реч, на коју је сваки предавач имао права, јер нисам могао пропустити без примедбе нападе конгреслије д-ра Фигатнера против нашег војног санитета, као и против суделовања женскиња у Самарићанству.

Д-р М. Фигатнер срески градски лечник у Загребу, уједно и лекар тамошњег Друштва за спасавање и тајник тројединчког националног одбора за Самарићанство, приказао је у првом одсеку овога конгреса свој реферат са насловом: *Ратна хирургија искуства у српским и бугарским болницама.*

Познато је и широј међународној јавности, да су баш меродавни, страни, објективни посматрачи и пратиоци рада нашег женскиња и нашег војног санитета за време оба рата само с похвалом и признањем говорили и писали како о њима тако и о другима, док су противно томе у погледу бугарског санитета и прилика на њиховим болницама и са њима наклоне стране готово без изузетка слушане велике замерке на и тешке осуде.

Чиме се др. Фигатнер у главном огрешио о наше женскиње и о наш санитет, види се из овог мојег одговора на његове нападе. Одговор мој гласио ј у језгри овако:

Не могу ћутке прећи крај назора г. др. Фигатнера да женскиње *не* треба употребити за негу рањеника; но ако би се то ипак учинило, да им *никако не буде* допуштено први завој са рана скидати и мењати. Др. Фигатнер позива се на своје искуство из потоњег српско-бугарског рата, и вели да је он у Београду наишао на септичне ране, што више и на усмрделе и прљаве. Он то ставља на терет лошем првом завоју и каснијем мењању тог првог завоја по Самарићанкама.

Против овог обеђивања српских Самарићанака као такових и уопште морам се свечано оградити, и то с разлогом:

Те Самарићанке, српске матере и њихове кћери, пријавиле су се и узете су у очи рата Балканског Савеза против Турске. Узете су из првих и образованих слојева српског женског света, који је већ по себи обавештен бар о основима опште хигијене. А мимо то, оне су још у посебним течајима теоретски и практично поучаване у својем позиву а нарочито о томе какве судбоносне последице има свако загађивање ране.

Наше Самарићанке уопште нису ни могле доћи у положај да прве први завој односно да том згодом загаде рану, јер оне нису ни биле на самоме бојишту, где је тај рад извршен.

Ако се изузетно ипак догодило да је која Самарићанка изменила први завој, могло се то десити само касније по болницама, да је који рањеник приспео са загађеном раном, септичном и усмрделом и био у грозници, а лекар није био одмах при руци, или је био превокупиран, па је због оклевања претила кобна компликација. Ну и то се могло евентуално догодити само с појетка познатог напеадног бугарског препада и отуд огорченог боја првих дана, онда када 2—3 хиљаде рањеника одједном приспеше само у Београд, у којем је било врло мало лекара, јер осим пешто старих људи сви други беху у војни и у ближини бојишта, а страни лекари и мисије стране мал не сви беху већ отпутовали. Ту је могло доћи до оних изузетака, може бити и преокупираног лекара, јер се од два зла морало бирати мање. Ал ја сам уверен, да наше Самарићанке и у такој згоди својим радом нису зло учињале, него баш умањиле, јер је та работа само најспремнијим и најзвештијим међу њима могла бити поверавана.

Ако се и догодило, да је која рана до примања рањеника у болницу београдску била загађена и кварна, не може се ни због тога кривити и осудити српски војни санитет као такав и на делу.

Треба ту имати у виду да су дотични рањеници често а особито за време оних дана луте и крваве борбе на Злетову 3—4 дана били заостали на бојишту иза бугарских назадака, те нису могли бити изнесени и превежени до првог војног превијалишта, за које се време могле ране загадити, што се најмање може замерити војном санитету.

Ако се пак догодило, да су у самим болницама и са нехата и других кривица лекара у њима ране постале кварне, о томе ја овде не могу пресудити, јер као 76 годишњи болешљиви старац био сам проглашен неспособним за вршење сваке војене лекарске службе услед чега нисам ни био у стању, да рад лекара у београдским и другим болницама непосредно пратим и контролишем.

Али не изненађује веома, да др. Фигатнер своје опаске и отуд замерке није учинио на лицу места, није изнео на београдским састанцима лекара, који су у нашим болницама неговали рањенике, на није ни јавности предао, што је тим пре и властан и дужан био известити, што су као лекарска нега, тако нарочито српски војни санитет и наше Самарићанке, баш са надлежне стручне стране изван наше отаџбине Србије само са признањем и похвалом споминани и истицани.

Толико сам одговорно на нападе др. Фигатнера и годило ми је да је тај мој одговор одјекнуо у конгресу одобравањем.

Пре него завршим, хоћу да забележим, како је овај конгрес свој рад доковао.

Последња предавања и дискусије о њима била су у суботу 13. септембра по новом календару до подне.

У тој завршној седници конгреса поднео је први тајник Др. Харас главни извештај о раду конгреса. Затим је председник предложио, те је и закључено, да се оснује „*Међународно уједињење за спасавање и за спречавање невзгода* (Међународни Савеза Самарићана), те се одмах приступило и конституисању. У „сталну комисију" те установе делеговани су: председник I. међунар. конгреса Самарићана, даље председник и главни тајник овог II. конгреса и још председник и главни тајник будућег III. конгреса. Осим тога улазе у ту комисију по два делегата од сваке земље, која је на садашњем конгресу била заступљена. Те делегате изабраће напред поменута петорица чланова комисије, споразумно са надлежним факторима дотичних земаља. Председник те сталне комисије је за сада председник овог II. међународног конгреса. Комисији је наређено да напрт статута тог „Међународног Савеза Самарићана" обавиром на спроведену расправу конституцију и одмах у живот приведе.

Изасланик низоземских Самарићана поднео је после тога [illegible] молбу низоземске владе и града *Амстердама*: да идући конгрес буде у том граду, што је конгрес одушевљено прихватио.

Затим је председник гроф *Фетер* закључио конгрес. Захвалио је вел. војводи Салватору и вел. војничкиња Б[illegible]ки, председништву парламента, граду Бечу, штампи и свима који помогоше овај конгрес. У овом дому одјекнула је песма над песмама о дубави к ближњему, и ако глас те песме продре до у најдаље крајеве, тада смо ми свакако постигли свој смер.

Конгрес се иза тога разишао уз поклич: *до виђења у Амстердаму.*

С вечера истог дана био је у великој дворани бечке градске палате свечан пријем и банкет, у којима се без нарочите позивнице није могло суделовати. Домаћин је био бечко градско заступство на челу му сва четир градоначелника са њиховим супругама. Госте, којих је било на 1300, дочекивао је сам главни градоначелник.

О банкету истакао је гл. градоначелник значај овог *„Конгреса човечности"*, па је с тим у вези поздравио аустријском владару и суверенима свих држава, које су на конгресу биле заступљене.

У здравици гостима подсетио је исти грађански првоначелник бечки на основани Међународни Савез Самарићана, чиме је „перманентна комисија љубави ближњему искорачила на поприште међународна живота и рада". Зажелео је Савезу и комисији му трајна и обилата успеха, како би се што пре и што даље потисло све што данас још дели државе и народе, те да велики заједнички подвизи и задатци културна људства у појединаца и у целине добијају првенство.

Пошто је председник конгреса поздравио граду Бечу узео је реч аустријски министар унутрашњих послова:

Хајнолд који нагласив заједнички рад, напредовање на културном пољу за последњих деценија рече како рапидно и значајно ширење *културног интернационализма* упада јако у очи у времену које се — бар у политици — налази у несумњиву и одлучну знаку *национализма*. Народи ће још за дуго остати под владом народне идеје, која је створила државе, народе одушевила на велика дела и донела им огромне успехе привредне, културне и посебице политичке. Влада народносне идеје обележава се природно врло израженим индивидуализмом, заокружује сопствени народ, искључује остале, те одводи народносним борбама. Али промисао је и тим народима улио тежњу, да за културни рад траже међу собом везе. У модерном животу народа видимо често како политички национализам и културни интернационализам упоред корачају, и то на срећу народа. Тај интернационални културни рад оличен је наиме на пољу Самарићанства. У души људској почива племенита тежња, да се невољном ближњему ваље на помоћи. Него те племените тежње родила је у културних народа установом *Црвена Крста*, великим и спасоносним делом *Женевске Конвенције*, које савлађују чак и непријатељску мржњу и освету сред рата, те су културне народе довеле дотле, *да према народном непријатељу поступају као према пријатељу приснном*. У то име поздравља конгресу и конгресној управи.

Бивши министар Др. *Витек* здравио је *жени*, као сатруднци човековој, а посебице истрајној и саноиогорној помоћници лекара, и поуздином и опробаном *слугу Самарићанства* међународног.

Другом згодом, ако ми здравље дозволи нанећу прегледно језгро осталог јавећ[illegible] овог конгреса, који треба и у нас да одјекне што пре и што боље и *старији млађима је и овде, да пригле, продуже и усаврше што ми* Отаџбина Ср[illegible] на пољу *Самарићанства отаочесмо и створисмо*, како би наша људства ведра [illegible] корак могла напредовати са осталим културним народима, који се већ дав[illegible] представљају својим симпатијама и својом потпором, јер су научили разликовати [illegible] важно од обсене, упознати су и њиховој сносног и поуздано[illegible] фактора за културни препорођај и напредак Балкана.

Др. Љуб. Ненадовић.

Школе у Русији — *1. Универзитети* — До 1. јануара 1912 године лични састав наставника на универзитетима био је овакав: 9 професора богословије, 454 редовних професора, 158 млађих редовних професора, 8 доцента и 664 приватних доцената. Упражњених катедри 120. Остављених на универзитетима за спремање за професорско звање било је 353 лица, а послатих за тај циљ у иностранство 26 лица.

Општи број студената био је 36.147 (1909 год. — 38.616) од којих је странача било 1481 (1909 год. — 1780).

Најобилније су посећивани у 1911 год. универзитети Московски (9.242 студента) и Петроградски (8.224 студента) а најслабије Саратовски (289).

По факултетима број је студената био овакав: на правничком 14.477 (год. 1909 — 16.450); физичко-математичком 9.036 (1909 год. — 9.523); медицинском 9.238 (1909 год. — 8.966); историјско филолошком 3.106 (1909 год. — 3.376); источних језика 154 (1909 год. — 176) и богословском 136.

Највећи број студената био је православне вере 26.574 а по сталежу деце великаша и чиновника 12.937.

Лица, која су слушала курс на универзитетима према уставу од 1884 године и на правном факултету Јуревског универзитета, подвргнута су завршном испитивању испитне комисије. Општи број оних, који су полагали те испите у 1911 год. био је 6541, од којих је положило испит 5573 лица или 85,2%.

Докторат су положили њих 51 а на степен магистра удостојени су њих 30.

У току године помоћ сиромашним студентима указивана је у виду стипендије и као потпора за плаћање школарине. Стипендије је издато у суми 540.030·58 рубли а потпоре 113.558·68 руб.

2. Виши технички заводи — У почетку године било је под управом Министарства Просвете 6 виших техничких завода и то: 1. Технолошки Институт Цара Николе I у Петрограду. 2. Технолошки Институт Цара Александра III у Харкову. 3. Технолошки Институт Цара Николе II у Томску. 4. Царско-техничка школа у Москви. 5. Политехнички институт у Риги и 6. Институт сеоског газдинства и шумарства у Новој Александрији.

У тих шест техничких завода до 1 јануара 1912 год. било је 483 наставника и 9.340 студента (1909 г. — 9.835) и 28 страних слушалаца.

Од свих њих најпосећенији је био Царско московски технички завод (2.748 студ.) а најмалобројнији Ново-александријски (457 студента).

У почетку године ступило је у заводе 2.517 студента а изашло 2.422 студената и то пре свршетка курса изашло је 2.225 или 76% (год. 1909 — 1.459 или 70% а по свршетку курса 697 или 24% (1909 год. — 608 или 30%).

Највећи број студената долази на ова одељења: механичко [illegible] и хемијско 1656 а најмање на грађевинарско одељење — 151.

Већина је њих била православне вере (6136 или 66% а по сталежу већином синови грађана и занатлија (3036 или 33%).

Подвргнуто је испитима 700 студ.; положило [illegible] испит 697 студ. или 99.5% од целокупног броја оних, који [illegible] испит.

У току године издато је сиромашним студентима стипендије 148.543 руб. и 49 коп. и потпоре 45. 182 руб. и 66 коп.

Издржавање свих виших техничких завода износило је 2,556.378 руб. и 6 коп. од којих је 1,578.519 руб. и 23 коп. било издато из државне благајне, 708.395 руб. и 64 коп. скупљено је од такса за наставу а остало из разних специјалних извора.

Више техничке школе, као што се види из извештаја буџетске комисије царске думе а по рачуну Министарства просвете 1911 године, примиле су доста мали број слушалаца јер је пријем отежан строгим конкурсом. Практична спрема студената реализује се тешко и недовољно због чега се у фабрикама и заводима неће важна поклања страним практичарима.

3. *Петроградски Женски Медицински Институт* — 1. јануара 1912 год. имао је 1.928 студенткиња.

Године 1911 пошло је пре свршетка курса 684 а полагало је испите 441 од којих је било 206 студенткиња и 235 доктора медицине страних универзитета. Испит је положило 318 лица и од њих је добило звање лекара с одликом 120 лица, а без одлике 198 лица.

На издржавање Института утрошено је 314.227 руб. и 66 копејака од чега на државу долази 233.400 руб.

4. *Психо-неуролошки институт* — 1. јануара 1912 године било је у њему: 65 професора, 23 предавача, 22 асистента и 8 лабораната. Слушалаца је било 2035.

5. *Педагошки Институт П. Г. Шелапутина у Москви* — Бројно је 12 наставника и 29 слушалаца, а државна стипендија била је одређена за 20 слушалаца. За издржавање овога института из државне благајне издато је а према закону од 3 јуна 1911 године — 61.625 рубаља годишње. Буџетска комисија 1911 године приметила је застој у развитку ове школе због оскудице њених потреба и захтева.

6. *Демидовски правни лицеј* — У демидовском правном лицеју на дан 1. јануара 1912 год. наставнички персонал састојао се је из 17 лица: Студената је било 632 од којих је 311 свршило школу.

На издржавање лицеја утрошено је 56.735 рубаља.

7. *Историјско-филолошки институти* — У царском Петроградском историјско-филолошком институту било је 24 наставника. На дан 1. јануара 1912. год. било је 128 студената од којих су свршили школу њих 44.

У историјско-филолошком институту кнеза Безборотка у Њежину, било је [illegible] и 111 студената од којих је свршило школу 22 студената.

На издржавање оба историјско-филолошка института издато је из државне касе 239.130 [illegible]

Историјско-филолошки институти, по речима буџетске комисије, показали су са свим слабо егзистирања. За последње четири године курс Петроградског института свршило је 83 [illegible] (тј. око 20 њих годишње) од којих су 6% класици, 48% литератори и 46% историци. Мало боље резултате дао је Њежински институт али ипак оба су дала врло мали број спремљених наставника за средње школе, те се је у Министарству озбиљно помишљало о њиховој реорганизацији. Сад се само чека какве ће резултате показати ново [illegible] Шелапутински институт и према томе отпочеће реорганизација.

8. *Царски лицеј Цесаревића Николе у Москви* — Број наставника на лицеју износио је 18 лица. Студената је било 270, од којих су полагали правнички испит њих 56 студената.

На издржавање овога лицеја утрошено је 41.550 рубаља.

9. Институти источних језика — На дан 1. јан. 1912 године постојала су два таква института: Лазаревски институт источних језика и источни институт у Владивостоку. У оба института било је 33 наставника. Студената је било 220; официра слушалаца било је 17 и страних слушалаца 22.

У Лазаревском институту свршило је курс 14 студената, а у источном институту 17 студената и 20 официра.

10. Виши женски курсеви — Оваквих је курсева било у Петрограду и Москви.

На Петроградским вишим женским курсевима било је 130 професора и предавача и 30 асистената. Слушатељки је било 5610. Већина их је било (2740) на историјско-филолошком одељењу.

Већина слушатељки (3948) било је од 19—28 година.

1911 год. свршило је курсеве 248 слушатељки.

На Московским вишим женским курсевима било је 1. јануара 1912 године 5706 слушатељки од којих је 2626 било на историјско-филозофском одељењу; 1684 на физичко-математичком и 1396 на медицинском одељењу.

11. Ветеринарски институти — У 4 ветеринарска института (Јуревском, Харковском, Казанском и Варшавском) на дан 1. јануара 1912 године било је 126 наставника и 1638 студената. Од њих је 207 свршило за ветеринаре.

На издржавање института утрошеноје 186.097 рубаља од које је суме држава дала 296447 рубаља. Стипендије и потпоре издато је студентима у току године 48.181 руб.

Што је овако мали број ђака на ветеринарским институтима објашњује се тиме, што су њихова уређења неподесна и што је ветеринарска струка у Русији запостављена.

По руском **Зора Р. Стефановића**
учитељица Бранићево

*

Анкета о читању у школи — На дневном реду су анкете, па ради се и у школском свету. Један Рус, по имену Балтагон, тежећи да сазна литерарни укус код мале деце, поставио је дечацима и девојчицама, којих је било 1600 на броју, из основних школа у Москви, оних пет питања:

1) Шта више волите да читате: приче, стихове или басне?

2) Шта више волите: или да читате сами или да слушате да вам ко други чита?

3) Коју врсту приповетки више волите: оне у којима се говори о људима, о животињама или о природи?

4) Волите ли више кратке причице, овакве какве су у вашој читанци, од једне или две стране, или пак дугачке од десет страна, које сачињавају брошуру или малу књижицу.

5) Које приче више волите оне из стварног живота или измишљене.

Из добивених одговора добивени су ови резултати:

Деца, која су сва била између 9 и 13 година, веома се интересују дугачким и потпуним причама, које представљају људе и које се односе на одрасле људе и на децу; врло се мало интересују стиховима и описима

природе а још мање баснама и изваљеним одломцима; велику вредност придају изношењу стварног, истинитог живота, а никако не воле измишљене ствари.

*

Конгрес у Лозани — Реч је о конгресу *спортске психологије и спортске физиономије* који је одржан прошле године у Лозани.

Неки беседници претерали су са важношћу спортова, тврдећи и износећи да су они у стању да „дају човеку све моралне особине". Ну и поред овога претеривања чуле се овде врло снажне идеје, а неке и посве нове.

Пре свега сви се сложили и признали да спорт може бити само тако морални агент, ако се ради умерено, и да потпомаже, ако се у том спорту правилно вежба, извесне одлике и особине, као што су издржљивост, тачан и прецизан поглед и т. д. Напослетку, утврђено је да је спорт приступачан свима, и ако се не мисли да у се том спорту односи победа, може бити врло користан сваком оном ко га обавља методички и без прекида. Тако је исто изнесено „да су најпрепоручљивији они спортови који се обављају у заједници" јер поред индивидуалних подобности они развијају солидарност и дух другарства и куртоазије. Сваки улаже свој максимум напора да би постигао успех и резултат који интересује целину; што више обавезност на покорност старешини ствара и оцртава навику на дисциплину, која је тако корисна у грађанском животу.

Одушевљен за спорт, који обузима готову свуколику његову пажњу, трошећи се у овој радљивости која се зове „спортском грозницом", млад је човек мање приступачан грешним прохтевима и изазивањима. Његова уобразиља, његова осећајност, налазе довољно хране у забављању и пословању која стварају физичка вежбања, не тражећи никако опасна задовољства и у потребном часу, он ће се осећати подобнији да разуме и схвати брак на достојанственији начин.

Истављено је питање који би спортови били корисни за сељане. Овима, ма да се одају физичким радовима, уопште недостаје окретности и агилности. Вежбања у мачевању, у борењу, у боксовању не би била некорисна, ако би међутим умор допуштао сељаку да их придода својем свакодневном раду.

Говорећи о спорту код деце, једном члану конгреса пала је срећна идеја да ода хвалу *маршевању*, које, подобно већ да развије издржљивост, стрпљење, и солидарност, кад се врши у организованој групи, учи још да се поштује и заволи природа.

Овај конгрес не сматра никако да је нецпцно питање о вредности спортова и о њиховој методи. Он је само утврдио потребу спорта који би се вршио методички, и в тим је самим учинио корисно дело.

L' éd. m.

*

Неписмени у Пруској — 1912 Пруска је у својој сувоземној војсци бројала 127 регрута са 206.218 који нису знали ни читати ни писати, што износи 0.062 од сто. У марини пак била су два потпуно неписмена регрута на 22.887 што значи 0.009 од сто. Ово значи да у Немачкој не може бити више речи о неписмености. — Истина при утврђивању ових цифара није одржан никакав испит над регрутима, да би се тачно утврдило колико је знање код ових овако писмених људи.

L' éd. m.

*

Савез далматинских учитељских друштава у Сплету — Овај Савез почео је од 14 јануара о. г. издавати свој друштвени орган *Гласник*, који се неће ни сада, а ни убудуће бавити никаквом партијском политиком, нити икоју странку заступати, већ ће се једино ограничити на: буђење друштвене (учитељске) свести; настојање око свеопште и учитељске организације; износиће у пригодном облику јаде и беде, од којих пати учитељство; настојаваће свим могућним допуштеним средствима да одстрани препреке, које се буду подизале ма с које стране против развоја учитељства; тражиће да што пре буду коначно уређени правни односи учитељства, њихове деце и удовица; износиће се рад Савеза и у њему удружених окружних учитељских друштава, и напослетку доносиће вести о учитељству уопште и т. д. — Власник је листу „Савез далматинских учитељских друштава" — Издавач и уредник је Иван Ујевић — Писма, чланци и све што спада у круг рада овог листа шаље се на адресу Савеза — Сплет Приморска улица.

ПРИКАЗИ И ОЦЕНЕ

1. ДРУШТВА И УСТАНОВЕ

Српска Краљевска Академија. — Главни годишњи скуп Академије 3 фебруара 1914 године: 1. Примљен је к знању извештај Академијиних контролора о рачунима и фондовима Академије за 1913. год. 2. Изабрани су секретари стручних Академија за 1914 годину академици: г. г. С. М. Лозанић за Академију Природних Наука, др. Ал. Белић за Академију Филозофских Наука, Слободан Јовановић за Академију Друштвених Наука и Ст. Тодоровић за Академију Уметности. 3. За контролоре Академијиних рачуна и фондова за 1914 годину изабрани су г. г. Ј. М. Жујовић, др. Мих. Петровић и Јов. Н. Томић. 4. За чланове Одбора Задужбине Димитрија Стаменковића за 1914 и 1915 годину изабрани су г. г. Живан Живановић, државни саветник и Јован Миодраговић, проф. у пензији. 5. За академике нове изабрани су г. г. др. *Михаило Гавриловић*, посланик Краљевине Србије на Цетињу, — за Академију Друштвених Наука и *Богдан Поповић*, професор Универзитета — за Академију Уметности. 6. За нове дописнике изабрани су г. г. др. *Недељко Кошанин*, доцент Универзитета и управник Ботаничке Баште „Јевремовац", др. *Владимир Варићак* и др. *Драгутин Горјановић-Крамбергер*, професори Универзитета у Загребу — за Академију Природних Наука; др. *Јан Богдан*, професор Универзитета у Букурешту и др. *Илија Барбулеско*, професор Универзтета у Јашу, — за Академију Филозофских Наука; *Алекса Шантић*, песник из Мостара — за Академију Уметности.

Скуп Академије Природних Наука 7 фебруара 1914 год.: 1. Усвојен је реферат г. г. С. М. Лозанића и др. Ј. Цвијића да се спис проф. Жив. Јуришића: „Животопис и рад др. Јосифа Панчића" штампа као споменица стогодишњице рођења Панчићева, пошто писац учини извесне измене по напоменама референата. 2. Одлучено је да се поводом стогодишњице Панчићева рођења одржи једна свечана седница Академијина. 3. Приказана је расправа Ивана Ђаје: „Изучавање једне двоструке ферментске акције", па је одлучено да је прегледа академик г. С. М. Лозанић. 4. Усвојен је и Председништву упућен предлог академика г. др. Мих Петровића да се заведе претходно штампање извода из расправа Академије Природних Наука (пре штампања целе расправе) на француском језику, који не би били већи од 2—3 стране.

Академија Природних Наука имала је скуп 10 фебруара 1914 године на коме је усвојен реферат академика г. С. М. Лозанића да се расправа Ивана Бајо: „Изучавање једне двоструке ферментске акције“ штампа у Гласу I разреда.

Академија Филозофских Наука имала је скуп 10 фебруара 1914 године на коме је приказан и упућен на оцену г. Ј. Скерлићу спис Ивана Касумовића: „Езоповске басне код Доситеја Обрадовића“.

Председништво Академије имало је скуп 15 фебруара 1914 године: 1. Да би се убрзао посао око израде и издања Југословенске Енциклопедије одлучено је, да овим послом за сада руководи академик г. др. Белић, коме је одређен за секретара г. др. Јован Ердељановић. 2. Усвојен је предлог Академије Природних Наука о држању свечаног скупа Академије приликом стогодишњице Панчићева рођења, с тим да Академија Природних Наука спреми за ову седницу све што треба. 4. Утврђени су стечаји за награде из Задужбина: а) *Миколе Ј. Маринковића* за поетски спис (у стиху или у прози) с моралном и патриотском тенденцијом који је написан чистим српским језиком и одликује се лепотом слога и садржаја; награда је до 500 динара у злату, а рок предаје списа је 30 новембар (закључно) ове године. б) *Арх. Никифора Дучића*: I за „расправу или монографију из српске филологије, географије и етнографије у опште; награда је до 1600 динара у злату, а рок предаје списа је 30 новембар (закључно) 1914 године. II. за „расправу или монографију из српске историје, политичке, војничке и црквене“; награда је до 1600 динара у злату, а рок предаје списа је 30 новембар 1915 године. За обе ове награде Дучићеве „садржина списа не сме никад бити политичке природе. Ваља да је у њему чист и правилан српски језик и стил течан и одабран“. — За расписане награде (Маринковићеву и Дучићеве) важе ове одредбе: а) награде могу бити досуђене списима оригиналним, у рукопису или штампаним за последње две године; б) величина награде за научни и популарни спис одређује се према оцени референата и дотичне Академије, а може се поделити и на два списа; в) списи из лепе књижевности могу бити награђени или целом наградом или половином или трећином, а може се награда поделити на два или три списа; г) списи се могу слати или под пишчевим именом или са знаком (шифром) на спису и на куверти са именом пишчевим у њему. Куверти ненаграђених списа неће се отварати, већ ће се заједно са ненаграђеним списом враћати лицу које је спис Академији предало, или — ако је спис стигао преко поште — оном, ко покаже рецепис поштански о предаји списа на пошту; д) награђени спис ако је у рукопису, писац је дужан наштампати у року од године дана кад му се рукопис врати; а иако то не учини, губи право на награду. Спис мора бити наштампан најмање у 300 комада, а награду писац прима кад поднесе Академији 50 наштампаних примерака; ђ) награђени списи које су писци штампали, њихова су својина; е) свака расправа или спис који се као рукопис награди, носиће, кад се наштампа, име задужбине која га је наградила, дан смрти завештачеве и редни број награде тога фонда. Ако се спис издаје као засебна књига онда има и слику оснивача задужбине на насловном листу и на корицама.

Академија Друштвених Наука имала је скуп 17 фебруара 1914 године: 1. Спис Владимира Николића: „О народним школама у Пироту и округу пиротском пре ослобођења“, који је био на реферату код г. др. Јов. Радоњића, па га је овај вратио неодељена, упућен је Етнографском Одбору. 2. Академик г. Јов. Н. Томић реферисао је о спису Владисава Скарића:

„Српска православна црква и народ у Сарајеву у 17. и 18. веку“ да у овоме облику не подноси за издања Академијска нити за издања етнографска, и ако у њему има грађе која би се могла штампати и у једним и у другим издањима. Одлучено је, да се спис врати писцу и да му се доставе напомене референта. 3. Приказан је и упућен на реферат академику г. Јов. Н. Томићу спис нова Саве Накићеловића: „Подаци за прошлост Крајине Херцеговске (1687—1697)“.

Свечани годишњи скуп Академије 22. фебруара 1914 године, на коме је прочитан извештај о раду Академије у 1913 године. Према овоме извештају у Академији је одржано 45 скупова, и то: 9 Академије Природних Наука, 3 Академије Филозофских Наука, 5 Академије Друштвених Наука, 1 Академије Уметности, 2 Заједничка скупа, 20 Председништва и 5 целокупне Академије. Рад Академије на овим скуповима је у овоме: 1. *Рад Председништва и целокупне Академије*. Пошто је Грађанска Банка раскинула уговор о зидању нове зграде Академијине, расписана је нова лицитација, и по одлуци Академијиној зидање уступљено Фирми Мат. Блеха архитекте. Новац је узет од државе на зајам, који ће јој се вратити у ратама из прихода саме зграде. — Ради илустровања српских народних песама Академија је позвала српско-хрватске и словеначке уметнике да узму учешћа у илустровању песама. За овај посао пријавио се довољан број уметника и сви су послу приступили, а неки су већ с послом готови и своје радове послали Академији, која ће их послати у Беч ради израде клишета. — Захваљујући Државном Савету на одређеној помоћи из Задужбине Велимирјанума за проучавање старе архитектуре и живописа у новим крајевима, утврђен је план о изради и издању ових старина. — Примљен је к повољном знању извештај г. Министра Просвете и Цркв. Послова да је усвојио њен предлог о продаји винограда пок. Милана Кујунџића на Тошилерском Брду и да се отуда добивени новац придода већ основаној Задужбини покојниковој, из чијег ће се прихода награђивати радови из области Академије Филозофских Наука. — На изјаву Бугарске Академије Наука Словенским Академијама којом се протествује против радње српских политичких и војничких власти у Маћедонији и којом се, у исто време, напада и Краљевска Влада, и наша је Академија дала своју изјаву: да задатак научних тела, као што су Словенске Академије, не може бити да оцењују политичке поступке ни једне Владе, и да је Савез Словенских Академија био замишљен као чиста научна заједница итд. 2. *Рад у стручним Академијама*. Академија Природних Наука примила је за Академијина издања ове радове: академика др. Јована Цвијића: „Леђено доба у Проклетијама и суседним планинама“ и „Глацијација дробљачких језера и резултати о глацијацији и глацијалној ерозији“; академика др. Мих. Петровића: „Интерполација и интеграција помоћу једне класе одређених интеграла“, „Квадратура помоћу куриметра“, „Елементарна релација између правих и кривих дужи“ и „Једна врста инваријаната кривих линија дефинисаних диференцијалним једначинама“; дописника Петра С. Павловића: „Пећински пуж, Lartetia serbica n. spec. из западне Србије“; дописника др. Мил. З. Јовичића: „Појава кобалта у Србији“; др. Милутина Миланковића: „О распореду сунчеве радијације на површини земље“; др. Славка Шеherова: „О експериментално произведеним двоструким, троструким и многоструким пиницима код пужева, специјално код барског пужа Limnea stagnalis L.“ и „О обрнутом пресађивању сифона код асцидије Ciona intestinalis L.“; Ивана Ђаје: „Утицај убацивања гликозе и сахарозе у вене на млечни шећер“

и „Изучавање једне двоструке ферментске акције"; д-ра Младена Т. Борића: „Размаграње о конвергенцији и дивергенцији редова"; Жив. Јуришића: „Животопис и рад д-ра Јосифа Панчића". Све су ове расправе наштампане у 91. и 93. Гласу, сем списа „Животопис и рад д-ра Панчића", који ће се штампати као споменица. Ова је Академија прихватила предлог академика г. Ј. М. Жујовића о изради геолошке карте старе Рашке и поверила г. г. Ј. М. Жујовићу, Сави Урошевићу и д-ру Свет. Радовановићу; а примила је к знању и стечај Казанског Физичког Математичког Друштва од 500 рубаља за најбољи спис који се тиче Неевклидове Геометрије. Академија Филозофских Наука примила је за Академијина издања ове радове: академика д-ра Ватрослава Јагића: „Словенски текст Козме Индикоплова у руконису инока Гаврила од год. 1649."; дописника д-ра Тих. Остојића: „О Давидовићевим Српским Новинама и његовој Штампарији"; д-ра Веселина Чајкановића: „О атонском кодексу грчких пословица са једним новим Есхиловим фрагментом"; д-ра Владимира Ђоровића збирку старих српских записа и натписа; д-ра Драг. Н. Анастасијевића Исписе из грчког архива хиландарског; Радослава М. Грујића збирку старих српских записа и натписа. — Академија Друштвених Наука примила је за Академијина издања ове радове: академика Љуб. Стојановића: „Хронологија у старим српским записима и натписима"; академика Гл. Гершића: „Царински Савези"; академика д-ра Владана Ђорђевића: „Црна Гора и Русија (1784-1814)"; академика Јов. Н. Томића: „Поход Турака на Црну Гору 1712. (Царев Лаз)" и „Црногорски митрополит Василије и емиграција Црногораца у Русију 1754-1757"; дописника д-ра Ст. Станојевића: Студије из српске дипломатике. VI. Промулгација. VII. Интервенција (петиција). VIII. Експозиција (нарација). IX. Диспозиција. X. Санкција и пена. XI. Кородорација. XII. Апрекација. XIII. Потпис. XIV. Хронологија. XV. Писар. XVI. Печат; дописника д-ра Драг. М. Павловића: „Покрет у Босни и у Албанији противу реформа султана Махмуда II."; дописника д-ра Јована Радонића: „О деспоту Јовану Оливеру и његовој жени Ани Маријн"; Марка Драговића: Записе на руконисним и штампаним књигама у ризници четињског манастира; д-ра Милоја М. Васића: „Кађење у егејско-миноском култу"; Максима Трпковића: Православна пасхалија и провераване датума"; д-ра Душана Пантелића: „Аустријски покушаји за освојење Београда 1787-1788"; Рад. М. Грујића: „Споменица Срба у Хрватској, књ. од 1538-1656", — али пошто писац спреми овај руконис за штампу по напоменама референта. — Академија Уметности је одлучила да се огледа ради штампа прва књига музикалија пок. Корнелија Станковића, и учинила распоред међу српским, хрватским и словеначким уметницима који ће илустровати српске народне песме за издање Станковићевеве Задужбине. 3. *Академијина издања* у протлој години су ова: Глас 91 (I. р.), 92 (II. р.), 94 (II. р.), Етнографски Зборник 19 и 20, Годишњак 25 (за 1912), Покрет у Босни и у Албанији противу реформа султана Махмуда II. од д-ра Драг. М. Павловића (засебно издање), Србија и Русија 1784-1814" од д-ра Владана Ђорђевића (засебно издање), Упутства за прикупљање градива о заватима и еснафима у српским земљама, Акцеватске студије од д-ра Ал. Белића (засебно издање). 4. Лексикографски Одсек. Оглед Српскога речника књижевнога и народнога језика, који је издала Српска Краљевска Академија, а уредно Момчило Иванић, секретар Лексикографскога Одсека 1913. г., изашао би још 1912. г., да нису ратне прилике онеле његово штампање у тој години. Из овога огледа, као претече коначному уре-

њивању Академијина *Српскога Речника* види се богатство и разноврсност грађе, на основу које се —, као и начин, на који се мисли да треба обрађивати овај речник. Поред овога, продужило се скупљање речничке грађе и у 1913. години прочитано је 10 књига у 108 табака, а из њих је исписано 17.900 листића; а примљено је и 6 збирака народних речи на 1380 листића из оних српских крајева: из Босне, Босанске Крајине, Херцеговине, Срема, Сантова и Сомбора у Бачкој, из Западне Србије и Жупе. На крају 1913. године свега је било речничке грађе 1,381.944 листића. 5. *Етнографски Одбор*. У прошлој години Одбор је примио 13 радова: д-ра Тих. Р. Ђорђевића Грађа за насеља Србије из времена прве владе кнеза Милоша и Упутства за скупљање градива о занатима и еснафима у српским земљама; Ст. М. Мијатовића Српске народне загонетке и питалице и Српске Народне пословице и изреке; Душана Зорића Драгоша Српске Народне пёсне из Босанске Крајине; † Јована Ђ. Зорића Приповетке из Босанске Крајине; Крсте Божовића Народне приче из Жупе и Гусларске песме; Андрије Лубурића Херцеговачке Народне пјесме из Црне Горе и Херцеговци у народним пјесмама; Милоша Ђ. Шкарића Српске Народне песме из Лике; Јована Јовановића Зуначке и женске песме из Јужне Старе Србије и Симића М. Спасића Српске Народне умотворине из Мрзенице и околине. Сем пет сви су остали радови прегледани и оцењени као и велики део радова из претпрошле године, који је био примљен у току те године, али због ратних прилика није могао бити оцењен. Од грађе Етнографског Одбора у прошлој су години наштампани 19 Етнограф. Зборник и Упутства за прикупљање градива о занатима и еснафима у српским земљама, а спремљен је материјал за 10—12 књига Етнограф. Зборника, од којих је прва одређена за штампање списа д-ра Тих. Р. Ђорђевића Грађа за насеља Србије из времена прве владе кнеза Милоша. Рад пак на испитивању насеља морао је у 1913. години застати због тога што су сарадници били заузети махом војним дужностима. Иначе су у току 1913. године приспели уреднишгву „Насеља“ ови радови: Моравица у сливу Кршевачке Реке, од учитеља Јанићија Поповића, Седам описаних села из Кумановске Пчиње, од истога учитеља, Психичке особине Посавотамнавца од Христифора Станковића и Сокоска Нахија (Горње Подриње) од Љубомира Павловића. У прошлој години наштампана је IX. књига „Насеља“ у којој су радови Марнка Станојевића Заглавак, попа Саве Никићеновића Бока и Боривоја Милојевића Рађевина и Јадар; а дата је у штампу X. књига „Насеља“ у којој ће се штампати Мих. Драгића Гружа, Љуб. Павловића Ужичка Црна Гора и Андрије Јовићевића Скадарска Крајина. 6. *Задужбине*: а) д-ра Љубомира Радивојевића. Према одлуци Председништва штампање се трошком ове Задужбине спис проф. Максима Трпковића „Православна пасхалија и провераваље датума“. А рад ове Задужбине у Књижевном Одбору био је у овоме: Издао је шесту свеску народних песама под насловом „Деспоти и властела после Косова“ у 10.000 примерака (под редакцијом г. Момчила Иванића). Прамно је и за штампу спремно дело Сретена Динића: „Царство алкохола“ (с предговором д-ра Милоша Поповића), којим се циља за сузбијање употребе алкохола у срп. народу. Откупио је 300 примерака дела д-ра Д. Рибникара: „Здраво и болесно дете“ и преко Културне Лиге растурио их у народу. Раздао преко Министарства Просвете и Цркв. Послова 24.274 примерака књига своја издања у нови крајевима, а сем тога слао је у нове крајеве своја издања преко Одборових поверених. б) Николе Ј. Мариновића. На расписани стечај за награду од 480

динара у злату на ове задужбине пријавило се шест списа и штампаних књига, али ни један није награђен. Објављен је нов стечај за награду до 500 дин. в) Арх. Никифора Дучића. На расписани стечај за награду до 1200 динара у злату није се пријавио ни један спис. Објављена су два нова стечаја са наградом сваки до 1600 дин. г) Милоша Ж. Петровића. Према расписаном стечају за награду до 800 динара у злату за најбоље дело из области историјских, литерарних или моралних наука, чија величина мора имати најмање шест штампаних табака, списи се подносе до краја месеца децембра ове године. д) Димитрија Стаменковића. Награђена дела Жив. О. Дачића: „Да нам буде боље“ и превод Влад. Т. Спасојевића Вагнеровог дела „Кроз живот“ у штампи су, а нова награда није расписана, пошто ће у издању ове задужбине изаћи у овој години прва књига илустрованих српских народних песама. ђ) Пере К. Јанковића. Из ове задужбине награђено је дело д-ра Паје Радосављевића: „Илустрована историја биологије“. **Р.**

Српска Краљевска Академија — Састанак *Академије Природних Наука* 3. марта 1914. године: 1. Приказан је спис Д-р Томе М. Лека: „Анатомска изучавања изводних канала људске гуштераче“ и дат на оцену г. г. Ј. М. Жујовићу и д-ру Нед. Кошанину. 2. Приказан је спис д-ра Момчила Иванића: „Испитивања о слободним и паразитским амебама. I. Прилози за познавање неких слободних амеба“ и дат на оцену г. г. Ј. М. Жујовићу и д-ру Нед. Кошанину. 3. Приказан је спис Ивана Ђаје: „О утицају некојих фермената на утајење хидрате квасе“ и дат на оцену г. г. С. М. Лозанићу. 4. Прочитано је писмо проф. Жив. Јуришића да је свој спис „Животопис и рад д-ра Јосифа Панчића“ спремио за штампу по напоменама референата, па је одлучено да се штампа као Споменица за стогодишњицу рођења д-ра Јосифа Панчића. 5. Одлучено је да на свечаној седници Академије, која ће се држати као успомена стогодишњице Панчићева рођења, говори дописник г. д-р Нед. Кошанин.

Председништво Академије имало је састанак 3. марта 1914. године. Секретар је саопштио да је од Задужбине Велимиријанума примио 10.000 дин. у злату, коју је суму Државни Савет ставио Академији на расположење са задатком: 1. да се *језички* испитају нови крајеви Србије и Црне Горе; 2. да се ти крајеви испитају и у погледу *етнографском* (живот, обичаји, одело, традиције итд.), *археолошком*, *историјском*, и у погледу *историјске географије*; 3. да се у тим крајевима, а по потреби и у осталим, настави испитивање *насеља*, *порекла становника* и његових *психичких особина*; 4. да се у новим крајевима доврши *снимање споменика старе српске архитектуре и живописа*. Одлучено: 1. да се организује експедиција: а) за испитивање језика, б) за испитивања етнографска, в) за испитивања насеља, г) за испитивања историјска, д) за испитивања историјске географије, ђ) за испитивања археолошка, е) за снимање старе српске архитектуре и живописа; 2. да Академија Наука филозофских, друштвених и уметности и Етнографски Одбор одреде лица која ће у појединим експедицијама узети учешћа и које ће лице којом експедицијом руководити; 3. да експедиције поднесу извештаје о своме раду најдаље до краја месеца октобра ове године.

Академија Уметности имала је састанак 7. марта 1914. год.: 1. одлучено је да академик г. Андра Стевановић руководи експедицијом за сни-

мање споменика старе српске архитектуре и живописа, кога ће пратити ангажовани фотограф из Лајпцига, а експедицији ће се придружити и г. Љуб. Стојановић ради прегледања историјско-литерарних споменика по тим манастирима и црквама. 2. Разгледан је поново рад д-ра Влад. Р. Петковића о манастирима Раваници и Каленићу, па је одлучено, да би се текст могао уврстити у Академијина издања, али да се приложене илустрације поново сниме. 3. Разгледане су илустрације 12 народних песама од г. г. Влад. Бецића, Ј. Јалића, Љуб. Бабића, Саше Шантела и Бранка Поповића и одлучено, да се могу уврстити и ако би неке могле боље бити.

Академија Друштвених Наука имала је састанак 10. марта 1914. године: 1. Д-р Ст. Станојевић приказао је продужење своје студије о српској дипломатици, које ће се штампати у Гласу II. р.: XVII. Саедоци, XVIII. Формулари, XIX. Канцеларија и чиновници, XX. Рад на повељама, XXI. Губљење, уништавање повеља, XXII. Вредност повеља, XXIII. Фалсификовање, XXIV. Преводи српских повеља, XXV. Стране повеље на српском језику. 2. Приказане су нове снимљије које је послао дописник Дим. Руварац, па је одлучено да раније и ове Руварчеве снимљије као и пок. Милојка Веселиновића приреди за штампу г. Љуб. Ковачевић, који ће уврстити и неке своје снимљије. Академик г. Јов. Н. Томић реферисао је о спису д-ра Момчила Ничића: „Аграрно-правни положај српског народа под Турцима“ да је један велики део овога списа већ објављен у „Делу“, због чега га Академија није могла по пословнику примити. 4. Приказан је рад д-ра Николе Радојчића: „Ђ. А. Микети о гробу Ђорђу Бранковићу“ и дат на оцену г. Ст. Новаковићу.

Академија Филозофских Наука имала је скуп 13. марта 1914. године, на коме је одлучено, да академик г. д-р Ал. Белић руководи екскурзијама за језична испитивања у новим крајевима. Он има да организује испитиваче који ће у одређеном року поднети Академији извештај о својим радовима на овим екскурзијама.

М. Р.

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

Г. др. Аврам и г-ђа Ружа Винавер, приватни лекар из Шапца, изволели су приложити овој школи динара (30) тридесет, да се на дан 16. ов. месеца, као на дан рођења његове рано преминуле кћери *Мјечиславе*, бив. ученице III разреда ове школе, раздели на 3 сиромашне ученице из III разреда ове школе.

Управа школска и овим путем изјављује именованима своју топлу захвалност.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на 16 листова осмина. — Отаје годишње: за Србију 12 дин., за друге земље 15 дин. у злату (франака). — Претплата се шаље Управи Државне Штампарије краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу у уредништво (Министарство Просвете и Црквених Послова у Београду). Они се, на захтев шаљу, враћају.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК Др. МИЛ. Ђ. ЈОВАНОВИЋ
ДЕЛИГРАДСКА XX. 9.

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

„РАТНА СПОМЕНИЦА“

Уредништво „Босанске Виле“ јавља. да ће „Ратна Споменица“, коју је намеравало издати као прва два броја за 1914, обухватити 6 бројева, јакле бројеве за јануар фебруар и март, и изићи као засебна [illegible] књижевним и научним прилозима најбољих српских и хрватских књижевника на перу, почетком марта.

Због тога уредништво моли претплатнике да не рекламирају бројеве за ову годину.

Пошто ће „Споменица“ бити засебна целина може се на њу саму претплатити код уредништва у Сарајеву са 2·50 круне, а књижарска ће цена бити 3 круне.

росаву Ружићу државном
ику Београд
Ч 181

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

УРЕДНИК

МИОДРАГ ИБРОВАЦ

БР. 7 и 8. ЈУЛИ — АВГУСТ 1914. XXXV.

САДРЖАЈ

Службени део:

Закон о конкордату између Србије и Св. Столице у Риму.

Средње школе:

Указ Њ. К. В. Престолонаследника Александра.
Претписи Господина Министра Просвете и Црквених Послова.
Одлуке Господина Министра Просвете и Црквених Послова.
Расписи Господина Министра Просвете и Црквених Послова.

Народне школе:

Претписи Господина Министра Просвете и Црквених Послова.

Читаоцима.

ИЗДАЊЕ И ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

НИШ, 1914.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

БРОЈ 7 и 8 ЈУЛИ—АВГУСТ 1914 ГОД. XXXV

СЛУЖБЕНИ ДЕО

У ИМЕ

ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА ПЕТРА I

ПО МИЛОСТИ БОЖЈОЈ И ВОЉИ НАРОДНОЈ

КРАЉА СРБИЈЕ

МИ

АЛЕКСАНДАР НАСЛЕДНИК ПРЕСТОЛА

ПРОГЛАШУЈЕМО И ОБЈАВЉУЈЕМО СВИМА И СВАКОМЕ ДА ЈЕ НАРОДНА СКУПШТИНА, САЗВАНА У ВАНРЕДАН САЗИВ ЗА 14 ЈУЛИ 1914 ГОДИНЕ У НИШУ, НА VI САСТАНКУ, 26 ЈУЛА 1914, РЕШИЛА, И ДА СМО МИ ПОТВРДИЛИ И ПОТВРЂУЈЕМО:

ЗАКОН

О

КОНКОРДАТУ ИЗМЕЂУ СРБИЈЕ И СВЕТЕ СТОЛИЦЕ У РИМУ

који гласи:

У ИМЕ ПРЕСВЕТЕ ТРОЈИЦЕ

Пошто су Његово Величанство Петар I Краљ Србије и Његова Светост Папа Пије X, у намери да заштите верске интересе католика у Краљевини Србији, одлучили да закључе један конкордат — именујући у ту сврху два пуномоћника, и то:

Његово Величанство: Његову Преузвишеност Господина Миленка Р. Весницa, свога изванредног посланика и опуномоћеног Министра у Француској и у Белгији и т. д.;

Његова Светост: Пресветлог и Високопоштованог Господина Кардинала Рафаела Merry del Val, свога Државног Секретара;

Ови су измењали своја пуномоћства, и нашавши их у потпуном реду сагласили су се у овом што иде.

Члан 1.

Римокатоличка апостолска вероисповест вршиће се слободно и јавно у Краљевини Србији.

Члан 2.

У Краљевини Србији оснива се једна црквена покрајина, која се састоји из Архиепископије Београдске, са седиштем у престоници, чија област обухвата границе Србије пре Уговора о миру Лондонског и Букурешког од године 1913 — и из суфраганске Скопске Епископије, са седиштем у Скопљу, која обухвата новоослобођене крајеве — прелазећи из надлежности *Верске Пропаганде* у редовно стање.

Члан 3.

Архиепископ Београдски и Епископ Скопски, у чију духовну управу спадају сви римокатолици Краљевине Србије, зависиће у црквеним пословима непосредно и искључиво од Св. Столице.

Члан 4.

Пре него би дефинитивно именовала Архиепископа Београдског и Епископа Скопског, Његова Светост ће саопштити Краљевској Влади име кандидата, да ова види има ли разлога политичке или приватне природе који би томе именовању стајали на путу.

Члан 5.

Архиепископ Београдски и Епископ Скопски примаће из државне благајне, први 12.000 динара систематске плате, и 4.000 динара додатка, а други 10.000 динара плате, са правом на пензију у износу не мањем од државних чиновника.

Члан 6.

Службена титула Архиепископа Београдског и Епископа Скопског гласиће: „Пресветли и Високопоштовани Господин".

Члан 7.

Пре ступања на своју дужност Архиепископ Београдски и Епископ Скопски полагаће у присуству једног владиног изасланика заклетву верности овим речима: „Заклињем се и обећавам пред Богом и на Св. Еванђелима да ћу бити послушан и веран Његовом Величанству Краљу Србије и да нећу имати никаква договора ни присуствовати каквом већању, нити бодрити а ни допуштати да моје подручно

свештенство учествује у било каквом предузећу које би ишло на то да ремети државни јавни поредак.“

Члан 8.

Архиепископ Београдски и Епископ Скопски имаће потпуну слободу у вршењу црквене службе и у управи својих Епископија. Они ће моћи да врше сва права и повластице која им њихово пастирско звање доноси, по реду који је црква одобрила: њима су, у дотичним епископијама, подложни сви чланови католичког свештенства у свему што спада у вршење свештеничке службе.

Члан 9.

Архиепископ Београдски и Епископ Скопски ће, сваки у својој епископији, установљавати парохије у споразуму са Краљевском Владом. Они ће такође постављати парохе. Али кад би то имали да буду лица која нису српски држављани, поступиће у споразуму са Краљевском Владом; буду ли у питању српски држављани, Епископи ће претходно потражити обавештења код надлежног Министра, има ли дела или разлога политичке или грађанске природе која би се томе постављању противили.

Члан 10.

Верска настава католичке младежи стајаће, у свим школама, под надзором Архиепископа и Епископа, у дотичним епископијама. У државним школама њу ће вршити вероучитељи које ће споразумно наименовати надлежни Епископ и Министар Просвете и Црквених Послова. Епископи ће моћи да забране предавање веронауке, и у државним школама, оним вероучитељима који би се показали неподесни за то звање, саопштавајући такву своју забрану Министру Просвете и Црквених Послова, коме ће у исто време предложити друго свештено лице за попуњавање дотичног места. Држава ће плаћати вероучитеље у државним школама. За вероучитеље могу бити постављени и пароси.

Члан 11.

Да би се припремили српски младићи за римокатоличке свештенике, установиће се један семинар у престоници или у њеној близини, који ће сама црквена власт уредити и о њему се старати, док ће Краљевска Влада на то одредити сходну годишњу помоћ. Наставни језик за нецрквене предмете у овом семинару биће српски.

Члан 12.

Влада признаје важност брака међу католицима и мешовитих бракова закључених пред католичким свештеником по прописима католичке цркве.

Члан 13.

Брачне спорове између супружника католичке вере, као и између супружника из мешовитих бракова, закључених пред римокатоличким свештеником, — судиће католички духовни судови, с изузетком расправа чисто цивилних односа.

Члан 14.

Католички супруг у мешовитим браковима закљученим пред римокатоличким свештеником, имаће право да уговара да ће деца из тог брака бити васпитана у католичкој вероисповести.

Члан 15.

Молитва за Владаоца: „Господе, спаси Краља", певаће се при божјим службама, према месним приликама, на српском или на латинском језику.

Члан 16.

Држава признаје католичкој цркви, представљеној својим легитимним хијерархијским властима и редовима, обележје правног лица и способност да врши сва права која јој као таквој припадају.

Члан 17.

Црква може, по прописима грађанскога права, стицати, држати и са њима слободно управљати, како покретна тако и непокретна добра, намењена потребама саме цркве и њених установа у земљи. Ствари које она стиче, као и њене задужбине, неповредне су исто тако као и добра српских грађана.

Члан 18.

Својина Цркве биће подложна јавним наметима, исто тако као и својина српских грађана, сем зграда намењених служби божјој, семинара и епископских и парохијских домова, који ће бити ослобођени од сваког намета и који се неће моћи употребити ни на шта друго.

Члан 19.

Свештеници и клирици неће бити обавезни да врше јавне службе противне свештеном позиву и животу.

Члан 20.

Ако би се у будуће појавиле какве тешкоће у тумачењу одредаба овог конкордата, или питања која у њему случајно нису предвиђена, Влада Краљевине Србије и Света Столица решаваће их заједничким споразумом и у складу са канонским правом.

Члан 21.

Конкордат ће стати на снагу чим га својим потписом потврде Његово Величанство Краљ Србије и Његова Светост Папа.

Члан 22.

Измена потврда извршиће се у Риму у што краћем року.

Рим, 24 јуна 1914.

Р. Кардинал Merry del Val Мил. Р. Весниħ.

Бр. 71.969.

ИЗ ВАТИКАНА, 24 ЈУНА 1914.

Доле потписани Кардинал Државни Секретар има част да у допуну и као саставни део Конкордата саопшти Његовој Преузвишености Господину Д-ру Миленку Р. Весниħу, изванредном посланику и опуномоћеном Министру Србије, ово што следује:

Његова Светост пристаје да католици латинског обреда Краљевине Србије употребе у Св. Литургији старословенски језик и глаголска слова у оним парохијама које ће посебице назначити на основи језика којим говоре дотични парохијани.

Сем тога Његова Светост протеже на те парохије одлуку Св. Конгрегације обреда од 18 децембра 1906, Бр. 4196, у колико се њоме уређује употреба Римског Обредника (при крштењима, венчањима, погребима и т. д.), као и певање и читање молитава, апостолских посланица и Еванђеља на српском језику.

Обредник, Еванђеља и молитве о којима је говор у горњем ставу могу се штампати књижевним словима која су сада у употреби у Србији.

Потписани Кардинал користи се и овом приликом да понови Преузвишеном Господину Министру израз свога високог поштовања.

Р. Кард. Merry del Val.

Препоручујемо Нашем Министру Просвете и Црквених Послова да овај закон обнародује, а свима Нашим Министрима да се о извршењу његовом старају; властима пак заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покоравају.

24 августа 1914,
у Ваљеву.

АЛЕКСАНДАР С. Р.

(М. П.)

Видео и спасио државни печат,
Чувар Државног Печата,
Министар Правде,
М. С. Ђуричић С. Р.

Председник
Министарског Савета,
Министар Иностраних Дела,
Ник. П. Пашић С. Р.

Министар Финансија,
Д-р Л. Пачу С. Р.

Министар Унутрашњих Дела,
Стој. М. Протић С. Р.

Министар Грађевина,
Ј. П. Јовановић С. Р.

Министар
Просвете и Црквених Послова,
Љ. Јовановић С. Р.

Министар Правде,
М. С. Ђуричић С. Р.

Министар
Народне Привреде,
Д-р В. Јанковић С. Р.

Министар Војни,
пуковник,
Душан П. Стефановић С. Р.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Укази Његовога Краљевског Височанства Наследника Престола АЛЕКСАНДРА

Пензионовање.

Указом Његовога Краљевског Височанства Наследника Престола Александра, у име Његовога Величанства Краља Петра I, од 18 јула 1914, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова а по саслушању Министарског Савета, на основу члана 70 Закона о чиновницима грађанског реда, Г. Јован Антић, професор Врањске Гимназије, стављен је у стање покоја с пензијом која му припада према годинама службе.

Претписи Господина Министра Просвете и Црквених Послова.

Постављења.

Претписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Битољској Гимназији:

за привремене предметне учитеље: Г. Михаило Симоновић, апсолвирани ученик техничког факултета, — ПБр. 19612 од 11-VIII-1914; Г. Дамњан Ковачевић, апсолвирани ученик филозофског факултета, — ПБр. 19014 од 19-VIII-1914; и Г. Младен Марковић, апсолвирани ученик филозофског факултета, — ПБр. 20337 од 25-VIII 1914.

у Скопској Гимназији:

за привремене предметне учитеље: Г. Др. Јосип Миличић, прељашњи наставник, — ПБр. 18772 од 12-VII-1914; Г. Душан Таминџић, професорски кандидат, — ПБр. 20336 од 25-VIII-1914; и Г. Никола Крстић, свршени ученик филозофског факултета, — ПБр. 20335 од 25-VIII-1914; и за привремену предметну учитељицу: Г-ђица Зорка Каснарева, апсолвирана ученица филозофског факултета, — ПБр. 20335 од 25-VIII-1914.

у Велеској Гимназији:

за привремене предметне учитеље: Г. Светолик Младеновић, апсолвирани ученик техничког факултета, — ПБр. 19612 од 11-VIII-1914; Г. Милош Видаковић, апсолвирани ученик филозофског факултета, — ПБр. 20336 од 25-VIII-1914; за привременог предметног учитеља вештина: Г. Драгољуб Поповић, свршени ученик Уметничко-занатске Школе у Београду, — ПБр. 20334 од 25-VIII-1914; и за хонорарну наставницу језика: Г-ђа Босиљка Јовановић, наставница језика у приватној Нишкој Женској Гимназији, — ПБр. 19696 од 13-VIII-1914.

у Дојранској Гимназији:

за привремене предметне учитеље: Г.Г. Драгутин Цветковић, апсолвирани филозоф, — ПБр. 19695 од 13-VIII-1914; и Димитрије Крстић, студент технике, — ПБр. 19014 од 19-VIII-1914.

у Ђевђелијској Гимназији:

за помоћницу: Г-ђица Владислава Станојевићева, свршена ученица филозофског факултета, — ПБр. 20336 од 25-VIII-1914; и за привременог предметног учитеља: Г. Момчило Даничић, апсолвирани ученик филозофског факултета, — ПБр. 19698 од 13-VIII-1914.

у Кратовској Гимназији:

за привремене предметне учитеље: Г. Михаило Јонић, апсолвирани филозоф, — ПБр. 20336 од 25-VIII-1914; и Г. Здравко Николић, привр. предметни учитељ гимназије у Ђевђелији, по службеној потреби, — ПБр. 20335 од 25-VIII-1914.

у Кривопаланачкој Гимназији:

за привременог предметног учитеља: Г. Миодраг Јовановић, апсолвирани техничар, — ПБр. 20336 од 25-VIII-1914; и за хонорарног учит. вештина (цртања и писања): Г. Милан Арсић, хонорарни учитељ

вештина у Велескоj Гимназији, по службеној потреби, — ПБр. 20334 од 25-VIII-1914.

у Кумановској Гимназији:

за привременог предметног учитеља: Г. Прибислав Зарић, свршени ученик филозофског факултета, — ПБр. 19612 од 11-VII-1914; и за привремену предметну учитељицу: Г-ђица Милена Марковићева, апсолвирана ученица филозофског факултета, — ПБр. 20336 од 25-VIII-1914.

у Новопазарској Гимназији:

за привременога предметног учитеља: Г. Живота Јанковић, апсолвирани ученик филозофског факултета, — ПБр. 20335 од 25-VIII-1914.

у Призренској Гимназији:

за привремене предметне учитеље: Г. Радивоје Мирковић, кандидат инжењерства, — ПБр. 19699 од 13-VIII-1914; и Г. Борислав Стевановић, апсолвирани ученик филозофског факултета, наставник приватне Алексиначке Гимназије, — ПБр. 20336 од 25-VIII-1914.

у Прилепској Гимназији:

за привременог предметног учитеља: Г. Димитрије Теодосић, наставник приватне Алексиначке Гимназије, — ПБр. 19614 од 19-VIII-1914.

у Тетовској Гимназији:

за привременог учитеља вештина: Г. Живојин Китић, свршени ученик Учитељске Школе, — ПБр. 19490 од 5-VIII-1914; за привременог предметног учитеља: Г. Тихомир Погачаревић, свршени ученик филозофског факултета, — ПБр. 19612 од 11-VIII-1914; и за хонорарног учитеља вештина: Г. Војислав Трифуновић, хонорарни учитељ вештина Крнвопаланачке Гимназије, по молби, — ПБр. 20335 од 25-VIII-1914.

у Штипској Гимназији:

за хонорарног наставника: Г. Јосиф Панић, — ПБр. 19697 од 13-VIII-1914.

Разрешења.

Претписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова, разрешени су од службе:

Г-ђица Љубица Илићева, привремена учитељица вештина (учитељица рада) у Тетовској Гимназији, — ПБр. 19594 од 8-VIII-1914.

Г. Стојан Петровић, врш. дуж. школског надзорника за срез преспански, округа битољског, с тим да се врати за учитеља на Чукарици, окр. београдског, које је место добио стечајем, — ПБр. 19249 од 8-VIII-1914.

Г. Милорад Ђукановић, врш. дуж. школског надзорника за срез ђевђелијски, окр. тиквешког, с тим да се врати за учитеља школе код Саборне Цркве у Београду, које је место добио стечајем, — ПБр. 19248 од 8-VIII-1914.

Г. Ђорђе Јовановић, врш. дуж. школског надзорника среза гњилanског, округа косовског, с тим да се врати за учитеља школе у Палилули у Београду, које је место добио стечајем, — ПБр. 19247 од 8-VIII-1914.

Периодске повишице.

Одлуком ПБр. 9314 од 8-VII-1914, одобрена је друга периодска повишица плате Г. Кости Н. Тодоровићу, сталном доценту Универзитета, почев од 28-III-1914.

Одсуства.

Господин Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је одсуство:

Г. Луки Лазаревићу, директору Прве Крагујевачке Гимназије, до краја месеца септембра, — ПБр. 20000.

Г. Сретену М. Аџићу, управитељу Мушке Учитељске Школе у Јагодини, да употреби раније одобрено одсуство ради лечења, — ПБр. 19703 од 14-VIII-1914.

Г-ђици Драгињи Мишићевој, наставници В. Ж. Школе у Крагујевцу, једномесечно, — ПБр. 19806 од 15-VIII-1914.

Г-ђици Христини Јовановићевој, наставници ручнога рада у Скопској Гимназији, петнаесто-дневно, — ПБр. 19562 од 9-VIII-1914.

Г-ђици Вукосави Аранђеловићевој, наставници рада у Крушевачкој Гимназији, — ПБр. 19885 од 16-VIII-1914.

Одлуке Господина Министра Просвете и Црквених Послова.

С обзиром на прилике у којима се налази наша земља, Господин Министар Просвете и Црквених Послова изволео је донети ову одлуку:

„да се почетак школске 1914/1915 године у средњим и стручним школама у старим границама одложи на неодређено време.

Рад у средњим и стручним школама нових области отпочеће у школској 1914/1915 години у време које је одређено законом.“ — ПБр. 19505 од 5-VIII-1914.

ПБр. 18805 од 10-VIII-1914: да се у 1914/1915 школској години отвори VII разред у Битољској Гимназији.

ПБр. 19239 од 20-VII-1914:

1) да *Српске Новине* до даље наредбе излазе у Нишу;

2) за уредника Српских Новина одређен је Г. Милан Банић, директор Нишке Гимназије.

ПБр. 18817 од 9-VIII-1914: да се Персиди Ђорђевићки, радници Државне Штампарије, издаје на име помоћи 30 дин. месечно, пошто је онеспособљена за рад.

ПБр. 18767 од 9-VIII-1914: да се Андри Петровићу, вршиоцу дужности магационара Државне Штампарије, као изнемоглом раднику, издаје на име помоћи по 60 дин. месечно, а Лазару Лазаревићу, словослагачу, по 50 дин. месечно.

ПБр. 19352 од 28-VII-1914: да дужност управника одељења Државне Штампарије у Нишу врши Г. Владимир Т. Спасојевић, професор В. Ж. Школе у Београду.

ПБр. 19369 од 29-VII-1914: да се *Сриске Новине* до даље наредбе продају по пет пара број.

ПБр. 19618 од 14-VIII-1914: да се у гимназији у Дојрану отвори 1914/1915 школске године III разред, а у гимназији у Ђевђелији IV разред.

Господин Министар Просвете и Црквених Послова, одлуком својом од 15-VIII ове године ПБр. 19764, одлучио је:

1. да 1 септембра ове године отпочну редован рад све народне школе у новим областима и оне у старим границама чије зграде нису заузете за војне потребе и чији наставници нису на војној дужности као *обвезници*.

2. да се до даље наредбе одложи рад:

а) у народним школама у Београду и пограничним местима према Аустро-Угарској,

б) у школама чије су зграде заузете за војне потребе, и

в) у школама чији су наставници на војној дужности као обвезници.

3. да у школама чије су зграде заузете за војне потребе наставници морају остати у месту и ту вршити самарићанске дужности по распису од 5 октобра 1914 године.

Председници окружних школских одбора одлучиваће у којим пограничним местима школе неће радити, и о томе ће одмах извештавати и Министарство Просвете.

ПБр. 19764, 15 августа 1914. Ниш.

Господин Министар Просвете и Црквених Послова донео је одлуку:

I. Да сви учитељи и учитељице који су стечајем у 1914 години премештени из својих места учитељске службе у друга, по чл. 35 Закона о народним школама, остану до даље наредбе у местима на којих су премештени, с тим да и плату и станарину примају где су их до сада примали.

II. Да сви учитељи и учитељице чија су места заузета стечајем у 1914 години до даље наредбе остану у својим досадашњим местима службе, где ће и даље плату и станарину примати.

ПБр. 19416, 29 јула 1914, у Нишу.

Министарски Савет, одлуком ПБр. 19603 од 9-VIII-1914, одлучио је да се издаје додатак пословођама средњих и стручних школа у оним школама нових области које буду радиле и за време трајања рата.

Расписи Господина Министра Просвете и Црквених Послова.

Свима просветним и црквеним властима и надлештвима.

Министарски Савет у својој седници од 23 јула ове године донео је решење:

„Да се за време трајања рата, од 1 августа 1914 године па до демобилизације војске, обустави издавање из државне касе свих

додатке и хонорара који се издају чиновницима и службеницима државним уз плату, па било да су ти додаци и хонорари одређени законима и уредбама, било решењима Министарског Савета и ресорних министара.

Ово важи за све државне чиновнике и службенике цивилног, војног и свештеничког реда, изузев оних којима је додатак одређен као накнада за трошкове скопчане са вршењем службе, као што су у повереном ми ресору: додаци директорима непотпуних средњих школа; додаци надзорницима и вршиоцима дужности надзорника основних школа, додаци старешинама и свештенству свих вероисповести, и специјални додаци предвиђени буџетом за чиновнике и службенике у новим крајевима.

Овим решењем замењено је решење Министарског Савета од 22 јула 1914 године, АБр. 271.“

Наређујем свима просветним властима и надлештвима да се управљају по овом решењу Министарског Савета.

ПБр. 19808.
2 августа 1914,
у Нишу.

Министар Просвете и Црквених Послова,
Љ. Јовановић с. р.

Свима просветним и црквеним властима и надлештвима.

Господин Министар Финансија изволео је упутити ми 20 јула о. г. АБ. 448 акт ове садржине:

„Изванредне прилике у којима се сада наша земља налази услед ратног стања изазивају изванредне и пресне потребе, које се морају неминовно подмиривати, чим се знатно повећавају издаци из државне касе. Међутим, притицање редовних прихода у државну касу услед ових прилика сведено је на најмању меру, да не кажем да су многи приходи сасвим и усахнули.

„Услед тога, и што је извоз земаљских продуката сасвим онемогућен због затворених граница, што је у неизвесности колико ће времена трајати ратно стање у Европи, па и код нас, — потребно је у свима гранама државне управе завести највећу штедњу, и издатке из државне касе, како личне тако и материјалне, свести на најмању меру.“

Препоручујем Вам да се по овом оправданом захтеву управљате, тако да постигнемо највећу могућну штедњу, како у личним тако и у материјалним издацима.

ПБр. 19392.
августа 1914,
Ниш.

Министар Просвете и Црквених Послова,
Љ. Јовановић с. р.

НАРОДНЕ ШКОЛЕ

Постављења.

Претписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у округу битољском:

ЗА СТАЛНОГ УЧИТЕЉА:

Миодраг Поповић, учитељ из Мариновца, у Србјан-Доленцу, — ПБр. 19520 од 15-VIII-1914.

ЗА ВРШИОЦЕ УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

Властимир И. Илић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Лаћцу, — ПБр. 19613 од 10-VIII-1914;

Властимир Х. Савковић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Дихову, — ПБр. 19639 од 11-VIII-1914;

Душан Д. Костић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Мергару, — ПБр. 19559 од 9-VIII-1914;

Милош Драговић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Плетвару, — ПБр. 19436 од 1-VIII-1914;

Никодије В. Антић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Оптичару, — ПБр. 19533 од 10-VIII-1914;

Радосав Драговић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Дренову, — ПБр. 19437 од 1-VIII-1914;

Риста Крстић, свршн. учен. III раз. учит. школе, у Вранчу, — ПБр. 19034 од 19-VIII-1914;

Јордан Даскаловић, свршн. учен. II раз. учит. школе, у Добници, — ПБр. 19035 од 19-VIII-1914;

Добривоје Јанковљевић, свр. учен. VIII раз. богословије, у Брждану, — ПБр. 19999 од 19-VIII-1914.

у округу брегалничком:

ЗА СТАЛНЕ УЧИТЕЉЕ:

Сава Н. Ранчић, свр. учен. учит. школе са испитом, у Немањици, — ПБр. 19642 од 11-VIII-1914;

Душан Павловић, свр. учен. учит. школе са испитом, у Немањици, — ПБр. 19640 од 12-VIII-1914;

Драгић Величковић, свр. учен. учит. школе са испитом, у Звегору, — ПБр. 16174 од 12-VIII-1914;

Миливоје Веселиновић, свр. учен. учит. школе са испитом, у Грдовцу, — ПБр. 19799 од 16-VIII-1914;

Ноница Петровић, свр. учен. учитељске школе са испитом, у Габрову, — ПБр. 19650 од 12-VIII-1914;

Хранислав Гвозденовић, свр. учен. учит. школе са испитом, у Љуботену, — ПБр. 19657 од 12-VIII-1914.

ЗА ПРИВРЕМЕНУ УЧИТЕЉИЦУ:

Љубица Панићка, свр. учен. учит. школе са испитом, у Штипу, — ПБр. 19701 од 14-VIII-1914.

ЗА ВРШИОЦЕ УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

Божидар Ј. Томић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Дукатину, — ПБр. 19532 од 7-VIII-1914;

Бошко Миловић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Будинарцу, — ПБр. 19606 од 11-VIII-1914;

Владимир К. Јовић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Оризару, — ПБр. 19633 од 11-VIII-1914;

Миливоје Петковић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Драмчи, — ПБр. 19493 од 6-VIII-1914;

Димитрије П. Јовановић, свр. ђак II раз. Трговачке Академије, у Шапаварији, — ПБр. 19861 од 16-VIII-1914;

Агатон Тимотијевић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Митрашинцу, — ПБр. 19012 од 19-VIII-1914;

Александар Д. Коцић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Горобинцу, — ПБр. 19575 од 12-VIII-1914;

Богдан А. Мадић, свр. учен. III раз. учит. школе у Црмошику, — ПБр. 19661 од 12-VIII-1914;

Богдан Буљугић, свр. учен. III раз. учитељске школе, у Гол. Габеру, — ПБр. 19800 од 16-VIII-1914;

Боривоје Д. Матић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Крајници, — ПБр. 19717 од 14-VIII-1914;

Властимир М. Бугариновић, свр. учен. II раз. учитељ. школе, у Соколарцу, — ПБр. 19671 од 16-VIII-1914;

Вукосав Милићевић, свр. учен. II раз. учит. школе, у Бели, — ПБр. 19716 од 14-VIII-1914;

Даница Малдини, свр. учен. III раз. учит. школе, у Зрновцу, — ПБр. 19676 од 13-VIII-1914;

Димитрије Мишић, свр. учен. VIII раз. гимназ., у Пантелеју, — ПБр. 19658 од 12-VIII-1914;

Драгиња Цанићева, свр. учен. III раз. учит. школе, у Зрновцу, — ПБр. 19677 од 13-VIII-1914;

Драгослав Сп. Тодоровић, свр. учен. III раз. учитељске школе, у Мечкуревцу, — ПБр. 19649 од 12-VIII-1914;

Душан З. Милачић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Дамјану, — ПБр. 19790 од 16-VIII-1914;

Душан Ј. Николић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Бресту, — ПБр. 19798 од 16-VIII-1914;

Јован Ц. Стојиљковић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Соколарцу, — ПБр. 19645 од 12-VIII-1914;

Марко Видојковић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Граду, — ПБр. 19723 од 14-VIII-1914;

Милија Пироћанац, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Вирчи, — ПБр. 19722 од 14-VIII-1914;

Михајло А. Јонић, студент филозофије, у Бучину, — ПБр. 19863 од 16-VIII-1914;

Михајло Станојевић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Умљену, — ПБр. 19724 од 14-VIII-1914;

Михајло Стојиловић, свр. учен. богословије Св. Саве, у Мужиновцу, — ПБр. 19720 од 14-VIII-1914;

Риста Минић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Подережу, — ПБр. 19670 од 13-VIII-1914;

Светолик Ђорђевић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Цумалији, — ПБр. 19702 од 16-VIII-1914.

у округу крагујевачком:

ЗА СТАЛНУ УЧИТЕЉИЦУ:

Станка Кондићева, учитељица у пензији, са платом од 1550 динара, колико је и раније имала, у Крагујевцу, — ПБр. 17890 од 1-VII-1914.

у округу кумановском:

ЗА СТАЛНОГ УЧИТЕЉА:

Александар П. Паунковић, свр. учен. учит. школе са испитом, у Радибушу, — ПБр. 19692 од 13-VIII-1914.

ЗА ВРШИОЦЕ УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

Илија Сурдучки, учен. III раз. учит. школе, у Бајловцу, — ПБр. 18770 од 11-VII-1914;

Борис Оклопџија, свр. учен. VIII разреда, у Св. Петци, — ПБр. 19967 од 18-VIII-1914;

Вид. Ђорђевић, свр. учен. VIII разреда, у Драгоманцу, — ПБр. 19037 од 19-VIII-1914;

Душан Ђ. Митић, ст. права, у Рељанцу, — ПБр. 19040 од 19-VIII-1914;

Јован С. Динић, ст. филозофије, у Лесници, — ПБр. 19041 од 19-VIII-1914;

Владимир Д. Симоновић, свр. учен. III раз. учитељске школе, у Д. Јеловцу, — ПБр. 19815 од 18-VIII-1914;

Милан В. Цветковић, свр. учен. VIII разреда, у Калништу, — ПБр. 19888 од 18-VIII-1914;

Миливоје Стојановић, свр. учен. II раз. учит. школе, у Пробиштипу, — ПБр. 19889 од 18-VIII-1914;

Никола Шаршански, свр. матурант, у Малину, — ПБр. 19890 од 17-VIII-1914;

Божидар Петровић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Добреву, — ПБр. 19968 од 18-VIII-1914;

Драгољуб С. Јовановић, свр. учен. VIII раз. гимн., у Лосинову, — ПБр. 19904 од 18-VIII-1914;

Дионисије Буркић, врш. уч. дуж. у Бозовику, округа нишког, у Лесинову, — ПБр. 19905 од 18-VIII-1914;

Александар Савић, свр. учен. богословије Св. Саве, у Милутинцу, — ПБр. 19719 од 14-VIII-1914;

Благоје С. Поповић, свр. учен. богословије Св. Саве, у Гиновцу, — ПБр. 19721 од 14-VIII-1914;

Драгољуб Најдановић, свр. учен. VII раз. гимн., у Мургашу, — ПБр. 19668 од 13-VIII-1914;

Живојин М. Петковић, свр. учен. VIII раз. гимн. у Пеачи, — ПБр. 19851 од 16-VIII-1914;

Јован Марнић, свр. учен. VIII раз. гимназ., у Дубочици, — ПБр. 19683 од 13-VIII-1914;

Теодосије Петрушевић, свр. учен. III раз. учит. школе, у Вулинцу, — ПБр. 19693 од 13-VIII-1914;

Миховил Ивеша, врш. учитељ. дужности у Сигама, округа пожаревачког, у Нераву, — ПБр. 19827 од 19-VIII-1914.

У ОКРУГУ МОРАВСКОМ:

ЗА ВРШИОЦА УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

Петар Де Сарно, студент права, у Драгоцвету, — ПБр. 19597 од 6-VIII-1914.

У ОКРУГУ НИШКОМ:

ЗА ВРШИОЦЕ УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

Љубомир С. Вуловић, свр. уч. VIII раз. гимназије, у Личју, — ПБр. 19444 од 1-VIII-1914;

Модраг Божовић, свр. уч. Трговачке Академије, у Лалинцу, — ПБр. 19652 од 6-VIII-1914;

Љубомир Радовановић, студент права, у Кнез Селу, — ПБр. 19388 од 21-VIII-1914;

Петар Гучетић, свршени матурант, у Нишевцу, — ПБр. 19614 од 8-VIII-1914;

Миостислав Бартулица, студент филозофије, у Горњем Душнику, — ПБр. 19598 од 5-VIII-1914.

у округу охридском:

ЗА СТАЛНЕ УЧИТЕЉЕ:

Најдан Томић, свршени учен. учитељске школе, у Октисиму, — ПБр. 17744 од 1-VII-1914;

Владимир Чочић, учитељ у Оструњи, у Струзи, — ПБр. 19487 од 5-VIII-1914;

Десанка Илићева, свр. учен. учит. школе са испитом, у Струзи, — ПБр. 19486 од 5-VIII-1914;

Живота Станојловић, свр. учен. учитељ. школе са испитом, у Љубаништу, — ПБр. 19609 од 11-VIII-1914;

Милутин П. Коруновић, свр. учен. учитељ. школе са испитом, у Велмоју, — ПБр. 19491 од 6-VIII-1914;

Владан Богдановић, свр. учен. учитељ. школе са испитом, у Селцу, — ПБр. 18428 од 12-VIII-1914;

Љубомир М. Пенезић, свр. учен. учитељ. школе са испитом, у Горенцу, — ПБр. 17921 од 12-VIII-1914.

ЗА ПРИВРЕМЕНОГ УЧИТЕЉА:

Александар И. Илић, свр. учен. богословско-учитељске школе, у Рајчици, — ПБр. 19415 од 1-VIII-1914.

ЗА ВРШИОЦЕ УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

Светомир Тодоровић, свр. учен. IV раз. учитељ. школе, у Бањишту, — ПБр. 19588 од 9-VIII-1914;

Илија Филиповић, досадањи учитељ у Кзепи, окр. дебарског, у Папранику, — ПБр. 18585 од 11-VII-1914.

у округу пиротском:

ЗА ВРШИОЦА УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

Димитрије Младеновић, свр. учен. II раз. учитељске школе, у Бозовику, — ПБр. 19044 од 19-VIII-1914.

у округу призренском:

ЗА ВРШИОЦЕ УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

Стеван Антић, свр. учен. III раз. учитељске школе, у Скробишту, — ПБр. 19534 од 7-VIII-1914;

Јован М. Ивановић, свршн. учен. III раз. учитељске школе, у Крушеву, — ПБр. 19705 од 14-VIII-1914;

Никола В. Ковачевић, студент филозофије, у Врањишту, — ПБр. 19864 од 16-VIII-1914.

у округу скопском:

ЗА СТАЛНЕ УЧИТЕЉЕ И УЧИТЕЉИЦЕ:

Војислав Игњатовић, свр. учен. учитељске школе, са испитом, у Бањици, — ПБр. 19420 од 1-VIII-1914;

Десанка Ђорђевићева, свр. учен. учитељске школе, са испитом, у Башином Селу, — ПБр. 19385 од 1-VIII-1914;

Наталија Јовановићка, учитељица из Лесковца, у Скопљу, — ПБр. 18104 од 5-VIII-1914;

Стеван Симоновић, свр. учен. учитељске школе, у Бањану, — ПБр. 18105 од 3-VIII-1914;

Ружица Драгојевићева, свр. учен. учитељске школе, у Д. Чичеву, — ПБр. 19916 од 18-VIII-1914;

Косара Златковићева, свр. учен. учитељске школе, са испитом, у Г. Водну, — ПБр. 19651 од 12-VIII-1914.

ЗА ПРИВРЕМЕНЕ УЧИТЕЉЕ:

Милорад М. Ђорђевић, свр. учен. учитељске школе, без испита, у Богомили, — ПБр. 19406 од 1-VIII-1914.

ЗА ВРШИОЦЕ УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

Вукосава Ђорђевићева, ученица III раз. учитељске школе, у Богомили, — ПБр. 19384 од 7-VIII-1914;

Љубомир М. Вранић, свр. учен. богословско-учитељске школе, у Ореховом Селу, — ПБр. 19250 од 21-VII-1914;

Марија Митићева, свр. ученица III разр. учитељске школе, у Ораховцу, — ПБр. 19969 од 18-VIII-1914.

ЗА ВЕРОУЧИТЕЉА МУСЛИМАНСКЕ ДЕЦЕ:

Ћерим Асановић, пређ. турски учитељ, у Горњем Врановцу, — ПБр. 18826 од 8-VIII-1914.

у округу тетовском:

ЗА СТАЛНЕ УЧИТЕЉЕ:

Драган М. Стојановић, свр. учен. учитељске школе, у Г. Бањици, — ПБр. 19519 од 7-VIII-1914;

Живота Петковић, свр. учен. учитељске школе, са испитом, у Д. Бањици, — ПБр. 19453 од 2-VIII-1914;

Бранислав Обрадовић, учитељ из Тетова, у Среткову, — ПБр. 19654 од 11-VIII-1914;

Душан Антић, свр. учен. учитељске школе, у Врапчишту, — ПБр. 19970 од 18-VIII-1914;

Светислав А. Стојановић, свр. ученик учитељске школе, у Д. Кошаници, — ПБр. 19989 од 19-VIII-1914;

Димитрије П. Цветковић, свр. учен. учитељ. школе, са испитом, у Леунову, — ПБр. 19656 од 12-VIII-1914;

Радојка Ж. Јовановићева, свр. учен. учитељ. школе, са испитом, у Тетову, — ПБр. 19590 од 11-VIII-1914;

Страцимир В. Симић, свр. учен. учитељске школе, са испитом, у Јеловјану, — ПБр. 17019 од 14-VIII-1914.

ЗА ПРИВРЕМЕНОГ УЧИТЕЉА:

Јордан Костић, свршени учен. богословско-учитељске школе, у Брезни, — ПБр. 19629 од 12-VIII-1914;

Добрила Милићева, свр. учен. учитељске школе, без испита, у Вратници, — ПБр. 19015 од 19-VIII-1914;

Сима Ђ. Поповић, свр. учен. богословско-учитељске школе, у Галичнику, — ПБр. 19924 од 19-VIII-1914.

ЗА ВРШИОЦЕ УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

Александар Ђорђевић, свр. учен. III раз. учитељске школе, у Жеровници, — ПБр. 19489 од 5-VIII-1914;

Милисав Јанковић, свр. учен. III раз. учитељске школе, у Жеровници, — ПБр. 19488 од 5-VIII-1914;

Ружица Петковићева, свр. учен. III раз. учитељске школе, у Милетини, — ПБр. 19017 од 19-VIII-1914;

Владимир Р. Булатовић, свр. учен. III раз. учитељске школе, у Кунову, — ПБр. 19971 од 18-VIII-1914;

Иван Љ. Поповић, свр. учен. II раз. учитељске школе, у Србинову, — ПБр. 19972 од 18-VIII-1914;

Мита Трајковић, свр. учен. III раз. учитељске школе, у Отуњу, — ПБр. 19998 од 19-VIII-1914;

Божидар Миловановић, свр. учен. II раз. учитељске школе, у Желез. Реци, — ПБр. 19908 од 18-VIII-1914;

Будимир Перишић, свр. учен. III разреда учитељске школе, у Чајлу, — ПБр. 19909 од 18-VIII-1914;

Станимир Ђокић, свр. учен. III раз. учитељске школе, у Чеграну, — ПБр. 19910 од 18-VIII-1914;

Илија Б. Ђурић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Стенчу, — ПБр. 19914 од 19-VIII-1914;

Добринка Митрушевићева, студент филозофије, у Лешку, — ПБр. 19709 од 14-VIII-1914;

Милан Јовановић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Црешњеву, — ПБр. 19663 од 12-VIII-1914;

Миодраг М. Ризнић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Рамњу, — ПБр. 19664 од 12-VIII-1914;

Никола А. Станојковић, свр. учен. VIII раз. гимназ., у Здуњу, — ПБр. 19662 од 12-VIII-1914.

У округу тимочком:

ЗА СТАЛНУ УЧИТЕЉИЦУ:

Даница Петковићева, свр. учен. учитељске школе, у Кадурцу, — ПБр. 18675 од 16-VIII-1914.

ЗА ПРИВРЕМЕНОГ УЧИТЕЉА:

Михаило Петковић, свр. учен. учитељске школе, без испита, у Мрзенцу, — ПБр. 19903 од 18-VIII-1914.

ЗА ВРШИОЦЕ УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

Живојин Кокић, свр. учен. III раз. учитељске школе и пређ. врш. учитељ. дужности, у Пирови, — ПБр. 18147 од 1-VII-1914;

Душан К. Пауновић, свр. учен. VIII раз. гимназ., у Пирови, — ПБр. 19997 од 19-VIII-1914;

Драгутин М. Бабић, свр. учен. VIII раз. гимназ., у Сирнову, — ПБр. 19682 од 13-VIII-1914;

Урош М. Танић, свр. учен. VIII раз. гимназије, у Шинцу, — ПБр. 19625 од 12-VIII-1914.

ЗА ВЕРОУЧИТЕЉЕ МУСЛИМАНСКЕ ДЕЦЕ:

Афус Мехмет, пређ. турски учитељ, у Волавану, — ПБр. 18724 од 11-VIII-1914;

Ахмот Амзи, пређ. турски учитељ, у Мрзенцу, — ПБр. 18714 од 8-VIII-1914;

Кадри Мустафа, пређ. турски учитељ, у Побрегову, — ПБр. 18717 од 8-VIII-1914;

Мустафа Рази, пређ. турски учитељ, у Ђевђелији, — ПБр. 18722 од 11-VIII-1914;

Осман Асан, пређ. турски учитељ, у Богданцу, — ПБр. 18713 од 8-VIII-1914;

Осман Нури, пређ. турски учитељ, у Ђевђелији, — ПБр. 18720 од 11-VIII 1914;

Сулејман Јанус, пређ. турски учитељ, у Селимљу, — ПБр. 18718 од 11-VIII-1914;

Фатима Амед, пређ. турска учитељица, у Ђевђелији, — ПБр. 18723 од 11-VIII-1914;

Шабан Амет, пређ. турски учитељ, у Негорцу, — ПБр. 18716 од 8-VIII-1914;

Исмаил Јусуфовић, пређ. турски учитељ, у Ваташи, — ПБр. 18251 од 12-VIII-1914;

Шукри Осман, пређ. турски учитељ, у Горничету, — ПБр. 18734 од 12-VIII-1914.

Премештаји.

Претписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова, премештен је:

Михајло Ч. Богосављевић, из Граба, округа чачанског, у Дебриште, округа тиквешког, — ПБр. 19507 од 8-VIII-1914.

Пензионовања.

Претписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова, стављени су у стање покоја, с пензијом која им према годинама службе припада:

Живојин Првуловић, учитељ у Живици, округа пожаревачког, — ПБр. 18285 од 9-VII-1914, и

Наста Златановићка, учитељица у Врању, округа врањског, — ПБр. 18092 од 9-VIII-1914.

Разрешења.

Претписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова, разрешени су од дужности:

Јован Ђорђевић, вршилац учитељске дужности у Костојевићу, округа ужичког;

Стојан Вељановић, вршилац учитељске дужности у Солотуши, округа ужичког, — ПБр. 19572 од 12-VIII-1914;

Мафузера Амед, вршилац учитељске дужности у Ђевђелији, округа тиквешког, — ПБр. 18721 од 12-VIII-1914;

Душан Поповић, врш. учитељске дужности у Рудињу, округа пиротског, — ПБр. 18645 од 12-VII-1914;

Милутин Поповић, привремени учитељ у Црноклишту, округа пиротског, — ПБр. 18304 од 9-VII-1914;

Милутин Ристић, вршилац учитељске дужности у Лучанима, округа чачанског, — ПБр. 19653 од 11-VIII-1914;

Драгољуб Николић, вршилац учитељске дужности у Д. Јеловјану, округа тетовског, — ПБр. 17834 од 9-VII-1914;

Сава Ивановић, вршилац учитељске дужности у Гор. Крњини, округа пиротског, — ПБр. 18506 од 10-VII-1914;

Драгутин Вишњовац, привремени учитељ у Бањи, округа топличког, — ПБр. 16649 од 1-VII-1914;

Драгић Поповић, привремени учитељ у Брезови, округа чачанског, — ПБр. 18267 од 9-VII-1914;

Александар Паја Наум, вршилац учитељске дужности у Битољу, округа битољског, — ПБр. 18228 од 9-VII-1914;

Ставра Спирић, вршилац учитељске дужности у Леунову, округа тетовског, — ПБр. 16418 од 2-VII-1914;

Гавра Михајиловић, вршилац учитељске дужности у Д. Бањици, округа тетовског, — ПБр. 16418 од 2-VII-1914;

Владислав Гаковић, вршилац учитељске дужности у Павлешинцу, округа брегалничког, — ПБр. 19933 од 19-VIII-1914;

Јага Илијазовић, вршилац учитељске дужности у Тетову, округа тетовског, — ПБр. 19898 од 18-VIII-1914.

Због ратних догађаја које преживљује наша земља, један мали део Државне Штампарије пренесен је у Ниш. Јунска свеска *Просветног Гласника*, која је била у штампи, остала је у Београду, и биће накнадно издана.

Настављајући излажење у Нишу, лист ће доносити само Службени Део: све наше снаге уложене су сада у велико дело ослобођења нашег племена.

Просветни Гласник поздравља своје сараднике и све просветне раднике на бојном пољу, и жели им срећу у херојској борби у којој се пролива племенита крв српских синова за свету народну ствар.

Штампано у Краљевско-Српској Државној Штампарији у Нишу

Ђ 181

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА
КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

УРЕДНИК
МИОДРАГ ИБРОВАЦ

БР. 9. СЕПТЕМБАР 1914. XXXV.

САДРЖАЈ

Службени део:

Указ Њ. К. В. Престолонаследника Александра.
Претписи и одлуке Господина Министра Просвете и Црквених Послова.
Универзитет.
Средње школе.
Народне школе.
Расписи Господина Министра Просвете и Црквених Послова.
Извештај комисије за регулисање плата учитеља у новим крајевима.

Светли Гробови:

Божидар Поповић. — Милоје Ракић. — Добросав Урошевић. — Милан Ј. Димитријевић. — Др. Драгољуб Хаџи-Костић.
Ђорђе П. Станковић. — Петар Џамова. — Живота А. Протић. — Живојин Стојадиновић. — Милан С. Радојичић. — Душан В. Поповић. — Драгиња Миланковић. — Михаило Рајичковић. — Војислав Миљковић. — Петар Паунковић. — Димитрије Гачић.
Станислав Р. Сондермајер.

ИЗДАЊЕ И ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

НИШ, 1914.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

БРОЈ 9 СЕПТЕМБАР 1914 ГОД. XXXV

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА НАСЛЕДНИКА ПРЕСТОЛА АЛЕКСАНДРА.

УНИВЕРЗИТЕТ

Постављења.

У име Његовога Величанства Краља Србије Петра I, указом Његовога Краљевског Височанства Наследника Престола Александра, од 11 августа 1914, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављен је:

у филозофском факултету:

за сталнога доцента: Г. Др. Јевто Дедијер, стални доцент под уговором.

СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

Постављења.

У име Његовога Величанства Краља Србије Петра I, указом Његовога Краљевског Височанства Наследника Престола Александра, од 4 септембра 1914, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Женској Учитељској Школи у Београду:

за професоре: Г. Владимир Д. Стојановић, надзорник народних школа за град Београд, и Г. Павле Мајнер, надзорник народних школа за срезове врачарски и грочански;

у Женској Учитељској Школи у Крагујевцу:

за професора: Г. Вук Ивановић, надзорник народних школа за срез I крагујевачки, — сви по службеној потреби.

У име Његовога Величанства Краља Србије Петра I, указом Његовога Краљевског Височанства Наследника Престола Александра, од 23 септембра 1914, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Богословско-учитељској Школи у Призрену:

за ректора и професора: Г. протојереј Стеван М. Димитријевић, професор Прве Београдске Гимназије, по службеној потреби;

за професора: Г. протођакон Војислав Катић, професор Крушевачке Гимназије, по службеној потреби;

за суплente: Г. Г. Јован Спасић и Јован Ристић, свршени ученици филозофског факултета, наставници исте школе; и Радивој Јосић, доктор богословских наука.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Постављења.

У име Његовога Величанства Краља Србије Петра I, указом Његовога Краљевског Височанства Наследника Престола Александра, од 4 септембра 1914. на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Пожаревачкој Гимназији:

за професора: Г. Михаило Јовановић, надзорник народних школа за срез I пожаревачки, по службеној потреби;

у Скопској Гимназији:

за суплента: Г. Никола Крстић, свршени ученик филозофског факултета, привремени предметни учитељ исте школе;

за суплента под уговором: Г. Душан Таминџић, професорски кандидат, привремени предметни учитељ исте школе;

у Врањској Гимназији:

за суплента: Г. Др. Радован Перовић, суплент Скопске Гимназије, по службеној потреби;

у Кумановској Гимназији:

за суплента: Г. Прибислав Зарић, свршени ученик филозофског факултета, привремени предметни учитељ исте школе;

у Приштинској Гимназији:

за професора: Г. Цветко Петровић, професор Новопазарске Гимназије, по службеној потреби;

у Тетовској Гимназији:

за суплента: Г. Тихомир Погачаревић, свршени ученик филозофског факултета, привремени предметни учитељ исте школе.

У име Његовога Величанства Краља Србије Петра I, указом Његовога Краљевског Височанства Наследника Престола Александра, од 23 септембра 1914, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Битољској Гимназији:

за суплente: Г. Г. Ранко Михаиловић, пређашњи суплент — државни питомац, и Боривоје Милојевић, свршени ученик филозофског факултета;

у Београдској Гимназији:

за суплента: Г. Делимир Лазаревић, суплент Нишке Гимназије, по службеној потреби.

у Ресанској Гимназији:

за суплента: Г. Александар Дошковић, свршени ученик филозофског факултета.

Пензионовања.

У име Његовога Величанства Краља Србије Петра I, указом Његовога Краљевског Височанства Наследника Престола Александра, од 4 септембра 1914, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, а по саслушању Министарског Савета, стављени су у стање покоја с пензијом која им припада према годинама службе: на основи чл. 70 Закона о чиновницима грађанскога реда: Г. Г. Јован Шилихал, професор Прве Београдске Гимназије; Драгутин Јанковић, професор Женске Гимназије у Београду; Лука Зрнић, професор Реалке у Београду; Тодор Коблишка и Стеван Маринковић, професори Нишке Гимназије; и на основи § 69 Закона о чиновницима грађанскога реда, у вези са чл. 72 Закона о средњим школама: Г. Г. Никола Савић, професор Друге Београдске Гимназије; Ђорђе Кока и Живко Петровић, професори Шабачке Гимназије.

У име Његовога Величанства Краља Србије Петра I, указом Његовога Краљевског Височанства Наследника Престола Александра, од 23 септембра 1914, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, а по саслушању Министарског Савета, Г. Војин Х. Поповић, директор и професор Крнвопаланачке Гимназије, по својој молби, а на основу § 69 Закона о чиновницима грађанскога реда, стављен је у стање покоја с пензијом која му припада према годинама службе.

Отпуштање.

У име Његовога Величанства Краља Србије Петра I, указом Његовога Краљевског Височанства Наследника Престола Александра, од 4 септембра 1914, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова а по саслушању Министарског Савета, Г. Радивоје Каракић, суплент Велеске Гимназије, на основи § 76 Закона о чиновницима грађанскога реда, отпуштен је из државне службе у интересу њеном.

ПРЕПИСИ И ОДЛУКЕ Г. МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

УНИВЕРЗИТЕТ

Периодске повишице.

Г. Др. Јовану Радоњићу, ван. проф. Универзитета, одређена је II пер. повиш. плате од 6 септембра ове године, — ПБр. 20790 од 6-IX-1914.

СРЕДЊЕ И СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

ПБр. 20753 од 1-IX-1914, одобрено је да се у гимназијама у Приштини, Призрену и Новом Пазару отвори II разред школске 1914-15 године;

ПБр. 19618 од 14-VIII-1914, одобрено је да се у гимназији у Дојрану отвори III разред, а у Ђевђелији IV разред школске 1914-15 године;

ПБр. 21482 од 14-IX-1914, одређен је да заступа управитеља Неготинске Учитељске Школе Др. Стеван Окановић, професор Женске Учитељске Школе у Београду;

ПБр. 21478 од 14-IX-1914, одобрен је предлог заступника инспектора за Скопску Област да као хонорарни наставници предају веронауку Стојан Ј. Стојић, окр. протојереј и Јордан Т. Поповић, ђакон.

Одсуства.

Одлуком Господина Министра Просвете и Црквених Послова, одобрено је одсуство:

Животи К. Јанковићу, привр. пред. учитељу Новопазарске Гимназије, од 20—30 септембра, — ПБр. 21047 од 5-IX-1914;

Цветку Н. Петровићу, професору Новопазарске Гимназије, до краја месеца септембра, — ПБр. 21073 од 5-IX-1914.

Периодске повишице.

Одлуком Господина Министра Просвете и Црквених Послова, одређена је периодска повишица:

Владимиру Маринковићу, проф. II Крагујевачке Гимназије, прва, од 27-I-1914, — ПБр. 20814 од 3-IX-1914;

Леносави Петковићки, редовној наставници Женске Гимназије у Београду, прва, од 1-II-1914, — ПБр. 4729 од 4-IX-1914;

Вуку М. Ивановићу, професору Женске Учитељске Школе у Београду, четврта, од 3 марта 1913, а да му се издаје од 1-I-1914, — ПБр. 18580 од 9-IX-1914;

Живку Д. Петковићу, професору Лесковачке Реалке, да се издаје плата у 4200 (III повишица) од 9-V-1914, пошто су му урачунате раније године службе, — ПБр. 13363 од 4-IX-1914;

Владимиру Малини, предметном учитељу Прве Београдске Гимназије, шеста, од 3-V-1914, — ПБр. 13313 од 4-IX-1914;

Павли Лалевићу, професору Друге Београдске Гимназије, пета, од 1-VIII-1914, — ПБр. 20477 од 31-VIII-1914;

Др. Михаилу Вукчевићу, професору Друге Београдске Гимназије, пета, од 1-IX-1914, — ПБр. 20728 од 3-IX-1914;

Милану Ђ. Милосављевићу, професору Четврте Београдске Гимназије, четврта, од 10-V-1914, — ПБр. 17879 од 3-IX-1914;

Светолику Михаиловићу, професору Зајечарске Гимназије, друга, од 5-IX-1914, — ПБр. 20187 од 5-IX-1914;

Милану Ј. Гајићу, професору Пожаревачке Гимназије, шеста, од 11-VIII-1914, — ПБр. 19027 од 3-IX-1914;

Кости Н. Костићу, професору Реалке у Београду, четврта, од 15-II-1914, — ПБр. 15230 од 22-IX-1914;

Милици Косовићки, предметној учитељици у Београду, одређена је плата од 3900 дин. годишње, која ће се издавати од 1-V-1914, — ПБр. 14511 од 1-IX-1914;

Јовану Поповићу, професору Више Женске Школе у Шапцу, трећа, од 27-VI-1912, — ПБр. 22314 од 1-IX-1914.

Разрешења.

Претписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова, разрешени су од дужности:

Јелена Чакаревићева, привремена учитељица вештина у Велеској Гимназији, — ПБр. 20331 од 26-VIII-1914;

Фрања Баховац, привремени учитељ гимнастике у Ресанској Гимназији, — ПБр. 20421 од 28-VIII-1914;

Вацлав Најбауер, привремени учитељ вештина у гимназији у Великом Градишту, — ПБр. 21098 од 6-IX-1914;

Ђорђе Ђорђевић, привремени предметни учитељ у гимназији у Великом Градишту, — ПБр. 21098 од 6-IX-1914.

НАРОДНЕ ШКОЛЕ

Постављења.

Претписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

за вршиоце дужности школских надзорника:

Јаков Мојашевић, учитељ из Ниша, у срезу пресиначком, са седиштем у Ресну, — ПБр. 20029 од 21-VIII-1914;

Коста Николић, учитељ из Алексинца, у срезу гњилланском, са седиштем у Гњилану, — ПБр. 20031 од 21-VIII.

у округу битољском:

за стално учитеље и учитељице:

Војислав Стојановић, сврш. ученик учитељске школе, у Србици, — ПБр. 19115 од 21-VIII-1914;

Јован Ст. Живковић, сврш. ученик учитељске школе, у Козјаку, — ПБ. 20088 од 23-VIII-1914;

Александар Милановић, учитељ из Смиљева, у Љубојни, — ПБр. 18322, од 20-VIII-1914;

Миодраг Ст. Ђорђевић сврш. ученик учитељске школе, у Ехли, — ПБр. 20857 од 2-IX-1914;

Радомир Т. Обреновић, сврш. ученик учитељске школе, у Мажучишту, — ПБр. 20729 од 1-IX-1914;

Персида М. Јовановићева, свршена ученица учитељске школе, у Нижепољу, — ПБр. 20883 од 3-IX-1914;

Драга Врабекова, учитељица из Текије окр. крајинског, у Битољу, — ПБр. 14033;

Богољуб М. Одовић, сврш. ученик учитељске школе, у Кичеву, — ПБр. 20610 од 1-IX-1914;

за привремене учитеље и учитељице:

Тихомир М. Живановић, сврш. уч. учитељске школе без испита, у Св. Врачима, — ПБр. 19072 од 20-VIII-1914;

Благоје Стевановић, сврш. ученик учитељске школе без испита, у Књажину, — ПБр. 19016 од 20-VIII-1914;

Јелисије Андрић, сврш. ученик Богословије Св. Саве, у Ваварејцу, — ПБр. 19118 од 20-VIII-1914;

Димитрије С. Софријановић, сврш. ученик богословско-учитељске школе, у Душегубици, — ПБр. 20570 од 26-VIII-1914;

Тодосије Поповић, свршени ученик богословско-учитељске школе, у Пространу, — ПБр. 20533 од 26-VIII-1914;

Јован Ковачевић, свршени ученик учитељске школе без испита, у Паша Сркцу, — ПБр. 20901 од 3-IX-1914;

Боривоје Д. Илић, свршени ученик VIII раз. гимназије, у Слопешници, — ПБр. 20592 од 1-IX-1914;

Душан Настасијевић, свршени ученик VIII раз. гимназије, у Сливници, — ПБр. 21045 од 6-IX-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Марија Ђаковићева, пређ. румунска учитељица, у Крушеву, — ПБр. 7714 од 1-IV-1914;

Јован Тишчевић, свршени уч. II раз. учитељске школе, у Тутуросу, — ПБр. 19111 од 21-VIII-1914;

Јованка Нешићева, свршена ученица III раз. учитељске школе, у Кеналу, — ПБр. 19148 од 21-VIII-1914;

Тихомир Николић, свршени ученик II раз. учитељ. школе, у Лисичану, — ПБр. 19173 од 21-VIII-1914;

Наталија Јовановићева, свршена ученица III раз. учитељске школе, у Кеналу, — ПБр. 19147 од 21-VIII-1914;

Властимир Вукадиновић, свршени ученик II раз. учитељске школе, у Царевићу, — ПБр. 19113 од 21-VIII-1914;

Аранђел А. Пешић, ученик VI раз. богословије, у Добреновцу, — ПБр. 19075 од 20-VIII-1914;

Јован Ст. Илић, свршени ученик III раз. учитељске школе, у Присаду, — ПБр. 19074 од 20-VIII-1914;

Милен Стојадиновић, ученик VIII раз. богословије, у Г. Стрегоништу. — ПБр. 19069 од 21-VIII-1914;

Јован Ц. Димитријевић, свршени учен. II раз. учитељске школе, у Карбуници, — ПБр. 19068 од 20-VIII-1914;

Предраг Митровић, свршени ученик VII раз. гимназије, у Бранику, — ПБр. 19056 од 23-VIII-1914;

Љубомир Петровић, свршени ученик VIII раз. гимназије, у Чанишу, — ПБр. 19048 од 20-VIII-1914;

Димитрије Продановић, свршени ученик III раз. учитељске школе, у Бончу, — ПБр. 19047 од 20-VIII-1914;

Миливоје Д. Цветковић, студент филозофије, у Дуњу, — ПБр. 19043 од 20-VIII-1914;

Александар Поповић, студент права, у Топлици, — ПБр. 19042 од 20-VIII-1914;

Риста Степић свршени ученик VII раз. гимназије, у Вепрчану. — ПБр. 20141 од 23-VIII 1914;

Радомир Станковић, свршени ученик III раз. учитељске школе, у Кеналу, — ПБр. 20138 од 23-VIII-1914;

Војислав Г. Поповић, свршени ученик VII раз. гимназ., у Брајлову, — ПБр. 20135 од 23-VIII-1914;

Милош Шарић, свршени ученик VIII раз. гимназије, у Бачу, — ПБр. 20132 од 23-VIII-1914;

Јован Ћирић, свршени ученик VII раз. гимназије, у Поповцу, ПБр. 20093 од 23-VIII-1914;

Добринка Бајићева, свршена ученица VIII раз. гимназије, у Ехли, — ПБр. 20095 од 23-VIII-1914;

Жарко Ј. Аранђеловић, сврш. ученик VIII раз. гимназије, у Јежерину, — ПБр. 20089 од 23-VIII-1914;

Милутин С. Станојовић, сврш. ученик Богословије Св. Саве, у Дољану, — ПБр. 19174 од 21-VIII-1914;

Милутин И. Златаревић, сврш. ученик VIII раз. гимназије, у Подмочану, — ПБр. 19172 од 21-VIII-1914;

Миливоје В. Лукић, сврш. ученик III раз. учитељ. школе, у Бигор-Доленцу, — ПБ. 19171 од 21-VIII-1914;

Стојан А. Трајковић, сврш. ученик VIII раз. гимназије, у Калену, — ПБр. 19167 од 21-VIII-1914;

Живан Т. Марковић, сврш. ученик VII раз. гимназије, у Ехловцу, — ПБр. 20247 од 25-VIII-1914;

Љубодраг М. Ђорић, сврш. ученик VII раз. гимназије, у Смиљеву, — ПБр. 20213 од 25-VIII-1914;

Илија Марковић, сврш. ученик Богословије Св. Саве, у Цапару, — ПБр. 20115 од 16-VIII-1914;

Јован Шперовић, студент технике, у Бешишу, — ПБр. 20266 од 26-VIII-1914;

Атанасије Тошончевић, студент технике, у Бојишту, — ПБр. 20267 од 26-VIII-1914;

Димитрије Г. Ђусљевић, студент технике, у Беранцу, — ПБр. 20264 од 25-VIII-1914;

Видосава Ђорђевићева, сврш. уч. III раз. учитељске школе, у Бешишту, — ПБр. 20375 од 27-VIII-1914;

Миодраг М. Милошевић, свршени ученик VII раз. гимназије, у Брезовици,— ПБр. 20283 од 26-VIII-1914;

Драгослав Милојевић, свршени ученик VII раз. гимназије, у Ракљу, — ПБр. 20278 од 26-VIII-1914;

Живојин Станковић, сврш. ученик VII раз. гимназије, у Белијевцу, — ПБр. 20260 од 25--III-1914;

Сава Чуљић, сврш. ученик VII раз. гимназије, у Смиљеву, — ПБр. 20214 од 25-VIII-1914;

Милија Диковић, сврш. учен. VIII раз. гимназије, у Живојину, — ПБр. 20241 од 25-III-1914;

Војислав И. Поповић, сврш. ученик II раз. учитељске школе, у Бакину, — ПБр. 20284 од 26-VIII-1914;

Витомир Прњаворовић, прећ. учитељ, у Ивановцу, — ПБр. 20343 од 27-VIII-1914;

Милоје Рајаковић, сврш. ученик VIII раз. гимназије, у Градешници, — ПБр. 20242 од 25-VIII-1914;

Живојин Б. Живковић, свршени ученик VIII раз. гимназије, у Кривени, — ПБр. 20605 од 30-VIII-1914;

Велимир Точековац, свршени ученик III раз. учитељске школе, у Дрену, — ПБр. 20620 од 30-VIII-1914;

Живко П. Бабић, сврш. ученик III раз. учитељске школе, у Макову, — ПБр. 20622 од 30-VIII-1914;

Душан Радивојевић, сврш. ученик III раз. учитељске школе, у Братучену, — ПБр. 20603 од 30-VIII-1914;

Михаило Браљинац, свршени ученик VIII раз. гимназије, у Кривени, — ПБр. 20599 од 39-VIII-1914;

Станко Драгојевић, свршени ученик VII раз. гимназије, у Братучену. — ПБр. 20604 од 30-VIII-1914;

Бошко Ђорђевић, свршени ученик VII раз. гимназије, у Козичину, — ПБр. 20750 од 1-IX-1914;

Александар Зелић, свршени ученик VII раз. богословије, у Малој Црекој. — ПБр. 20785 од 1-IX-1914;

Леносава Н. Дивићева, свршена ученица VIII раз. гимназије, у Трсенчи, — ПБр. 21114 од 6-IX-1914;

Војислав Димитријевић, свршени ученик VII раз. гимназије, у Лахчану, — ПБр. 20748 од 1-IX-1914;

Александар М. Крушковић, свршени ученик VIII раз. гимназије, у Мидинцу, — ПБр. 20853 од 2-IX-1914;

Милорад Тасић, свршени ученик III раз. учитељске школе, у Храни, — ПБр. 20737 од 1-IX-1914;

Благоје К. Трифуновић, свршени ученик VIII раз. гимназије, у Трновцу, — ПБр. 20904 од 3-IX-1914;

Чедомир М. Илић, свршени ученик VIII раз. гимназије, у Сјеничу, — ПБр. 20854 од 2-IX-1914;

Милица Ст. Ланчевићева, студент филозофије, у Битољу, — ПБр. 20645 од 30-VIII-1914;

Радомир Марић, свршени ученик III раз. учитељске школе, у Почишту, — ПБр. 20504 од 1-IX-1914;

Ђура Милошевић, свршени ученик VII раз. гимназије, у Осломеју, — ПБр. 20747 од 1-IX-1914;

Александар С. Милојевић, свршени ученик VIII раз. гимназије, у Претору, — ПБр. 19046 од 1-IX-1914;

Александар Јовановић, студент технике, у Болну, — ПБр. 20942 од 3-IX-1914;

Владимир А. Поповић, свршени уч. VIII раз. богословије, у Јединаковцу, — ПБр. 20743 од 1-IX-1914;

Танасије Ђ. Стојковић, свршени ученик VIII раз. гимназије, у Будимировцу, — ПБр. 20746 од 1-IX-1914;

Димитрије Ст. Поповић, свршени ученик VII раз. гимназије, у Кладнику, — ПБр. 20624 од 30-VIII-1914;

Андреја Поповић, свршени ученик VII раз. богословије, у Г. Дивјанцима, — ПБр. 20859 од 2-IX-1914;

Ђура Попсвић, учитељ у пенз. из Босне, у Суводолу, — ПБр. 21113 од 6-IX-1914;

Сретен Љ. Протић, свршени ученик Богословије Св. Саве, у Никодиму, — ПБр. 20851 од 2-IX-1914;

Влајко Поповић, ученик VII раз. богословије, у Подвису, — ПБр. 20975 од 3-IX-1914;

Радмило Јотић, свршени ученик VII раз. гимназије, у Цапару, — ПБр. 20230 од 7-IX-1914;

Бехуд Јусуфовић, пређ. турски учитељ, а да предаје веронауку турској деци, у Ресну, — ПБр. 21665 од 13-IX-1914;

Радмила Симићева, студент филозофије, у Царевом Двору, — ПБр. 21395 од 10-IX-1914;

Ружица Милутиновићева, студент филозофије, у Битољу, — ПБр. 21412 од 10-IX-1914.

у округу брегалничком:

за стално учитеље и учитељице:

Сава Н. Јанчић, свршени ученик учитељске школе, у Ненаљици, — ПБр. 19642 од 11-VIII-1914;

Ђорђе Б. Тршић, учитељ из Сврљига округа нишког, у Штипу, — ПБр. 20245 од 25-VIII-1914;

Петар Трајковић, свршени ученик учитељске школе, у Царевом Селу, — ПБр. 20439 од 28 VIII 1914;

Христо С. Стаменковић, свршени ученик учитељске школе, у Смојмирову, — ПБр. 20097 од 23-VIII-1914;

Милоје Манић, свршени ученик учитељске школе, у Преоту, — ПБр. 20730 од 1-IX-1914;

Роксанда Ђорђевићева, свршена ученица учитељске школе, у Св. Николи, — ПБр. 19647 од 21-VIII-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Владимир Петронијевић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Доњем Трегорцу, — ПБр. 20123 од 23-VIII-1914;

Живота С. Миливојевић, свршени ученик II разреда учитељске школе, у Павлешенцу, — ПБр 20096 од 23-VIII-1914;

Бошко Миловић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Будинарцу, — ПБр. 19606 од 11-VIII-1914;

Вујадин Вучић, свршени ученик II разреда учитељске школе, у Липцу, — ПБр. 19170 од 21-VIII-1914;

Светозар Петровић, студент филозофије, у Облешеву, — ПБр. 19168 од 21-VIII-1914;

Катарина Војиновићева, свршена ученица II разреда учитељске школе, у Блатцу, — ПБр. 19150 од 21-VIII-1914;

Љубица Војиновићева, свршена ученица II разреда учитељске школе, у Блатцу, — ПБр. 19149 од 21-VIII-1914;

Драгослав Сп. Тодоровић, ученик IV разреда учитељске школе, у Мечкујевту, — ПБр. 19649 од 12-VIII-1914;

Светислав П. Атанасковић, свршени ученик VII разреда гимназије, у Мечкујевцу, — ПБр. 20226 од 25-VIII-1914;

Владимир А. Ицић, свршени ученик II разреда учитељске школе, у Павлешенцу. — ПБр. 20212 од 25-VIII-1914;

Агнија М. Јовановићка, вршилац учитељске дужности у Турсковцу округа врањског, у Штипу, — ПБр. 20216 од 25-VIII-1914;

Милован Вучићевић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Јаргулицу, — ПБр. 20221 од 25-VIII-1914;

Драгомир Анђелковић, свршени ученик II разреда учитељске школе, у Малом Црнилишту, — ПБр. 20328 од 30-VIII-1914;

Загорка Милутиновићева, свршена ученица II разреда учитељске школе, у Виници, — ПБр. 20641 од 30-VIII-1914;

Душан Адамовић, свршени ученик VIII разреда богословије, у Бигли, — ПБр. 20992 од 4-IX-1914;

Душан Цветковић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Теренчану, — ПБр. 20619 од 30-VIII-1914;

Бранислав А. Станимировић, свршени ученик II разреда учитељске школе, у Робову, — ПБр. 20609 од 30-VIII-1914;

Живота Вељовић, свршени ученик II разреда учитељске школе, у Раклишту, — ПБр. 20621 од 30-VIII-1914;

Драгомир Бранковић, прећашњи вршилац учитељске дужности, у Панчареву, — ПБр. 20993 од 4-IX-1914;

Даринка Жутајкићева, свршена ученица II разреда учитељске школе, у Винци, — ПБр. 20647 од 30-VIII-1914;

Рифат Усејиновић, хоџа, а да предаје веронауку муслиманској деци, у Царевом Селу, — ПБр. 19200 од 26-III-1914;

Кадри Исламовић, хоџа, а да предаје веронауку муслиманској деци, у Облешеву, — ПБр. 20042 од 1-IX-1914;

Амди Али, хоџа, а да предаје веронауку муслиманској деци, у Теренчанима. — ПБ. 20077 од 1-IX 1914;

Валеријан Јовановић, свршени ученик монашке школе, у Стакеру, — ПБр. 21189 од 7-IX-1914.

у округу врањском:

за стално учитеља:

Александар Г. Илић, свршени ученик учитељске школе, у Маноловцу. — ПБр. 18671 од 11-VIII-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Боривоје Митровић, свршени ученик I разреда учитељске школе, у Ораовици, — ПБр. 20582 од 20-VIII-1914;

Павле Миловановић, учитељ из Добановца у Срему, у Буштрању, — ПБр. 21798 од 14-IX-1914.

у округу ваљевском:

за стално учитеље и учитељице:

Персида Павићевићева, свршена ученица учитељске школе, у Брњаку, — ПБр. 20307 од 26-VIII-1914;

Лазар Васић, учитељ из Митровице, у Бањској, — ПБр. 19192 од 26-VIII-1914;

Даринка Јаковљевићева, прећашња учитељица, у Вучитну, — ПБр. 20893 од 2-IX-1914.

у округу косовском:

за стално учитеље и учитељице:

Загорка К. Николићева, свршена ученица учитељске школе, у Гњилану, — ПБр. 18577 од 15-VIII-1914;

Петрија Ј. Поповићка, учитељица у пензији, са годишњом платом 840 динара, у Грачаници, — ПБр. 20552 од 26-VIII-1914;

Мирослава Јовановићева, свршена ученица учитељске школе, у Бостану, — ПБр. 20786 од 1-IX-1914;

Душан С. Дебељковић, прећашњи учитељ са годишњом платом 840 динара, у Липљану, — ПБр. 19151 од 26-VIII-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Милан К. Николић, свршени ученик II разреда учитељске школе, у Врбовцу, — ПБр. 20.030 од 22-VIII-1914;

Радмила К. Димитријевићева, свршена ученица II разреда учитељске школе, у Витини, — ПБр. 20392 од 27-VIII-1914;

Веселин Крајчић, свршени ученик VII разреда гимназије, у Рапилугу, — ПБр. 20285 од 26-VIII-1914;

Милена Д. Лапчевићева, студент филозофије, у Вучитрну, — ПБр. 21058 од 4-IX-1914.

у округу крушевачком:

за вршиоца учитељске дужности:

Михаило Коловић, свршени ученик II разреда учитељске школе, у Скорици, а да ради у Министарству Просвете, — ПБр. 20583 од 29-VIII-1914.

у округу кумановском:

за сталне учитеље и учитељице:

Милева С. Маринева, свршена ученица учитељске школе, у Прешеву, — ПБр. 19181 од 21-VIII-1914;

Драгослав Веселиновић, свршени ученик учитељске школе, у Станчевцу, — ПБр. 19922 од 18-VIII-1914;

Петар Т. Михаиловић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Отошници, — ПБр. 20731 од 1-IX-1914;

Десанка Стојановићева, учитељица из Скорице округа крушевачког, у Жбевцу, — ПБр. 20140 од 23-VIII-1914;

Јован Ивановић, учитељ из Кормана округа нишког, у Куманову, ПБр. 19574 од 27-VIII-1914;

Риста Н. Стевановић, учитељ у пензији, у Куманову, — ПБр. 20974 од 4-IX-1914;

за привремене учитеље и учитељице:

Александар М. Митровић, свршени ученик учитељске школе без испита, у Кратову, — ПБр. 19.990 од 20-VIII-1914;

Драгутин Марић, привремени учитељ у Врбовцу, округа нишког, у Прешеву, — ПБр. 19182 од 21-VIII-1914;

Даринка Стевановићева, свршена ученица учитељске школе без испита, у Кнежеву, — ПБр. 20374 од 27-VIII-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Милош Поповић, свршени ученик VIII разреда гимназије, у Калништу, — ПБр. 20.087 од 23-VIII-1914;

Божидар Тановић, студент права, у Ораху, — ПБр. 20265 од 26-VIII-1914;

Милић Ђ. Раковић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Петрањици, — ПБр. 20155 од 26-VIII-1914;

Драгољуб Ј. Тасић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Отошници, — ПБр. 20662 од 1-IX-1914.

у округу моравском:

за вршиоца учитељске дужности:

Јован А. Тошић, свештеник, у Купиновцу, а да ради у Министарству Просвете, — ПБр. 21627 од 13-IX-1914.

у округу нишком:

за привременог учитеља:

Прока Јовкић, свршени ученик VIII разреда гимназије, у Јаглићу, — ПБр. 19245 од 21-VII-1914.

за вршиоца учитељске дужности:

Антоније Врцан, студент, у Мозгову, а да ради у Министарству Просвете, — ПБр. 20100 од 23-VIII-1914;

Милан Шаре, студент, у Мозгову, а да ради у Министарству Просвете, — ПБр. 20099 од 23-VIII-1914;

Бранко Стојановић, свршени ученик I разреда учитељске школе, у Врбовцу. — ПБр. 20280 од 25-VIII-1914.

у округу охридском:

за сталне учитеље и учитељице:

Живота Станојловић, свршени ученик учитељске школе, у Љубаништу, — ПБр. 19609 од 11-VIII-1914;

Цвета Маринковић, свршена ученица учитељске школе, у Црвеној Води, — ПБр. 20459 од 28-VIII-1914;

Милета К. Живковић, учитељ из Међуване округа топличког, у Дебру, — ПБр. 20228 од 25-VIII-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Будимир И. Егарић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Јабланици. — ПБр. 19073 од 20-VIII-1914;

Гаврило Поповић, ученик VIII разреда богословије, у Доњем Косоврату, — ПБр. 19071 од 20-VIII-1914;

Милутин Аранђеловић, свршени ученик VIII разреда богословије, у Коњару, — ПБр. 19070 од 20-VIII-1914;

Димитрије Ненадовић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Ботуву, — ПБр 20390 од 27-VIII-1914;

Монах Валеријан, свршени ученик III разреда богословско-учитељске школе, у Елевцу, — ПБр. 20211 од 25-VIII-1914;

Ана Брибаљевићева, свршена ученица домаћинско-радничке школе, у Вовчану, — ПБр. 17743 од 11-VII-1914;

Драшко Ј. Милетић, свршени ученик VIII разреда богословије, у Белчишту, — ПБр. 20741 од 1-IX-1914;

Михаило Ђ. Јанковић, свршени ученик VII разреда богословије, у Лукову, — ПБр. 20733 од 1-IX-1914;

Илија Јовановић, вршилац учитељске дужности у Гару округа охридског, по службеној потреби, у Броштици, — ПБр. 20531 од 20531 од 26-VIII-1914;

Зорка П. Стојановићева, свршена ученица VII разреда гимназије, у Мешеишту, — ПБр. 20758 од 1 IX-1914;

Никола К. Ћосић, студент технике, у Гару, — ПБр. 21044 од 6-IX-1914;

Милош П. Радослављевић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Брежану. — ПБр. 21188 од 7-IX-1914.

у округу призренском:

за сталне учитеље:

Војин Путниковић, учитељ из Драговца округа пожаревачког, у Призрену, — ПБр. 18919 од 26-VIII-1914;

Сима Ђ. Трајиловић, свршени ученик учитељске школе у Сувој Реци, — ПБр. 20784 од 1-IX-1914;

за приремене учитеље:

Јован С. Данчетовић, свршени ученик богословско-учитељске школе, у Средској, — ПБр. 19136 од 26-VIII-1914;

Спасоје А. Скакаљевић, свршени ученик богословско-учитељске школе, у Мушникову. — ПБр. 20659 од 1-IX-1914;

Стеван П. Стевановић, свршени ученик богословско-учитељске школе, у Лешану, — ПБр. 20636 од 1-IX-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Надежда Илићева, свршена ученица III разреда учитељске школе, у Мушникову, — ПБр. 20648 од 30-VIII-1914;

Милица Благојевићева, свршена ученица учитељске школе, у Севцу. — ПБр. 20650 од 30-VIII-1914;

Мирослав Адамовић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Дворану, — ПБр. 20745 од 1-IX-1914;

Михаило А. Спасојевић, вршилац учитељске дужности у Каменици округа крагујевачког, — ПБр. 20649 од 30-VIII-1914;

Паулина Илинчићка, вршилиц учитељске дужности у Валандову округа брегалничког, у Призрену, — ПБр. 20538 од 26-VIII-1914.

у округу скопском:

за сталне учитеље и учитељице:

Вера Јовановићева, свршена ученица учитељске школе, у Св. Никити, — ПБр. 20332 од 27-VIII-1914;

Лепосава Настасијевић, свршена ученица учитељске школе, у Драчеву, — ПБр. 20564 од 26-VIII-1914;

Живка Крстићева, свршена ученица учитељске школе, у Сопишту, — ПБр. 20309 од 26-VIII-1914;

Зорка Миловановићева, свршена ученица учитељске школе, у Башином Селу, — ПБр. 20310 од 27-VIII-1914;

Стана Живковићева, свршена ученица учитељске школе, у Бистрици, — ПБр. 20470 од 28-VIII-1914;

Владимир Јованчовић, пређашњи учитељ у Раповцу округа пожаревачког, у Црквину, — ПБр. 21000 од 4-IX-1914;

Јестира Младеновићева, учитељица из Радовишта округа брегалничког, у Бањици, — ПБр. 20546 од 26-VIII-1914;

Јелена Стефановићева, учитељица из Крупња округа подринског, у Драчеву, — ПБр. 20560 од 26-VIII-1914;

за забавиљу:

Милица К. Ивковићка, пређашња учитељица, у Скопљу, — ПБр. 20570 од 26-VIII-1914;

за привременог учитеља:

Богољуб Поповић, свршени ученик Богословије Св. Саве, у Кочилару, — ПБр. 20215 од 25 VIII 1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Божидар Ј. Томић, вршилац учитељске дужности у Дукатину округа брегалничког, у Брезници, — ПБр. 19038 од 19-VIII-1914;

Миодраг Божовић, вршилац учитељске дужности у Лалинцу округа нишког, у Сушици, — ПБр. 19190 од 22-VIII-1914;

Божидар Д. Стојановић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Мелници, — ПБр. 20210 од 25-VIII-1914;

Добривоје Попадић, свршени ученик III разреда учитељске школе у Доњем Јабучишту, — ПБр. 20209 од 25-VIII-1914;

Надежда Живковићева, свршена ученица II разреда учитељске школе, у Доњем Чичеву, — ПБр. 20250 од 25-VIII-1914;

Драгољуб Јосифовић, свршени ученик VIII разреда богословије, у Владиловцу, — ПБр. 20227 од 25-VIII-1914;

Бранислав Ј. Тодоровић, свршени ученик VIII разреда гимназије, у Крајници, — ПБр. 20373 од 27-VIII 1914;

Мара Мартиновићева, свршена ученица VIII разреда гимназије, у Љубанцу, — ПБр. 20520 од 29 VIII 1914;

Момчило Т. Лазаревић, свршени ученик VII разреда гимназије, у Караслару, — ПБр. 20222 од 1-IX-1914;

Видосава Бекчићева, свршена ученица III разреда учитељске школе, у Ореховом Долу, — ПБр. 20602 од 30-VIII-1914;

Живојин Неговановић, свршени ученик Богословије Св. Саве, у Скочинцу, — ПБр. 21134 од 6-IX-1914;

Наталија Стаменковићева, свршена ученица III разреда учитељске школе, у Мелници, — ПБр. 20600 од 30-VIII-1914;

Бисенија Драгојловићева, свршена ученица III разреда учитељске школе, у Ореховом Долу, — ПБр. 20601 од 30-VIII-1914;

Драгољуб Максимовић, свршени ученик Богословије Св. Саве, у Новичану, — ПБр. 20941 од 3-IX-1914;

Богољуб Веселиновић, студент филозофије, у Сијаклару, — ПБр. 20994 од 4-IX-1914;

Радисав А. Божовић, студент филозофије, у Орешју, — ПБр. 21112 од 6-IX-1914;

Миодраг Ж. Арсенијевић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Селници, — ПБр. 21075 од 5-IX-1914;

Сулејман Сами, хоџа, да предаје веронауку муслиманској деци, у Оризару, — ПБр. 21011 од 4-IX-1914.

У ОКРУГУ ТЕТОВСКОМ:

за сталне учитеље и учитељице:

Радојка Ж. Јовановићева, свршена ученица учитељске школе, у Тетову, — ПБр. 19590 од 11-VIII-1914;

Богдан Ж. Раковић, свршени ученик учитељске школе, у Врбену, — ПБр. 19825 од 21-VIII-1914;

Јулијана И. Дојчиновићка, учитељица у пензији, са платом од 840 динара, у Тетову, — ПБр. 20377 од 26-VIII-1914;

Милош А. Тошић, свршени ученик учитељске школе, у Присојници, — ПБр. 20668 од 1-IX-1914;

Јордан М. Костић, свршени ученик богословско-учитељске школе, у Лешку, — ПБр. 20569 од 26-VIII-1914;

за привремене учитеље и учитељице:

Драгутин К. Марковић, свршени ученик Богословије Св. Саве, у Беловишту, — ПБр. 20136 од 23-VIII-1914;

Даница Димитријевићева, свршена ученица учитељске школе без испита, у Челопеку, — ПБр. 20102 од 23-VIII-1914;

Милислав Т. Блажевић, учитељ из Пространа округа битољског, у Ижишту, — ПБр. 20567 од 26-VIII-1914;

Коста Ђ. Басекић, учитељ из Кунова, истог округа, у Доњој Бањици, — ПБр. 20566 од 26-VIII-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Станка Т. Митић, свршена ученица III разреда учитељске школе, у Добром Долу, — ПБр. 19169 од 21-VIII-1914;

Живојин В. Милојковић, свршени ученик II разреда учитељске школе, у Жеровници, — ПБр. 20131 од 23-VIII-1914;

Синиша Војиновић, свршени ученик II разреда учитељске школе, у Нистрову, — ПБр. 20090 од 23-VIII-1914;

Будимир Д. Швабић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Волковији, — ПБр. 20002 од 22-VIII-1914;

Радомир Златановић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Требишту, — ПБр. 20396 од 27-VIII-1914;

Лазар М. Бркић, пређашњи наставник, у Одри, — ПБр. 20655 од 1-IX-1914;

Стојан Бацковић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Рогачеву, — ПБр. 20640 од 30-VIII-1914;

Богољуб Сремчевић, вршилац учитељске дужности у Брајковцу округа београдског, у Урвичу, — ПБр. 19166 од 21-VIII-1914;

Вукашин Животић, свршени ученик VIII разреда гимназије, у Бенчи, — ПБр. 21043 од 5-IX-1914;

Милорад Павловић, свршени ученик VII разреда богословије, у Зрква, — ПБр. 21057 од 5-IX-1914;

Драгољуб Бајић, свршени ученик VII разреда гимназије, у Љупишту, — ПБр. 20940 од 3-IX-1914;

Борислав Станимировић, свршени ученик VII разреда богословије, у Житошју, — ПБр. 21059 од 5-IX-1914;

Милорад Обрадовић, свршени ученик VII разреда гимназије, у Белушини, — ПБр. 21074 од 5-IX-1914;

Мидивоје Вићентијевић, свршени ученик III разреда учитељске школе, у Пласнници, — ПБр. 21318 од 9-IX-1914.

у округу тиквешком:

за стални учитеље и учитељице:

Михаило Ч. Богосављевић, учитељ из Граба округа чачанског, у Добришту, — ПБр. 19507 од 8-VIII-1914;

Стаменко Г. Павловић, учитељ из Доње Краварице округа чачанског, у Дојрану, — ПБр. 19036 од 20-VIII-1914;

Надежда Станковићева, свршена ученица учитељске школе, у Валандову, — ПБр. 19648 од 1-IX 1914;

Љубица Рогљићева, свршена ученица учитељске школе, у Бегличту, — ПБр. 20308 од 26-VIII-1914;

Јелена Урошевићка, учитељица из Врчина округа београдског, у Дојрану, — ПБр. 20110 од 26-VIII-1914;

Душан Д. Николић, учитељ из Штипа округа брегалничког, у Неготину, — ПБр. 20548 од 26-VIII-1914;

Драгомир Миловановић, учитељ из Лескова, округа пожардвачког, у Валандову, — ПБр. 19982 од 25-VIII-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Полексија Стојковићева, свршена ученица III разреда учитељске школе, у Стојкову, — ПБр. 20376 од 27-VIII-1914;

Љубодраг Стефановић, свршени ученик VIII разреда гимназије, у Коњској, — ПБр. 20094 од 23-VIII-1914;

Иван Жмак, студент филозофије, у Петрову, — ПБр. 20906 од 3-IX-1914;

Величко Д. Живановић, свршени ученик VIII разреда гимназије, у Сермени, ПБр. 20618 од 30-VIII-1914;

Владета Поповић, студент филозофије, у Смоквици, — ПБр. 20905 од 3-IX-1914;

Јован Шуковић, студент права, у Радњи, — ПБр. 21321 од 9-IX-1914;

Милан Трифуновић, студент технике, у Курији, — ПБр. 21350 од 9-IX-1914;

Живојин Ј. Марковић, свршени ученик VII разреда гимназије, у Гарничкову, — ПБр. 21352 од 9-IX-1914;

Јордан П. Илић, студент филозофије у Рехови, — ПБр. 20103 од 9-IX-1914;

Живојин Костић, свршени ученик VII разреда богословије, у Клисури, — ПБр. 21351 од 9-IX-1914;

Момчило Стојановић, свршени ученик VIII разреда богословије, у Вешју, — ПБр. 21267 од 9-IX-1914.

у округу тимочком:

за вршиоца учитељске дужности:

Богдан Поповић, свршени ученик VI разреда гимназије, у Доњој Каменици, — ПБр. 20856 од 2 IX-1914.

у округу топличком:

за вршиоца учитељске дужности:

Димитрије Тршић, свршени ученик VI разреда гимназије, у Бегољину, — ПБр. 20503 од 1-IX-1914.

Премештаји учитеља и учитељица у новим областима.

Претписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у округу битољском:

за стално учитеље и учитељице:

Драгиња Митровићева, учитељица из Штипа округа брегалничког, у Крушеву, — ПБр. 20549 од 26-VIII-1914;

Михаило Димитријевић, учитељ у Перову округа битољског, у Драгошу, — ПБр. 19730 од 36-VIII-1914;

Јулијана Трпчићева, учитељица из Крушева округа битољског, у Прилепу, — ПБр. 19731 од 26-VIII-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Аспазија Зиновићева, вршилац учитељске дужности у Нижеполју округа битољског, у Подмочану, — ПБр. 20537 од 26-VIII-1914;

Злата Дејановићева, вршилац учитељске дужности у Гостиражи округа битољског, у Јанковцу, — ПБр. 20536 од 26-VIII-1914;

Љубица Поп-Антићева, вршилац учитељске дужности у Небрегову округа битољског, у Марковом Граду, — ПБр. 19727 од 11-IX-1914;

Параскева Вељковићева, вршилац учитељске дужности у Стровјану округа битољског, у Љубојни, — ПБр. 20535 од 26-VIII-1914;

Пандора Атанасијевићева, вршилац учитељске дужности у Крушеву округа битољског, у Цвану, — ПБр. 20534 од 26-VIII-1914.

у округу брегалничком:

за стално учитеље:

Милан Јовановић, учитељ из Турековца округа врањског, у Штипу, — ПБр. 20217 од 25-IX-1914;

Драгољуб Н. Гајић, учитељ из Радање округа брегалничког, у Св. Николи, — ПБр. 18733 од 26-VIII-1914;

Филип Митровић, учитељ из Валандова округа тиквешког, у Штипу, — ПБр. 19935 од 26-VIII-1914;

за привременог учитеља:

Мулуи Мацаревић, привремени учитељ у Бистрици округа скопског, у Цамалији, — ПБр. 18821 од 26-VIII-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Атанасија Митровићка, вршилац учитељске дужности из Валандова округа тиквешког, у Штипу, — ПБр. 19934 од 26-VIII-1914;

Милан Поповић, свештеник, вршилац учитељске дужности у Виници округа брегалничког, у Пехчеву, — ПБр. 20542 од 26-VIII-1914;

Пулхерија Ђорђевићка, вршилац учитељске дужности у Царевом Селу округа брегалничког, у Штипу, — ПБр. 20540 од 26-VIII-1914

Василије Јовановић вршилац учитељске дужности у Ракличту округа брегалничког, у Радовишту, — ПБр. 18725 од 26-VIII-1914.

у округу звечанском:

за сталног учитеља и учитељицу:

Јордан Божовић, учитељ из Брњака округа звечанског, у Рујишту, — ПБр. 20555 од 26-VIII-1914;

Доста Васићка, учитељица из Митровице округа звачанског, у Бањској, — ПБ. 20551 од 26-VIII-1914;

за привременог учитеља:

Божа Ј. Поповић, привремени учитељ из Соколице округа звечанског, у Корилу, — ПБр. 19193 од 26-VIII-1914.

у округу косовском:

за сталне учитеље и учитељице:

Магдалена Никшићка, учитељица из Урошевца округа косовског, у Неродимљу, — ПБр. 20578 од 26-VIII-1914;

Сима Грујић, учитељ из Липљег Села, округа косовског, у Приштини, — ПБр. 19139 од 26-VIII-1914.

Јањићије Поповић, учитељ из Кумансва, у Грачаници, — ПБр. 20554 од 26-VIII-1914;

Петар Катанић, учитељ из Призрена, у Гњилану, — ПБр. 20545 од 26-VIII-1014;

Анђелија Дебељковићка, учитељица из Нове Вароши, у Липљану, — ПБр. 20550 од 26-VIII-1914;

Стеван Деспотовић, учитељ у Неродимљу округа косовског, у Урошевцу, — ПБр. 20579 од 26-VIII-1914;

Оливера Кускуновићева, учитељица у Готовуши округа косовског, у Штимљу, — ПБр. 20580 од 26-VIII-1914;

Витко Аксић, учитељ из Мушникова округа призренског, у Доњој Гуштерици, — ПБр. 19191 од 26-VIII-1914;

Стојанка Катанићка, учитељица из Призрена, у Гњилану, — ПБр. 20544 од 26-VIII-1914;

за привременог учитеља:

Антоније Милосављевић, учитељ из Стојкова округа тиквешког, у Бабуши, — ПБр. 20539 од 26-VIII-1914.

у округу кумановском:

за сталне учитеље:

Илија Бановић, учитељ из Дурачке Реке округа кумановског, у Кривој Паланци, — ПБр. 20556 од 26-VIII-1914;

Спасоје Мицковић, учитељ из Габера округа кумановског, у Срезовцу, — ПБр. 20558 од 26-VIII-1914;

Зафир Стошић, учитељ из Станчевца округа кумановског, у Бићачу, — ПБр. 20572 од 26-VIII-1914;

Јован Ђорђевић, учитељ из Отошнице округа кумановског, у Опилу, — ПБр. 20557 од 26-VIII-1914;

Јован Атанасковић, учитељ из Шлегова округа кумановског, у Кратову, — ПБр. 21452 од 26-VIII-1914;

Анђелко Ристић, учитељ у Ораховцу округа скопског, у Куманову, — ПБр. 26-VIII-1914;

Александар Јосифовић, учитељ из Козјег Дола округа кумановског, у Злетову, — ПБр. 20565 од 26-VIII-1914.

у округу рашком:

за сталну учитељицу:

Леносава Ристићка, учитељица из Великог Бањинца округа пиротског, у Новом Пазару, — ПБр. 21367 од 10-IX-1914.

у округу призренском:

за сталног учитеља:

Станимир Станимировић, учитељ из Марковог Града округа битољског, у Призрену, — ПБр. 19770 од 26-VIII-1914.

у округу пријепољском:

за сталне учитеље:

Радивоје Орловић, учитељ из Прибоја округа пријепољског, у Пријепољу, — ПБр. 21389 од 11-IX-1914;

Драгомир Обрадовић, учитељ из Љиљанца округа кумановског, у Прибоју, — ПБр. 21606 од 11-IX-1914.

у округу скопском:

за сталне учитељице:

Ана Соврљићка, учитељица из Скопља, у Велесу, — ПБр. 18226 од 26-VIII-1914;

Наталија Крстић-Кошанин, учитељица из Ћевљелије округа тиквешког, у Скопљу, — ПБр. 19826 од 8-IX-1914;

Анка Тијанићка, учитељица из Пружатовца округа београдског, у Скопљу, — ПБр. 11340 од 8-IX-1914.

у округу тетовском:

за сталне учитеље:

Глигорије Стевановић, учитељ у Лешку, округа тетовског, у Брвеници, — ПБр. 21495 од 11-IX-1914;

Крста Костић, учитељ из Раотинца округа тетовског, у Сиричину, — ПБр. 20561 од 26-VIII-1914;

Михаило Угриновић, учитељ из Маврова округа тетовског, у Великом Турчану, — ПБр. 21602 од 11-IX-1914;

Милутин Т. Тасић, учитељ из Великог Турчана округа тетовског, у Гостивару, — ПБр. 20553 од 26-VIII-1914;

Љубомир Аћимовић, учитељ из Штипа округа брегалничког, у Тетову, — ПБр. 13275 од 26-VIII-1914;

Сава Теофиловић, учитељ из Рогачева округа тетовског, у Доњом Палчишту, — ПБр. 20562 од 26-VIII-1914;

за вршиоце учитељске дужности:

Милева Тутуновићева, вршилац учитељске дужности у Јабланици округа крушевачког, у Стенчу, — ПБр. 20406 од 28-VIII-1914;

Тома Кршикапа, вршилац учитељске дужности у Стенчу округа тетовског, у Тењову, — ПБр. 21604 од 11-IX-1914;

Сивљелија Стојановићева, вршилац учитељске дужности у Жиачу округа тетовског, у Јанчишту, — ПБр. 20541 од 26-VIII-1914.

у округу тиквешком:

за сталног учитеља:

Слободан Делевић, учитељ из Буковика округа пријепољског, у Ваташи, — ПБр. 20042 од 26-VIII-1914.

Периодске повишице.

Одлуком Господина Министра Просвете и Црквених Послова, добили су периодске повишице плате:

Драга А. Барјактаровића, учитељица у Београду, II од 6 априла, — ПБр. 9618 од 11-IX-1914;

Милева Б. Јанковић, учитељица у Београду, IV од 1 јула, — ПБр. 17570 од 12-IX-1914;

Драга Миловићка, учитељица у Малом Пожаревцу округа београдског, V од 1 септембра, — ПБр. 21349 од 17-IX-1914;

Миливоје Павловић, учитељ у Рушњу округа београдског, VI од 16 септембра, — ПБр. 21217 од 17-IX-1914;

Љубица Ђурђевићка, учитељица у Београду, V од 18 септембра, — ПБр. 21591 од 19-IX-1914;

Михаило Грујичић, учитељ у Београду, VII од 1 августа, — ПБр. 21653 од 15-IX-1914;

Наранца Милојевићка, учитељица у Београду, V од 17 септембра, — ПБр. 21323 од 18-IX-1914;

Петар Димовић, учитељ у Великој Иванчи округа београдског, I од 1 септембра, — ПБр. 19886 од 16-IX-1914;

Милорад Ђукановић, учитељ у Београду, VI од 16 августа, — ПБр. 21295 од 18-IX 1914;

Милица Владимировићка, учитељица у Ваљеву, III од 7 јула, — ПБр. 21847 од 17-IX-1914;

Адам Станимировић, учитељ у Цветановцу округа ваљевског, IV од 16 јуна, — ПБр. 17147 од 16-IX-1914;

Живојин Токовић, учитељ у Ваљеву, VI од 16 августа, — ПБр. 19896 од 17-IX-1914;

Стеван Срећковић, учитељ у Паунама округа ваљевског, V од 27 августа, — ПБр. 20822 од 16-IX-1914;

Михаило Д. Максимовић, учитељ у Ваљеву, V од 1 септембра, — ПБр. 20821 од 18-IX-1914;

Хасан Фејзуловић, учитељ у Сијарини округа ваљевског, I од 4 јуна, — ПБр. 15625 од 12-IX-1914;

Димитрије Илић, учитељ у Сијарини округа ваљевског, I од 4 јуна, — ПБр. 15617 од 12-IX-1914;

Прокопије Стојановић, учитељ у Лесковцу округа врањског, V од 2 септембра, — ПБр. 20824 од 16-IX-1914;

Ангелина П. Манојловићка, учитељица у Лесковцу округа врањског, IV од 6 априла, — ПБр. 10756 од 11-IX-1914;

Митар Бјелић учитељ у Бошњаку округа врањског, III од 11 августа, — ПБр. 19817 од 11-IX-1914;

Јулијана Ђурђевићка, учитељица у Марковцу округа крагујевачког, I од 21 јануара као дана кад је положила практични учитељски испит, — ПБр. 1971 од 12-IX-1914;

Никола Јанковић, учитељ у Крагујевцу, VI од 16 маја, — ПБр. 12640 од 12-IX-1914;

Ангелина Ј. Мрава, учитељица у Аранђеловцу округа крагујевачког, IV од 1 маја, — ПБр. 10754 од 12-IX-1914;

Милорад Вујанац, учитељ у Смедереву, V од 27 августа, — ПБр. 20487 од 15-IX-1914

Божидар К. Митровић, учитељ у Марковцу округа смедеревског, II од 6 априла, — ПБр. 5634 од 12-IX-1914;

Лазар Стевановић, учитељ у Ландолу округа смедеревског, V од 27 августа, — ПБр. 20486 од 16-IX-1914;

Сава Ђурић, учитељ у Крупњу округа подринског, V од 19 августа, — ПБр. 21192 од 16-IX-1914;

Атанасије Тодоровић, учитељ у Пироту, V од 27 августа, — ПБр. 19895 од 16-IX-1914;

Михаило Протић, учитељ у Богдановцу округа пиротског, II од 16 септембра, — ПБр. 20813 од 17-IX-1914;

Јеремија Маринковић, учитељ у Соко Бањи округа нишког, V од 27 августа, — ПБр. 20300 од 18-IX-1914;

Милутин Милутиновић, учитељ у Врлици округа нишког, II од 16 септембра, — ПБр. 21356 од 18-IX-1914;

Милан Стојичевић, учитељ у Деспотовцу округа моравског, V од 29 августа, — ПБр. 21643 од 15-IX-1914;

Василије Савковић, учитељ у Десимировцу округа крагујевачког, V од 28 августа, — ПБр. 20595 од 15-IX-1914;

Живојин В. Прокић, учитељ у Дивостину округа крагујевачког, II од 15 априла, — ПБр. 14948 од 12-IX-1914;

Видосава Керковићева, учитељица у Сечој Реци округа ужичког, — ПБр. 21283 од 17-IX-1914;

Јевта Поповић, учитељ у Прокупљу округа топличког, VI од 16 августа, — ПБр. 19913 од 16-IX-1914;

Драгомир Митровић, учитељ у Краљевом Селу округа тимочког, V од 27 августа, — ПБр. 20755 од 16-IX-1914;

Коста Марковић, учитељ у Зајечару, VI од 16 августа, — ПБр. 20244 од 16-IX-1914;

Јевта Каљевић, учитељ у Малом Извору округа тимочког, II од 16 септембра, — ПБр. 20529 од 17-IX-1914;

Петар Козомарић, учитељ у Великом Извору округа тимочког, IV од 5 септембра, — ПБр. 21296 од 16-IX-1914;

Зорка Чурлићева, учитељица у Врби округа чачанског, II од 16 септембра — ПБр. 21325 од 17-IX-1914;

Милош Лазаревић, учитељ у Слатини округа чачанског, V од 27 августа, — ПБр. 21194 од 16-IX-1914;

Александар Милошевић, учитељ у Јежевици округа чачанског, I од 1 септембра, — ПБр. 21093 од 18-IX-1914;

Милан К. Степановић, учитељ у Појатама округа крушевачког, IV од 1 јуна, — ПБр. 12643 од 12-IX-1914;

Ратко Жујић, учитељ у Могилу округа битољског III од 4 септембра, — ПБр. 20500 од 15-IX-1914;

Босиљка Н. Касапић, учитељица у Радовишту округа брегалничког, I од 11 децембра 1913 као дана кад је положила практични учитељски испит, — ПБр. 10502 од 12-IX-1914;

Коста Николић, школски надзорник у Гњилану округа косовског, V од 28 августа, — ПБр. 21631 од 18-IX-1914;

Глигорије З. Богдановић, учитељ у Тетову, II од 16 септембра, — ПБр. 21493 од 17-IX-1914;

Димитрије С. Грудановић, учитељ у Прекопчемици округа врањског, II од 16 септембра, — ПБр. 21056 од 22-IX-1914;

Михаило Јевтић, учитељ у Јадранској Лешници округа подрин-ског, II од 12 јула, — ПБр. 18095 од 22-IX-1914;

Димитрије А. Поповић, учитељ у Ћевљељи округа тиквешког, II од 16 септембра, — ПБр. 21921 од 19-IX-1914;

Даница Марковићка, учитељица у Ковачевцу округа смедерев-ског, II од 16 септембра, — ПБр. 21920 од 19-IX-1914;

Трајко Стевановић, учитељ у Чукојевцу округа крагујевачког, V од 20 јула, — ПБр. 21529 од 20-IX-1914;

Милун Радотић, учитељ у Врљцима округа крушевачког, V од 28 августа, — ПБр. 20-IX-1914;

Лука Лукић, учитељ у Вичи округа чачанског, V од 27 августа, ПБр. 21338 од 20-IX-1914;

Василија Јанковићка, учитељица у Велесу округа скопског, IV од 1 септембра, — ПБр. 20988 од 20-IX-1914;

Милан Јовановић, учитељ у Тураковцу округа врањског, V од 1 јула, — ПБр. 17092 од 20-IX-1914;

Радомир Ђ. Тодоровић, учитељ у Скобаљу округа смедерев-ског, V од 27 августа, — ПБр. 20710 од 20-IX-1914;

Никола Мајаревић, учитељ у Медвеђи округа моравског, V од 7 септембра, — ПБр. 20107 од 20-IX-1914;

Јелена Мићићка, учитељица у Азањи округа смедеревског, V од 29 августа, — ПБр. 17532 од 20-IX-1914;

Даница Минџићка, учитељица, у Велесу округа скопског, I од 21 маја. — НБр. 21777 од 17-IX-1914;

Драгутин Зисић, учитељ у Горњем Милановцу округа рудни-чког, VI од 16 септембра, — ПБр. 21976 од 19-IX-1914;

Јулка Лалићева, учитељица у Јабучју округа ваљевског, VI од 16 септембра, — ПБр. 21980 од 19-IX-1914;

Јевта Милошевић, учитељ у Београду, VI од 16 августа, — ПБр. 21987 од 16-VIII-1914;

Миљко Јавановић, учитељ у Турији округа пожаревачког, II од 16 септембра, — ПБр. 21988 од 19-IX-1914;

Светислав Богдановић, учитељ у Каоник-Ђунису округа кру-шевачког, V од 20 септембра, — ПБр. 21407 од 21-IX-1914;

Василија Ђукановићка, учитељица у Београду, IV од 8 априла, — ПБр. 13095 од 12-IX-1914;

Живана Срећковићева, учитељица у Београду, IV од 8 априла, — ПБр. 10295 од 12-IX-1914;

Макрена Проћировићка, учитељица у Београду, IV од 19 априла, ПБр. 11081 од 12-IX-1914;

Мирослава Ћирићка, учитељица у Причевићу округа ваљев-ског, II од 6 априла, — ПБр. 10125 од 12-IX-1914;

Урош Здравковић, учитељ у Сурдулици округа врањског, I од 28 априла, — ПБр. 13463 од 12-IX-1914;

Радомир Вујић, учитељ у Рогојевцу округа крагујевачког, II од 8 априла, — ПБр. 9920 од 12-IX-1914;

Вукашин Г. Глишић, учитељ у Сипињу округа крагујевачког, VII од 7 априла, — ПБр. 10541 од 11-IX-1914;

Катарина П. Вучковићка, учитељица у Багрдану округа мора-вског, IV од 24 априла. — ПБр. 10396 од 11-IX-1914;

Владимир Даскаловић, учитељ у Тешици округа нишког, I од 28 априла, — ПБр. 12936 од 12-IX-1914;

Милош Павловић, учитељ у Добрићу округа подринског, I од 20 маја, — ПБр 15533 од 12-IX-1914;

Емилија Николић, учитељица у Љубници округа тимочког, IV од 4 јуна, — ПБр. 11675 од 12-IX-1914;

Јелисавета Живковићева, учитељица у Великом Извору округа тимочког, IV од 8 априла, — ПБр. 9504 од 12-IX-1914;

Христифор Васовић, учитељ у Врдилима овруга чачанског, II од 7 априла, — ПБр. 11336 од 12-IX-1914;

Јованка Петровићка, учитељица у Скопљу, IV од 1 јула, — ПБр. 16266 од 12-IX-1914;

Маринко Петровић, учитељ у Скопљу, II од 9 априла, — ПБр. 12785 од 12-IX-1914.

Пензионовање.

Претписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова, стављен је у пензију:

Јован Филиповић, учитељ у Битољу, на основи чл. 33 Закона о народним школама, — ПБр. 20395 од 30-VIII-1914.

Разрешења.

Претписом Господина Министра Просвете и Црквених Послова, разрешени су:

вршиоци дужности школских надзорника:

Војислав Шумкарац, среза малешког, округа брегалничког, — ПБр. 19243 од 8-VII-1914;

Никола Јањић, среза лепеничког, округа крагујевачког, — ПБр. 19244 од 8-VII-1914;

учитељи и учитељице народних школа:

Милан Милосављевић, учитељ у Глободеру округа крушевачког, — ПБр. 18268 од 9-VII-1914;

Будимир Марјановић, учитељ у Николичеву округа тимочког, — ПБр. 19268 од 9-VII-1914;

привремени учитељ:

Трајко Ковачевић, у Мирковцу округа скопског, — ПБр. 21522 од 11-IX-1914.

вршиоци учитељске дужности:

Хаџи Хусејин Селим, у Ђевђелији, — ПБр. 18719 од 12-VIII-1914;

Афуз Мехмед Али, у Горничету округа тиквешког, — ПБр. 18715 од 12-VIII-1914;

Вукадин Ф. Иличић, у Почивалу округа брегалничког, — ПБр. 19635 од 12-VIII-1914;

Деспина Бубало, у Горњој Буковици округа подринског, — ПБр. 18159 од 9-VII-1914;

Олга Стојанчићева, у Кукуречану округа битољског, — ПБр. 20575 од 27-VIII-1914;

Славка Милићева, у Башином Селу округа скопског, — ПБр. 20573 од 25-VIII-1914;

Марија Зафировићева, свршена ученица II учитељског течаја из Радовишта, — ПБр. 20014 од VIII-1914;

Зујица Андоновићева, свршена ученица II учитељског течаја из Радовишта, — ПБр. 20014 од 26-VIII-1914;

Глигорије Ристић, у Вучитрну округа звечанског, — ПБр. 21376 од 10-IX-1914;

Михаило Стојиловић, у Мужидивјаку округа кумановског, — ПБр.21404 од 10-IX-1914;

Милутин Живковић, у Логоварду округа битољског, — ПБр. 21007 од 5-IX-1914.

Оставка.

Одлуком Господина Министра Просвете и Црквених Послова, уважена је оставка на учитељску службу:

Милени М. Петровићки, учитељици у Добрачама округа ужичког, — ПБр. 20327 од 27-VIII-1914.

Одсуства.

Одлукама Господина Министра Просвете и Црквених Послова одобрена су ова одсуства:

Милеви Шкрљићки, учитељици у Врању, да може радити у врањској резервној болници до 15 септембра, — ПБр. 19631 од 12-VIII-1914;

Зорки Шкрљићевој, учитељици у Тибужду округа врањског, да може радити у врањској резервној болници до 15 септембра, — ПБр. 19631 од 12-VIII-1914;

Љубици Урошевићки, учитељици из Омашнице округа крушевачког, од 1 септембра 30 дана, — ПБр. 20646 од 30-VIII-1914;

Анђелији Хермановићевој, учитељици у Штипу округа брегалничког, тридесет дана, — ПБр. 20225 од 30-VIII-1914;

Јелисавети Јечменићки, учитељици у Великој Плани округа смедеревског, тридесет дана, — ПБр. 20224 од 30-VIII-1914;

Персиди Удовичићки, учитељици у Каонику округа крушевачког, два месеца, — ПБр. 20473 од 30-VIII-1914;

Милеви Васићевићки, учитељици из Крушља округа подринског, шест недеља, — ПБр. 20362 од 30-VIII-1914;

Јулијани Ст. Стевановићевој, учитељици у Бањанима округа рудничког, петнаест дана, — ПБр. 20593 од 30-VIII-1914;

Станици Милутиновићевој, учитељици у Ћуприји, тридесет дана, — ПБр. 20411 од 30-VIII-1914;

Станици Гроздићевој, учитељици у Битољу, тридесет дана, — ПБр. 20024 од 30-VIII-1914;

Милеви Ђ. Врбавчевој, учитељици у Штипу, петнаест дана, — ПБр. 20651 од 30-VIII-1914;

Станислави Лаковићевој, вршиоцу учитељске дужности у Гољану округа тимочког, петнаест дана, — ПБр. 21029 од 30-VIII-1914;

Ружици Маријевој, учитељици у Медвеђи округа моравског, тридесет дана, — ПБр. 20276 од 30-VIII-1914;

Даринки Марковићевој, учитељици у Скопљу, од 1—20 септембра, — ПБр. 20749 од 4-IX-1914;

Наталији Јонићки, учитељици у Дојрану округа тиквешког, од 1—20 септембра, — ПБр. 20739 од 4-IX-1914;

Анђелији Станчићки, учитељици у Охриду, од 1 септембра до 1 октобра, — ПБр. 21187 од 5-IX-1914;

Анки Тијанићки, учитељици у Пружатовцу округа београдског, од 1 септембра до 1 октобра, — ПБр. 20735 од 4-IX-1914;

Наталији Благојевићки, учитељици у Горњану округа крајинског, од 1—20 септембра, — ПБр. 20829 од 4-IX-1914;

Јелени Банковићки, учитељици у Битољу, од 1—20 септембра, — ПБр. 21008 од 13-IX-1914;

Анки Миловановићевој, учитељици у Кавадару округа тиквешког, од 1—20 септембра, — ПБр. 20124 од 13-IX-1914;

Марији Чобељићки, учитељици у Лесковцу, од 1—30 септембра, — ПБр. 20606 од 13-IX-1914;

Даници Вуксанићки, учитељици у Малој Крсни округа смедеревског, од 1—30 септембра, — ПБр. 21087 од 13-IX-1914;

Даринки Протићки, учитељици у Ђевђелији округа тиквешког, од 1—15 септембра, — ПБр. 20783 од 4-IX-1914;

Јелисавети Вучковићки, учитељици у Стојнику округа крагујевачког, 6 недеља, — ПБр. 20833 од 4-IX-1914;

Анки Соврљићки, учитељици у Скопљу, од 1 септембра до 15 октобра, — ПБр. 20835 од 4-IX-1914;

Станки Кондићевој, учитељици у Крагујевцу, од 1—15 септембра. — ПБр. 20782 од 4-IX-1914;

Љубици Карамарковићки, учитељици у Гњилану округа косовског, од 1—30 септембра, — ПБр. 20515 од 13-IX 1914;

Даринки Стојановићки, учитељици у Трепчи округа рудничког, од 1—15 октобра, — ПБр. 2117 од 13-IX-1914;

Даринки Миловановићки, учитељици у Прњиловици округа нишког, од 1 септембра до 5 октобра. — ПБр. 21676 од 13-IX-1914;

Ружици Николићки, учитељици у Лоћици округа моравског, од 1—20 септембра, — ПБр. 21092 од 12-IX-1914,

Љубици Чакаревићки, учитељици у Мачкату округа ужичког, од 6 септембра до 10 октобра, — ПБр. 21326 од 14-IX-1914;

Василији Поповићевој, учитељици у Печењевцу округа врањског, од 10—30 септембра, — ПБр. 21414 од 14-IX-1914;

Љубици Магазиновићки, учитељици у Грабовцу округа крагујевачког, од 1 септембра до 15 октобра, — ПБр. 21650 од 14-IX-1914;

Љубици Краљевићки, учитељици у Битољу, од 1 септембра до 15 октобра, — ПБр. 21609 од 14-IX-1914;

Олги Анђелковићки, учитељици у Макцима округа пожаревачкег, од 10 септембра до 15 октобра, — ПБр. 21486 од 14-IX-1914;

Александри Војиновићки, учитељици у Дојрану округа тиквешког, од 1—30 септембра, — ПБр. 21544 од 14-IX-1914;

Софији Михалачковој, учитељици у Смољинцу округа пожаревачког, од 11 септембра до 11 октобра, — ПБр. 21691 од 14-IX-1914;

Љубици Михалачковој, учитељици у Друговцу округа смедеревског, од 11 септембра до 11 октобра, — ПБр. 21690 од 14-IX-1914.

Промена презимена.

Вукосава Р. Станојевићева, учитељица у Горачићу — Гуча, округа чачанског, удајом, у Танасијевић, — ПБр. 21415 од 11-IX-1914;

Анка Ожеговић, учитељица у Пружатовцу округа београдског, удајом, у Тијанић, — ПБр. 19226 од 11-IX-1914.

РАСПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима црквеним и просветним властима и установама.

Господин Министар Војни изволео је упутити Господину Министру Просвете и Црквених Послова 4 овог месеца О.Е.ПБр. 5526 акт ове садржине:

„У циљу да се при ликвидацијама разних потреба за војску не би дешавале неправилности, неисправности и злоупотребе, наредио сам да се све што се за војску набавља врши комисијски и строго по мустри или уговору и да се за чланове тих комисија одређују само државни чиновници.

При поступању по изложеноме наређењу нашло се на тешкоће у томе што се по свима местима где се набавке врше не располаже или никако или са довољним бројем официра или војних чиновника, него се морају употребити и чиновници других струка.

Начелници војних станица по појединим местима, преко којих се сада већи део набава извршује, обраћали су се појединим надлештвима Вашега подручја да им упуте по кога од својих чиновника за члана комисије ради комисијског прегледа и пријема каквог артикла; али се дотична надлештва нису томе одазивала одговарајући да су чиновници ослобођени војне дужности и да се за то не могу ставити на разположење.

Сматрам да је овакво схватање појединих надлештава погрешно, јер и ако је који од чиновника кога надлештва ослобођен од позива на војну дужност, самим тим није ослобођен вршења свију државних послова у месту, који би му били додељени, — па с тога ми је част замолити Вас за потребно наређење подручним Вам властима да се одазивају захтевима војних команада и установа и да потребне чиновнике за чланове комисије редовно стављају на расположење.

Комисијски прегледи и пријеми не трају дуго и обављају се свуда поред редовне дужности."

Господин Министар Просвете и Црквених Послова изволео је наредити да се увек и у свему поступа по овоме захтеву Господина Министра Војног.

ПБр. 21182.
7 септембра 1914,
Ниш.

По наредби
Министра Просвете и Црквених Послова.
Начелник,
Милив. Ј. Поповић

Окружним школским одборима и инспекторима нових области.

Да би се што више ученика и ученица користило наставом у народним школама које буду у могућности да раде од 1 септембра и да би учитељи и учитељице који буду радили у тим школама могли што више користи дати својим ученицима, Господин Министар Просвете одлуком од 29 августа ове год. ПБр. 20527 наредио је:

1. Да се у местима у којима су сви наставници на дужности у свима разредима ради редовно по програму, али пошто се претходно у главном понови и допуни пређено градиво из прошле године.

2. Да у местима у којима нема наставника за свако одељење првенствено раде трећи и четврти разреди, а у осталим да се врши замена по распореду који изради школски надзорник.

3. Да се ученици и ученице из места у којима нема наставника упућују у најближе место у коме школа ради, ако то њихови родитељи желе.

4. Да се у школама које су прошле и претпрошле године мало радиле ове године ради по скраћеном програму који пропише школски надзорник, али да се ни у тим школама не чине велика скраћивања из програма за предавање из српског језика, земљописа и историје.

5. Да у местима у којима нема учитеља и учитељице могу радити и у III и IV разреду.

Предње наређење саопштава се с препоруком да се достави преко школског надзорника управитељима и наставницима народних школа.

ПБр. 20527.
8 септембра 1914.
Ниш.

По наредби
Министра Просвете и Црквених Послова,
Референт,
Д-р Душан Рајичић

ИЗВЕШТАЈ

КОМИСИЈЕ ЗА РЕГУЛИСАЊЕ ПЛАТА И ПОВИШИЦА

ЗАТЕЧЕНИХ СРПСКИХ УЧИТЕЉА У НОВИМ КРАЈЕВИМА.

Господину Министру Просвете и Црквених Послова Ниш.

Одређени усменом Вашом наредбом, а у вези са Вашом одлуком од 19 септембра ове год. ПБр. 22116, да комисиски проучимо питање о регулисању плата и повишица затечених српских учитеља и учитељица у новим крајевима, и да Вам о томе поднесемо потребне предлоге, потписани су, у времену од 18 ов. мца до данас, држећи по три седнице дневно у канцеларијском и неканцеларијском времену (ноћу), проучили ово питање и слободни су поднети Вам извештај о своме раду, а у прилогу овога извештаја и списак затечених учитеља и учитељица у новим крајевима, у коме су предлози за сваког наставника посебице о одређивању плата и повишица.

За учитеље и учитељице чије податке о школовању, испитима, годинама службе или садашњој плати нисмо имали при руци, оставили смо да то питање доцније решимо, пошто се претходно покупе сви податци потребни за ово решење.

По списку било је укупно 368 лица; регулисали смо 325 случајева, а 43 случаја остали су нерегулисани и нерешени за сада.

Расправљајући ово питање, нашли смо да су плате и повишице наших учитеља и учитељица у новим крајевима одређене „Уредбом о наставницима народних школа у турској царевини од 1910 год.“ и „Правилником о учитељским заступницима од 1911 год.“, од којих по један примерак прилажемо уз овај извештај. И Уредбу и Правилник прописало је наше Министарство Иностраних Дела.

Уредбом су регулисане плате привремених и сталних учитеља и учитељица, а Правилником само плате учитељских заступника, тј. оних који немају спреме за сталне и привремене учитеље.

Проучавајући ово питање, нашли смо да је било великог одступања од прописа Уредбе и Правилника, а особито Уредбе, и да се с тога не може рећи да су све плате наших учитеља и учитељица у новим крајевима до сада биле правилно регулисане.

Тако, има случајева да су учитељи и учитељице са једним истим квалификацијама и годинама службе добили различите плате, или да су под истоветним условима неки постављени за сталне, неки за привремене учитеље, а неки увршћени у учитељске заступ-

нике, а многи који по своме школовању треба да су учитељски заступници увршћени су у ред сталних учитеља и учитељица и добили скоро највеће плате. Има случајева и да су учитељи са учитељском школом и учитељским испитом постављени за привремене, док су остали и без практичног учитељског испита добијали повишице. Особито су чести случајеви да су, чим је неким учитељима и учитељицама по уредби регулисана плата, одмах затим одређивање наредне повишице, често по 2 и 3 одједаред без икаквих мотива и основа за то по Уредби.

Према томе, комисија је нашла да, ако би ово питање имали решити тачно по Уредби, велика већина наших учитеља и учитељица у новим крајевима не само не би сада могли добити потребне повишице, већ да би многи и изгубили оно што имају. То долази услед тога што се по прописима Уредбе тражи за учитеље и учитељице без учитељске школе да, по годинама службе, полажу учитељски, комбиновани или практични учитељски испит, што многи не могу учинити, — а још више од рђавог примењивања прописа Уредбе према појединцима.

Рачунајући да сте, Господине Министре, хтели да помогнете нашим учитељима и учитељицама у новим крајевима тиме што би им се дала могућност да што скорије дођу до повишица, ми смо нашли за потребно да Вам за сваког појединце поднесемо:

1. Како би требало регулисати плате и повишице држећи се строго Уредбе;

2. Како би требало одредити повишице према садашњем стању које је створено било по Уредби или Правилнику, било по одлукама Министарства Иностраних Дела после прописане Уредбе; и

3. Како треба по нашем мишљењу, независно од једног и другог стања, регулисати плате и повишице.

Да би Господин Министар могао што правилније да оцени комисијске предлоге, слободни смо овде изнети Вам начела којих смо се држали у овоме питању.

Све оне учитеље и учитељице који су са мањом спремом него што се тражи по Уредби за сталног и привременог учитеља и учитељицу, уврстили смо у заступнике учитељске и по Правилнику одредили им садашње плате и наредне повишице, делећи их, по школовању, у 4 класе. Од овога смо одступили само за оне који су свршили Св. Савску Вечерњу Школу у Београду, чија Вам имена износимо у засебном списку под ·/.. Њих смо увртили у ред сталних учитеља и одредили им данашње плате и наредне повишице.

То смо учинили из ових разлога:

1. Што сви они имају преко 16 година службе;

2. Што је многима од њих Уредба већ признала право на сталност и дала им већ по 2, 3 и више повишица; а ми сматрамо да они треба да су у погледу права сви једнаки пошто су им и квалификације једнаке.

3. Што су то све људи који су први после 1885 год. отишли као учитељи у те крајеве, отварали српске школе и служили српској мисли.

Наставнике који су свршили Учитељску Школу и Вишу Женску Школу и имају учитељски испит поделили смо у две групе:

1. Наставницима који су постављени до 1 јануара 1910 год. одредили смо садашњу плату и наредне повишице не тражећи да полажу практичан учитељски испит;

2. Од наставника који су постављени после 1 јануара 1910 год. тражимо да претходно положе практичан учитељски испит, да би стекли право на повишицу.

Наставнике који су свршили Богословско-учитељску Школу у Призрену, Богословију, Вишу Женску Школу, или гимназију са испитом зрелости поделили смо у 3 групе:

1. У прву групу долазе они наставници који су постављени до 1 јануара 1900 год. Њима смо одредили садашњу плату и наредне повишице не тражећи од њих да полажу никакав испит.

2. У другу групу долазе наставници који су постављени у времену од 1 јануара 1900 год. до 1 јануара 1910 год. Они по нашем предлогу имају да полажу практичан учитељски испит да би стекли право на повишице, и то у року до краја 1916 год. По положеном испиту уважиле би им се све године службе у стално. Ако ко од њих не би хтео да полаже овај испит, могао би се, по најављеном писменом пристанку, превести у 1 класу заступника, и тада би му се одредила плата и повишица по годинама службе.

3. Сви они наставници који су постављени после 1910 год. имају се сматрати као привремени наставници, с тим да у року до краја 1916 год. положе учитељски испит по чл. 15 Уредбе. Ако ко од њих не би хтео да полаже овај испит, може се по писменом пристанку уврстити у 1 класу учитељског заступника.

Како према нашем предлогу многи наставници стичу права на наредну повишицу у 1910, 11, 12 и 13 год., то смо слободни предложити Господину Министру да одобри да наставници који су стекли право на повишицу у 1910, 11 и 12 год. ову примају од 1 јануара ове године, а сви остали од 1 јула ове год.

Свима учитељима и учитељицама из нових крајева који су извесно време провели служећи и у старим крајевима, а по ослобођењу поново се вратили у нове крајеве, регулисали смо плату и повишицу, према горњим тачкама, независно од плате коју су имали по закону, рачунајући им све године за стално.

Мишљења смо да од ових наставника треба тражити писмени пристанак да им се плата регулише по нашем предлогу, пре но што Ви, Господине Министре, донесете одлуку по овоме.

Међу наставницима којима смо имали да регулишемо плате и повишице налазе се и неколико свештеника. Мишљења смо да ове свештенике треба разрешити од дужности сталних учитеља, па их затим према потреби и њиховим молбама постављати за вршиоце учитељске дужности.

Захвални Господину Министру на поверењу,

Чланови комисије:

Д-р Душан Рајичић, Свет. Томић, Зар. Р. Поповић, Срет. В. Вукашиновић, Тодор Г. Илић.

СВЕТЛИ ГРОБОВИ

У данима надчовечанске борбе коју Народ Српски води против крвног непријатеља наше расе, дуж бујне Дрине, Саве и Дунава, хиљаде српских јунака пролише своју крв и положише своје животе.

Нашем поколењу паде у део витешка улога да ослободи све српске земље и уједини наше племе. Племенитом крвљу српских синова искупљује се српска слобода, и на рушевинама две моћне царевине заснива се Велика Србија.

Благословена је свака кап крви проливена за то велико дело, и славне су жртве које падоше за спас и славу Отаџбине. Светли су њихови гробови, и за навек славна њихова имена. Чувена и скромна, сва мила и драга, она пламено блистају на ратном обзору, и проносе широм целога света славу српског оружја и част српскога имена.

Цео свет са дивљењем прати неравну борбу Давида и Голијата, херојски отпор који мала Србија већ месецима даје великој Хабзбуршкој хидри. Навикао од увек да скупим жртвама плаћа своју слободу, Српски Народ с поносом може рећи да је свагда био први на бранику Правде и Слободе. Пошто је први устао против отоманске најезде, он сада први устаје и против мрске тиранije хабзбуршке монархије, за велику ствар националних слобода и човечности. Песник *Вардара*, чији су пророчки стихови нашли одјека у прошлим ратовима, писао је, *На гробу војводе Дојчина у Солуну*, ове речи, које данас вреде више него икад:

Од зидова тврдих Видобоне града
До обала цветних где пролеће влада,
Гроб до гроба лежи, и сведочи јавно
Да гинусмо славно.

Па и овај спомен где замишљен стојим
Јесте неми сведок о витешкој сили;
Међе царства свога гробовима својим
Ми смо бележили!

Међу небројеним јунацима из свих редова друштва, и Српска Просвета принесе на олтар Отаџбине многе драгоцене животе. На пољу части падоше многи наши другови, професори и учитељи, многи наши ђаци, бранећи својим грудима свети праг Отаџбине од мрске најезде модерних варвара.

Са болом и дубоким пијететом бележимо ми на овом месту њихова имена. Наш бол за њиховим губитком помешан је са поносом што су славно пали за свето дело српског уједињења, о коме су сви увек сањали и којим су за живота испуњавали срца својих ђака и своје околине. Наоружани знањем и културом, тим модерним оружјем, ови врли заточници српске мисли, који су до јуче просветом и пером делали за Српство, падоше данас с мачем у у руци на бранику Отаџбине, и запечатише крвљу заветну мисао свога живота. Ови витези пера и мача дадоше будућим нараштајима сјајан пример како се живи, ради и мре за Отаџбину.

Потресени њиховом јуначком смрћу, њихови многобројни ђаци, њихови другови и пријатељи, сви просветни радници, сачуваће им славан спомен у Народу Српском. Њихова су имена симбол пожртвовања и самопрегоревања, и њихов пример увек жив подстрек омладини за нове напоре који јој предстоје.

Слава нашим палим јунацима!

Лака им слободна српска земља, и вечно светао помен у Народу Српском!

БОЖИДАР ПОПОВИЋ,

резервни пешадијски поручник, суплент Књажевачке Гимназије.

Тек што је чврстим кораком ступио у живот, кад је у њега с поносом и надом гледала породица, школа и наука, Бошко Поповић паде као рано покошен цвет!

Син старога професора Г. Јање Поповића, директора Књажевачке Гимназије, Бошко Поповић се, по свршеној гимназији, уписао на филозофски факултет, и прошле године постао очев колега: суплент Књажевачке Гимназије.

Чим је ступио на Универзитет, предао се одмах студији геологије и минералогије, с највећом вољом и љубављу. Био је један од најврснијих студената. Његов рад није се ограничавао само на кабинет; учествовањем у многим екскурзијама и самосталним вежбањима, он је већ био постао одличан радник на терену. Као студент израдио је детаљну геолошку карту једног дела Заглавка, с геолошким описом тога краја. Овај му је рад био награђен светосавском наградом.

У прошлим ратовима, и ако болестан од сленог црева, учествовао је као потпоручник, и по свршетку произведен је за поручника. На војној дужности остао је све до јануара ове године.

Овога лета учествовао је у експедицији која је, по налогу Академије Наука, израдила прегледну геолошку карту Старе Рашке (Новопазарског Санџака). И поред грозница које су га, услед силнога напора, на целом путу пратиле, он није знао за умор, и увек је најрадије пристајао да обиђе и најсавесније картира терене који су били најнеприступачнији. Својим радом потпуно је доказао да је био достојан ове части коју му је указала наша највиша научна установа.

Са ове експедиције вратио се у Београд 11 јула, да сутрадан, још заморен, оде на војну дужност као резервни поручник, и да после кратког времена падне на пољу части. И као што се одликовао вредноћом, неустрашљивошћу и савесношћу на научном, исто се тако истакао и на бојном пољу, и погинуо је у славној битци на Церу, као прави јунак, водећи на јуриш своје војнике.

Питоме и благе нарави и отменог понашања, Бошко Поповић је био одличан и омиљен друг. Члан *Обилића* и учесник у свима студентским манифестацијама, он је био убеђен присталица југословенског јединства.

Запојен патриотизмом у очевој кући, Бошко Поповић је био пример савесности и пожртвовања, и кад су чули за његову јуначку смрт, његови су пријатељи били потресени, али не изненађени.

У Бошку Поповићу изгубила је породица нежног и најдражег члана, школа спремног и савесног наставника, српска геологија младог радника који је већ дао лепе прилоге, и у кога су српски геолози с правом полагали велике наде. *В. К. П.*

МИЛОЈЕ РАКИЋ,

резервни пешадијски капетан, професор Крушевачке Гимназије.

Милоје Ракић родио се на Руднику, 4 децембра 1873. Свршио је 1896 историјско-филолошки одсек Велике Школе, и 1900 положио професорски испит из историје опште и српског народа и географије, са тезом: „Односи између папа и француских краљева у Средњем Веку". Академија му је штампала један спис у Етнографском Зборнику.

Постављен за предавача у Зајечару 1896, Ракић је увек био савестан школски радник. Скроман у својим амбицијама, питоме нарави, добар друг.

Као резервни пешадијски поручник, учествовао је у оба прошла рата, и био са Трећом Армијом, и на Власини. Погинуо је храбро 5 септембра, пред самим ровом непријатељским, на ади Кривачи.

Ракић за собом оставља жену и четворо ситне деце.

Л. Р. К.

ДОБРОСАВ УРОШЕВИЋ,

резервни пешадијски капетан, професор Друге Београдске Гимназије.

Добросав Урошевић рођен је 23 септембра 1866, у Брежђу (округа ваљевског), од оца земљорадника. Нижу гимназију учио је у Ваљеву, вишу у Београду. Свршивши природњачко математички одсек Велике Школе, постављен је за предавача у Горњем Милановцу 1892, затим у Ваљеву. Од 1899 био је са службом у Београду, најпре у грађанској школи, затим у гимназији. Положио је професорски испит 1900, из хемије и физике, и усавршавао се непрекидно у својој струци, коју је волео. Спреман и одличан наставник, он је у једно време био помоћник професора хемије на Великој Школи.

Учествовао је у оба прошла рата као резервни пешадијски поручник, и изишао из њих са чином капетана II класе. У рат је пошао с највећим одушевљењем, издржавајући радо све напоре, ма да је већ био зашао у године. Ванредно присебан и храбар, омиљен код својих војника, који су се поносили његовом храброшћу, Добросав Урошевић је био озбиљно рањен у славној битци на Облакову. За осведочену храброст одликован је у турском рату сребрном, а у бугарском, златном медаљом.

Ванредно добар и отворен човек, Доброслав Урошевић је био један од најомиљенијих другова у друштву. *В. К. П.*

МИЛАН Ј. ДИМИТРИЈЕВИЋ,

резервни пешадијски капетан, професор Нишке Гимназије.

Син Јована Димитријевића, надзорника фабрике, и Јелисавете, Милан Димитријевић родио се у Крагујевцу 26 августа 1866. Основну школу и гимназију свршио је у Крагујевцу, а природњачко-математички одсек Велике Школе 1888. Професорски испит полагао је из ботанике и зоологије 1891, са темом „О биљном ткиву". Био је наставник у Горњем Милановцу, Крагујевцу, Врању, Нишу итд. 1899 био је надзорник народних школа у округу пожаревачком.

Као резервни пешадијски капетан II класе, Димитријевић је учествовао у оба рата, као командир чете. У српско-турском рату одликован је сребрном медаљом за храброст, а у српско-бугарском рату, за поновa осведочену храброст при бугарском упаду код Св. Николе, где је неустрашиво остао бранећи положај са својим трећепозивцима, одликован је нашим највећим ратним одличјем — Карађорђевом Звездом са мачевима.

У овај рат кренуо се болестан, и кад му је један друг саветовао да тражи одсуство док се не опорави, он му је одговорио: „Кад се иде за ослобођење Босне, ићи ћу макар ме на колима носили". Велики родољуб, он је прешутовао све српске земље, нарочито Босну. Она му је увек лежала на срцу; и своју најомиљенију песму „Ој, Босно, сиротице клета" певао је увек кроз сузе. Погинуо је у тој Босни коју је толико волео, и кроз коју је често путовао, на Хану Брду, у месту Копити, од непријатељске гранате, која га је, поткопавши земљу пред њим, смртно контузовала. Извенсен је из борбе на рукама својих војника, који су га необично волели.

Спреман и врло савестан професор, Димитријевић је јако волео своју струку, и за време рата није заборављао на њу. По Косову и брегалничкој области, за време затишја, он је стизао да скупља биљке, и донео је из рата лепу ботаничку збирку, која му је била жива успомена на српска поља и планине кроз које је пролазио.

Човек живог темперамента и пун младалачког интереса за опште ствари, Милан Ј. Димитријевић — „Јота" — у својој четрдесет осмој години изгледао је младићски свеж и оран, и био је вазда омиљен друг и одан пријатељ.

Оставио је два одрасла сина, једног правника и једног свршеног матуранта, дајући им свестао пример љубави према домовини.

У њему српска просвета губи врсног наставника, а његови многобројни пријатељи сачуваће му братску успомену.

М. П.

ДР. ДРАГОЉУБ ХАЦИ-КОСТИЋ,

секретар Министарства Финансија, професор Трговачке Академије и резервни пешадијски поручник.

Још један млад и бујан живот, положен на бојном пољу, у одбрану Отаџбине.

Рођен у Лесковцу, син Горче Хаџи-Костића, трговца, свршио је 1901 Трговачку Академију, затим Велику Трговачку Школу у Лајпцигу, и положио докторат економско-финансијске групе у Тибингену. Ступио је у службу у Главно Државно Рачуноводство октобра 1910, и децембра 1913 постављен за секретара Министарства Финансија.

Спреман и савестан чиновник, добар стручњак, редован сарадник *Економиста*, Костић је већ неколико година хонорарни професор Државне Трговачке Академије, и његов губитак осетиће и његова струка и школа.

Као резервни официр, учествовао је у оба прошла рата. У овај рат пошао је весело, и целим путем од Београда до Ниша певао у возу, не слутећи да му је то последње весеље са друговима. Пао је неколико дана доцније, на челу своје чете, смртно погођен непријатељским тапетом, у великој и славној битци на Церу. Пао је на месту мртав, како је увек говорио да жели пасти, и како и приличи његовом темпераменту.

Добро срце, стасит и леп, добро васпитан, весео и омиљен друг, Хаџи-Костић је стекао много искрених пријатеља, који су потресени његовом смрћу, и који ће му сачувати драгу и верну успомену.

М. И.

ЂОРЂЕ П. СТАНКОВИЋ,

учитељ и резервни пешадијски капетан.

Рођен 20 априла 1876 у Ораовици (округа врањског), Станковић је свршио 1900 Учитељску Школу у Алексинцу. Учитељевао је у Манастирици (округа крајинског), у Цепу, Губеревцу и Ораовици (округа врањског).

Међу првим жртвама у овом светом али тешком рату, пао је и покојни Ђорђе Станковић. Друг по школи са погинулим Д. Гачићем, из оних генерација којима је сиротиња давала крила за рад на добро и срећу свога народа, пошто је пребродио све тегобе у животу, пао је на бранику Отаџбине.

Погинуо је храбро 6 августа и своју љубав према домовини крвљу својом запечатио. Био је јунак, добар учитељ, а као човек оличена доброта.

ПЕТАР ЏАМОЊА,

учитељ и четник.

Рођен у Далмацији 28 јула 1893, а погинуо 8 августа на Тршићанском Вису, као четник, у борби са Аустријанцима. Сахрањен је на истоме Вису.

Свршио је учитељску школу у Арбанасама, у Далмацији. Учитељевао је у Црном Калу (округа крушевачког) и Сопишту (округа скопског).

Као син кршне Далмације, из старе српске племићске породице, није могао поднети да мирно гледа мучење и гоњење своје браће, дошао је у сукоб са властима и морао побећи у Србију. На глас прве пушке с Дрине, пун племените мржње према угњетачу своје лепе домовине, похитао је добровољно у чету, јуначки ое борио, са младићским одушевљењем ишао напред, и пао певајући омиљену песму:

Ој, мила ми Далмацијо,
Заборавит' те нећу ја!...

Његов гроб, обележен простом крстачом, са скромним, али пуним славе, натписом: *четник*, најбоље говори о величини његовог родољубља.

ЖИВОТА А. ПРОТИЋ,

учитељ и резервни пешадијски поручник.

Учитељ у Јеловцу (округа моравског) и резервни пешадијски поручник, Живота Протић је рањен у првим борбама с Аустријанцима, и 9 августа умро у ваљевској војној болници.

ЖИВОЈИН СТОЈАДИНОВИЋ,

учитељ и разервни пешадијски капетан.

Рођен 1 новембра 1885, у Медвеђи (округа крушевачког). Свршио 1905 Учитељску Школу у Јагодини, а 1910 положио с одличним успехом практичан учитељски испит.

Учитељевао у Зоруновцу и Кожељу (округа тимочког) и Новом Селу (округа крушевачког). Оцењиван одлично.

Рањен 11 августа на Потесу, подлегао је ранама.

МИЛАН С. РАДОЈИЧИЋ,

учитељ и резервни пешадијски поручник.

Милан С. Радојичић, учитељ трнавачко основне школе, у округу крушевачком, и резервни поручник I прекобројног пука I позива, пао је витешки 4 септембра на положају Еминове Воде, и сутрадан подлегао рани у пољској болници и сахрањен недалеко од Лознице, у селу Брезјаку, у непосредној близини саме школе. Живот је проводио у школи, па ето и смрт му је доделила за вечни санак школску близину.

Милан Радојичић рођен је 28 јануара, у Трнавцима, среза жупског, округа крушевачког, од мајке Персиде и оца Стевана Радојичића, свештеника. Свршио је Алексиначку Учитељску Школу 1906, и осам година је показивао најлепше одлике на пољу учитељског рада, увек оцењиван одличном оценом, и остављајући најлепше успомене у местима округа крушевачког где је био са службом.

Септембарска мобилизација 1912 затекла га је као наредника ђачке чете. Још је свима у успомени његова журба тих дана да стигне на мобилизационо место. Прекомандован у I прекобројни пук, оставио је своју породицу и похитао у одбрану своје потлачене браће. Био је у свима борбама, од границе на до Битоља, затим је учествовао у разбијању последњих остатака Џавидове војске у Албанији.

За своје храбро држање проглашен је још у почетку турског рата за резервног потпоручника и одликован медаљом за храброст. За време бугарског рата био је на граници према Арнаутима, а доцније на положајима око Штипа. Када је букнула арнаутска побуна, поново је виђен Албанију, и тада је дао редак пример храбрости у сузбијању крволочних Арнаута.

Из свих тих окршаја враћао се поново у загрљај својих милих. За храбро држање одликован је поново медаљом за храброст и проглашен у чин резервног поручника.

По свршетку рата, добио је учитељско опредељење у месту свог рођења и био десна рука својим старим родитељима, нежан супруг и отац, поносе својим сестрама. Али за кратко време дошла је нова, журна мобилизација, и он поново оставља огњиште и полази у бој против српског злотвора, пун поноса и храбрости, да се више не врати.

У крвавој борби, пао је храбро, као што је и доликовало његовом раније јунаштву, рањен смртно у трбух, и издахнуо не дочекавши да види мале близнаке, који се пред његову погибију појавише на свет. Утеха му је у последњем тренутку била да је одужио свој дуг Отаџбини, да је положио свој живот на олтар највише светиње, за име и част српског народа.

Његову прерану смрт оплакују: отац, мати, супруга, четири сина и четири сестре. Он је био родитељима јединац и највећа нада, али светло име које оставља олакшаће им претешки бол. Њега жале сви који су га познавали, и сва околина у местима где је био учитељ. Пун правичности и непристрасности, свуда је оставио најлепше успомене.

Нека у друштву наших храбро палих витезова нађе и он свој вечни одмор. Међу нама му остаје славно сећање.

ДУШАН В. ПОПОВИЋ,
учитељ, резервни пешадијски поручник.

Рођен 5 августа 1890 у Кули (округа пожаревачког).

Године 1909 свршио је Учитељску Школу у Јагодини и положио с одличним успехом учитељски испит зрелости. Практични учитељски испит положио је ове године с одличним успехом.

Учитељевао у Међуречју (округа чачанског), у Божевцу (округа пожаревачког), у Великом Шиљеговцу (округа крушевачког). За све време службе, оцењиван одличном оценом.

Погинуо је храбро на Мачковом Камену, 6 септембра.

ДРАГИША МИЛАНОВИЋ,
учитељ и резервни пешадијски поручник.

Свршени богослов, привремени учитељ, Драгиша Милановић учитељевао је у Вранову и Суводолу (округа смедеревског) и Америци (округа београдског).

Као резервни пешадијски поручник, погинуо је храбро у борби с Аустријанцима.

МИХАИЛО РАЈИЧКОВИЋ,
правник, учитељ и резервни пешадијски потпоручник.

Вршилац учитељске дужности у Остри (округа рудничког), апсолвирани правник и резервни пешадијски потпоручник, Михаило Рајичковић погинуо је, на прагу свога живота, у борби с Аустријанцима.

ВОЈИСЛАВ МИЉКОВИЋ,
учитељ и резервни пешадијски поручник.

Рођен 20 јула 1889 у Петровцу, Војислав Миљковић свршио је гимназију у Пожаревцу, и учитељевао у Рибарима, Малом Лаолу, Петровцу и Кривају, у округу пожаревачком.

Као резервни официр, на челу својих војника, положио је свој млади живот у борби с Аустријанцима.

ПЕТАР ПАУНКОВИЋ,
учитељ и резервни пешадијски поручник.

Рођен 23 јуна 1867 у Шапцу, Пера Паунковић је био човек ретких особина: благ, љубазан, предусретљив и искрен; у школи примеран радник, а у народу, кад год се тицало општег добра, готов да и себе жртвује. Он није схватао да се рад учитељев ограничава само на учионицу, него је благотворно утицао на целу своју околину: саветовао, помагао, заштићавао, и свуда где је требало сабиљно и мушки истину у очи говорио.

За све време своја службовања, више од двадесет година, као учитељ у Бањанима (округа ваљевског), Чокешини, Јазовнику, Бановом Пољу и Месарцима (округа подринског), покојни Пера је у сваком месту делао искрено, предано и са пуно умешности, и го-

тово увек без изузетка за то време био оцењиван одличном оценом. Но најлепша му је оцена успомена коју је оставио у свима местима свога службовања. У Бановом Пољу, селу у Мачви, где се учитељ теже задржавз, покојни Пера провео је четири године, у најлепшој слози и љубави са мештанима, тако да сваки Бановопољац с највећим поштовањем говори о учитељу Паунковићу.

И ако већ старији човек, Паунковић је, с младићским одушевљењем, на дан мобилизације отишао у своју команду. Треба само прочитати његова писма која је са положаја писао породици: и ако пуна нежности и бриге за кућом, женом и децом — оставио је за собом троје незбринуте деце, — писма су ипак пуна наде и вере у коначну победу. Желео је да буде у редовима армије која је имала да кићеним Сремом пронесе заставу слободе. И жеља му се испунила.

Као српски официр, на челу своје чете, код Скеле, недалеко од Месараца, где је учитељевао, уз песму и одушевљене усклике прекаљених српских бораца, он је прешао тиху Саву. Уочи дана преласка написао је писмо жени и деци, молећи их да му дођу на вијење. Слутио је да ће им то бити последње. Али кад они сутрадан беху на месту, Перина чета, на челу с њим, примала је борбу у Срему, око Поџинаца.

После многих и крвавих борби, дошла је најкрвавија и најстрашнија, око Крупња. Многобројни непријатељ бесомучно је нападао, и своје проређене редове новим, свежим попуњавао. Дошао је моменат: бити или не бити. На једном положају, у близини Беле Цркве, Пера Паунковић је са пуно части, прекосно и родољубиво, вршио своју дужност. Под кишом куршума, горд са свога задатка, он је стајао на ивици смрти, и није задрхтао. Једно непријатељско зрно оборило га је. Али он није јаукнуо; пао је са осмехом на уснама, јер је заставу слободе пронео кроз Срем.

ДИМИТРИЈЕ ГАЧИЋ,

учитељ и резервни пешадијски капетан.

Рођен 20 августа 1877 у Свилајнцу, Димитрије Гачић свршио је Учитељску Школу у Алексинцу 1899 и положио учитељски испит зрелости с врло добрим успехом. Учитељевао је у Липовцу (округа нишког) и Витежеву (округа моравског). За све време оцењиван је врло добром и одличном оценом.

Учествовао је и у прошлим ратовима као резервни официр и показао је свуда беспримерно пожртвовање, те је као старешина био и код својих војника и у официрском кору веома вољен и цењен.

Погинуо је 9 септембра, у напону своје радне снаге и живота, и губитак је његов двоструко тежак, јер је у њему изгубила школа

и Отаџбина војника на бојном и просветном пољу, и породица мужа и оца, у доба кад им је био најпотребнији.

Т. Г. И.

СТАНИСЛАВ Р. СОНДЕРМАЈЕР,

ученик VI разреда Друге Београдске Гимназије и добровољац.

Међу студентима који падоше бранећи Отаџбину, блиста и име Станислава — Сташка — Р. Сондермајера, седамнаестогодишњег дечка, ученика VI разрода Друге Београдске Гимназије.

Син нашега уваженог хирурга Г. Др. Романа Сондермајера, санитетског пуковника, и његове супруге пок. Љубице, рођ. Ђурић, Станислав се родио у Београду 5 септембра 1897. Васпитан у својој отменој кући, окружен рођацима официрима, он је још у детињству запојен жарким патриотизмом. Био је узоран ђак, сав прожет осећањем дужности, скроман, скроз лојалан, мио друг. У његовим очима тињала је увек необична искра зрелог разбора и мушке одлучности. Писац свих редова, као његов професор и разредни старешина, уживао је увек у његовом отменом, дискретном држању, и поносио се таквим ђаком.

Ретка породична трагедија: два дана по мобилизацији, умрла му је мати, и њена смрт ранила је смртно његово срце; али он ипак упорно тражи да иде у рат, и одлази на бојиште, пун пламеног гнева против обесног нападача. Одређен на службу у најближу позадину, он прекиње да му се учини част да уђе у борбени ред, и гине јуначки с пушком у руци, смртно погођен непријатељским зрном у главу.

По годинама још дете, али већ прекаљен на жару патриотизма, срцем дорастао за бојни окршај, он је пао као рано покошен клас, поневши у гроб све наде које су у њега полагане. Отуда његова смрт највише потреса нашу душу.

Од срца жаљен, тако млад а већ тако славан, мали јунак боравн вечни сан на пољу части. Нека му је вечно славно име међу нама!

М. И.